Ci 1. 21

R 40473

# DISSERTATIONES MEDICÆ
IN
UNIVERSITATE VINDOBONENSI HABITÆ
AD
# MORBOS CHRONICOS
PERTINENTES
ET EX
## MAX. STOLLII
MEDIC. CLINIC. P. P. O. PRÆLECTIONIBUS
POTISSIMUM CONSCRIPTÆ.

---

EDIDIT ET PRÆFATUS EST
JOSEPHUS EYEREL.

---

*VOLUMEN TERTIUM.*

BIBLIOT. REG. MONAC.

---

VIENNÆ,
TYPIS CHRISTIANI FRIDERICI WAPLER.
MDCCLXXXX.

I.

# JACOBI SCHMID,
## PASSAVIENSIS
# DISSERTATIO
## DE
# ANGINA.

---

§. I.

Omnis cauſa exiſtens intra bifurcationem aſperæ arteriæ, ventriculum, & intra ſupremas fauces, quæ reſpirationem vel deglutitionem difficilem, aut dolorificam, aut etiam impoſſibilem reddit, anginam efficit.



§. II.

## §. II.

Quum vero hæc cauſa diverſa ſit, hinc diverſas anginarum ſpecies conſtituit, diverſa pariter ſanandas ratione.

## §. III.

Omnium primo plerasque harum anginarum ſpecies enarrabo, ut ſic diſtinctior evadat medendi methodus.

## §. IV.

Hinc eſt: I. Angina inflammatoria. II. Angina membranacea. III. Κυναγχη. IV. παρακυναγχη. V. συναγχη. VI. παρασυναγχη. VII. Angina ſuppuratoria vera. VIII. Angina ſuppuratoria ſpuria. IX. Angina gangrænoſa. X. Angina ſcirrhoſa. XI. Angina cancroſa. XII. Angina polypoſa. XIII. Angina catarrhalis. XIV. Angina œdematoſa. XV. Angina bilioſa. XVI. Angina putrida. XVII. Angina miliaris. XVIII. Angina petechialis. XIX. Angina maligna. XX. Angina peſtilentialis. XXI. Angina ſcarlatinoſa. XXII. Angina eryſipelatoſa. XXIII. Angina morbilloſa. XXIV. Angina varioloſa primi & ſecundi ſtadii. XXV. Angina varioloſa tertii ſtadii. XXVI. Angina varioloſa ſalivantium. XXVII. Angina venerea condylomatoſa. XXVIII. Angina venerea ulceroſa. XXIX. Angina venerea nocturna. XXX. Angina mercurialis. XXXI. Angina convulſiva. XXXII. Angina paralytica. XXXIII. Angina aphthoſa. XXXIV. Angina phti-

phthiſicorum. XXXV. Angina febre acuta morientium.

Dictas has anginas ordine reſumam, ſed ita reſumam, ut ſumma tantum capita attingam.

I. Angina Inflammatoria. II. Angina Membranacea. III. Κυναγχη. IV. Παρακυναγχη. V. Συναγχη. VI. Παρασυναγχη.

## §. V.

Si partes ſupra bifurcationem aſperæ arteriæ & ſupra ſtomachum ſitas tumor inflammatorius occupat, quo deglutitio, aut reſpiratio quacunque ratione læditur, audit angina inflammatoria.

## §. VI.

Hujus mali cauſæ ſunt: generales inflammationis cauſæ his partibus (V.) applicatæ, aut quomodocunque in has determinatæ, uti frequens, validumque harum partium exercitium, oratoria exercitatio, cantus, clamor, præprimis in locis frigidis hyemali tempore, equitatio fortis adverſo vento frigido, inflatus tubarum; acrimoniæ variæ ad fauces ſubito delatæ, uti acrimonia rheumatica, arthritica, podagrica, hydrophobica, eryſipelatoſa, venerea a ſubito retrocedente gonorrhœa &c.

## §. VII.

Ab his, ſimilibusque cauſis nata inflammatio varia producit ſymptomata ex actionibus partium læſis neceſſario ſequenda.

## §. VIII.

Nam ſi inflammatio prehendat membranam infimam aſperæ arteriæ, fibras, faſciculosque muſculoſos, ſequitur vox acuta, clangoſa, ſibiloſa; inſpiratio acute dolens; reſpiratio parva, frequens, erecta, cum ſummo molimine; anxietas maxima, cita mors. Atque hæc eſt Angina membranacea.

## §. IX.

Si hæc eadem inflammatio ſupremam, intimamque aſperæ arteriæ partem, laryngem dictam, occupat, eadem ſymptomata (VIII.) magis urgent, dolor in elevatione laryngis ad deglutitionem ingens, acutus inter loquendum; vox acutiſſima, ſtridula; citiſſima cum ſummis anguſtiis mors.

## §. X.

Horridum eſt aſpicere hos ægros (VIII. XI.) anhelos, lingua exſerta, facie inflata, livida, oculis ſanguine ſuffuſis & prominentibus inſtar canum curſu agitatorum, aut laqueo ſtrangulatorum. Quare hanc anginam dixere κυναγχην, quaſi ſtrangulationem caninam, & ſi levius malum fuerit, παρακυναγχην.

§. XI.

## §. XI.

Alia denuo oriuntur ſymptomata, ſi pharynx inflammetur, aut etiam œſophagus: deglutitio fit dolens, impoſſibilis; bolus deglutienda per nares redit; aut in laryngem repulſa, tuſſim violentam excitat. Hæc eſt angina συναγχη dicta, aut ſi levior eſt, παρασυναγχη.

## §. XII.

Si vero partes faucium ſuperiores afficiantur, tunc, præter jam dicta (XI.), reſpiratio fit incommoda, difficilis, per nares nulla, vel parva, per fauces anguſta; materies deglutienda ob anguſtias & magnos dolores per os redit; excreatio perpetua; pituitæ ad cava tonſillarum ſtillicidium perpetuum, copioſum; dolor acutus in aure interna & via eo tendente a faucibus; crepitatio in aure, dum deglutitio fit; ſurditas ſæpe perfecta.

## §. XIII.

Si muſculi elevando oſſi hyoidi & laryngi ſervientes inflammentur, deglutitio in prima actione ſuæ exercitationis acutiſſime dolet.

## §. XIV.

Diagnoſis habetur: I. Ex ſignis inflammationis generalibus; febre acuta continua; pulſu pleno, forti, duro, fibrante; tumore, calore, tenſione, dolore pungente, ardente in loco affecto. II. Ex dictis (V. usque huc). Nec inde difficulter perſpicitur prognoſis.

## §. XV.

Cura anginæ inflammatoriæ eſt antiphlogiſtica; eaque non raro generoſiſſima requiritur. Hinc ſi febris magna, pulſus fortis, plenus, durus &c. illico inſtituatur venæ ſectio, quæ ſi ſymptomata urgeant, præprimis in κυναγχη & συναγχη omni bihorio, trihorio repetenda eſt, tamdiu, quamdiu vires ægri ferant. Si venæ ſectionem vires ægri non amplius ferant, periculum tamen urgeat, fiant ſcarificationes ad nucham; enemata emollientia, nitroſa, omni bihorio, ſi opus eſt, ſunt injicienda; gargariſma mere emolliens ore tenendum; collum fovendum fomentis, cataplaſmatibus tepidis, emollientibus; interne aſſumenda ſunt medicamenta emollientia, nitroſa, & reliqua antiphlogiſtica.

## §. XVI.

Κυναγχη ſæpe adeo pertinax eſt, ut his omnibus rite adhibitis, tamen nihilominus non emendetur, ſed potius ægri ſtupidi, ſemiſtrangulati jaceant; quare cucurbitæ collo & circumſitis locis ſunt apponendæ; ſi nullum levamen poſt ſex aut duodecim horas ſequatur, veſicantia toti collo ſunt applicanda, epiſpaſtica quoque ſuris & plantis pedum circumliganda; ſi non cito levamen ſequatur, inſtituenda βρονχοτομη. Melius eſt, extrema adhibere remedia, quam ægrum certæ relinquere morti.

## §. XVII.

Συναγχη valida, diu perſtans intercipit liquidorum ſanguinem diluentium deſcenſum in ventri-

tri-

triculum; quare clyſmatibus, balneis diligenter eſt ſuccurrendum, donec deglutire æger poſſit.

## §. XVIII.

Dum febris valida adeſt, dum pulſus modum excedit, dum nondum ſufficientes venæ ſectiones factæ ſunt, purgantia, epiſpaſtica, veſicantia nullatenus conveniunt; ut idea morbi inflammatorii & idea virium horum medicamentorum nullatenus combinari poſſunt; attamen præmiſſis venæ ſectionibus, mitigata febre, ſi ſymptomata læſarum functionum deglutitionis aut reſpirationis perſiſtant, ſemper ſunt adhibenda; docet multiplex practicorum obſervatio, præprimis ſi inflammationis cauſa fuerit acrimonia (VI.). Nam tunc non adeo ages in inflammationem, utpote jam fractam, quam in materiem morbificam in locum minus periculoſum derivandam.

## §. XIX.

His, ſimilibusque medicamentis adhibitis ſæpe feliciter reſolvitur inflammatio. Infelix tamen modus coctionis & excretionis materiæ morbificæ in angina membranacea ille eſt, dum lympha coagulabis ſubito transſudat in cavum aſperæ arteriæ, quo æger jam convaleſcens ſæpe de improviſo ſuffocatur.

## §. XX.

Alii exitus anginæ inflammatoriæ ſunt, uti alterius inflammationis ſcilicet in ſuppurationem,

gangrænam, ſcirrhum. De quibus jam eſt agendum.

### VII. *Angina ſuppuratoria vera.*

§. XXI.

Inflammatio neglecta, gravior, diutius excurrens, horripilationibus vagis accedentibus abit in ſuppurationem; quæ erit angina ſuppuratoria.

§. XXII.

In hoc rerum ſtatu, ſufficientibus venæ ſectionibus adhibitis, ultro, quam neceſſitas poſtulat æger debilitandus non eſt, ſed diæta vegetabili, blanda, modice nutriente vires ægri ſunt ſuſtentandæ & ſuppuratio emollientibus, laxantibus, tepidis, interne externeque adhibitis eſt promovenda.

§. XXIII.

Si ſigna doceant, abſceſſum eſſe factum, is illico eſt aperiendus, ſi ſponte non rumpatur.

§. XXIV.

Ulcus tractandum eſt detergentibus, deinde adjectis balſamicis; & ſi ulcus cito ſerpat, ſi pus fœtidum, male coloratum prodeat, antiſeptica quoque erunt addenda.

## VIII. *Angina ſuppuratoria ſpuria.*

### §. XXV.

Si inflammatio levior ſit, contingit ſæpe, ut intra unum, alterumve diem criſi bona ſolvatur, ſcilicet ſero phlogiſtico transſudante in cavum faucium. Hoc contingit præprimis, ſi tonſillæ fuerint inflammatæ.

### §. XXVI.

Quoniam hæc membrana a ſero phlogiſtico transſudante facta incautis pro ſuppuratione vera imponere poſſit, dicitur angina ſuppuratoria ſpuria.

### §. XXVII.

Cura hujus anginæ requirit ſolum ablationem hujus membranæ ope digiti, vel inſtrumenti, vel etiam gargariſmatis detergentis.

## IX. *Angina gangrænoſa.*

### §. XXVIII.

Inflammatio faucium validiſſima, continuo increſcens, diſparentibus ſubito peſſimis ſymptomatibus ſine bonis ſignis abit in gangrænam; quæ erit angina gangrænoſa.

§. XXIX.

Plures quidem gangrænæ cauſæ ſunt, quam inflammatio, ſed quæ facile ex foro pathologico huc revocari poſſunt. Quare medicus ad alias quoque cauſas in curanda angina gangrænoſa attendere debet, quam ad ſolam inflammationem, ut medendi methodum juxta cauſas inventas dirigat. Ceterum hæc ſolent interne adhiberi remedia: cortex peruvianus, cortex ſalicis albæ, radix arnicæ, camphora, ruta, ſcordium &c. Similia quoque forma gargariſmatis adhiberi debent, uti etiam ſpiritus terebinthinæ; ſpiritus vini camphoratus, ſpiritus maſtichinus, ſpiritus vitrioli, ſpiritus ſalis, &c.

## X. *Angina ſcirrhoſa.*

§. XXX.

Angina ſcirrhoſa adeſſe dicitur, dum tumor durus, indolens, glanduloſus impedimentum deglutiendi, aut etiam reſpirandi ponit.

§. XXXI.

Cujus cauſæ ſunt: inflammatio validior, neglecta, diutius excurrens, non benigne reſolvenda, nec tamen abiens in ſuppurationem, aut gangrænam; cacochymia atrabilaria, maxime ceſſante conſueto menſtruo, vel hæmorrhoidali fluxu; aliæ conſuetæ excretiones ſuppreſſæ ad fauces determinatæ; materies craſſa, tenax ex victu duro, in-

farciens glandulas, potus ſpirituum fermentatorum, virus venereum, labes hæreditaria &c.

## §. XXXII.

Ab his cauſis (XXXI.) natus tumor ſcirrhoſus diverſa parit ſymptomata pro ratione partium ſupra bronchia & ſtomachum ſitarum. Nam ſi occupat glandulas aſperæ arteriæ, reſpirationem laborioſam efficit, vocem acutam, ſibiloſam producit; ſi œſophagum, ejusve glandulas, aut partes œſophago adjacentes, œſophagum tamen comprimentes, inducit primo difficultatem deglutiendi ſolida, poſt menſes, poſt annos eandem auget, tandem liquidorum quoque in ventriculum deſcenſum intercipit, cibi in œſophagum intruſi cum muco copioſo rejiciuntur, ſequitur lentus maraſmus ex defectu nutrimenti, & tandem mors.

## §. XXXIII.

Ex his (XXX. XXXI. XXXII.) non difficulter eruitur diagnoſis, quin & prognoſis facile intelligitur.

## §. XXXIV.

Cura valde difficilis eſt; etenim raro curatur verus ſcirrhoſus, niſi forte ejus cauſa cognita, ut ſi cauſa eſſet miaſma venereum. Ceterum conſiſtit in ſolventibus, reſolventibus, uti ſunt: taraxacum, cichoreum, cicuta, gummiferulacea, ſapones, ſalia medica &c. His nil proficientibus ſola ſupereſt exſtirpatio. Si hæc fieri non poſſit, cauſtica ope penicilli per canulam cavam immiſſi applicanda

ſunt

ſunt toties, donec totus tumor ſit conſumptus. Si nihil horum cum ſucceſſu tentari poſſit, cura ſupereſt ſolum palliativa aliunde in ſcirrho cognita.

## §. XXXV.

Eſt & alia ſpecies ſcirrhi a muco pituitoſo, infarciente glandulas ortó, quam ego ad anginam œdematoſam refero.

## §. XXXVI.

Etiam non omnis tumor remanens poſt inflammationem pro ſcirrho haberi debet; etenim hoc ſæpius contingit, ut pars inflammata diſtrahatur, diſtracta etiam, ac tumidula maneat inflammatione dudum ſublata. Huic tumori nec increſcenti, nec de tempore in tempus duriori reddito non facies medicinam, niſi forte reſolventem, ſimulque roborantem.

## *XI. Angina cancroſa.*

## §. XXXVII.

Ex angina ſcirrhoſa fit cancroſa, dum ſcirrhus malignitatem induit, dum inflammari, rubere, dolere, calere &c. incipit.

## §. XXXVIII.

Cauſæ cancri ſunt eædem, ac ſcirrhi, ſed diutius durantes, variis rationibus exacerbatæ malig-

lignitatem inducunt, & ſymptomata eadem quidem, ſed longe pejora, quam ſcirrhi, excitant.

## §. XXXIX.

Diagnoſis & prognoſis ex dictis (XXXVII. XXXVIII.) ſatis intelligitur. Nolo enim diutius hiſtoriæ cancri immorari, & hoc loco ſufficiat, mentionem feciſſe, cancrum quoque inter cauſas anginarum eſſe referendum.

## §. XL.

Cancer faucium inſanabilis eſt a). Hinc eundem medicamentis cauſæ cognitæ adverſis, vegetabilibus blandis, involventibus, diluentibus, aperientibus, antiſepticis, anodynis, quin & narcoticis inhibere ac palliare oportet, uti ſunt: hordeum, oryza, lac, bardana, ſcorzonera, ſaſſaparilla, cicuta, daucus, ſpiritus ſalis, opium &c.

# XII. *Angina Polypoſa.*

## §. XLI.

Polypus eſt excreſcentia mollis, fungoſa, pluribus quaſi radicibus donata, facillime in molli membrana Schneideriana narium naſcitur, increſcit,

a) Herm. Bœrhaave Aphor. de cogn. & curand. morb. §. 505.

cit, in fauces deſcendit, & anginam efficit. Qualia exempla plura habentur a) b).

## §. XLII.

Cura exigit ejus evulſionem, quæ fit, dum polypus prope velum pendulum palatinum prominulus forcipe prehenditur ac extrahitur; dein aqua aluminoſa reliquiæ ſiccantur, ne denuo recreſcant.

## XIII. *Angina Catarrhalis.*

## §. XLIII.

Angina catarrhalis illa eſt, quæ oritur a ſubita defluxione materiæ pituitoſæ ad fauces.

## §. XLIV.

Cauſæ ſunt: tempeſtas frigida, humida tempeſtatem calidam excipiens, maxime vere & autumno; calenti corpori ſubito admiſſum frigus &c. Præprimis accidit infantibus, mucoſis, laxis, aquoſis, frigidis, ſenibus, in quibus eadem materies perſpirabilis, quæ alias ad membranam Schneiderianam narium recurrens coryzam, aut ad pulmonem delata peripneumoniam notham efficit, nunc fau-

a) Tulpius obſervat. Medic. Lib. I. cap. 26, p. 50.

b) Schenkius p. 223.

fauces petens inducit tumorem & dolorem colli, tonſillarum, & glandularum ſalivalium; raucedinem, tuſſim.

## §. XLV.

Ex his conſtat, cauſam materialem hujus morbi eſſe pituitam, quæ ob ſubitam ad fauces delationem, atque vim vaſis illatam levem excitat inflammationem; adeoque duplicem eſſe indicationem, quarum prima inflammationi, altera pituitæ medetur.

## §. XLVI.

Primæ indicationi ſatisfaciunt venæ ſectio, quæ pro temperamento ægri, pro anni conſtitutione, pro intenſitate pulſus, febris, pro ſymptomatum urgentium neceſſitate aut omitti, aut inſtitui, aut etiam repeti debet; dein conveniunt emollientia & reliqua antiphlogiſtica.

## §. XLVII.

Alteri vero indicationi ea dicantur, quæ pituitam attenuant, ſolvunt, mobilem reddunt; dein ea, quæ derivant, atque de corpore eliminant per alvum, per urinam, per ſudorem, per os &c. Qualia ſunt: mel, oxymel ſimplex, oxymel ſquilliticum, manna ſambuci præparata, gramen, taraxacum, cichoreum, ſalia media &c. atque ſi rheuma fixius adſit, ſi graviora urgeant ſymptomata, veſicantia.

§. XLVIII.

## §. XLVIII.

Ex his & ſimilibus fiant infuſa diaphoretica, ſi malum levius ſit, ſi primo ortum, ut adhuc per diaphoreſin difflari poſſit; ſed ſi jam diutius duravit, ſi materies jam mucoſior, atque tenacior ſit, non poteſt amplius per inſenſibilem perſpirationem abigi, debet ergo ad alia loca muco excipiendo magis opportuna derivari nempe ad alvum per varia decocta eccoprotica, vel potus purgantes omni tertio, quartove die repetendos; ad urinam quoque per medicamenta incidentia, diuretica; nec ultimum locum tenent gargariſmata, quibus mucus ex ipſo ore prolicitur; etenim per gargariſmata, præſertim incidentia ex nitro, oxymelle ſimplici, & multo magis, ſi opus eſt, oxymelle ſquillitico & ſale ammoniaco, gargarizando partes faucium muco turgidæ concutiuntur, & ingentem muci copiam dimittunt. Hoc quoque multo magis præſtant injectiones ope ſyringæ ad ipſas partes pituita plenas.

## §. XLIX.

Sub decurſu hujus morbi ſæpe adeo acris fit hæc pituitoſa materies, ut tuſſim validam ex titillatione & ardore faucium præprimis capitis aſperæ arteriæ oriundam moveat; hoc in caſu opus eſt mucilaginoſis gangariſmatibus, aut lacte tepido; etiam linctus indicantur confecti ex oleo amygdalarum recenti, vitello ovorum, & ſyrupo diacodii; ſi noctes inquietæ ſunt, opiata quoque conveniunt, aut ejus præparata, uti eſt maſſa pilularum de ſtyrace catarrhalium.

## XIV. *Angina Oedematoſa.*

§. L.

Angina oedematoſa fit a tumore molli, albo, frigido, vix dolente, aquoſo, vel pituitoſo.

§. LI.

Cauſa eſt, quidquid facit, ut lympha in partibus deglutitioni vel reſpirationi ſervientibus vel vicinis ſtagnet: uti compreſſio venarum; obſtructio folliculorum glanduloſorum, vel ductuum excretoriorum a calculis, aut aliis corpuſculis ibidem enatis; laxitas & debilitas major harum partium &c.

§. LII.

Differentiam inter hanc anginam & catarrhalem eſt, quod in catarrhali adſit ſaltem aliqualis inflammatio.

§. LIII.

Cura repoſcit, ut primo tollatur cauſa, ſi inveniatur, uti v. g. ſi eſſet calculus in ductibus glandularum, is primo tolli deberet; dein conſiderandum, an lympha ſit tenuis, fluida; vel jam ſpiſſa; quod ultimum cognoſcitur, ſi tumor extrorſum promineat ex fovea a digito impreſſo relicta; ſi extrorſum non promineat, ſaltem ex univerſa corporis conſtitutione.

## §. LIV.

Si peccat lentor humorum, oportet adhibere medicamenta attenuantia, uti fumariam, ſquillam, antiſcorbutica omnia, ſales medios, gummiferulacea &c. Dein pro re nata derivantia, evacuantia per os, per alvum, per urinam &c. conducunt. Ultimo cura abſolvenda eſt ſtimulantibus, roborantibus, martialibus; topice quoque per gargariſmata adhibitis, uti ſunt: folia myrti, aurantiorum, ſal amoniacus & ſic plurima ex materia medica depromenda.

## *XV. Angina Bilioſa.*

## §. LV.

Angina bilioſa illa eſt, quæ oritur a ſaburra bilioſa ex primis viis in ſanguinem reſorpta & ad fauces depoſita.

## §. LVI.

Cauſæ ſunt eædem ac febris bilioſæ: æſtas præegreſſa fervida; bilis corrupta; corporis exercitia ſub radiis ſolaribus diebus canicularibus &c.

## §. LVII.

Diagnoſis habetur I. ex cauſis præegreſſis (LVI.) II. ex ſignis febris bilioſæ, III. ex epidemia graſſante.

§. LVIII.

## §. LVIII.

Cura requirit, ut præmiſſo remedio ſolvente primæ viæ repurgentur per emeſim aut emeto-catharſim; vel ſi levior morbus eſt, per decocta eccoprotica, aceſcentia; repurgatis primis viis materiam morboſam faucibus fixius inhærentem avocabit veſicans.

## §. LIX.

Accidit non raro, ut angina catarrhalis primis autumni temporibus aſſocietur anginæ bilioſæ; hoc in caſu, ſi inflammatio catarrhalis alicujus momenti ſit, vel ſi adſit plethora a bile fervente excitata, præmittenda venæ ſectio eſt, dein exhibendum emeticum, quod ex ventriculo ſaburram ejiciet, ex faucibus vero pituitam amareſcentem emulgebit.

## *XVI. Angina Putrida.*

## §. LX.

Saburra bilioſa vel pituitoſa acriori exiſtente, aut diutius relicta in primis viis, magis degenerante, traducta in univerſam ſanguinis maſſam, & ad fauces determinata non jam anginam bilioſam ſed putridam efficiet, bilioſo vel pituitoſo-putridam.

## §. LXI.

Cura conſiſtit in eo, ut mobilis reddatur ſaburra per remedia ſolventia, ſaponacea, & dein

ex corpore exturbetur. Hac ſaburra in primis viis relicta, angina abibit in totam faucium putredinem, exquiſitiſſimis etiam antiſepticis vix cohibendam, camphora, cortice peruviano, contrajerva, ſerpentaria virginiana, ruta, ſcordio, radice angelicæ, valerianæ ſilveſtris, arnicæ, ſpiritu vitrioli &c. ceterum cura hujus anginæ eſt, ut ipſius febris bilioſo vel pituitoſo — putridæ.

## XVII. *Angina Miliaris.*

## XVIII. *Petechialis.*

### §. LXII.

Hæ anginæ nullam præcipuam curam requirunt, quam eandem ipſam, quam febris miliaris, vel petechialis requirit, quum angina ſolum ſymptoma ſit harum febrium, quas pertractare nimis longum foret. Plerumque ad putridas referendæ ſunt; interdum tamen etiam ad bilioſas, pituitoſas, & inflammatorias.

## XIX. *Angina Maligna.*

### §. LXIII.

Angina putrida tam deleteria febre ſtipata, ut illico vires vitæ dejiciat abſque manifeſta cauſa, id eſt, abſque evacuationibus validis prægreſſis, aut latente quadam inflammatione topica, audit jam angina maligna. Cura eſt, ut ipſius febris malig-

lignæ. Topica tamen remedia negligi non debent.

## XX. *Angina Peſtilentialis.*

### §. LXIV.

Angina maligna dicitur peſtilentialis, ſi plurimos invadat, eosque, quos invadit, cito enecet, ſi inſuper petechias, vibices, carbunculos junctos habeat. Curam eandem expoſcit, ac ipſa febris peſtilentialis.

## XXI. *Angina Scarlatinoſa.*

## XXII. *Angina Eryſipelatoſa.*

### §. LXV.

Anginæ hæ quandoque ſunt leves & benignæ, quandoque vero peſſimæ, & merito ad malignas referendæ, tunc potiſſimum, dum ſaburra in initio morbi in primis viis negligatur.

## XXIII. *Angina Morbilloſa.*

### §. LXVI.

Angina morbilloſa eſt ſymptoma ſemper præſens plus, minusve in omnibus morbillis. Non hic ſigna dicam, unde morbilloſa angina deſumi debeat, cum illa conſtent ex hiſtoria morbillorum,

id ſolum dico, morbilloſam anginam ſtipari ſimul ſeroſo narium fluxu, coryzam æmulante, item ophthalmia ſeroſa.

## §. LXVII.

Proſunt ea omnia, quæ contra, aut potius in morbillis laudantur, ſed remedia ſimul topica dabunt emollientia, malva, althæa, verbaſcum, lac etiam ſolum tepidum, & univerſim in omnibus his diverſiſſimis anginæ ſpeciebus tota ferme ars, & dexteritas in eo conſiſtit, ut quis ſpeciem unam ab altera diſtinguat. Etiam id hic obtinet, qui bene diſtinguit, non ſolum bene docet, ſed etiam apte curat.

## XXIV. *Angina Varioloſa primi & ſecundi ſtadii.*

## §. LXVIII.

Angina, quæ contingit in primo variolarum ſtadio eſt a variolarum prorumpentium conatu, adeoque a levi faucium inflammatione; quæ vero contingit in altero eſt ab ipſis variolis actu prodeuntibus, aut jam progreſſis.

## §. LXIX.

Contingit quandoque, ut tumor a variolis prorupturis occupet caput aſperæ arteriæ, rimamque glotitis; hinc ſequitur anguſtatio rimæ, & a variolis tandem ſubito procedentibus clauſura, ſic

fit,

fit, ut æger derepente pereat ſufflaminata penitus reſpiratione, niſi forte βρονχοτομη ſuccurras.

## §. LXX.

Ex idea anginæ varioloſæ primi & ſecundi ſtadii patet, curam debere eſſe leviter emollientem, ſimulque leviter diſcutientem; hinc gargariſmata ex aqua vel infuſo florum ſambuci, lacte, camphora, croco & ſimilibus parentur, quibus fit, ut diſcutiatur inflammatio, aut variolæ jam ortæ retrocedant, ſibique locum tutiorem quærant.

## *XXV. Angina Varioloſa ſtadii tertii.*

## §. LXXI.

Alia variolantium angina in tertio ſtadio eſt, & ſubſequentibus, ubi partes variæ faucium fuerint ulceratæ, non ſimpliciter inflammatæ, non puſtulis tumentibus obſeſſæ, ſed eroſæ.

## §. LXXII.

Hoc in ſtatu requiruntur imprimis ea, quæ morbus ipſe princeps expoſcit, ſed & topica vulneraria, topica antiſeptica requiruntur, cùm in loco calido, humido, in partibus his ex ſua natur-laxioribus cito & late putredo ſerpat. Quare gara gariſmata ex alumine, ex ſucco ſempervivi expreſſo, ex acido ſalis, ex ſyrupo violarum, ſyrupo mororum, aqua florum ſambuci, & ſimilibus paranda ſunt.

## XXVI. *Angina Varioloſa ſalivantium.*

### §. LXXIII.

In variolantibus adhuc alia ſæpe ſpecies anginæ obſervatur, proveniens non ab inflammatione faucium, non a puſtulis fauces obſidentibus, nec etiam ab ulceratione faucium, ſed a tumore partium glaodulo ſarum, glandularum præcipue ſalivalium. Id duplici ratione contingit; vel enim circa decimum, undecimum, duodecimum diem materies ſalivalis craſſior, tenax eſt, & difficillime excernitur, tunc proderunt orta hac difficili deglùtitione potus largi, & præterea gargariſmata irritantia adjecta ſcilla, aliisque coindicatis, ut faucibùs irritatis materies ſalivalis proliciatur, & ab onere hoc mucoſo partes liberentur.

### §. LXXIV.

Altera ratio eſt, qua angina ſalivantium oritur, non tam a materiei reſtitantis lentore, quam ab ipſa copia etiam non lentæ materiæ. Nonnunquam enim ſubitiſſime materies ſalivalis ad fauces ruit, & plus illuc ruit, quam poſſit excipi, quam poſſit excerni; hinc periculoſa mala, periculoſa ſuffocatio; hinc encephali ſæpe oppreſſio & morbi oriundi alias a preſſo encephalo, morbi epileptici, convulſivi, apoplectici; hinc ſubitæ ſæpe mortes ſalivantium, etiam variolantium. Quodſi igitur non tam lentor, quam materiei copia & moles muci ad partes ſuperiores ruentis cauſa ſit horum malorum, juvabit promptum purgans, juvabit ſuadente Sydenhamo & expertiſſimo Hùxhamo emetocatharticum.

XXVII.

## XXVII. *Angina venerea Condylomatoſa.*

### §. LXXV.

Si condylomata fauces obſident, reddunt deglutitionem difficilem ob ipſam molem, etſi dolorem vix inferant.

### §. LXXVI.

Condylomata ſunt tubercula, ſeu excreſcentiæ a miasmate venereo excitatæ, variæ duritiei, figuræ, magnitudinis, plerumque tamen fabam referentes, in faucibus ſæpe minimæ inſtar ſeminis milii conſpiciuntur.

### §. LXXVII.

Cura expoſcit medicamenta interna antiſyphilitica, cum condylomata faucium oriri non poſſint, niſi virus venereum ſit in ſanguinis maſſam translatum. His diutius adhibitis, ſi lues nondum nimis altas in corpore radices egerit, condylomata feliciter evaneſcunt; at in lue nimis radicata, multis jam palliantibus tentata, condylomata ipſa jam inveterata, medicamenta ſolum interne adhibita plerumque eludunt, externam quoque eorundem requirunt applicationem, quin etiam corroſionem. Inter corrodentia præferri debent corroſiva mercurialia, præprimis mercurius ſublimatus corroſivus, licet etiam multi alia cauſtica adhibeant, ut ſolutionem metallorum, butyrum antimonii, lapidem infernalem.

## §. LXXVIII.

Si condylomata inſtar pyri pendeant, ſi cartilagineæ ſint duritiei, præſtat ea abſcindere, & radicem ſuperſtitiem corrodere.

## §. LXXIX.

Hæc abſciſſio in faucibus fieri vix poteſt, cum cauſticis vero hic loci caute eſt mercandum; ope penicilli tamen cauſtico ſolum humectati, per canulam cavam introducti tentari poteſt corroſio.

## §. LXXX.

Accidit quandoque, ut condylomata abſciſſa, corroſa repullulent denuo miaſmate venereo licet jam deleto. Hoc fieri ſolet a laxitate inducta, quæ requirit adſtringentia, cohibentia, uti ſunt aluminoſa, ſaccharum ſaturni &c.

# XXVIII. *Angina venerea ulceroſa.*

## §. LXXXI.

Si ulcus a veneno ſyphilitico in faucibus oriatur, erit angina venerea ulceroſa.

## §. LXXXII.

Cancer venereus, ſeu ulcus venereum cito ſerpit, lardaceum eſt, pus ſpiſſum, flaveſcens, virideſcens fundit, labia etiam gerit, uti alius can-

cer

cer tumida, inflammata, retorrita, dolentiſſima. Si dubites, num cancer ſit venereus, nec ne, inſpergas aliquid mercurii dulcis; ſi eſt venereus, ſequenti die ulcus depurabitur, minus dolebit; ſi autem cancer eſt verus, vel aliud ulcus impurum, omnia erunt pejora.

§. LXXXIII.

In cancro faucium venereo id quoque notandum eſt, quod facilius aggrediatur partes muſculoſas, quam tonſillas, licet ne his parcat.

§. LXXXIV.

Cancer faucium venereus, uti condylomata, totam maſſam ſanguinis infectam indicat; hinc cura antivenerea interna requiritur, cui tamen topica mercurialium applicatio jungi debet, mercurii dulcis, mercurii præcipitati albi, mercurii præcipitati rubri, & ſi ulcera lardacea, rebellia, mercurii ſublimati corroſivi; forma fomenti, gargariſmatis, linimenti.

## XXIX. *Angina nocturna venerea.*

§. LXXXV.

Angina nocturna venerea eſt, quæ nec condylomatibus, nec ulceri venereo debetur, veſperi ingruit, deglutitio fit difficilis, dolorifica, aut etiam impoſſibilis, quandoque etiam reſpiratio læditur, febricula venereorum veſperi pariter exacerbata ſtipatur; fauces inſpectæ ſolummodo leviter

ru-

rubent, aut brunei ſunt coloris, aut plane nihil morboſi oſtendunt; verſus auroram fatiſcit, aut multum mitigatur, de die etiam fere penitus ſilet; cum aliis venereorum ſymptomatibus alternat, uti cum rheumate, hemicranio venereo &c. ſic artuum rheumate aut hemicranio validius afficiente, angina mitigatur; ſilente rheumate, aut hemicranio, angina redit. Differt hæc angina a condylomatoſa & ulceroſa; quod ſolummodo noctu afficiat, condylomatoſa & ulceroſa vero omni tempore perſiſtant.

## §. LXXXVI.

Interdum tamen hæc angina diurna eſt, ut ſolum certo diei tempore afficiat, noctu vero penitus ſileat.

Cura eſt omni modo antivenerea.

## XXX. *Angina Mercurialis.*

## §. LXXXVII.

Alia quoque anginæ ſpecies in venereis obſervatur, quæ non a miaſmate venereo, ſed a mercurio interne aſſumpto, aut externe applicato oritur.

## §. LXXXVIII.

Noſcimus enim vim ſpecificam mercurii, qua in glandulas ſalivales, in tonſillas, in gingivas, in linguam, in fauces agit. „ Quare accidit aliquan- „ do (ait Sauvages Tom. I. p. 493.) poſt ter- „ tiam, quartamve inunctionem, ut glandulæ ſa- „ livales, maxillares, parotites, tonſillæ dere- „ pente tumeant, caleant, doleant, lingua tu- „ meſiat, foras exeratur, facies, totumque caput „ turgeſcat, unde deglutitio & reſpiratio difficilis, „ vox ſuppreſſa, vel incondita, & mugitui ſimi- „ lis, ſopor febris acutæ, ſalivatio fœtida, copio- „ ſa, viſcida, ulcuſcula in ore infra linguam, a „ lateribus ad genas, ſenſatio quaſi dentium extus „ protenſorum, gingivarum tumor, rubor, den- „ tium ipſorum vacillatio, lapſus, maxime ſi ope „ tartari connexi fuere; hæc vel plurima ex hiſce „ mala a largiori, aut citra ſufficientem balneo- „ rum numerum, repetita & frequentiori hydrar- „ gyroſi ſuperveniunt. „

## §. LXXXIX.

Hæc angina mercurialis veſperi multum exacerbari ſolet; hinc cavendum, ne confundatur cum angina nocturna venerea, quæ ægros veſperi maxime afficit & mercurio curari debet, angina vero a mercurio orta eodem peſſime exacerbaretur.

## §. LXXXX.

Si dicta ſymptomata (LXXXVIII.) imminere obſervamus, ſtatim eſt ceſſandum ab uſu mercurii, corpus balneandum ſæpius, & mercurius cor-

corpori inunctus probe detergendus eſt, venæ ſectio inſtituenda, ſi febris magnitudo id poſtulat, dandum purgans antiphlogiſticum, lac tepidum ore tenendum, potus copioſi, mucilaginoſi bibendi ſunt, & ſi ſuffocatio immineret, inſtituenda foret βρογχοτομη.

## XXXI. *Angina Convulſiva.*

### §. LXXXXI.

Angina, quæ contingit ob quandam faucium partem violenter & invite contractam nominatur convulſiva.

### §. LXXXXII.

Cauſæ hujus ſunt variæ: ſaburra biliosa in primiis viis, vermes, vulnera, etiam jam conſolidata, læſio tendinum, evacuationes nimiæ præprimis nobiliſſimorum humorum, uti ſeminis virilis &c. ſæpiſſime tamen hyſtericæ feminæ & viri hypochondriaci huic morbo ſubjacent, quibus familiare eſt, ut in binis locis ſtringatur pharynx, aër interceptus calore rarefiat, & tumorem in collo producat, quem globum hyſtericum appellant.

### §. LXXXXIII.

Hic morbus comes eſt plurium morborum ſpaſticorum, epilepſiæ, tetani, opiſtotoni, catalepſis &c. Sed ſive comes ſit horum vel aliorum morborum, ſive proprium conſtituat morbum, ſemper

per oportet inquirere in cauſam, ſine qua ſæpenumero manca eſt omnis curatio, ac inefficax.

## §. LXXXXIV.

Si igitur cauſa eſt ſola nimia irritabilitas ſyſtematis nervoſi, nulla alia cauſa cognita, oportet adhibere illa, quæ paroxyſmum imminentem avertunt, aut præſentem tollunt, qualia ſunt fætida, aduſta, empyreumatica, ſpiritus cornu cervi, ſpiritus ſalis ammoniaci, aſa fœtida, caſtoreum &c. Paroxyſmo evanido diu inſiſtendum his, ſimilibusque medicamentis, ut integra reſtituatur ſanitas. Sic ſæpe facile tollitur hoc malum, ſæpe vero non tollitur, ſed pertinaciſſime perſiſtit, quin ab innocuis medicamentis exacerbatur. Quare ſimpliciſſima adhibenda ſuadeo, totam antihyſtericorum remediorum Claſſem tranſeundo, quodlibet remedium probe explorando, non ſtatim rejiciundo, ſic ſæpe ſacram anchoram invenimus, alias ſine ſpe ſalutis per oceanum evagaturi.

## §. LXXXXV.

Si aliam in corpore cauſam detegimus, a qua angina convulſiva ſuam ducit originem, patet alioquin, noſtros labores in illa eradicanda verſari debere.

## XXXII. *Angina Paralytica.*

### §. LXXXXVI.

Angina quoque fieri poteſt a paralyſi unius vel plurium muſculorum deglutitioni præprimis ſervientium. Ægri difficulter deglutiunt, aut deglutire non potentes, cibos potusque per os atque nares reddunt. Cura varia eſt pro varietate cauſæ, aut morbi præſentis, cujus ſymptoma eſt; hemiplectici, paraplectici, apoplectici.

### §. LXXXXVII.

Non raro difficile eſt diſtinguere anginam paralyticam ab angina ſcirrhoſa; tamen cauſæ prægreſſæ paralyſi, aut ſcirrho producendo propriæ huic negotio lucem affundunt; ſcirrhus etiam non niſi tarde oritur, paralyſis vero ſæpe ſubito ingruit.

### §. LXXXXVIII.

Si penitus aboleatur deglutitio, per clyſmata eſt ſuccurrendum omni bihorio jam medicamentoſa, jam nutrientia; ſed hæc parva eſſe debent, nec excedere quinque vel ſex uncias, ut retineri poſſint.

### §. LXXXXIX.

Si nulla paralyſis cauſa detegatur, tunc illa ſunt adhibenda, quæ alias in paralyſi laudantur, uti nervina, aromatica, etiam acriora, ſtimulantiora, quin & veſicantia collo ſunt applicanda.

*XXXIII.*

## XXXIII. *Angina Aphthoſa.*

### §. C.

Aphthæ ſunt puſtulæ parvæ inſtar ſeminis milii, ſed brevi abeuntes in ulcuſcula parva, urentia. Deprehenduntur frequentiſſime in ore, in faucibus, ex quibus deglutitio fit dolorifica; in ventriculo, inteſtinis, in pudendis utriusque ſexus, circa anum; rarius in œſophago, in aſpera arteria; rariſſime, ſi certa fide in hepate, veſica urinaria. Sæpe non adeo multum nocent, ſæpe malignæ ſunt, & non raro mortem inferunt, tum præcipue, ſi febribus putridis, malignisque ſtipentur.

### §. CI.

Origo aphtharum plerumque debetur ſaburræ primarum viarum, qua neglecta, aut perverſa medendi ratione aucta, malignitatem induunt.

### §. CII.

Cura eſt partim radicalis, partim palliativa. Radicalis conſiſtit in ablatione cauſæ, in evacuatione ſaburræ acidæ, caſeoſæ infantum, in curatione ipſius febris concomitantis bilioſæ, putridæ &c. Palliativa vero petit topica emollientia, inviſcantia, maxime dum cruſtis deciduis dolor magnus adeſt. Attamen emollientia ſola non ſufficiunt, imo malum augerent potius, laxando nimis ulcuſcula, debilitando ventriculum & inteſtina; quare roborantia addenda ſunt ex alumine, ex decocto corticis peruviani &c. Laudant etiam decocta ra-

parum, dauci, ſpiritum ſalis, ſuccum ſempervivi expreſſum.

## XXXIV. *Angina Phthiſicorum.*

### §. CIII.

Solent anginam dividere in illam, quæ cum tumore viſibili externo vel interno, radice linguæ depreſſa apparet; & in illam, quæ ſine ullo tumore viſibili accidit, & hanc periculoſiſſimam dicunt. Merito id quidem, ſiquidem pauci ex tali angina emergunt. Nam ſi in tali angina adeſt tumor, tunc eſt in partibus viſui non expoſitis, eſt forte in interna laryngis ſuperficie; quam periculoſa vero talis angina ſit, dictum eſt (VIII. IX. X. XIX. LXIX. LXXIV.). In qua vero nullus omnino tumor adeſt, ſed potius faucium extenuatio, talem anginam præprimis duplicem obſervo, unam in morbis chronicis a labe purulenta imprimis ortis; alteram in febribus acutiſſimis in mortem tendentibus.

### §. CIV.

Angina, quæ in morbis chronicis ſine tumore obſervatur, eſt præcipue angina phthiſicorum, quæ non in quocunque phthiſeos ſtadio, ſed in ultimo obſervatur cum reliquis mortis imminentis ſignis. Solent medici quidam aphthas accuſare, ſed certo rariſſime aphthæ adſunt, uti ſectiones cadaverum phthiſi defunctorum docent. Si quid proſit, proderit ſorbillatio frequens lactis tepidi vel ſimi-

milium. Similis angina ab aliis quoque viſceribus labe purulenta corruptis occurrit, præcipue hepatis. Vid. Sauvages Tom. I. p. 492.

## *XXXV. Angina febre acuta morientium.*

### §. CV.

Non mihi hoc loco ſermo eſt de anginis, quæ in variis febribus acutis occurrunt, nam de his ſuperius quædam attigi, ſed de illa ſolum ſpecie, quæ ultimo febris acutæ tempore accedit, quæque ſub morbi decurſu non adfuit; ſtipatur reliquis mortis imminentis ſignis; deglutitio fit laborioſiſſima, cum ſummo molimine partium colli, facile viſibili, & tamen non niſi paucam liquidi portionem adhuc per pharyngem transprimere poſſunt, quæ ulterius per œſophagum cum ſonitu in ventriculum delabitur. An unquam in tantillæ vitæ ſuperſtitis ſcintilla quisquam eſt ſervatus? Vix puto, tamen nunquam oportet ægrum relinquere, donec vitæ finem faciat, quæ nos omnes exſpectat, mors.

---

# II.

## IGNATII SPALOWSKY, MORAVI-STRASNIZENSIS DISSERTATIO DE VOMITU.

*De Vomitu.*

Vomitus definitur eſſe violenta rejectio contentorum e ventriculo per os.

Variam Auctores tenent hujus morbi diviſionem: ſic a quibusdam in febrilem, non febrilem, idiopathicum, ſympathicum, criticum, ſymptomaticum, dividitur. Aliis e contra diviſio a materia re-

rejecta petita præplacet, ut ita alium dicant vomitum bilioſum, alium æruginoſum, vitellinum, iſatodem, pituitoſum cruentum &c. Facile vero unicuique in promtu eſt, haſce diviſiones non omnino plenarie in ſana medicatione nos dirigere; hinc aliam magis practicam ſuppeditabo diviſionem, a cauſa nempe vomitum producente petitam. Frequentiſſimas igitur ſpecies ſequenti ordine enarrabo, ut 1mo loco conſideretur *vomitus ſaburralis*; 2do *inflammatorius*; 3tio *ſpaſmodicus*; 4to *ab acribus quibuscunque adſumtis, vel venenis*; 5to *a vitio organico*; 6to *hernioſorum*; 7mo *calculoſorum*; 8vo denique *a vulneribus capitis*. Ad quas nunc præcipuas ſpecies plurimæ aliæ reduci poſſunt.

## *Vomitus Saburralis.*

Ad ſaburralem vomitum reduco 1mo *vomitum crudorum*, illum nempe, qui ab ingluvie quacumque prægreſſa exoritur, a cibis nimium quantum diſtendentibus ventriculum; ſequitur exinde vomitus, & quidem omnium adſumtorum, parum aut nihil immutatorum. — Noſcitur hoc malum facile; ructus enim rancidi, nidoroſi prægreſſi, tumor & inflatio ventriculi, anxia reſpiratio, prandium lautum prægreſſum cum nunc conſequente rejectione crudorum ſufficientem hujus morbi præbent diagnoſim. Naturam hic ſollicite evacuantem adjuvare indicatio poſcit, quare eodem ſcopo copioſi potus diluentes, attenuantes propinandi, larga copia juſculorum exhibenda, ut his adſumtis materia peccans facilius evehatur. Quodſi tamen vomitus ille ſpontaneus inefficax eſſet ad omnem

 ma-

materiam e ventriculo ejiciendam, etiam ad ipſum artificialem vomitum foret accedendum.

2do. Alius vomitus ſaburralis eſt *bilioſus* a materia bilioſa, vel biliformi ventriculum inundante, & nunc excreta. Frequentiſſima eſt hæc ſpecies, & ut plurimum æſtivo tempore ut ſymptoma febrium bilioſarum adparens; etiamſi quoque ſine febre comite nonnunquam ſe oſtendat. Lingua tunc bilioſa, ſordida, flaveſcens; ſapor oris amarus, depravatus; appetitus penitus dejectus, & nauſea; ructus rancidi, amari; cardialgia; anxietas præcordiorum, & jactatio magna; pulſus celeres & imbecilles, accedente nunc rejectione per os materiæ bilioſæ hunc vomitum ab alio probe diſtinguunt. Obſervatio jam antiqua eſt Baglivii, eos, quibus bilioſæ ſordes circa præcordia collectæ hærent, pulſus celeres, imbecilles habere, quæ tunc fictitia debilitas tollitur, quoties materia hæcce gravans de corpore eliminatur. Vomitum ſic enatum per medicamenta diluentia, ſolventia copioſe hauſta adjuvamus, & reliquiis poſtmodum per ſalina eccoprotica ano rejectis curamus. Si vero vomitus ille ad omnem ſaburram acrem eliminandam non ſufficeret, ipſo quoque vomitu artificiali reliquias auferimus. Patet hinc, in hac ſpecie canonem illum Hippocraticum valere: *vomitum vomitu eſſe curandum.*

3tio. Refertur huc *vomitus pituitoſus* dictus a pituita primarum viarum collecta, homines laxiores, debiliores, phlegmaticos, pingues, ſenes præcipue infeſtans. — Ægri hoc morbo adfecti de pondere ventriculi conqueruntur, nullo gaudent appetitu, & adſumto etiam cibo brevi poſt oppreſ-

ſio-

ſionem & anxiam reſpirationem experiuntur; ructus habent fatuos; linguam muco obductam exhibent; urinam crudam aut pallidam mingunt cum mucoſis nonnunquam filamentis innatantibus, aut mucoſo ſedimento ad fundum ſecedente; leviores accedunt vomituritiones, & materiam paucam ductilem, tenacem rejiciunt. — Ægris talibus continuo vomitus leviores patientibus, & tenacem paucam materiam evomentibus ſub actuali vomitu remediis ſalinis copioſis, mucum incidentibus ſuccurrendum eſt, & muco nunc inciſo, vomitu eodem inſufficiente, materia tenax, ſed parciſſima excreta, & ſignis repleti mucoque obducti ventriculi præſentibus emeticum exhibendum, & reliqua materia ſalinis datis per anum eliminanda eſt. Ablata pituita primarum viarum geneſis ejusdem futuræ eſt præcavenda; hinc amaricantia, reſolventia, leniterque roborantia exhibenda, motus corporis ſimul, diæta aromatica, frictiones injungendæ ſunt.

4to. Non raro alia ſpecies vomitus ſaburralis homines divexat, orti nempe *ab acido* in primis viis ſtabulante, in infantibus perſæpe occurrens, & non raro viros hypochondriacos, fœminas hyſtericas, ſedentarios, litteratos excrucians. — Debilitas corporis univerſi antea cognita, pallor faciei, cardialgia ſæpe jam antea obſervata, appetitus aliquando ſummus, aliquando penitus dejectus, pondus ventriculi, tormina, nunc accedentibus ructibus acidis, & rejectione materiæ acidæ auſteræ declarant, hunc vomitum ab acido primarum viarum naſci. — Salutem dant, facilitata prius vomituritione, exhibita omnis generis abſorbentia, & acidum eliminantia; hinc lapides

cancrorum, oſtracodermata, magneſia muriæ cum rheo aut myrobolanis conjuncta maximam laudem merentur. Abſorpto autem & eliminato acido indicatio eſt, geneſim futuri acidi præcavere; amaricantia quævis roborantia huic ſcopo apprime conveniunt. Nonnullos acido laborantes mire juvat potus aquæ frigidæ.

## *Vomitus Inflammatorius.*

Vomitus inflammatorius ſub nomine *gaſtritidis* notus ſignis quibusdam characteriſticis ab aliis ſeſe diſtinguit, quod nempe cum continuo, fixo, ardente, vehementer pungente, adtactum repudiante ventriculi dolore conjunctus ſit. Ægri in ſtatu hoc miſerrimo poſiti cuncta, quæ adſumunt, intolerabili cum dolore, & ſingultu per vomitum rejiciunt; multum interim anguntur, validiſſimam experiuntur ſitim, & pulſum durum, acceleratum, ſæpe vero prorſus ſuppreſſum & contractum exhibent. Dolor, quem dixi eſſe fixum in regione ventriculi, adtactum repudiantem, nonnunquam adeo increſcit, ut ægri toti palleſcant, corpore toto ſudoribus madeant, extrema frigeant, & pulſus in trementem potius, ac pulſantem mutetur. — Ex brevi hac deſcriptione patet, morbum hunc ſumme periculoſum maximam attentionem ſibi vindicare, ne vomitu deceptus Medicus ad medicamenta accedat hic ſumme noxia, & perniciosa. Hinc cura ſumme antiphlogiſtica adhibenda, Venæſectiones largæ, & eæ pro neceſſitate repetitæ inſtituendæ erunt, clyſmata emollientiſſima injicienda, & ſimilia cataplaſmata parti adfectæ

ctæ admovenda, hæc cataplaſmata nonnunquam leviſſima ſint, oportet, cum ægri ob nimium dolorem graviora ſæpe vix ferant. Interne potus antiphlogiſtici emollientes tepidi parca, ſæpius autem repetita copia ingerendi, atque hac methodo non raro contingit, ut ægri ex orci faucibus eripiantur.

Ad vomitum inflammatorium refero pariter vomitum obſervatum ab inflammatis aliis viſceribus abdominis quibuscumque. Cura talis vomitus ſympathici ex notione inflammationis, & ſignis inflammati viſceris repetenda eſt.

## *Vomitus Spaſmodicus.*

Per vomitum ſpaſmodicum intelligo illum, qui a ſola irritabilitate oritur. Præcedunt hunc ut plurimum ſymptomata quædam ſingularia, quæ non parum ad diagnoſim conferunt; Etenim vertigo, obſcuratio viſus, tremor artuum cum urina pallida copioſa cryſtallina non raro prodromi ſunt hujus adfectionis; paulo poſt ſequitur vomitus, quem ſymptomata antea enarrata una cum animi pathematibus prægreſſis, & irritabilitate ſubjecti nota, & abſentia ſignorum in aliis ſpeciebus occurrentium ſpaſmodicum eſſe declarant.

Ad hunc refero vomitum in gravidis primis menſibus obſervatum, vomitum navigantium, aut rheda vectorum, vomitum ab animi pathematibus prægreſſis, & tandem vomitum a viſu rerum ingratarum.

Notum eſt, *primis graviditatis temporibus* mire adfici ſyſtema nerveum in fœminis, vertiginem, cardialgiam, & præter plurima alia mala etiam vomitum produci, qui plerumque non compeſcitur, niſi tempore; graviditate enim jam ulterius provecta ſponte ceſſat; ſolaminis tamen aliquid adfert diætæ mutatio, ſi omnes illi cibi removeantur, a quibus modo incipiente graviditate abhorrent, ſique medicamentis antiſpaſticis utantur; ut plurimum acida mineralia dulcificata, mentha, chamomilla, aſa fœtida, ſcuta ſtomachica, noduli antihyſterici laudari merentur. Plus ceterum incommodi, quam periculi hic vomitus habet.

*Vomitus navigantium, aut rheda vectorum* adverſo corpore tollitur aquis aromaticis cinnamomi, chamomillæ, meliſſæ, menthæ; quibusdam mire prodeſt Coffée, aut vini generoſioris parca copia. Ceterum tempore & conſuetudine ut plurimum ceſſat. Mire adſueſcunt ii, qui adverſo corpore curru vehuntur, ſi ſæpius modico tempore ſub itinere ita ſedere cogantur, vel ſi oculis clauſis ſedeant.

Vomitum *ab animi pathematibus*, uti a terrore, ira, mœrore natum curamus antiſpaſticis. Notandum tamen eſt, vomitum ab ira exortum majorem attentionem mereri, in ira enim non tantum nervi adficiuntur, verum etiam valide adficitur ſyſtema biliferum; bilis enim ejicitur copioſa ad primas vias, & ſi nulla ejiciatur, icterus oritur. Hæc eſt ratio, cur proſit in ira vomitus, & a morbo præſerventur ii, qui poſt iram vomunt, aut in diarrhæam incidunt. Hinc eſt, quod cremor tar-

tari;

tari, ſalia media, eccoprotica, aceſcentia juſcula cum ſucco citri, & diarrhœa ſpontanea poſt iram adeo proſint. — Mœrore confecti poſt paſtum quoque vomunt; mœror enim diuturnus debilitat actionem ventriculi, eumdem languidiorem reddit. Hoc in caſu abſtinendum eſt ab opiatis, quæ magis omnino actionem fibrarum delent; iisdem tamen, ſi vomitus ille nimis diu protraheretur, & periculum minitaretur, utendum erit. Ceterum vero blanda eccoprotica, quæ effuſam bilem & cruda ingeſta eliminant, exhibenda erunt, & poſtmodum blandis roborantibus, aromaticis, ſcutis ſtomachicis ventriculi vigor reſtaurandus eſt. Cura vero plenaria ablata mœroris cauſa diſtractione varia peragetur.

Vomitus *a viſu rerum ingratarum* exortus tollitur oblivione, ſublata imaginatione, & antiſpaſticis.

Gravem hic ultimo ſuppeditabo regulam, in omni vomitu ſpaſmodico dirigentem, ne ſcilicet vomitum hunc cum bilioſo ſaburrali quis confundat. Etenim non raro bilioſa ejicitur, & os amareſcit; per omnem enim vomitum ſpaſticum diutius paullo perdurantem concuſſo valide abdomine bilis copioſa effunditur, quæ effuſa & rejecta minus cauto pro ſaburrali imponere poſſet, ut medicamenta longe diverſa, morbum potius exaſperantia exhibeat. Aſt tempus anni bilioſis adfectionibus minus favens, irritabilitas ſubjecti nota, ſymptomata enarrata, & amaror oris antea non præſens, ſed primo poſt vomitum bilioſum exortus ſufficienter illum a ſaburrali diſcernere facient.

*Vomi-*

## *Vomitus ab acribus adſumtis.*

Vomitus ille oritur a venenatis acribus ingeſtis, a fungis venenatis, ab arſenico adſumto, ab emetico quocumque, a purgantibus acribus draſticis exhibitis nimis larga copia, aut ſubjectis irritabilioribus. Vomitus a fungis venenatis ſalutaris, cum eo ipſo ſaburra noxia excutiatur. Vomitus ab arſenico plerumque lethalis, niſi cito obvietur potu largo lacteo, oleoſo; etiamſi ferme arſenicum vomitu ipſo excutiatur, vel adſumto largo potu enervetur, vomitus tamen perdurabit a ſola ventriculi inflammatione per arſenicum inducta. — Vomitus ab emetico hic noſtram adtentionem non meretur, niſi ipſa emeſis arte concitata validior ſit, & tranſeat in hyperemeſim, nec etiam vomitus ab adſumto purgante, qui facile contingit in hominibus irritabilioribus, & remedia multum nauſeantibus. In hyperemeſi omni plurimum prodeſt balneum, aut cataplasma calidum ſpirituoſum; etenim alia nervis diſpoſitis inducitur, cum cataplasma calidum, aut balneum calidum diaphoreſim moveat, eamque largam; prodeſt itidem enema, cum diaphoreſi aut alio modo ceſſet vomitus, præcipue is, qui oritur a nimia irritatione ventriculi.

## *Vomitus a vitio organico.*

Vitium organicum ventriculi varium deprehenditur, frequentiſſimum tamen, quod occurrit, ſcirrhus eſt, ſcirrhoſa lata durities, quaſi cartilaginea ventriculi. Tali ſcirrhoſa ſemicartilaginea duritie pylorus nonnunquam ita anguſtatus deprehenditur, ut tenuiſſimum ſpecillum vix poſſit tranſigi.

ſigi. Complures tales obſervationes ſectionibus cadaverum comprobatas hanc cauſam vomitus fuiſſe teſtabantur. Homines ejusmodi vomitu plerumque chronico laborant, is quocunque diei tempore invadit, maxime tamen una alterave a paſtu hora. Non vero ab initio vomunt omnia ingeſta, ſed tantum ſolidiora, eaque fors paullo copioſius adſumta; in initio retinent parcius adſumta, nec ſemper ab omni paſtu redit vomitus, ſed rarius, & ſubinde ſolum, deinde vero de tempore in tempus frequentius, & tandem quotidie vomunt. Præter ingeſta ingentem pituitæ ductilis ſimul quantitatem egerunt. Interea prout vomitus increſcit, crebriorque de die in diem evadit; ſic alvus magis moroſa redditur, & demum perquam adſtricta, tandemque nulla. Pallent, emaciantur, oculos habent aliquando ſubflaveſcentes, tandem enervantur, & tumentibus ut plurimum cruribus circa malleolos atrophici pereunt. — Cura in talibus rariſſima eſt, & vix unquam plenaria obtinetur, plerumque enim ea durities eſt, ut nulla amplius ratione ſolvi queat. Solventia tamen medicamenta iisdem propinantur, quæ vero ne validiſſima ſtatim ſint, cavendum eſt, partim ne locum obſtructum irritando inflamment, & ſcirrhoſa durities in cancrum convertatur; partim ne nullo edito ſalutari effectu reliquam ſanitatem peſſumdent. Cura vero pallians conſiſtit in diæta mere liquida, & ſimul admodum nutriente, juſculis meris cremoribus, panatellis tenuibus parce, at frequentius ingeſtis. Convenit porro alvum adeo hic adſtrictam enematibus ſollicitare; & non raro ipſis clysmatibus parvis ægrum nutrire, ita ut hac arte ægri vitam miſerrimam diutius protrahant. Scirrhoſa hæc adfectio ut plurimum ſubjecta potibus ſpirituoſis nimium quantum dedita invadit,

dit, & non raro pediſſequa eſt poſt febres intermittentes male curatas, cortice ſuffocatas. — Vomitus hic nonnunquam confunditur cum alio vomitu etiam chronico, fœminas chloroticas, debiliores ſæpe infeſtante; dantur enim puellæ chloroticæ irritabiles, & ingeſta revomentes, & ipſa indicatiſſima remedia, ſi paullo majori adſumantur quantitate. Curantur tales tenuiſſima diæta injuncta, item remediis roborantibus, ſed parciſſime & paullo frequentius datis, remediis amaricantibus, ſtomachicis. Quod ſi vomitus ejusmodi chronicus, nec ipſo opis ſiſtendus Medico obcurrat, ejus eſt ad id adtendere, virne ſit, & robuſtæ alias, præcipue olim compagis, qui vomit, an vero fœmina debilis, laxa, irritabilis, & chlorotica. Falſo in Viri robuſti vomitu chronico ſanitatem promittet, ſicque ſe ipſum, & ægrum ludet; at vero plerumque in fœminis ſpem ſalutis faciet, ſed in junioribus, ceteroquin boni corporis, ſi ſigna irritabilitatis, aut chloroſeos adſint, etſi dicant, ſe opiata & ſtomachica revomuiſſe; fauſtam nihilominus prognoſim faciet; is enim plerumque error committitur, ut amaricantia ipſa fuerint nimia quantitate ingeſta.

### *Vomitus hernioſorum.*

Herniæ, & eæ quidem variæ in abdomine reſidentes ſæpe vomitum excitant; ſic e. g. hernia ventriculi, ſi muſculi abdominales nimium quantum fuerint relaxati, dehiſcant, & ventriculum non cohibeant, ita ut is, ſi hoc modo dicere fas eſt, herniam efficiat; herniæ itidem inteſtinorum in ipſo abdomine latentes parvæ & incarceratæ, & non incarceratæ magnæ, ubi multa inteſtinorum moles pro-

prolabitur, & ſic ventriculus hac ipſa mole ad vomitum ſollicitatur. — Cura tali in caſu ipſi herniæ eſt facienda; hinc ſi incarcerata, & inflammata fuerit, quæ ſæpiſſime vomitum talem producit, reponenda, inflammationi per antiphlogiſtica & topica & interna erit proſpiciendum; patet hinc Venæ ſectiones, easdemque repetitas, remedia antiphlogiſtica emollientia interna, clysmata talia continuo injicienda, & cataplasmata topice adplicanda, quin & balnea, ſemicupia maximam tali in caſu laudem promereri.

## *Vomitus calculoſorum.*

Calculi tam per vias urinarias, quam per biliferas moti, non tranare potentes, vomitum pariter excitare ſolent. Noſcitur ex ſymptomatibus calculi vel in viis urinariis, vel in biliferis præſentis. — Indicationes hoc in caſu ſunt, calculo viam facilitare, id quod efficitur relaxando partes, quas permeat, ita ut facilius moveatur. Hinc mucilaginoſa copioſo ore hauſta, ano injecta, fomenta, cataplaſmata, balnea primarium tenent locum. Vomitus hic ſympathicus male ſtatim ab initio opiatis ſiſtitur, cum is conamen ſit naturæ ſalutare calculum propellentis. At vero, ſi nimium ſit validus, ſi juſto diutius duret, ſi nimis debilitet, ſi ſpaſmi validiſſimi accedentes calculo prodeunti remoram ponant viam intercludendo: tunc ad opiata cito confugiendum erit, ut vomitus ſiſtatur.

Vo-

*Vomitus capite vulneratorum.*

Mirus ventriculum inter & encephalon eſt conſenſus, mirum commercium; vix aliquid animæ adfectiones adeo turbat, ac ventriculus gravatus; ſed etiam originarie adfectum encephalon functiones turbat ventriculi vice mutua. Vulnerato valide capite, concuſſo cerebro, aut etiam non raro eodem inflammato oritur vomitus poraceus, æruginoſus, viridis, quem, ſi a tali cauſa oriatur, mali ominis ut plurimum habemus. Per ſe patet, quantum interſit, ut vomitus hic ſympathicus ab idiopathico bene diſcriminetur, ne neglecto encephalo medeamur ventriculo in perniciem ægri. Cuncta tunc remedia vomitum ſiſtentia effectu carent, niſi cauſa in encephalo exiſtens antea tolli poſſit; hinc medela capiti varia pro varietate læſionis facienda eſt.

## COROLLARIA.

Coronidis loco regulas quasdam practicas notatu admodum dignas circa vomitum adferam, quæ medicantem dirigant, ne in morbo adeo atroci perverſa medela adhibita noceat; & quidem

I. In omni vomitu ſollicite inquirenda eſt cauſa ejusdem; non ſtatim empyricorum more de ſiſtendo vomitu cogitandum, non ſtatim ad opiata, narcotica confugiendum.

II.

II. In omni vomitu, præcipue pertinaciori alvi obſtructione præſente, indagandum eſt; an non alicubi hernia lateat, quod ex ipſo ægro expiſcandum eſt; attamen & confeſſioni hujus non ſemper fidendum, fœminis præſertim hac in re minus credendum, quam viris, cum hernias ob intempeſtivum pudorem occultent; dein non raro herniofus tumor alicubi adeſt tota mali cauſa ab ægro ignorata; novimus enim, peſſimas eſſe incarceratas ilias hernias, quæ exiguæ ſunt; novimus tales exiguas hernias ab hominibus rudioribus, & rerum incuriis occultari, aut penitus ignorari; novimus herniam talem poſſe eſſe incarceratam, quin in loco incarcerationis magnus adſit dolor; hæc doloris abſentia, incarcerata exigua, ſua mole non facile ſe prodens ægrum & Medicum non nunquam decipit; non enim infrequens eſt videre, quod in hernia incarcerata vomitu jam præſente ſtercoreo dolor ad ventriculi regionem ſit nullus, vix ullus per totum abdomen, niſi rudior in loco hernioſo fiat contrectatio.

III. Alvus in omni vomitu libera eſt ſervanda; inſigniter enim vomitus, alvo libera reddita, mitigatur, quin & non nunquam tollitur.

IV. Non idem periculum vomitus in omni ſubjecto minatur. Dicenda hic quædam ſunt generalia, ut ſciamus, ubi plus timere oporteat, ubi minus; ſic vomitus infantum minoris eſt plerumque momenti, ac virorum, minus metuendus eſt vomitus puerorum, puellarum; vomitus fœminarum, ætatis juvenilis, quam ætatis progreſſæ. At vero majorem attentionem meretur vomitus vi-

rorum ſtrictorum, ſeniculorum, vomitus gravidarum, hæmoptoicorum, phthiſicorum.

V. Ex dictis igitur apparet, infantibus ac pueris facilius & tutius emetica præſcribi, etſi tamen rarius præſcribantur, forte ideo, ne tenella, adeo irritabilia infantum corpora nimis adficiantur, convellantur, etiamſi hac ætate ſæpius, ac in aliis ob vitia diætetica, & ſaburras collectas emetica indicarentur.

VI. Adultis robuſtis, & ſeniculis paullo cautius ſunt exhibenda emetica, & ad ea, ut plurimum debent prædiſponi ſanguine, ſi quid plethorici adſit, antea detracto, quo demto materiam vomitu reddendam diluimus.

VII. Sæpe, quin immo plerisque vomitu præſente ſpontaneo, aut artificiali inducto brevi poſt paregorica exhibentur. Verum tamen, etiamſi aliquando caſus dentur, ubi vomitus nimium excedit, ubi irritabilitas ſubjecti nimia eſt, ubi materies jam evacuata: tamen non raro peccatur a nonnullis, quod hyperemeſi nondum præſente, materia nondum evacuata paregorica exhibeant; tum enim materia retenta in ſecundas vias ablegatur, & febres gaſtricæ nonnunquam mali moris, putridæ ſaburrales generantur. Patet hinc opiata, & vomitum ſiſtentia maximam circumſpectionem mereri, ne iisdem intempeſtive exhibitis mala multo majora inducantur.

III.

# III.

## WOLFGANG PICHLER,

### CARINTHI - GRADENSIS

# DISSERTATIO

### DE

# PODAGRA.

### §. I.

Quamvis mihi propoſuerim præcipue de podagra differere, quam regularem, & exquiſitam jam facile eſt a doloribus rheumaticis diſtinguere; tamen non abs re duco, notas quasdem characteriſticas adnotare, quibus vera arthritis in genere a rheumatiſmo differre obſervatur, cum ab omni tempore peſſimo nonnunquam errore practico confunderentur

tur hi duo morbi; idque eo facilius, quod ſæpe uterque adſit in eodem ſubjecto, & nonnunquam rheumatiſmus pertinax, neglecta, aut inepta medela inveteratus in veram abeat arthritidem. Sunt autem ſequentia, quibus diſtinguas.

1. Rheumatiſmus omni tempore, omnem omnis ætatis hominem in reliquis nonnunquam ſaniſſimum, ſubito, ex cognita ſæpe, levique cauſa aggreditur; cum arthridis certa tantum ſubjecta amet, ejusque cauſæ ſint magis obſtruſæ, graviores, remotiores, ſucceſſive, & quaſi clanculum agentes.

2. Dantur homines, qui ſemel tantum in tota vita rheumatiſmo vexantur; hinc is bene fugatus, redire non adeo conſuevit, uti arthritis, quæ ſemel præſens, & infeſtans certis periodis adſtricta perpetuo redit.

3. Arthritidem non quidem dixerim contagio, quamvis & id multi velint, ſed vitio hæreditario propagari certum eſt; ſed æque certum eſt, rheumatiſmum neque contagio, neque hæreditate propagari.

4. Arthritis ſemper ſignis læſæ digeſtionis ſtipatur, cauſasque numerat ejus naturæ, qua præcipue actionem primarum viarum deſtruere valent; unde etiam anorexia, ructus, flatus, cruditates, cardialgia, halitus fœtens, alvus moroſa cum torpore, & gravitate membrorum plerumque prodromi arthrititis notantur. Si hæc rheumatiſmus comitantur, caſui, non morbo adſcribes.

5.

5. In rheumatiſmo plerumque febris excipit dolorem; in arthritide vero ceſſat, quamprimum pars affecta tumere incipit.

6. Rheumatiſmi chronici, quo vetuſtiores, eo libentius in parte, cui inſederunt, figuntur, locum vix unquam mutantes; arthritis vero, quo vetuſtior, eo magis locum mutare amat.

7. Sedes arthritidis præcipue in ligamentis capſularibus articulorum eſt; dum rheumatiſmus latius diffunditur, & potius celluloſam muſculorum membranam occupat.

8. Rheumatiſmus ſatis cito ſæpe curatur; arthritis (credo) nunquam.

9. Ille cedit ſæpe remediis, quæ huic nocent, & contra. Sic e. g. tepor dolores arthriticos mitigat, exacerbat rheumaticos, ſi chronicos, & frigidos excipias.

10. In arthritide urina, & alvus fœtent.

11. Arthritis retropulſa præ reliquis partibus internis infeſtat ventriculum, pulmones, inteſtina, renes, & encephalon; rheumatiſmus vero potius collum, hepar, lienem, diaphragma, & veſicam urinariam, quamvis id etiam non conſtanter verum ſit, de quo nos dyſenteria ſimplex convincit, quam ſub idea rheumatiſmi depoſiti ad inteſtina concipimus.

12. Arthritis, præterquam quod majores articulos occupet, præcipue minores phalangum pedis, & manus obſidet, quod raro rheumatiſmus conſuevit.

13. Affinitas materiæ arthriticæ cum calculoſa, quam Cl. *Clerk* ex *Pringle* afferit, non extenditur ad rheumaticam. Vidit autem hic in urina arthriticorum fila natantia, quæ exempta pellucent, exſiccata vero nil, niſi terram albam calcaream ſiſtunt, quam pro communi materie arthritidis, & calculi habet.

14. In rheumatiſmis nunquam in ambitu articuli concretiones illæ cretaceæ oriuntur, quas in arthritide ſæpius vexante jam, ſub tophorum nomine obſervamus.

15. Etiam in cauſis notabilis differentia deprehenditur; nunquam enim eæ, quæ arthritidem invitant, defectus exercitii corporis, venus nimium exculta, & lautum vitæ genus per ſe rheumatiſmum effecerunt.

## §. II.

Præmiſſis his jam ipſam podagram pertractare aggredior. Pertinet autem podagra ad familiam arthritidis, matris communis chyragræ, gonagræ, lumbaginis, & iſchiadis arthriticæ, inter ſe non natura, ſed ſolo loco diſtinctam, quam definiunt ſub doloribus articularibus periodicis vere nempe, & autumno recurrentibus, qui, dum pedes infeſtant, podagram conſtituunt.

Di-

*Diviſio* ejus obtinet: 1*mo*. Ratione originis in *hæreditariam*, & *acquiſitam*. 2*do*. Ratione typi *in regularem*, ſeu formatam, & *irregularem*. 3*tio*. Maxime practica in *depoſitam*, & *retropreſſam*, ſeu anomalam Sydenhami.

*Sedem morbi* ponunt in minimis vaſculis tendinum, ligamentorum, & membranarum perioſtei circa articulos.

## §. III.

*Cauſam proximam* genuini practici ignorare fatentur; interim illam concipiunt in ſingulari quadam, & ſpecifica acrimonica, & viſcoſitate tenuiſſimorum humorum cum obſtructione, & rigiditate vaſculorum minimorum juncta ſimul debilitate primarum viarum.

*Remotæ* vero plurimæ obſervantur: Fœminis, pueris, & enuchis ab hoc morbo exceptis, prædiſponunt parentes podagrici, ſexus virilis habitu corporis laxo cum capite grandi, ſenium, vita mollis, lauta, & ſimul ſedentaria omiſſis exercitiis antea conſuetis, compotatio vinorum præcipue acidorum intemperata, venus præmatura in ingreſſu pubertatis jam exculta, aut ſerior, ſed nimia, ſtudia diu, noctuque culta, & animi pathemata varia præcipue mœror. Excitat forte ſuppreſſum perſpirabile vere, & autumno. Annon etiam aliæ febres epidemicæ, vel ſtationariæ vices cauſæ excitantis agunt? Saltem complicatum paroxyſmum podagricum cum febre biliofa, dum illa

ſtationem occupaverit, ipſe vidi, methodo antibilioſa in normam redactum.

Videmus omnes has cauſas in eo convenire, quod actionem ventriculi, & inteſtinorum debilitare, & vario modo depravare valeant in damnum ulteriorum coctionum; verum neutiquam conceptum exhibere, quomodo hæ, quotquot ſunt, tales mutationes in ſolidis, & fluidis corporis humani inducant, quibus factis neceſſe ſit, hunc morbum poni; neque ſpero unquam nos hac in re multum progreſſuros, cum lateant illæ ſingulares conditiones, quæ efficiunt, ut applicatione harum cauſarum hic, & non alius morbus producatur.

## §. IV.

Quemadmodum mancam adhuc cauſarum enucleationem dolemus apud omnes practicos, ita de elegantiſſima ſymptomatum deſcriptione gaudemus in Sydenhami tractatu de podagra, quam pro ambitu diſſertationis extraxiſſe ſolum ſcopus erat, meisque confratribus ex ipſo fonte uberius hauriendam commendo.

Paroxyſmus plerumque ſubito invadens miſerum e ſomno excitat ad cruciatus ingentes. Nil eum tanti hoſtis commonet, præter apepſiam, nauſeam, ructus, flatus, torporem, & gravitatem membrorum, ſingularem animi dejectionem, & ſublatam, vel ſaltem imminutam curis excretionem. Poſtea prægreſſa horripilatione, & calore ſubito dolor oritur potiſſimum in pollice pedis nonnunquam etiam in junctura calcanei, & tarſi, ab

ini-

initio neque adeo validus, neque fixus, ſed ſucceſſive continuo validior, caſtra quoque firma ponit vexans ægrum urendo, gravando, pungendo, mordendo, lancinando, quaſi oſſicula tarſi, metatarſi, vel phalangum dislocare velit, veſperi, & per noctem ſemper crudelior, tandem tranſacto nycthemero ab ingreſſu paroxyſmi mane circiter hora ſecunda, vel tertia, digeſta, partimque diſſlata materia morboſa remittit adeo, ut ſomnum capere poſſit æger, ex quo expergefactus inſigniter ſe levatum ſentit, partemque affectam madere, & tumere videt. Sequente die, ſi copioſior fuerit materies podagrica, quam ut primo paroxyſmo vel diſſlari penitus, vel deponi in tophum potuerit, dolor ſed remiſſior tamen remanet ea lege, quæ in colica ſaturnina, venereis obtinet, ut nempe exacerbatus veſperi, mane remittat; idque per plures dies, immo per ſeptimanas continuat. Abſoluto paroxyſmo in uno pede alterum idem dolor corripit, eodem modo fugandus, ita, ut habeas ſeriem paroxyſmorum, qui ſimul ſumpti conſtituunt integrum illum paroxyſmum podagricum ſæpe ad menſes duos, & ultra extenſum. Dum æger ſanitati proximus eſt, pars prius tentata immaniter prurit, & desquammatur, quo facto, robur corporis, & ſanitas ſenſim reſtituitur, firma manens, usque dum vere, vel autumno, vel utroque anni tempore idem hoſtis reſumptis viribus ad longiora adhuc tormenta redierit.

Sic ſe habet podagra regularis; nunc etiam quædam de ejus anomaliis dicam. Podagra diu, ſæpeque vexans ſucceſſive vires corporis deterit, partesque conſuetas per depoſitiones tophaceas recipiendæ materiæ podagricæ ineptas reddit, quo

 facto,

facto, primo alios ſimul articulos petit, reliquam arthritidis familiam ſibi aſſocians, tandem vero plane non deponitur ad articulos, ſed ad nobiliora interna qualiacunque demum viſcera diverſiſſimos, & periculoſos admodum morbos fingens, quorum finis mors conſueta podagricorum. Hinc anomaliæ illæ raræ, pro varia parte, quam ſibi virus podagricum eligit: Delirium, phrenitis, ophthalmia, aſthma, peripneumonia, pleuritis, gaſtritis, cyſtitis arthritica &c. Hoc in caſu vel nullus, vel multo levior in articulis ſentitur dolor.

## §. V.

Prognoſis hujus morbi peſſima, ſi curabilitatem ejus ſpectes, nam ab omni tempore inter incurabiles reponebatur, quamvis forte non deſperandum ſit, ſi ſubjectum bonum, vegetum, ſat juvenile, & recenter podagricum fuerit, medela quoque apta, & diæta ſtricta acceſſerit. Quoad periculum vero & habitum morbi obſervarunt: 1mo. Podagram, quo vehementior adfuerit dolor, eo breviori etiam paroxyſmo terminari, longiorique interſtitio gaudere. 2do. Podagram non occidere, niſi retropreſſam, quam hinc 3tio ſemper periculoſiſſimam notant.

## §. VI.

Cura podagræ alia eſt extra paroxyſmum, & alia in paroxyſmo; præterea hæc iterum ſubdividitur in curam podagræ depoſitæ, & in curam podagræ non depoſitæ, ſeu retropreſſæ.

1.

1. Extra paroxyſmum tota medicina eo dirigi debet, ut cauſis remotis occurratur. Hinc abſtinentia a nimio exercitio veneris, ſtudiorum, & animi affectuum; conſortium amicorum, qui menti hilaritatem conciliare valent: negotia ſeria, ſed amœna, non nimiis curis juncta, quibus & corpus, & animus perpetuo, ſed non ad tædium, & defatigationem usque occupatur: moderatum exercitium corporis: obambulationes; equitationes, vectiones in curru tempeſtate ſicca, & cœlo hilari; fuga otii, vini acidi, & intemperatæ gulæ; commeſtio talium rerum, quæ facile digeruntur, ſive ex regno vegetabili deſumpſeris, ſive ex animali, ſive ex utroque: ad prandium compotatio cereviſiæ tenuis bene lupulatæ, vel aquæ frigidæ ſubjuncto dein, ut conſuetudini ſua dentur, uno, alterove vitrello vini generoſioris, cum plenaria vini abſtinentia in homine, qui ei adſuetus erat, plus mali, quam boni præſtet: prudens attentio ad viciſſitudines aëris præcipue conſueta paroxyſmi redeuntis periodo, ut ſuppreſſio materiæ perſpirabilis evitetur: demum leniora tonica interpolatis, dum ſigna natæ ſaburræ id jubent, leniſſimis eccoproticis e. g. electuario lenitivo, unica ſunt, quibus pugnare oportet. Laudant hinc in eandem indicationem corticem magellanicum, ferrum, melius autem rheum, & ejus tincturam aquoſam parce, & ſæpius datam, aquas ſpadanas cum, vel ſine lacte, gentianam Halleri, & totam claſſem amararum, quæ non nimio cum ſtimulo agunt.

Fuere qui ſummam ſpem in promota largiter perſpiratione poſuerint; verum, quemadmodum omnis ſapiens medicus ſummum uſum attentionis debitæ in evitanda ſuppreſſione tranſpiratio-

nis

nis agnoſcet, ita perſpiciet quoque facillime, violentam ſudorum expreſſionem vires corporis detenere, ſanguinem liquidiſſimis privare, efficereque ut potius ſæpius, crudeliusque redire debeat paroxyſmus, bona adhuc fortuna, ſi redeat, cum non minus detritis viribus, & viſcoſitate humorum aucta anomalias invitare poſſit.

De reſolventium quoque uſu adeo celebrato mentionem facere debeo; laudant enim antimoniata, & guajacum, præcipue ejus reſinam, & tincturam inde paratam. Non negaverim reſolventia ob viſcoſitatem humorum in podagricis obſervatam indicari; verum id tantum moneo, plus ſpei habendum eſſe in methodo diætetica prius memorata, utpote, quæ fontem malorum, primas vias, lente quidem, & ſucceſſive, ſed absque omni periculo, & ſemper tamen cum aliquo bono effectu corrigit, quam in reſolvente, præcipue ſpirituoſa, quæ ab optimis practicis primis viis infenſa agnoſcitur, & præterea id incommodi habet, quod diu, uti debet, uſurpata peſſimis, in tali ſubjecto inflammationibus, chronicis nempe, & latentibus complicatis cum viſcoſitate pituitoſa humorum anſam det.

Neque diætam lacteam, qua multos a paroxyſmo per longiſſimum tempus immunes conſervaſſe gloriantur plurimi, reticere hic poſſum, quæ, quamvis forte optima, ſi ſubjectum fuerit recenter podagricum, ſat juvenile, robuſtum, & ob acrimonias uſum lactis poſcat, tamen peſſime conducit, dum in reliquis non debita diæta, neque exercitium corporis acceſſerit. Dolendum præterea, quod per diurnum uſum lactis ſolius, vel cum ve-

vegetabilibus tenerrimis, uti jubent, vires concoctrices adeo deſueſcant a reliquo nutrimento, ut dum homo tandem tædio ſimpliciſſimæ hujus diætæ correptus ad leviſſimam etiam ſanorum revertitur, nil bene digerant, morbusque fractis induciis majori adhuc cum furore, & periculo miſerum aggredi ſoleat.

2. In cura paroxyſmi ipſius optimus quisque medicus in id intentus eſt, ut materies podagrica, quam citiſſime, & integre in articulos conſuetos deponatur, amovendo impedimenta depoſitionis methodo non una ſimplici, aut ſpecifica, ſed diverſa pro ipſa natura impedimenti. Hinc ſi videt ſubjectum debilius, ſenectute, morbo, vel quomodocunque labefactatum, vires vitæ depreſſas nimium, elevat cardiacis, ſtimulantibus, vinoſis. Si in alio eædem vel orgaſmo humorum, vel eorundem plethora, aut phlogoſi exorbitent, eas deprimit venæ ſectione, & potu emolliente tepido. Si vero febris alia complicata fuerit ex epidemia forte adſcita, illi pro varia ejus natura medetur, inde eſt, quod lene diaphoreticum, mixtura ſambuci e. g. ſi illa indolis rheumaticæ fuerit, ſolvens eccoproticum, purgans, aut emeticum, ſi bilioſæ, depoſitionem ſæpe integre abſolverit. Neque partem ipſam, in quam depoſitionem exſpectat, negligit, ſed illam aptam reddit, & conſervat ad excipiendam materiem fotu, cataplaſmate, vel balneo tepido emolliente; abſtinet autem a balneis frigidis, emplaſtris, unguentis pinguibus, reſinoſis adſtringentibus, quæ omnia vel ſtimulo ſuo, & ſtrictura impediunt decubitum materiæ in hanc partem, aut ſaltem poros obſtruendo diſſlationem de-

decumbentis, ut hinc paroxyſmus ſaltem in longius protrahatur.

3. In cura podagræ retropreſſæ primum, quod medicus agat, *eſt, ut* indaget in cauſas, quæ utpote diverſiſſimæ diverſam quoque methodum requirunt. Sunt autem 1mo nimia quantitas, & moles materiæ podagricæ, quam ut in articulos deponi poſſit. 2do. Articuli ita conſtituti, & deſtructi frequentia, vel crudelitate morbi, tophis, rigiditate ſenili, aut prava methodo, & adſtringentibus, ut inhabiles ſint recipiendæ materiæ. 3tio. Vis vitæ nimium debilis ob ſenium, aut morbum ſive prægreſſum, ſive præſentem. 4to. Tandem peculiaris viſceris alicujus interni diſpoſitio ad recipiendam materiem podagricam, quam inducit ſingularis debilitas ejusdem, aut quævis affectio morboſa jam præſens in eodem juxta Hippocratis: Morbus ibi figetur, ubi antea jam aliquid ægrotaverit.

Noſcis autem materiem podagricam recurriſſe, aut non depoſitam eſſe ex ſequentibus ſignis: 1mo. Si oborto jam dolore podagrico, ſed leviori, quam alias conſueverat, in alio ſimul viſcere ſeſe manifeſtet, quomodocunque larvatus. 2do. Si debite ſæviens paroxyſmus ceſſet plane nullo in articulis relicto dolore, dum interim vel colica, vel cardialgia, vel quiscunque alius morbus immediate ſubſequitur. 3tio. In caſu illo triſtiſſimo, ubi vocatus ad ægrum diriſſima ſymptomata vides tentati alicujus viſceris, quin leviſſimus dolor articularis ſuſpicionem arthritidis tibi moveat, conjicies illam ex ſubjecto podagrico, & tempore, quo alias paroxyſmus invadere ſolebat.

Cu-

Curam podagræ retropreſſæ ſecundum differentias cauſarum præcipue *tribus* capitibus complector. Vel enim 1mo vires vitæ in juſto moderamine ſunt; & cauſa retroceſſionis ſolummodo hæret in articulis. Vel 2do vis vitæ languet nimium. Vel 3tio eadem exorbitat phlogoſi aut orgaſmo humorum. In primo caſu interne indicantur infuſa leniſſime diaphoretica, & attenuantia, externe ad locum conſuetum ſcopo derivante balnea, cataplaſmata, & fomenta emollientia. In ſecundo externe balnea, cataplaſmata, & fomenta ſtimulantia, irritantia, ſinapiſmi, inuſtiones ferro candenti factæ, urticationes, cucurbitæ ſiccæ, veſicantia &c. Interne illa omnia, quæ vires vitæ erigunt, hinc tota claſſis ſtimulantium, & ſudoriferorum. Contraria prorſus methodus tertio in caſu obtinet, dum vires vitæ exorbitant; tunc enim ſola methodus antiphlogiſtica ſpem medici non fallit; hinc adhibere oportet venæ ſectiones etiam iteratas, ſi phlogoſis, aut plethora id poſcat, emollientia, inviſcantia interne tepide hauſta, enemata, cataplaſmata, & balnea ejusdem naturæ externe applicata, in tali enim ſtatu ægri virus podagricum in viſcus aliquod decumbens vices ſtimuli phlogiſtici agens veram inflammationem producit, qua ſua methodo abſterſa, aut ſaltem plurimum mitigata primum licet derivantibus materiem in loca conſueta avocare.

## §. VII.

Ultimo disquiram methodos quasdam magis uſitatas, ut quantum valeam, determinem caſus,

in

in quibus cum nocumento, vel cum emolumento adhibentur.

1. Quidam in omni paroxyſmo podagrico volunt conamen naturæ adjuvare ſtimulantibus, vinoſis; verum utut in debilitate ſenili hæc ſola methodum votis reſpondeat, in juvene, plethorico, robuſto certe nocet, ſequentes ſaltem paroxyſmos graviores, & longiores reddens.

2. Alii opio utuntur, utpote citiſſimo, & potentiſſimo diaphoretico; egregie quidem, ſi ob ſpaſmos undecunque natos materies podagrica in corpore retineatur, & illud exigua doſi per unum, alterumve granum ſcopo jam dicto detur; ſed peſſime ſi diutius ejus uſus proatrahatur; nam quamvis forte hac methodo materies ad artus expelleretur, tamen relicta debilitate inteſtinorum, imo aucta, quod de opio certum eſt, major quantitas ejusdem extricabitur, ut inde graviores paroxyſmos reddi neceſſe ſit.

3. Alii in, ante, & poſt paroxyſmum ſæpius cataplaſmatibus, & balneis emollientibus utuntur; non adeo bene, credo; etenim, quamvis ſub ipſo paroxyſmo, ubi ingens tenſio partium adfuerit, optime conveniant, tamen nocent ſcopo prophylactico partem, cui applicantur, debilitando, tonumque deſtruendo, ut inde quidem facilior deſcenſus materiæ, ſed difficilior longe diſſlatio ejusdem ſequi debeat.

4. Quorundam methodus eſt, ut omnem paroxyſmum podagricum curent, uti febrim inflammatoriam, ubique venæ ſectionem celebrantes.

tes. Verum quid inde in ſenili ſubjecto, aut per morbum debilitato oriri debeat; videt quisque; dolores nempe mitiores quidem, ſed longiori tempore affligent, tandemque plane non depoſita materie anomaliis cedent.

5. Anglorum quidam ad podagricum vocati, ſive videant temperamentum ægri plethoricum, ſive aliunde metuant inflammationem, ſanguine e vena miſſo propinant unc: j. vel unc. ij. mannæ in aqua menthæ ſolutas adjecto ſale, & rheo. Ad ſopiendos nervos, qui per purgantia in podagricis facillime irritantur, adhibent caſtoreum, vel vero bolum pro maxima parte ex moſcho paratum, præcipue ſi materies altero die nondum depoſita fuerit. Si ſummus dolor ſimul adeſt, addunt quoque opium, ſed parciſſima doſi, ne primis viis infenſum noceat. Poſtquam depoſitio facta eſt, omni ſtudio adlaborant, ut cito proliciatur materies, quod efficiunt cataplaſmata ex mica panis, lacte, & theriaca Andromachi facta, vel ſi major debilitas, & inertia partis obſervetur, etiam veſicantibus. Finito paroxyſmo leni cathartico ex claſſe roborantium e. g. tinctura rhei vinoſa, reliquias morbi per alvum ſubducunt, quo facto demum pro cura confirmatoria ad corticem, & reliqua roborantia accedunt.

IV.

# DOMINICI PAUR,
## AUSTRIAC. ROETZENSIS
# DISSERTATIO
## DE
# PHTHISI.

### *De Phthiſi.*

Dum de Phthiſi loquor, non intelligo illam ſolum Phthiſeos ſpeciem, quam purulentam appellant, ſed alias quoque ſpecies, ita, ut hoc nomine etiam tabem, hecticam, atrophiam comprehendam. Sunt, qui etiam inter ſingulas has ſpecies diſcrimen faciunt; ſic Phthiſim dicunt, dum hic morbus originem ducit ab ulcere interno corpus

pus depaſcente; ſi hoc ulcus ſedem habeat in pulmone, Phthiſin pulmonalem; ſi in hepate hepaticam &c. appellant, nomine ſcilicet deducto ab affecto viſcere. Atrophiam adeſſe ſtatuunt, ſi conſumptio corporis contingat absque ullo febrili motu; attamen ſi motum febrilem obſervaverint, jam non atrophiam, ſed tabem nominant.

Adeſt in hoc morbo emaciatio corporis evidens, ita, ut caro muſculorum fere omnis videatur abſumi, quamvis pinguedo ſola ſit inter fibrarum muſcularium faſciculos locata, quæ atteritur, movetur, evacuatur, nec reparatur denuo, illæſa ipſa ſubſtantia muſculari. Hanc emaciationem, ſi lenta fuerit, a quacunque demum cauſa originem duxerit, Phthiſim ſeu tabem appellamus.

## *Phthiſis Purulenta.*

Phthiſis purulenta adeſſe dicitur, dum pus in ſanguinem reſorbetur vel ex ulcere interne alicubi latitante, vel etiam externe apparente, ſicque febrim excitat continuam remittentem, tertianam plerumque, vel etiam aliam remittentium ſpeciem: dum nempe pus in ſanguinem reſorptum majori copia adeſt, motum excitat, quo fit, ut pus majori impetu in circulum feratur, illudque aut depoſitum in cavum aliquod corporis varia excitat ſymptomata pro varietate partium affectarum, aut depoſitum ad collatoria quædam de corpore effertur; ſic dum fertur ad ſuperficiem corporis, forma ſudoris expellitur; dum ad vias urinarias, forma urinæ jam turbidæ, aut cito turbidæ factæ

 de-

deponentis illico materiem albicantem: non glutinoſam; dum ad alvum, plerumque excitat diarrhæam colliquativam. Hac vel ſimili ratione depurato ſanguine motus humorum compeſcitur, atque quies redit corpori, donec iterum de novo ſufficiens excitando motui majori materies purulenta in ſanguine colligatur, quo facto idem denuo redit paroxyſmus.

Patet ex his, qua ratione fiat, ut corpus emacietur, ſcilicet dum pus in ſanguinem reſorptum acrimoniam eidem inducit purulentam, ſanguinem ineptum reddit ad nutriendum, cauſas tamen detritus majoris auget rodendo ſtamina ſolidorum, augendo motum humorum, alendo febrim hecticam.

Eſt et alia ratio, quare corpus in hac Phthiſeos ſpecie adeo conſumatur, ſcilicet dum ulcus valde laxum eſt & magnum humorum affluxum patitur, aut latam plagam occupat, fit, ut ob magnam humorum deperditionem corpus privetur bonis ſuccis nutrientibus, quibus reliquarum partium robur, ac muſculorum toroſitas conſervari deberet.

Ulcus, ut ſuperius dixi, eſt aut internum, aut etiam externum. Interna ulcera in variis partibus, in variis viſceribus deprehenduntur, uti in hepate, in liene &c., ſæpiſſime tamen in pulmonibus deprehenduntur. Hinc pauca quædam de ulceribus pulmonum attingam.

Ulcera pulmonum diverſam ſæpe habent naturam, quam niſi exacte conſideres, fruſtra in ejus medendi ratione deſudabis. Hinc juvat paucis in hujus diverſitatem inquirere.

Atque omnium primo ponamus, ulcus eſſe natum ab inflammatione pulmonum in ſuppurationem abeunte rupto abſceſſu ex integro, ita, ut pus liberrime ope tuſſis ejici poſſit, vel etiam non abſceſſu facto, ſed ſtatim nato parvo ulcuſculo ſenſim majori facto ita, ut nunc majorem copiam puris boni fundat. Talis Phthiſis a tali ulcere nata bonis ceteroquin & blandis humoribus in corpore præſentibus difficillimæ ſanationis non erit, præcipue ſi nondum diu duraverit; etenim ejecto pure brevi aut ſponte, aut etiam levibus remediis adhibitis poterit ſanari. Attamen ſi abſceſſus pro parte fuerit ruptus, ita, ut pus liberrime egredi non poſſit, remanebit ſemper pars puris in pulmone, conſolidatio nulla ſperari poterit, ſed pus attenuatum, in ſanguinem reſorptum alet febrim, hecticam. In hoc caſu videntur emollientia, diluentia, diuretica blanda multum prodeſſe, quatenus ulcus laxant, aperturam vomicæ promovent, pus diluunt, & de corpore eluunt per vias urinarias.

Alia eſt ulceris conditio, dum undique apertum eſt, laxum, dum copioſum pus fundit, diſſolutum, cænoſum, dum vires vitæ ſenſim atteruntur, corpus conſumitur. Certe in hoc caſu indicantur talia, quæ ulcus quidem depurant, ſed ſimul etiam roborant, ſuppurationem nimiam cohibent, acrimoniam involvunt & ſanguinem vi antiſeptica a corruptione præſervant, qualia ſunt cor-

tex peruvianus, lichen islandicus, cum emollientibus, polygala, plantæ vulnerariæ, vel balſamica blandiora.

Status ulceris huic conditioni penitus oppoſitus eſt, dum ulcus nimis tenſum, ſubinflammatum, aut etiam inflammatum eſt: adeſt tunc ſæpe quidam dolor thoracis oppreſſorius, aut etiam punctorius, quandoque autem vix percipitur, pulſus celer, ſubdurus, ſanguis de vena miſſus cruſtam inflammatoriam oſtendit. Hæc Phthiſeos ſpecies, quæ inflammatoria dici poſſet, prioris remediis deberet exacerbari; curatur autem, aut ſaltem mitigatur venæ ſectionibus de tempore in tempus inſtitutis, parvis tamen, nec excedentibus quinque vel ſex uncias ſanguinis, ne vires vitæ corruant. Remedia conveniunt mere emollientia, antiphlogiſtica, detergentia blanda, ut Althæa, Flores Verbaſci, mel, oxymel, ſerum lactis &c.

Non ſolum conditionem ulceris, ſed etiam cauſam, ex qua originem duxit, conſiderandam eſſe arbitror. Multum enim poteſt ſæpe cognitio cauſæ originariæ lucis obſcuris rebus affundere; ſic ſi ſcias in homine ſcabioſo cæterum ſano brevi natam eſſe Phthiſim, poſtquam imprudenter & intempeſtive plumbata externe adhibebantur, conjicere poteris, materiem illam, quæ ſuperficiem corporis antea occupabat, nunc alias ſumpſiſſe vias, nunc pulmonem petiiſſe, ibique Phthiſim ſcabioſam excitaſſe. In hoc caſu, puto, dabis talia, quæ alias haud dediſſes, dabis flores ſulphuris, decoctum bardanæ, herbæ fumariæ, decocta lignorum &c. ſcilicet uno oculo intueberis ulcus pulmonum, nec exhibebis, quæ ulceri ut ulceri

ceri nocere poterunt; altero tamen materiem peccantem conſiderabis, illamque domandam aut expellendam curabis.

Quod de Phthiſi a ſcabie intempeſtive retropreſſa orta dixi, hoc pariter de Phthiſi ab ulcere venereo in pulmone nato tenendum eſt, ſcilicet in tali Phthiſeos ſpecie curam adhibebis antivenerеam, quamvis hæc in alia Phthiſeos ſpecie plurimum noceret.

Ex his, quorum adhuc plura exempla adduci poſſent, ſufficienter patet, ſæpenumero multum referre, ut originariam Phthiſeos cauſam conſideremus.

Quæ de Phthiſi pulmonali diximus, eadem fere de reliquarum viſcerum Phthiſi dici poſſunt, ſi illa excipias, quæ diverſitatem faciunt ratione ſitus & naturæ viſceris, ſic ſæpe periculoſior eſt Phthiſis hepatica, quam pulmonalis, cum pus non æque bene evacuari poſſit, ac in pulmone per tuſſim fit, niſi forte per ductum hepaticum in inteſtina viam inveniat. Contrarium obtinet in renibus, ex quibus quotidie pus depluere poteſt in pelvim renum, exinde per ureteres in veſicam urinariam, ex qua una cum urina evacuatur.

Ulcera externa raro Phthiſim inducunt, niſi valde magna ſint, & magna fiat jactura humorum quotidie in pus converſorum, v. g. poſt exſtirpationem mammæ, artuum, poſt amputationes &c. Minus tamen a pure reſorpto fit emaciatio, cum ſat facile depurari ulcus poſſit.

Remedia requiruntur, quæ ulcus roborare, ac ſuppurationem nimiam cohibere valeant, atque etiam ſanguinem a corruptione præſervare. Laudatur cortex peruvianus, uti etiam radix arnicæ in pulvere ad drachmam dimidiam omni bihorio data. Hæc ſæpe profuit, ubi cortex peruvianus non ſuffecit.

## *Phthiſis tuberculoſa.*

Accidit quandoque, ut vel ex ipſa corporis conſtitutione, vel ex aliis cauſis in pulmone quædam loca obſtruantur, ſicque naſcantur tubercula, quæ ſæpe diu feruntur absque eo, quod multum noceant, niſi forte ad motus corporis reſpirationem reddant difficiliorem, aut tuſſim ſiccam inducant. At ſi tubercula hæc majori humorum impetu offendantur, vel expectorantibus, reſolventibusque draſticis exagitentur, vel febre undecunque accedente exacerbentur; non æque tuto adſunt, ſed incipiunt inflammari, quum inflammationi concipiendæ peridonea ſint, & tandem abeunt in ſuppurationem, in vomicam unam, vel plures, prout unum vel plura tubercula inflammantur. Talis vomica ſæpe feliciter rumpitur, & pus per vaſa aërea pulmonum evacuatur, ulcus etiam ſæpe facile curatur, ſed occaſione nova data novum denuo inflammatur tuberculum, nova fit ſuppuratio, nova vomica, qua rupta, novum ulcus. Hoc tam ſæpe accidit, quam ſæpe occaſio datur, & quamdiu tuberculum adeſt in pulmone, ita, ut hanc Phthiſeos ſpeciem ſæpe per multos annos ferant, antequam moriantur.

Cura

Cura conſiſtit in remediis blande ſolventibus absque ſtimulo, qualia ſunt Scorzonera, Sonchus, Taraxacum, Cichoreum, Gramen, Cicuta &c. Si ſtadium inflammationis aut ſuppurationis jam ſint ingreſſa tubercula, horum curam intelligis ex illis, quæ ſuperius de Phthiſi purulenta dixi.

## *Tabes nutricum.*

Tabes nutricum oritur a nimia deperditione lactis, vel parciori quidem, attamen in talibus ſubjectis, quæ vel mediocrem lactis jacturam non ferunt. Notandum tamen eſt, morbum hunc paulo eſſe rariorem, quamvis nomen ejus frequentiſſime audiatur; plerumque enim nobiliores feminæ proles proprias non lactant & infimæ ſortis fæminæ hunc morbum alioquin raro experiuntur. Hic metus tabis medicos permovere non debet, ut nimis ſint indulgentes, & matres a lactatione diſpenſent; etenim, quæ in utero per novem menſes geſtare poteſt, ea etiam lactare poterit, ſaltem per aliquot menſes vel ſeptimanas.

Nihilominus ſunt tamen fœminæ, quæ vel ob teneram ætatem, vel delicatam corporis ſtructuram, vel morboſam conſtitutionem hanc lactis jacturam aut plane non, aut ſaltem non diu ferunt, quin incipiant ſymptomatibus tabem nutricum annunciantibus laborare. Talem fæminam non ſolum a lactationis officio diſpenſes, ſed etiam ſtatim curam adhibebis, quam deinde indicabo, poſtquam hæc ſymptomata enumeravero, quæ fere ſequentia ſunt: tuſſicula ſicca, crebra, reſpiratio anguſta, ſenſus veluti conſtricti thoracis, do-

lores quaſi rheumatici inter ſcapulas & ad nucham tractivi, calores fugitivi, maxime veſpertini, febricula, nocturnæ ſudatiunculæ, leipothymiæ, præcipue ventriculo vacuo, aut poſt lactationem, vertigo, viſus læſus, obſcuratus, nubiloſus, ſymptomatum hyſtericorum caterva, tandem febricula augetur, fit emaciatio, debilitas, & tuſſi producuntur ſputa puriformia, purulenta, & tandem etiam ſanguinolenta, ſicque vera Phthiſis purulenta naſcitur.

Ex conſideratione horum ſymptomatum tuſſiculæ ſiccæ, ſenſus conſtricti thoracis, febriculæ &c., & ex effectu inde obſervato, nempe ſputis purulentis prodeuntibus videtur adeſſe in initio inflammatio, aut ſubinflammatio pulmonum, adeoque curam ſecundum hæc ſymptomata eſſe dirigendam.

Quare conveniunt oriente tabe nutricum mere emollientia, humectantia, parum nutrientia; poſtea dum ſputa jam purulenta prodeunt, cura illa debet adhiberi, quam ſuperius de Phthiſi purulenta indicavi.

Quare in initio hujus tabis laudanda ſunt emulſiones nitroſæ, juscula tenuia, quibus plantæ recentes, ſucculentæ, ſolventes, nutrientes incoquuntur, uti Scorzonera, hordeum, avena &c; ſerius decoctum corticis peruviani cum lacte, decoctum lichenis islandici cum cacao paratum &c. Sed ſi neque ſuſpicio ſubinflammationis adſit, neque ſputa purulenta prodeant, ſed ſolum adſit debilitas, emaciatio, nutrientia cum ablactatione apprime indicantur, qualia ſunt lacticinia, juscula te-

ſtudi-

ſtudinum, cancrorum, limacum, ranarum, pullorum, viperarum &c. His tamen etiam ſæpe decoctum Corticis peruvianii jungi debet.

Sunt & aliæ Phthiſeos ſpecies, quæ ob analogiam cum tabe nutricum huc reduci debent, ſcilicet Phthiſes, quæ oriuntur ab evacuatione nimia humorum quorumcunque: ſic eſt tabes a nimia ſpirituum deperditione, quæ multis modis contingit, vigiliis, vel ſtudiis improbe cultis, curis nimiis diurnis nocturnisque, quæ adeo hominem poſſunt conſumere, ut intra paucos dies aut ſeptimanas faciem ſuam priſtinam penitus exuat. Sic quoque tabes ſeu atrophia, quæ oritur a jactura ſalivæ, ſi videlicet ſaliva nimia & frequenti ſputatione rejiciatur. Solent ii, qui fumum nicotianæ per fiſtulam attrahunt, ſolent ii itidem, qui frequentes ſalivationes paſſi ſunt, & vias ſalivales patulas retinent, habere continuum ſalivæ affluxum, quem tabes ſequitur.

Huc itidem reduci poteſt tabes a nimia ſputorum rejectione. Non loquor hic de ſputis purulentis, ſed de quibuscunque aliis quantitate peccantibus. Ea enim nimia ſputorum excretio atrophiam inducit eo ſolum ex capite, quod nimia ſit. Huc quoque reducitur, quæ oritur a frequenti vomitu, quæcunque demum vomitus cauſa ſit. Novimus illos, qui ſcirrhoſo ventriculo laborant, qui cartilaginoſum pylorum eumque anguſtiſſimum habent, experiri vomitum chronicum aſſumptorum. Moriuntur hi ex tabe, cum vomitus hic chronicus aſſumptorum eosdem ad extremam humorum penuriam deducendo mortem adferat.

Tabes

Tabes itidem a diarrhæa chronicá, a lienteria diutius perſiſtente reduci ad tabem nutricum poteſt, & inde explicari tabes ſuperveniens hæmorrhagiis frequentioribus & nimiis.

Omnes hæ tabium ſpecies curantur imminuendo & tandem tollendo nimiam humorum deperditionem, ſimulque nutriendo corpus, & roborando pro diverſa ratione diverſo modo.

## *Tabes Dorſalis.*

Singularem adhuc locum inter tabes ortas ab evacuationibus meretur *Tabes* dicta Hippocrati *Dorſalis*, tabes, quæ oritur ab evacuatione nobiliſſimi ſpirituoſiſſimique humoris ſeminis nempe maſculini. Evacuatio hæc, ſi nimia fuerit, non ſolum tabem dorſalem, marcorem muſculorum dorſi & lumborum, debilitatem, ſenſum formicationis per dorſum, dolores lumbornm, ſed etiam multa alia mala producit: maciem totius corporis, maciem cum voracitate & fame nonnunquam canina conjunctam, tuſſim & tandem Phthiſim purulentam. Maxime conqueruntur vim ventriculi inſigniter læſam, quamvis ſint, quibus ventriculus adeo non læditur, ut videatur etiam majori vi donari, plerique tamen apepſiam, bradipepſiam habent; conqueruntur dolores membranarum cerebri, calores, vertigines aſſiduas, ſenſuum maxime viſus hebetudinem, memoriam vacillantem & in genere nil eſt, quod adeo facultates mentis labefactare poſſit, quam nimia ſeminis evacuatio. Hinc videmus juvenes præſtantiſſimos optimæ ſpei & utiliſſima aliquando reipublicæ membra, ſi huic vitio

tio ſe dederint, ita deſtrui, ut in fatuos ſtupidosque viros degenerent, prout illi, qui majorem ſeminis œconomiam gerunt, robur corporis ſervant, animique. Etiam morbi nervorum hujc cauſæ ſuam debent originem ita, ut in morbis nervorum abſtruſioribus, qui juvenes mareſque afficiunt, fere ſemper inter alias cauſas de hac cogitandum ſit; inde morbi hypochondriaci, tetanus, catalepſis, epilepſia, paucis omnes morbi convulſivi viſi ſunt.

Tabes hæc dorſalis, & reliqui morbi ab evacuatione ſeminis nimia orti curantur ſedula abſtiuentia a venere, diæta nutriente, reficiente, non ſtimulante, & dein roborantibus, præprimis cortice peruviano, aqua ſpadana &c.

## *Tabes Scrophuloſa.*

Accidit ſæpe, ut glandulæ variarum corporis partium indurentur & ſcrophuloſæ fiant, quod quidem a diverſis cauſis dependere poteſt, nihilominus ſunt tamen, qui virus hoc ſcrophuloſum ſpecificum eſſe volunt. Solent glandulæ colli, bronchiales, meſenterii præ omnibus aliis aliarum partium glandulis ſæpius indurari. Omnis tamen induratio quarumcunque glandularum debet in triplici ſtatu conſiderari; primo in ſtatu duritiei ſeu indolentiæ; ſecundo in ſtatu inflammatorio; tertio in ſtatu ſuppurationis.

Glandulæ in primo ſtatu conſtitutæ, indolentes nempe & induratæ atrophiam ſæpe inducunt non febrilem, morbum pueris voracibus perfrequentem, ruſticis pauperioribus, victu crudo & fari-

farinaceo utentibus. Quodſi in ejusmodi corpore glandulis ſcirrhoſis obſeſſo febris ex quacunque cauſa oritur, glandulæ hæ hucusque indolentes & induratæ inflammabuuntur a ſolo citatiori humorum motu, tranſibunt itaque ex ſtatu indolentiæ ſeu primo in ſtatum inflammatorium, & tandem, ni debita medela adhibeatur, in ſtatum ſuppurationis. Hac ratione fiet, ut Phthiſim inducant purulentam.

Videmus ergo, plures dari ſpecies Phthiſis ſcrophuloſæ, prout glandulæ fuerint aut indolentes & duræ, ut atrophiam inducant, aut vero ex ſtatu indolentiæ in ſtatum inflammationis, aut tandem ſuppurationis fuerint converſæ.

Phthiſis hæc ſcrophuloſa oritur a variis cauſis, ſic poſt febres intermittentes non qualescunque ſed longas; poſt febres quartanas neglectas, aut intempeſtivo corticis peruviani uſu ſuppreſſas; poſt easdem adſtringentibus curatas; alumine, arſenico ſuppreſſas; item poſt febres etiam alias curatas absque præmiſſis evacuationibus, aut iisdem non iteratis; poſt febres intermittentes cortice dato legitime quidem ſanatas, at cortice non copioſius dato, non diutius, ut par erat, producto; cortice non juncto aliis remediis coindicatis. Eadem ſcrophuloſa Phthiſis oritur poſt febres æſtivales, poſt autumnales, univerſim poſt febres bilioſas, ſi curentur neglecta emetocatharſi indicata. Contingit etiam, ut febres autumnales & æſtivales ſolis venæ ſectionibus curatæ topicas inducant pulmonum affectiones & ſcrophuloſam diatheſin & Phthiſin. Porro oritur Phthiſis ſcrophuloſa poſt diarrhæas bilioſas, putridas, & dyſenterias opio intem-

intempeſtive cohibitas; poſt cruditates narcoticis incluſas; poſt rheumatismos gaſtricos non bene ſanatos, ſed tentatos ſudoriferis & venæ ſectionibus intempeſtivis. Novimus enim quandam claſſem rheumatum oriundam a fluctuante in ventriculo bile, novimus rheumatismos hos curari emeſi, purgantibus aut eccoproticis. Quodſi perverſa medendi ratione morbum aggrediaris, contingit, ut materies altius pulmonibus impingatur oriaturque Phthiſis ſcrophuloſa. Obſervabantur pariter ſcrophuloſæ Phthiſes poſt peripneumonias nothas, item etiam poſt pleuritites & peripneumonias veras, tandem poſt tuſſes ſtomachicas neglectas aut mucilaginoſis, tepidis, & oleoſis ſanatas.

Cura varia eſt & facile deſumenda ex cognito ſtatu glandularum aut induratarum & indolentium, aut inflammatarum, aut etiam ſuppuratarum. Attamen gravem hoc loco obſervationem dicam obſtructionem concernentem, ſcilicet in omni obſtructione ſeu ſcirrhoſa illa ſit, ſeu ſcrophuloſa, ſeu quæcunque alia, ſi aliqua pars corporis obſtructa ſit, ſi reſolventibus tentetur, reſolutionem hanc ſemper in initio mitiſſimis remediis tentari debere, dein paulo fortioribus, ſed manu admodum ſuſpenſa, ne tam cito & præpropere validioribus ſolventibus utamur & locum obſtructum & indolentem convertamus in ſtatum inflammatorium & ſuppuratorium. Adhibitis remediis fortioribus obſtructus locus adeo non reſolvitur, ut potius materies obſtruens altius impingatur, & ſuperſtes ſanitas penitus peſſumdetur. Hoc modo contingit, ut, qui vivere loco obſtructo diutius potuiſſet, ipſa medendi methodo fuerit e vivis ſublatus.

Re-

Reſtant adhuc diverſæ tabis ſpecies, quæ tamen omnes ad dictas tabium ſpecies, revocari, aut ex morbis, quorum ſymptoma ſunt, facile cognoſci, & curari poſſunt: ſic eſt tabes in venereis, quæ oritur ab ipſo miaſmate corpus conſumente, vel ab ulcere venereo interne nato, vel a carie oſſis, vel ab ipſa inepta cura ſalivandi adhibita. Pariter tabes ſcorbutica eſſe poteſt vel ab ipſo morbo, vel ab ulcere interno ſcorbutico; tabes cancroſa a cancro exulcerato; tabes hydropica, ubi videlicet abdomen aquarum mole turget, crura vero aut artus ſuperiores, & hi quidem præ cruribus emaciantur. Huc referri debet tabes rachiticorum, quam Petrus Foreſtus tabem pectoream thoracicam vocavit. Novimus rachiticorum artus extabeſcere, muſculorum carnes flaceſcere, & ſpeciem tabis referre ita, ut non inepte fuerit hic morbus appellatus tabes pectorea ſeu tabes rachitica. Huc etiam referri debet tabes a vario veneno orta, tabes orta ab arſenico, a plumbatis, quæ tabes ſaturnina dicitur.

Omnis tabes, quæcunque ſpecies ſit, ad formandam bonam morbi prognoſin apte dividitur in incipientem & conſummatam. Phthiſis incipiens, Phthiſis conſummata frequentia apud authores vocabula ſunt: etenim hæc diviſio nil prorſus confert ad diagnoſin, ſed id facit, ut ſcias, quid timere debeas, quid poſſis ſperare. Nam ſi eſt Phthiſis ſolum incipiens, multum boni poteris ſperare; ſi conſummata, timere omnia. Proinde omnium maxime eſt neceſſarium ſymptomata Phthiſis conſummatæ bene memoria retinere, ne forte ſanitatem promittamus, dum mors inſtat; ne fors ægrum, aut adſtantes, aut nos metipſos, aut

utros-

utroſque decipiamus. Hæc ferme ſymptomata ſunt Phthiſis conſummatæ: difficilis anhelitus levi motu excitato, facilis aut facilior in ſumma quiete, extenuatio muſculorum præcipue femoris & brachiorum, languor, pulſus parvi, præcipue & celeres & facile evaneſcentes oppreſſo paulo fortius digito, impedita deglutitio, vox pertinaciter rauca, puſtulæ, præprimis circa collum, colliquatio per ſudores manifeſta, & per diarrhæam dictam colliquativam, febricula longa, ſi typum ſpectes, remittens tertianam, aut potius ſemitertianam referens, ſimplex, duplicata, errabunda, ſed præcipue exacerbata poſt partum, itemque veſperi. Hæc ferme ſunt ſymptomata febriculæ tabificæ, hi characteres. Appetitus quidem in plerisque tabificis adeſt, ſed a modico cibo aſſumpto gravantur, & febrilem patiuntur paroxiſmum. Diarrhæa, quam commemoravi, colliquans, abſumens, & diuturna, fugax calor, & genarum fugax rubor vel unius, vel utriusque, ardor in volis manuum ferme aſſiduus, ſignum certum latentis aſſiduo febriculæ. Animi plerumque in Phthiſicis, ſi non alacritas adſit, ſaltem quædam peculiaris æquanimitas, quædam patientia morbi, & tolerantia facilis, & ſpes utut vana, attamen certa quaſi ex opinione ægri de ſalute recuperanda. Mirum eſt, quam ſatis certo ſibi promittant ſanitatem, utut rebus quotidie in pejora ruentibus, ut a morte non multum remoti, ſemper ſibi certam ſanitatem promittant. Hæc diatheſis ſibi ſemper bona augurantis pertinet fere ad characteres individuos & eſſentiales conſummatæ Phthiſis. Mirum certe eſt & creatoris, & naturæ beneficium, propinquum in morbo certe lethali, in miſerrimo alias valetudinis ſtatu eos dulci ſpe reconvaleſcentiæ lactari; mors vero ſequi-

 tur

tur integerrimis plerumque ſenſibus, mors plerumque inopina inter ſurgendum, dum alvum ponunt, dum ſeſe in alterutrum latus convertunt, dum bibunt, dum loquuntur.

Adductis ſymptomatibus, quæ Phthiſim conſummatam declarant, ſupereſt, ut etiam ſciamus, quid de Phthiſi nondum conſummata judicandum ſit, an aliquid ſpei affulgeat, vel plus metus immineat. Hinc debeo adhuc quosdam canones adducere, quibus in formanda prognoſi dirigamur.

1. Phthiſis purulenta a fomite purulento interno eoque majori lethalis eſt, ſi exitus antea puri liber conciliari nequeat. Hinc Vomicæ pulmonum majores (alia enim eſt ratio circa vomicas pulmonum minores) tarde diſruptæ, aut etiam cito diſruptæ, attamen habentes orificium peranguſtum, modicum itentidem puris profundentes certo mortem inferunt.

2. Phthiſis hepatica purulenta funeſta eſt.

3. Renum Phthiſis purulenta ſubinde in initio curatur, ſi modo pus probe cum urina evacuetur; ſecus vero diu quidem fertur, donec integer ren in ſaccum purulentum fuerit converſus.

4. Collectio puris in cavo abdominis ſeu hydrops purulenta plerumque mortem adfert. Nam graves ſupponit viſcerum abdominalium ulcerationes; & ſi etiam aliunde in abdomen delatum ſit, niſi cito emittatur, enteritidem infert & viſcerum abdominalium inflammationes per ſe plerumque lethales.

5. Pus

5. Pus intra muſculos abdominales collectum, cito emiſſum in corpore cæteroquin bono aliquoties ægrum ſervavit.

6. Abſceſſus inteſtinorum, indeque oriri incipiens Phthiſis poſt longam dyſenteriam, ni is abſceſſus profundus ſit, ni late ſerpat, & ſi adſit juvenilis ætas, ſubinde utut raro curatur. Memorat Cl. Tralles abſceſſum inteſtini in ſe ipſo poſt curatam dyſenteriam ſanatum.

7. Phthiſis purulenta ex nimia ſuppuratione poſt amputationem e. g. artus cujusdam majoris, vel ex abſceſſu quodam externo aperto, & nimiam puris quantitatem fundente, ejusmodi inquam Phthiſes ſæpenumero curantur.

8. Phthiſes nutricum, præcipue ſi nondum purulenta ſputent, ſæpe ſanantur.

9. Tabes dorſalis rarius occidit, ſed ægrum vitæ miſerrimæ tradit, ipſa morte miſeriori, ſenſuum internorum & externorum debilitati, hypochondriis & omnibus hujus morbi furiis.

10. Tabes ſcrophuloſorum rariſſime curatur. Schrophulæ quidem curantur ſubinde, at orta inde extabeſcentia perquam raro.

11. Phthiſis hydropicorum eſt lethalis.

12. Phthiſis pectorea, ſeu rachitica initians, atque etiam aliquantum progreſſa ſæpiſſime vitæ parcit, ſed ſuperſtites inde ægri emaciati ſunt & plerumque diſtorti.

Abſolutis his, quæ tam ad cognitionem Phthiſis conſummatæ, quam etiam ad prognoſin Phthiſis nondum conſummatæ pertinent, pervenimus ad medendi methodum, quæ in tam diverſis Phthiſis ſpeciebus, variisque eandem ſtipantibus conditionibus non raro oppoſitis una eademque, id eſt, ſpecifica eſſe non poteſt; proinde pro diverſitate rei alia atque alia ſelegi debet medendi ratio, de qua quidem hinc inde ſparſim jam egi, attamen ut illa, quæ hinc inde apte dicere non potui, non intermittam, & ut omnes curationum modos in unum quaſi faſciculum colligam, breviter adhuc de his agendum ſtatui.

Omnes fere Phthiſim curandi methodi ad ſex revocari poſſunt, quarum 1. methodus nutriens, 2. roborans, 3. methodus balſamica & detergens, 4. reſolvens, 5. methodus antiphlogiſtica, 6. methodus, mirum dictu attamen certum! methodus evacuans per emeſin. De his ſingulis agam.

### 1. *Methodus Nutriens.*

Hæc methodus conſiſtit in eo, ut exhibeamus talia ægro, quæ facile a ventriculo digeri, & in bonum chylum ac ſanguinem mutari poſſunt, quo partes corporis depertitæ reſtituantur. Talia tam regnum vegetabile, quam animale præbet, præcipua tamen ſunt: lac ejusque ſerum, lac humanum potius utpote magis analogum corpori noſtro; dein aſininum, caprinum, vaccinum ordine ſolent adhiberi; ova vi nutriente jam laudavit Hippocrates, dum ait: *Volucrum ova validum quid & nutriens & inflans habent;* carnes teneriores vitulorum, pullorum, ranarum, viperarum horumque

que juſcula; pariter juſcula cancrorum, limacum, teſtudinum; hordeum, avena, oryza, indeque parati cremores, gelatinæ, panis biscoctus &c.

Videndum jam eſt, quando prima hæc methodus, quæ nutrientia exhibet, conveniat, & quando contraindicetur. Convenit in omni tabis ſpecie, quæ oritur a nimia humorum quorumcunque deperditione, in tabe adeoque nutricum, in tabe orta ab hæmorrhagiis magnis & frequentioribus, in tabe dorſali &c.

Non convenit methodus hæc valde nutriens, in tabe purulenta, niſi lac dilutum, aut potius ſerum, vel lac ebutyratum; juſcula vero carnis, aut carnes ipſæ mirum quantum ſolent febrem purulentam exacerbare; pariter in nulla tabis ſpecie conveniunt gelalinæ paratæ ex glutinoſis vitulorum pedibus, eorumque capitibus; gravant enim ventriculum & ſic ſæpe plus detrimenti quam emolumenti adferunt.

## 2. *Methodus Roborans.*

Methodus hæc, quæ roborantibus utitur, multa continet, atque inprimis corticem peruvianum a multo jam tempore laudatum tanquam egregium antiphthiſicum, dein exercitationes, equitationes, vectiones in carpento & navigationes, quibus ſolemnes Phthiſeos curationes adſcribunt; porro complectitur hæc methodus uſum balneorum frigidorum, natationem in fluviis, aqua frigida; item aërem campeſtrem, fumos aromaticos, commorationem in ſylvis, inter pineta, tandem balneum terræ, balneum fimi, vinum, elixirium vi-

trioli, ſalviam, aquas martiales, lichenem islandicum, polygalam, corticem ſalicis albæ atque alia. De his remediis pauca quædam dicam.

Quæritur hic inprimis, an cortex peruvianus in internis ſuppurationibus conveniat, ubi exitus puri nullus datur? Aſſero rariſſime convenire, juvare nunquam, etſi conveniat; convenire rariſſime forte ſub extrema morbi tempora, ubi machinam labentem per aliquot dies, aut forte ſeptimanas datus cortex ſuſtinebit. Magis prodeſt in largiſſimis ſuppurationibus externis. Quodſi vero ob diarrhæam colliquativam cortex peruvianus cito per alvum e corpore eliminaretur, prodeſt is cortex junctus arnicæ radici, aut etiam ſola radix arnicæ.

Ad methodum roborantem pertinent exercitationes, equitatio, vectio in carpento, & navigationes. In purulenta Phthiſi ſeu ſuppuratione interna equitatio nunquam prodeſt, ſed ſemper nocet, indubitata obſervata adſunt, & experimenta certa, quæ id evincunt. At eadem equitatio juvat in Phthiſi nullo præſente fomite purulento, in Phthiſi aut potius emaciatione poſt graves & longas febres, poſt evacuationes largas ſanguinis, ſeminis, ſpirituum animalium, in Phthiſi univerſim ſpuria a lanquente ventriculo orta, aut ab imminuto tono totius corporis, in Phthiſi potius ſcrophuloſa, ſed ſcrophulis nondum exulceratis, nec etiam inflammatis. Idem de motu in carpento, & de navigatione dicendum eſt, id ſolum addi debet, equitationem, ſi etiam conveniat, non eſſe ſtatim primo tempore in uſum trahendam, ſed motus in initio minus valentes eſſe præmittendos, uti ſunt navigatio, aut ſi navigandi locus eſſe non poſ-

ſit

ſit ob occaſionis defectum, motus in curru, tandem ad valentem hunc motum equitationis eſſe aſcendendum ſenſim ſine ſenſu.

Balnea frigida multis modis laudantur in Phthiſi ſcopo roborante. Utilior forte natationis uſus erit, quam ſolius balnei frigidi uſus. Certe quietum quem ſedere & immobilem in frigidiſſima aqua æque parum proderit ac ſedere in aëre frigido. Prout ergo debilioribus convenit deambulatio in aëre frigidiuſculo, recenti, libero, ſic etiam ambulatio aut natatio in aqua frigida conveniet.

Aër campeſtris in omni Phthiſi prodeſt, maxime vero in illa, quæ a nimia ſanguinis aut alterius cujuscunque humoris deperditione oritur. Aër hic campeſtris, aut converſatio inter abietes & pineta una cum corporis exercitatione debiles vires excitabit, & objecta ruris mentem a nimiis ſtudiis, a mœrore avocabunt. Huc etiam peregrinatio ad exteros, itinera ad thermas ſuſcepta pertinent, quæ ſæpe in Phthiſi plus præſtant, quam thermæ ipſæ, quam remedia alia; etenim aëre mutato, & corporis exercitatione, atque objectorum novitate aptam corpori, atque animo medicinam paramus.

Fumus aromaticus. Commoratio in cubiculis fumo aromatico luſtratis; ipſius fumi aromatici ope machinæ aut infundibuli admiſſio in pulmones Phthiſicis profuit ex laxo pulmonum ulcere ægrotantibus; cavendum ſolum eſt, ne fumorum aromaticorum intra pulmones ſuſceptio tuſſim excitet laxis, ulceroſis, ſanguinem fundentibus pulmonibus infeſtam.

Balneum terræ adhibent, qui ægros ſcrobibus aut foſſis committunt, ut ſic vapore terræ reficiantur. Sed converſatio ruralis gratior eſt & utilior hoc terræ balneo.

Balneum fimi, dum Phthiſici ſtabulis includebantur fimo pecorum quaſi immerſi. Spurcum hoc remedium ſana ratio refutat.

Vinum etiam tanquam antiphthiſicum laudatur; vinum ſcilicet auſterum, oleoſum, in tabe ſenum, & in illa tabe, quæ oritur a nimia evacuatione, & debilitate.

Salvia. Narrabat illuſtriſſimus noſter Præſes L. B. de Störck ſe quondam Phthiſicum curaſſe ſolo ſalviæ infuſo, ubi nec lac, nec aliud proderat. Forte inducta fuit hæc tabes a nimia evacuatione materiæ perſpirabilis.

Elixirium vitrioli adeo commendatum Phthiſim ſolum a læſa ventriculi functione oriundam ſanaſſe videtur; purulentam Phthiſim exacerbat certe.

Reliqua roborantia, quæ adhuc adduxi, per ſe facile intelliguntur, in qua Phthiſeos ſpecie ſint adhibenda.

### 3. *Methodus Balſamica & Detergens.*

Hæc methodus in eo conſiſtit, ut ægro aut balſama nativa, peruvianum, balſamum de copaiva propinemus, aut loco balſamorum herbas, cortices, & ligna balſamica. Hæc methodus quoque in uſum trahit aquam picis.

Prodeſt

Prodeſt hæc methodus in tabe incipiente ab acri ſcabioſo, ab acri herpetico; humorum maſſam coinquinante; in omni acri, quod ad vias urinarias adhucdum poſſit ablegari. Hinc in ſcabie, in ichoribus retropulſis, in tinea quodam unguento intempeſtive adhibito, retropreſſa, & inde orta Phthiſi indicatur; nocet autem in tabe orta a fomite purulento, a vomicis clauſis.

## 4. *Methodus Reſolvens.*

Hæc methodus reſolventibus utitur uti ſaponibus vegetabilibus & nativis, aut, artefactis; huc pertinet methodus illa, quæ gummiferulacea Phthiſicis præſcribit, itemque ſuccos recentes taraxaci, cerefolii, beccabungæ, quæ præſcribit aquas medicatas leviter ſalitas, præcipue ſelteranas cum & ſine lacte. Methodus hæc reſolvens utitur pariter aqua marina ad libram unam quotidie exbibenda, utitur tenui infuſo rhei, decocto cichorei, taraxaci, graminis.

Prodeſt hæc methodus in Phthiſi ſcrophuloſa glandularum, in Phthiſi poſt febres intermittentes, poſt tuſſes ſtomachicas neglectas, univerſim in Phthiſi orta ab infarctu viſcerum abdominalium, & ipſius pulmonis pituitoſo.

## 5. *Methodus Antiphlogiſtica.*

Hæc methodus ſolum convenit in Phthiſi inflammatoria, dum ſcilicet una particula pulmonum

poſt alteram ob inflammatoriam indolem in ſuppurationem abit. Hinc, quo magis imminuas inflammationem, eo minor fiet ſuppuratio, & ſi hanc penitus tollere poſſes, tolleres quoque & ſuppurationem & Phthiſim, cum locus ulceroſus ſponte conſolidaretur. Hæc Phthiſis inflammatoria plerumque ſolet ſequi hæmoptoën illam inflammatoriam, quam contingere videmus in hominibus teneris, junceo & arundineo quaſi corpore donatis, collo gracili, ſcapulis depreſſis, genis roſeis, ingenio præcoci, & ſubtili, fibra donatis delicatula & ſumme irritabili.

Conſiſtit hæc methodus in V. S. parvis frequenter inſtitutis ita tamen, ut caveas, ne vires vitæ nimis proſternas; remedia emollientia, antiphlogiſtica ſolum dabis, uti althæam, flores verbaſci, ſerum lactis, lac ebutyratum &c.

## 6. *Methodus evacuans per Emeſin.*

Certa exſtant, & præcipue Cl. Mortoni in tractatu de Phthiſi obſervata remediorum evacuantium, ſed præcipue emeticorum binorum in Phthiſi proficuorum, ſed æque certum eſt, emetica hæc, utut leniora ſæpe nocere debere, eſſe ergo peculiarem quandam Phthiſis ſpeciem, ubi emetica indicantur. Indicantur autem in illa Phthiſeos ſpecie, quæ oritur a vitio ventriculi poſt febres intermittentes longas, ſuffocatas cortice peruviano, aut aliis adſtringentibus remediis, in Phthiſi orta a ſaburra bilioſa, pituitoſaque neglecta, traductaque ad ſecundas vias, & ad pulmones recumbente; in Phthiſi orta poſt tuſſim ſtomachicam, verminoſam,

item

item poſt febres quasdam æſtivas pulmones peculiariter petentes.

Supereſt adhuc, ut quædam dicam, qua ratione ſymptomatibus quibusdam in Phthiſicis obvenientibus ſit ſuccurrendum. Symptomata vero hæc præcipua ſunt: Tuſſis moleſta admodum & noctes inquietæ, ſudor colliquativus, diarrhæa colliquativa.

Tuſſim mitigamus omittendo illa, quæ hanc excitare valent, ſic accida, mel, oxymel ſæpe fauces irritando tuſſim faciunt. Hæc igitur tum omittere oportet, & loco horum danda ſunt mucilaginoſa, linctus confecti ex oleo amygdalarum recenter preſſo, vitello ovorum & ſyrupo diacodii &c. quandoque etiam oportet dare opiata, aut opium ipſum ad veſperam, ut ſomnum capiant & noctes quietas tranſigant.

Sudori colliquativo occurrimus infuſo ſalviæ, decocto corticis peruviani, pariter & diarrhææ colliquativæ cortice peruviano mederi conamur, at ſæpe minus efficax eſt, hinc ſimul infundimus radicem arnicæ, quæ alvum ſolet magis cohibere; danda quoque ſunt parva enemata ex bolo armenà, ex terebinthina, theriaca andromachi, opio, lacte.

---

V.

V.

JOANN. GEORG. PLENKER,

STIRI - LEUTSCHACHENSIS

# DISSERTATIO

DE

# METEORISMO.

§. I.

Meteoriſmus a græca voce μετεωρος, quod latinis *ſublimis* dicitur, derivatur. Definitur in genere, quod ſit intumeſcentia præternaturalis flatulenta, vel totius abdominis, vel partis tantum.

§. II.

Diagnoſis hujus morbi ex ipſa definitione petitur; notari tamen meretur, quod rarius univer-
ſum

ſum tumeat abdomen, plerumque epigaſtrica regio elata deprehenditur, & quidem ita, ut cavitas a ſterno ad umbilicum, quæ in ſanis conſtanter obſervatur, abolita plane ſit, nonnunquam hypochondria tument, aut umbilicalis regio, rarius lumbi, hypogaſtrium, pubes.

## §. III.

Sunt, qui hunc morbum cum tympanitide, ſunt, qui cum colica flatulenta confundunt; ſed ab hiſce affectionibus morboſis meteoriſmum diſtinguere haud arduum erit, præcipue ſi quis ad ea, quæ unicuique horum morborum propria ſunt, attendere velit: ſic a tympanitide diſtinguitur non intumeſcentia ſolum minori, minusque æquali, ſed ex eo etiam, quod tympanites per ſe morbus chronicus, meteoriſmus vero pro maxima parte morbus acutus, aut ſaltem ſymptoma morbi acuti ſit. A colica flatulenta diſcriminatur, quod in hac abdomen nunquam tumeat, licet manu exploratum ratione doloris & tenſionis tumere videatur; quod optime notavit Cl. Sauvages a). Dein colicam flatulentam ſub ipſo paroxiſmo graviſſimus dolor comitatur, qui tamen in meteoriſmo, vel prorſus exulat, aut perexiguus eſt, aut ſaltem non adeò gravis obſervatur.

§. IV.

a) Noſolog. method. T. II. p. 519.

## §. IV.

Meteoriſmi cauſa materialis in ipſa materia elaſtica ventriculum, inteſtinave oberrante eſt quærenda: cauſam vero efficientem conſtituunt ſpaſmi quicunque ventriculum, vel inteſtina occupantes, ſive dein ab acrimonia ingeſta, ſive in primis viis generata, ſive ex ſecundis ad primas delata, ſive ab animi pathemate fuerint producti. In illis vero meteoriſmi ſpeciebus, ubi morbi ſedes in abdominis cavo hæret, cauſa morbi erit ſola materies elaſtica viſcerum degeneratione excluſa, calore corporis magis rarefacta. Cauſæ remotæ ad binas claſſes reduci poſſunt, ad quarum primam referuntur omnia ea, quæ ventriculum & inteſtina debilitare, ſuccosque digeſtioni famulantes inefficaces, vappidosque reddere valent; uti ſunt v. g. potus copioſi, emollientes, tepidi, theeati: febres partim continuæ, partim intermittentes diuturnæ, graves, male curatæ, aut prorſus neglectæ: vigiliæ nimiæ a ſtudiis improbe cultis, aut compotationibus protractis; venus præmature exercitata, aut abominabili onaniæ vitio contaminata &c. Ad alteram claſſem pertinent ingeſta quæcunque, & quocunque etiam titulo ingeſta ſive alimenti, ſive medicamenti, ſive veneni, quæ flatulenta, viſcoſa, farinacea, caſeoſa ſunt: huc quoque referri debent omnes ferme ſpecies olerum, leguminum, fructuumque horæorum: potus omnes fermentescibiles, aut actu fermenteſcentes, aut in ipſo fermentationis actu ſuppreſſi &c. Veteres jam medici monuerunt, omnia ſimilia in cibis, potibusque ſumpta flatulentam producere materiem ſoli fideli obſervatione edocti, quin cauſam perſpexerint: ſic Cel-

Celſus a) enumerans ea, quæ inflant: „ *Omnia* „ *fere legumina, pinguia, prædulcia, jurulenta,* „ *muſtum, atque etiam id vinum, cui nihil ad-* „ *huc ætatis acceſſit: ex oleribus allium, cæ-* „ *pam, braſſicam &c. quidquid ſubcrudum ali-* „ *quis aſſumpſit,* recenſet. „

## §. V.

Sedes hujus morbi plerumque ventriculus inteſtinave ſunt, rarius ipſum abdominis cavum. Adferam hic quædam ſigna, quibus meteoriſmus inteſtinalis ab abdominali interñoſcatur, quum hanc differentiam noſſe ad bonam prognoſim efformandam multum interſit. Si poſt cauſas prægreſſas ventriculum & inteſtina debilitantes ab ingeſtis flatulentis, aut alia quacunque ſaburra ex ſecundis viis ad primas delata infletur abdomen, frequentes adſint borborygmi, alvus tarda admodum; merito ſuſpicatur meteoriſmus inteſtinalis. Si vero hæc ſigna abſuerint, & tumeat ſubito abdomen præcipue in morbis acutis, tam inflammatoriis, quam putridis cum affectione quadam viſcerum abdominalium, ſi hiſce præſentibus meteoriſmus ſuperveniat, merito concludere licebit, eſſe abdominalem illum, peſſimumque, & brevi ex viſceris gangræna ſubſecuturæ mortis ſignum.

§. VI.

a) Lib, II. cap. 26. p. 104.

## §. VI.

Expoſitis nunc breviter cauſis, ſedeque aſſignata, tranſeamus ad ipſum modum explanandum, quo meteoriſmus produci ſoleat. Omnis meteoriſmus a quacunque cauſa productus præſupponit materiem elaſticam; hæc in omni meteoriſmi ſpecie nunquam non præſens eſt. Rem ita ſe habere in meteoriſmo inteſtinali nemo dubitabit, qui conſideraverit copioſum illum aërem, qui manducationis negotio ope ſalivæ, mucique oris bolo deglutiendo intricatur, quod ex phyſiologicis a) ſufficienter patet: præterea, ſi conſideraverit ſtupendam illam non raro aëris fixati quantitatem, cujus in omni genere ciborum potuumque præſentiam, quam plurimis experimentis demonſtravit Boyleus b) proprius comprobavit immortalis Bœrhaave c); denique, ſi conſideraverit ventriculum extra tempora digeſtionis vacuum per orificium ſuperius in ſtatu naturali non perfecte clauſum, cum œſophago, hunc cum faucibus, hæ vero ope cavi narium, aut oris cum aëre admoſphærico quodammodo communicare, & inde aërem hunc atmoſphæricum lege communi gravitatis per haſce vias in ventriculum irruere, inde per conniventem pylori portam ad inteſtina transmigrare, donec inter preſſionem atmoſphæræ & reſiſtentiam harum partium perfectum obtineatur æquilibrium. In meteoriſmo vero abdominali materiem hanc elaſticam ſuppeditat

a) Cl. Marherri prælect. in Herm. Bœrh. inſtit. med. T. I. p. 214.

b) In experim. phyſ. mechan. T. I. p. 57.

c) Chem. elem. T. I. p. 507. & ſeq.

tat ipſa degeneratio viſcerum putrida & gangræno ſa, quod quotidiana & ubique obvia corporum putreſcentium obſervatione confirmatur.

Ab omni calore aërem expandi docet phyſica; hinc etiam aër ille, quem paulo ante in ventriculo inteſtinisque perpetuo præſentem demonſtravi, calore corporis humani expandetur, expanſus fibras muſculares horum viſcerum irritabit, viſcera hæc, cum tota muſculoſa ſint, validisque tunicis conſtent, reſiſtent huic dilatationi, agentque contra contenta in cavo ſuo. Vi quadam peculiari a fabrica deſumenda in ſtatu naturali inteſtina nimiæ ſuæ dilatationi reſiſtere, & ita quidem reſiſtere, ut vix non ſolida, & teretia appareant, & diſciſſa vix cavum habere videantur, comprobant vulnera abdominis, dein inciſiones vivorum animalium in huncce finem factæ, item mirus ille caſus ab Helmontio a) notatus pueri cujusdam monſtroſa hernia umbilicali laborantis ad ſesquipalmæ extenſionem, ſub tenui & pellucida pellicula ſpectari poterant inteſtina, & miſer ille puer, quotiescunque torminibus afficiebatur, ſpectandam ilei procellam Helmontio præbuit: „ *Adeo, ut inteſtinum iſtud, tanquam ſibi obambulando ebulliiſſet, contorqueri & convelli videretur. Idque maxime, quoties nova tormina infeſtarent. Quæ cum ſub doloribus ſic ſe haberent, voluit etiam ſupter ſanitarem contemplari, qualis eſſet inteſtinorum œconomia. Atque tum obſer-* „ *va-*

a) In capitul. de flat. No. 38. p. 339. & 340. & de lithiaſi cap. 9. No. 122. p. 784.

*„ vavit alium ſucceſſive plane motum, quo ſe in-*
*„ teſtina exercebant. Nam quoties aliquid ſu-*
*„ perne ad anum transmittebatur (erat autem in*
*„ conſiſtentia liquidioris ſyrupi & flavum) inte-*
*„ ſtinum ſuis ſeſe transverſis fibris contraxit,*
*„ tanquam penitus iſthac clauderetur, atque ex-*
*„ crementum infra ſe depelleret: fiebat enim hoc*
*„ ſucceſſiva fibrarum transverſarum contractura,*
*„ non ſecus atque fidicen digitum poſt digitum a-*
*„ perit, & priorem laxat. „*

Conſiderari jam poteſt aër hic calore corporis humani rarefactus nitens diſtendere ventriculum inteſtinave, & vis contractilis horum viſcerum, qua huic dilatationi reſiſtunt, tanquam binæ potentiæ ſibi invicem oppoſitæ. In ſanitate vis hæc contractilis ventriculi & inteſtinorum prævalet, hinc coercet nimiam hujus materiei elaſticæ expanſionem, hanc alterno, tam periſtaltico, quam antiperiſtaltico motu ingeſtis admiſcet, figit & diſponit, ut una cum chylo vaſis lacteis reſorbeatur: extra tempora vero chylificationis hæc materies ab humoribus vaporum ſub forma ex finibus arteriarum exhalantibus fixatur, patulisque orificiis venarum meſeraicarum, vaſorumque lacteorum abſorbetur. Si vero contingat, ut major copia hujus materiei elaſticæ in ventriculo & inteſtinis præſens ſit, quam quæ paulo ante dicta ratione fixari poſſit, hæc ſuperabundans copia naturali harum partium contractione ſurſum, deorſumque expelletur, & materiem ructus flatusque conſtituet. Hinc cum ventriculus cruda, indigeſtibilia, flatulenta, potusque fermenteſcentes toties excipiat, & nimis ſæpe repleatur, mirum non eſt, aërem copia peccantem,

aut

aut nimium rarefactum toties ſuperius per œſophagum ori continuum cum impetu explodi.

Inteſtina craſſa præterquam, quod ex iisdem fontibus ac tenuia aërem ſuum hauriant, gaudent tamen peculiari quodam fonte, quo tenuia carent. Phyſiologi a) commonſtrant, reſiduam partem ingeſtorum omni ferme nutritici humore orbam una cum humoribus, tam chymo, quam chylopoëticis craſſioribus, ad reſorptionem ineptis, ad inteſtina craſſa relegari, ibique partim mora, partim & propria & admixtorum indole quandam ſubire mutationem, quæ ad initia degenerationum corporum putreſcibilium referri poſſet: durante hac mutatione aër copioſiſſimus extricatur, qui certe moleſtiſſime afficeret inteſtina hæc, niſi provida natura huic malo occurriſſet, inteſtina tunicis firmioribus muniendo, triplicique ligamentorum robore firmando, quibus ſuffulta inteſtina hæc nimiæ ſuæ dilatationi reſiſtant, & ab aëre hocce elaſtico irritata contra ſuum cavum agant, perque vicinam anum adverſarium ſuum ſubterfugere cogant. Quanta vero vis inteſtinorum craſſorum ſit, inde luculenter colligi licebit, quod ſæpe flatus crepitusque, quin imo & fæces in homine cæteroquin robuſtiſſimo omnibus etiam viribus renitente, tamen expellantur. Inde videtur etiam explicari poſſe, cur quandoque flatus poſt mortem per anum emigret, & abdomen ante monſtroſe tumens ex templo ſubſideat, cum jam evictum ſit, vim hanc contractilem inteſtinorum aliquo adhuc poſt mortem



a) Vid. cel. Marherri prælect. in Herm. Bœrh. inſtit. med. T. I. p. 491.

tempore ſupermanere. Mirabatur olim Ballonius a), dum hoc viderat contigiſſe in ſocru ſua, & in alia adhuc matrona: „ *Quum utraque hydropi-* „ *ca foret, & aqualiculus valde diſtenderetur,* „ *partim aquis, partim flatu aliquo, poſtquam* „ *utraque exſtincta eſt, ita reſedit venter, ac ſi* „ *nusquam intumuiſſet.* „

Ponamus jam hanc contractilem ventriculi & inteſtinorum vim a quacunque cauſa debilitari, aër diſtendendo parietes irritabit etiam fibras muſculares propiores non æque debilitatas, hæ ſui officii admonitæ ſeſe contrahent, cavumque ſtringent, ſi jam ventriculus inteſtinave pluribus in locis ſtringerentur, aut ex hac cauſa, aut, quod frequentius, ab acri quodam ſtimulo hic hoſpitante irritata, aut nervorum etiam quodam imperio, corpore jam pridem hyſterico vel hypochondriaco vitio affecto, aër hiſce carceribus incluſus elaſticus, calore corporis adhucdum magis rarefactus, exitum moliens, expandet enormiter parietes ventriculi inteſtinorumque; atque ſic exurget ſtatus ille præternaturalis abdominis, qui vulgo meteoriſmi nomine inſignitur.

## §. VII.

Cura hujus morbi juxta generalem indicationem eſt dirigenda, quæ requirit, ut vis illa, qua ventriculus inteſtinave dilatationi ſui cavi reſiſtunt, augeatur; dein, ut aëris in horum cavo contenti ela-

a) Epid. & ephemer. Lib. V T. I. p. 176.

elaſticitas imminuatur. Ut autem hæc indicationum ſumma capita proſequamur exactius, juvabit meteoriſmum in quasdam reſolvere ſpecies maxime practicas; & quidem: 1) In meteoriſmum flatulentum; 2) Saburralem; 3) Inflammatorium; 4) Gangrænoſum; 5) In meteoriſmum a veſica urinaria mirum quantum lotio diſtenta.

## §. VIII.

Prima meteoriſmi ſpecies, quem flatulentum nuncupavi, producitur a materia elaſtica perpetuo ventriculum & inteſtina oberrante, a calore magis magisque rarefacto, fibris muſcularibus a quacunque cauſa hinc inde ſpaſtice ſtrictis. Aërem materiem flatuum eſſe, jam ipſe monuerat Hippocrates a) dicens: „*Hominum enim, & aliorum* „*animantium corpora triplici alimento nutriun-* „*tur. Sunt autem illis alimentis hæc nomina:* „*Cibi, potus, ſpiritus. Verum ſpiritus, qui* „*in corpore ſunt, flatus vocantur; qui vero ex-* „*tra corpus aër.*„ Incuſatur præterea laxitas ventriculi & inteſtinorum cum vappiditate ſuccorum digeſtioni famulantium: unde fit, ut hæ partes ſolito plus relaxatæ cedant nimium vi diſtendentis aëris.



a) De flat. cap. 2. Charter. T. VII. p. 214.

## §. IX.

Diagnoſis deſumitur ex abſentia ſignorum reliquis ſpeciebus propriorum; dein ex notione ſubjectorum huic ſpeciei obnoxiorum. Aggreditur vero præ cæteris laxos, debiles, frigidos, pituitoſos, victu farinoſo, pingui, terreſtri utentes, ſedentariam agentes vitam, fœminas hyſtericas, viros hypochondriacos, puellasque chloroticas.

## §. X.

Meteoriſmus hic tranſitorius eſt, & ſæpe flatibus ano & cato expulſis ſponte ſolvitur. Si vero natura ſibi ſola non ſufficiat, adjuvabitur omnibus iis, quæ ſpaſmos ſolvunt, laxitatem ventriculi & inteſtinorum una cum vappiditate ſuccorum chymo- & chylopoëticorum emendant. Id vero præſtabunt omnia, quæcunque antiſpaſticorum, carminantium, ſpirituumque aromaticorum titulo inſigniuntur: præterea omnia ſtomachica amara, rhebarbarina, roborantia, martialia.

## §. XI.

Tranſeamus ad ſecundam meteoriſmi ſpeciem explanandam, nobis ſaburralem dictam. Cauſa hujus ſpeciei aſſignatur ſaburra quæcunque ventriculum & inteſtina inundans, ſive ex ingeſtis nata, ſive ex viis ſecundis ad primas delata.

## §. XII.

Cognoſcitur ex ſignis ſaburræ præſentis. Signa ſaburram deſignantia ſunt: Os impurum, mucoſum, aut amarum; dentes & gingivæ ſordidæ; lingua alba, mucoſa, flava; anorexia, apepſia, diaphtora; ſalivæ inſipidæ, dulcis, amareſcentis, nauſeoſæ copioſus affluxus in fauces; ructus acidi, amari, putridi, nidoroſi, auſteri, urentes; ſudores nidoroſi, olentes; ſenſus repletionis circa præcordia cum tenſione eorundem; pondus ventriculi cum & ſine ſenſu frigoris; jactitatio continua, inquies ſumma: motus tremulus labii inferioris; nauſeæ conſtantes, vomituritiones, quin & ipſe vomitus materiei acidæ, glutinoſæ, viſcoſæ, amaræ, boraceæ, æruginoſæ, vitellinæ, atræ, fauces exurentis, dentes ſtupefacientis, ſaporis acerbi, metallici; elatio ſupremi, medii, vel infimi ventris, attactum jam facile, jam difficulter ferentis cum quodam lumborum dolore; borborygmi; alvus modo diarrhæica, fætens, inter flatus putridiſſimos, modo iterum inordinata, vel etiam ſtricta.

## §. XIII.

Raro hæc ſpecies febre caret. Ferme ſemper febri acutæ, vel pituitoſæ, vel bilioſæ, vel etiam putridæ indolis jungitur: eſtque præ cæteris frequentior, & plerumque, niſi morbus altas nimis radices egerit, bonæ methodo adhibitæ cedit.

## §. XIV.

Cura binis indicationibus abſolvitur, quarum prima eſt, ut ſaburra mobilis reddatur: altera, ut emetico, aut cathartico, aut emeto-cathartico ejiciatur, prouti ſaburra, vel ſurſum, vel deorſum, vel per utrasque vias moliatur exitum, ſuis ſignis cognoſcendum. Saburra mobilis redditur potu copioſo, ſolvente, ſaponaceo, ſalito, mellito, ſaccharato. Saburra expellitur ſurſum: 1) Vel ſola mechanica irritatione faucium; 2) Idea ingrata; 3) Agitatione non conſueta, ut v. g. gyratione &c.; 4) Tepidis aquoſis, oleoſis; 5) Specificis, ut ipecacuanha, tartaro aut ſyrupo emetico, vel aliis etiam antimonii præparatis &c. Deorſum purgantibus ex ſalibus mediis, ſenna, rheo, myrobalanis, jalappa, & ſimilibus exhibitis.

## §. XV.

Saburram ſurſum moliri exitum cognoſces præter communia ſaburræ ſigna ex ſenſu repletionis circa præcordia, pondere ventriculi, ex elato epigaſtrio cum levi quodam ad attactum dolore, ex ructibus variis, ex nauſeis ferme continuis, vomituritionibus, nonnunquam etiam vomitibus &c. Unde optime hoc jam agnovit Celſus a), de ſtomachi morbi agens, cum vomitum per ſe obvenientem compeſcendum eſſe propoſuerit; excepit tamen: „ *Si coacuit intus cibus, aut computruerit,* „ *quorum utrumque ructus oſtendunt, ejiciendus eſt.* „

Deor-

a) Lib. IV, cap. 5, p. 209.

Deorſum vero ſaburram exitum moliri patebit, ſi medius, vel infimus venter tumidulus, & ad attactum leviter dolens exploretur, aut colicus dolor levis per vices recurrens, borborygmi, flatus olidi, alvus inordinata, fætens, diarrhæica &c. obſervetur.

## §. XVI.

Hanc diſtinctiunculam ſi adhibueris, ſæpe febrium pituitoſarum, bilioſarum, ſaburralium evitabis degenerationem putridam, quam vero ſæpius invitabis, ſi emetici loco catharticum exhibueris; hac enim ratione ſaburra per integrum inteſtinorum tractum diſperſa majori ſuperficiei vaſorum reſorbentium exponetur, quorum ope illa reſorpta, & in maſſam humorum traducta illorum craſin vitiabit, & degenerationem quamdam inducet, quam communi putredinis vocabulo deſignamus.

## §. XVII.

Tertiam meteoriſmi ſpeciem conſtituit meteoriſmus inflammatorius, cujus cauſa aſſignatur inflammatio ventriculi, aut inteſtinorum undecunque nata, Ballonius a) hanc ſpeciem ſub nomine enteridis flatulentæ deſcribit, & familiare valde ſymptoma febrium putridarum & malignarum eſſe affirmat.



a) Obſerv. Lib. II.

## §. XVIII.

Notio hujus ſpeciei innititur: 1) Signis communibus omnibus inflammationibus; 2) Signis ſpecialibus viſcerum abdominalium.

Ad ſigna communia inflammationis refertur tumor, rubor, dolor, calor, ſitis una cum lingua alba aut ſicceſcente, pulſu pleno, forti, duro, accelerato, febre continua, alvo pauca, difficili, urinis paucis, flammeis &c.

Signa ſpecialia inflammatorum viſcerum abdominalium ex abdomine leviter tympanitico, dolente, attactum difficulter, aut prorſus non ferente deſumuntur: præcipue, ſi dolor ille in eodem conſtanter loco fixus hæreat, ſi febrim acutam continuam, vomitum pertinacem, tormina acutiſſima & ſimilia juncta habeat.

## §. XIX.

In nulla meteoriſmi ſpecie pulſus tantopere fallax deprehenditur, ac quidem in hac; eſt enim non raro debiliſſimus, molliſſimus, ſub digitis evaneſcens, licet diriſſima inflammatio in inteſtinis ſæviat. Hinc hæc pulſuum fallacia ſæpe incautos ſeducit, ut mutent methodum medendi, & morbum, quem generoſiſſima methodo antiphlogiſtica debellare deberent, cardiaca, excitante aggrediuntur, quia vires vitæ labaſcere putant, quotiescunque pulſum debilem inveniunt; ſic perverſa hac methodo morbum magis magisque exaſperant, donec

nec inflammatio ad ſummum evehatur gradum, & abolito omni, tam influxu, quam effluxu vitali in gangrænam terminetur.

## §. XX.

Quare, ut hunc errorem evitemus, oportet non ſoli pulſuum examini inhærere, ſed reliqua etiam morbi ſymptomata, ætatem, ſexum, vitæ genus, conditionem, ſanitatem præcedentem, ſtatumque præſentem &c. verbo hiſtoriam morbi perſpicaci luſtrare oculo, altero ad anni tempus, morbosque corregentes directo. Si in eruendis indicationibus hac proceſſeris via, morbus longe fauſtiorem ſartietur eventum, & æger adoptatæ reſtituetur ſanitati, qui cardiaca tractatus methodo certam oppetiiſſet mortem.

## §. XXI.

Methodus medendi in hac ſpecie adhibenda erit antiphlogiſtica, modo generoſior, modo minus generoſa, modo etiam generoſiſſima, prouti inflammatio gravior, vel minus gravis, vel graviſſima fuerit. Minus generoſa methodus antiphlogiſtica conſiſtit intra ſolos potus diluentes, attenuantes, emollientes, tepidos larga manu ingeſtos una cum uſu externo fomentorum, cataplaſmatum, balneorum & enematum ejusdem indolis. Generoſiſſima vero methodus præter priora exigit ſimul venæſectiones largas, frequenterque repetitas. Ex hiſce facile erit determinare, quid generoſior antiphlogiſtica methodus ſibi velit.

§. XXII.

## §. XXII.

Nunc ordo nos ducit ad quartam ſpeciem, meteoriſmum nempe gangrænoſum. Oritur hæc ſpecies a gangræna viſcera quæcunque abdominis occupante. Peſſimus hic meteoriſmus eſt, & ferme ſemper certus mortis nuncius, licet reliqua ſymptomata videantur ſpem ſalutis promittere.

## §. XXIII.

In meteoriſmo a gangræna inteſtinali producto fors daretur caſus, ubi æger ſervari poſſet; ſed is caſus certe ad rariſſimos referendus foret, ſi unquam hoc meteoriſmo præſente tamen quis ſervaretur. Is caſus ſolum tunc obtineret, ſi e. g. exigua tantum portio tunicæ celluloſæ primæ ab internis numerando gangræna corrumperetur, & portionis hujus tabidæ bonitate naturæ, heroica antiſeptica methodo adjutæ ſeparatio a vivo fieret, vulnusque juxta artis leges tractatum conſolidaretur.

## §. XXIV.

Contingit non raro in febribus putridis, ut æger, qui jam aliquo tempore ſub continuis deliriis, aut comatoſus, aut furibundus decumbebat, linguam exhibebat aridam, ſiccam, cruſtoſam, anxie & laborioſe reſpirabat, in quo cutis arida, ſicca, inperſpirabilis deprehendebatur, cum pulſu debili, parvo, cui inſcio urinæ & alvus fluebant, qui attactum abdominis tumiduli rudiorem difficulter,

ter, vel plene non ferebat, cui extrema frigebant, quod jam olim damnaverat Hippocrates a), dicens: „ *A dolore vehementi partium circa ventrem extremorum refrigeratio, malum;* dico, contingit non raro, ut ejusmodi æger ſubito ſine manifeſta cauſa reſipiſcat, de nullo dolore conqueratur, ſeſe bene habere adfirmet, reſpiratio emendetur, pulſus antea debilis, parvus, nunc ferme naturalis exploretur. Congratulantur amici, & medicus his ſolis emendationibus inhærens non attendit ad reliqua concomitantia peſſima, licet obvia: nil amplius periculi ſubeſſe credens promittit ſalutem. Sed brevi mutatur tota rerum facies, pulſus jam non amplius naturalis, ſed debiliſſimus, inæqualis, intermittens deprehenditur, meteoriſmus abdominis creſcit, reſpiratio fit laborioſa, anxia, ſublimis, palpebræ fixæ hærent officii ſui immemores, oculi cernuntur lachrymoſi, aut pulverulenti, aut ſicci, extrema frigus marmoreum occupat, ſudor viſcidus in guttas collectus in facie, collo, jugulo apparet, verbo: adeſt illa facies hippocratica dicta, & mors cum medici infamia ſcenam claudit.

## §. XXV.

Quare ejusmodi ſubitæ emendationi absque manifeſta cauſa in morbis acutis nunquam fidendum, reliqua ſimul ſymptomata in conſiderationem vocanda, & his conſideratis, peſſimisque deprehenſis, audacter enunciandum, mortem præ foribus

bus

a) Aph. 26.

bus eſſe, oriundam ex gangræna partis, morbo antea conflictatæ. Hinc adſtantes de imminenti periculo ſunt commonefaciendi, ut invigilent ægro, ne illis inſciis fatis cedat; hoc ſi fecerimus, evitabimus ſcopulos, in quibus toties jam medicorum fama periclitabatur.

## §. XXVI.

Supereſt, ut de quinta, eaque ultima meteoriſmi ſpecie pauca quædam diſſeramus. Generatur hic meteoriſmus a veſica urinaria, mirum quantum lotio diſtenta. Ratio, cur veſica, licet plena, tamen non evacuetur, videtur eſſe quærenda in imminuta irritabilitate tunicæ muſculoſæ veſicæ, cum reliquæ cauſæ, uti ſunt copia, & pondus, vel acrimonia, a phyſiologis a) ad excretionem urinæ requiſita, adſint, & tamen excretio nulla fiat.

## §. XXVII.

Obſervatur hoc vitium plerumque in ægris graviter decumbentibus, ſoporoſis, comatoſis, lethargicis, aut delirantibus. Oportet in ejusmodi ægris præter reliquum abdomen quotidie etiam explorare regionem pubis: & ſi contingat, ut ibi explores tumorem quemdam globoſum, ſtatim in initio huic malo occurras. Neque ſufficit quæſiviſſe, an æger quotidie urinam mittat? Sunt enim ægri, qui quotidie ſeſe commingunt, aut etiam lotium ad

a) Vid. cl. Marherri prælect. in Herm. Bœrh. inſtit. med. T. II. p. 504.

ad matulam mittunt, ſed parcam ſolum quantitatem, aut ſaltem non omnem: & ſic, cum cauſæ ſecernentes continuo agere pergant, urina pedetentim magis magisque accumulabitur, & fibræ muſculares ſenſim ſine ſenſu diſtractæ, tandem elatere omni amiſſo, impares evadent expellendo lotio, ſicque paralyſis veſicæ immedicabilis ſubſequetur, aut, quod adhuc pejus, crepatura.

## §. XXVIII.

Huic malo medetur ſæpe ſola exemptio ægri ex lecto, aut circumductio per cubile, ſi id fieri poſſit; hac enim ratione procedendo ſaepe veſica ſui admonetur officii, ſponte ſe ſe contrahit, & urinas largitur copioſiſſimas. His incaſſum tentatis catheter applicandus venit, ſi vero ob vitium quodcunque urethræ, aut colli veſicæ e. g. inflammatorium, catheter applicari nullatenus poſſet, veſica e contra lotio mirum quantum diſtenta nos jam periculi paralyſis, aut crepaturæ inſtantis admoneret, tunc ad veſicæ puncturam erit confugiendum.

---

VI.

# VI.

## CAROLI PLASS,

BOHEMI-PRAGENSIS

# DISSERTATIO

DE

# RETROCESSIONE EXANTHEMATUM.

§. I.

Nomine exanthematum veniunt maculæ aut efflorefcentiæ cutim corporis humani deturpantes. Differunt tamen efflorefcentiæ a maculis, quod præter coloris mutationem concurrat cutis elevatio per puſtulas, papulas, phlyctaenas, varos, ſimilesque aſperitates cutaneas ſeſe manifeſtans.

Sunt

Sunt autem puſtulæ tumores exigui diametri circiter linearis, colorati, qui apice ſuppurantur, & in pus vel in cruſtas abeunt. Papulæ ab his in eo differunt, quod non in ſuppurationem abeant, ſed quid humidi apice rejiciant, tumque in ſquammas ſecedant furfuraceas. Phlyctænæ vero ſunt tumores exigui, diametrum linearem lati, pellucidi, aquam vel ſerum continentes & rupti exſiccantur. Vari tumores duri, colorati, pertinaces, ſine ſuppuratione ac deſquammatione veluti tubercula ſcirrhoidea diutiſſime permanentes.

## §. II.

Iſtorum jam aliorumque dantur quædam, quæ febre ſtipantur acuta; verum & occurrunt alia, quæ cutem absque febre inficiunt. Inde in *febrilia* diſpeſcuntur & *non febrilia*: ad priora Variolæ, Morbilli, Miliaria, Petechiæ, Eryſipelas &c. *Sauvageſio* phlegmaſiarum exanthematicarum nomine venientia, ad poſteriora vero Scabies, Herpes, Lepra, Achores, Tinea &c. impetigines cachecticæ a *Sauvageſio* nuncupata reducuntur. Alia ex corpore ægro per contactum propagari poſſunt in corpus ſanum, & hæc *contagioſa* audiunt, quemadmodum Variolæ, Morbilli, Scabies; reliqua autem in ordine exanthematum non contagioſorum reponenda eſſe videntur. Quum autem ab eorundem eruptione varii obſerventur effectus, ut quædam ſe conſpectui ſiſtant notabili cum morbi levamine, alia iterum cum mutatione ejusdem in pejora ruentis prodeant, oritur nova exanthematum diviſio, in *critica* videlicet, & *ſymptomatica*. Exanthemata quippe febrilia

quandoque critica eſſe repetitis obſervationibus evincere ſatagunt ſcriptores: Scabiem in epilepſia, mania, peſte criticam fuiſſe obſervata quoque docueruut; imo ſcabiei inoculatio novum ad morbos chronicos, methodo alia inſanibiles, ſuperandos, auxilium deprehenſa eſt; licet a viru ſcabioſo penderent minime, de quibus Aneſtheſiæ a *Celeberrimo Mutzelio* ſanatæ legi meretur hiſtoria. Sed & obveniunt exanthemata *ſpontanea* & *factitia;* hæc ineptæ calefacienti medendi methodo, illa ſpontaneo naturæ motui debent originem. Num autem cuncta exanthematum genera, factitia ſint, ut voluere quidam, fuſius hic nolim inquirere; ſed certum eſt, viſa fuiſſe exanthemata, in febribus nulla prava methodo calefaciente tentatis, quin imo ſola antiphlogiſtica indicata tractatis, erumpentia.

## §. III.

Non omnia exanthemata ex eodem fonte proſiliunt: quædam ex uno corpore, uti Variolæ, Morbilli, Scabies per contactum transplantantur in aliud; aliæ vero ſaburræ in primis viis hoſpitanti debentur; ex hoc petechiæ a *Strackio* deſcriptæ, & eccoproticis, purgantibus ſanatæ, prognatæ eſſe videntur; non raro eryſipelas huic quoque cauſæ poteſt attribui. Alia denuo oriuntur ab ſpiſſitudine humorum: Sic miliaria alba plerumque procreantur a materie pituitoſa craſſiori, quam ut queat per cutis ſpiracula difflari. Naſcuntur etiam alia ab acrimonia humores inquinante efflorescentiarum ſyphyliticarum, ſcorbuticarum &c. exemplo. Alia tandem a diſſolutione humorum ortum ducunt; huic cauſæ plerumque debentur

pe-

petechiæ in morbis putridis multum jam provectis apparentis, quæ uſu corticis peruviani & acidorum mineralium perſanantur.

## §. IV.

His nunc breviter præmiſſis perluſtremus varia in ſpecie exanthemata, variasque morborum ſpecies, ab eorundem retroceſſione pendentes. *Petechiæ* ſunt maculæ parvæ morſibus pulicum plerumque ſimiles; ratione coloris in roſeas, rubras, cinereas, plumbeas, bruneas, nigras diſtinctæ, aliis *purpura* ſæpe dictæ. Plerumque in caſtris, noſocomiis, urbibus obſeſſis, carceribus, aëre vaporibus putridis ſcatente, homines alimentis corruptis, ad putredinem diſponentibus, utentes afficiuntur febre continua, maxime putrida, maculis ſupra deſcriptis ſtipata, quam febrem petechialem appellant Germani, quamque ratione indolis in *benignam* & *malignam* diſcriminant. Interdum absque ulla febre hæ maculæ cutim occupant, uti videre licet apud *Clariſſ. Hirſchel mediciniſche Nebenſtunden*, *pag.* 147. Alias & non raro ſimiles in ſcorbuto obſervantur. Quidam petechias diſcernunt in *criticas* & *ſymptomaticas*, de quorum prioribus revera talibus multi dubitant; cum per hanc eruptionem nihil materiei morbificæ educi e corpore contendant, ut *Clariſſ. de Haen* dicit: Petechiæ & miliaria rariſſime, ſi unquam critica ſunt, frequentiſſime ſymptomatica, ſymptomaticorum vero plurima factitia, *in Ratione medendi pag.* 8. *cap.* 3. *de morbis acutis cum petechiis ſ.* 1. Aſt *Clariſſ. Ludwigius Inſtit. Clin. Nro.* 145. deſcribit petechias benignas, quæ cog-

noſcuntur ex febre, frigore, ſubſequente calore, & circa quartam diem potiſſimum efflorefcunt, non lividæ, nec atro purpureæ, ſed roſei coloris, & paucæ, quæ ubi apparent per totum corpus, poſt ſigna coctionis, inſtar criſeos morbum ſolvunt. Æqualem obſervationem fecerat *Clariſſ. Huxham*, dicens *in loc. cit. pag.* 33.: Rubræ autem petechiæ, puſtulæ miliares, aut graves ſudores, morbum ſæpiſſime ſolvebant penitus. Ita pariter *Clariſſ. Sarcone* §. 754. petechias criticas contendit ſe vidiſſe. Ut plurimum ſanguinis diſſolutio, & quidem putrida, cauſam conſtituit hujus morbi, ſed & ſanguis non diſſolutus reperitur interdum. Erumpunt tempore incerto, ordine plerumque ſequenti: Primo circa collum, dein in pectore, tum in dorſo, denique in artubus, raroque in facie & locis non tectis apparent. Ipſæ etiam non ſolum in externa corporis ſuperficie, cum cadaverum ſectiones maculas petechiis ſimiles in partibus internis demonſtraverint, ſedem ſuam habere videntur. Harum retroceſſio mala ab omni ætate habetur Medicis, diros quippe inde morbos, ut Gaſtrodyniam ſæviſſimam cum præcordiorum anguſtia, & diſpnœa &c. excitari, præter *Foreſt. Obſervat.* 59. *libr.* 6. omnes norunt Practici. Utrum vero mala cenſenda ſit, tanquam ſignum virium vitalium ſumme debilium ex ratione ſuperius allegata dubitant aliqui. Diarrhæa tamen eam cum levamine excipiens, colluviem putridam, ſæpe bilioſam, removens, critica judicari poteſt, uti & nonnunquam materiæ retrocedentis depoſitiones ad glandulas, ideoque bubones, parotides, abſceſſus juxta articulos formantes, ſalutares deprehenſæ ſunt teſtimoniis Virorum Clariſſimorum. Utrum purpura maligna ſit contagioſa, ut *Clariſſ. Lud-*

*wi-*

*wigius* contendit, valde dubito, cum de peſtis contagio maximi in arte Viri dubitent, in qua tamen purpura peſti conjungi ſolet.

## §. V.

*Miliaria* ſunt exanthemata cutis phlyctænoidea, milii ſeminum magnitudinem habentia, quæ ratione coloris in *alba* & *rubra* diſtinguuntur. In locis depreſſis, humidis, paludoſis, ſubjecta debilioris compagis, maxime autumno & vere obſervantur febre quadam pituitoſæ indolis affici, quæ cutim efflorefcentiis miliaribus inficit; hanc vocat *febrim miliarem Allioni* ratione indolis in *benignam* & *malignam* diviſam; aliis *febrim veſicularem*, aliis inepto ſat nomine purpuram albam, uti & aliis *febrim purpuratam* dictam. Verum præter *endemica* aut *epidemica* in locis paludoſis occurrentia dantur quoque miliaria *ſporadica* puerperis familiaria. Hæc, uti & priora ratione materiei contentæ ſunt *aquoſa*, qualibus plerumque in febribus putridis pituitoſæ indolis cutis pingitur; *lactea* ſæpe in puerperarum febre deprehenſa, *purulenta*, quæ in phthiſi conſummata non raro viſuntur. Iſtorum quædam obſervantur morbi ſymptomata levare; & dicuntur *critica*; ita ab Arſenici pravis effectibus ægrum liberavit febris miliaris; deſquamans totum ægri corpus; alia vero cum deterioribus erumpunt ſymptomatibus, & *ſymptomatica* vocantur, qualia in miliari maligna Allioni Nro. 76. acutiorum deſcribuntur. Miliarium eruptionem praecedere ſolet halitus oris acidus, cutis mollities, anxietas, palpitatio cordis, atque tuſſis peculiaris quaſi catarrhalis; ſudoris odor

acidus, acetum vapidum ſpirans, qui non videtur a degeneratione lactis in acidum in puerperis derivari, cum & idem odor in aliis non puerperis absque hac cauſa etiam obſervetur. Erumpunt illa incerto morbi tempore, idque in collo plerumque primo, tum in ſterno, poſtea in dorſo, tandem in artubus, dum faciem plerumque relinquunt intactam. Horum febris, cum miliaribus albis conjuncta, & febris miliaris alba nuncupata, non videtur febris eſſe nova, nec contagioſa, nec ſpecifica; ſed maxime affinis, ſi non eadem cum febre pituitoſa; invadit enim eadem ſubjecta, eadem occupat loca, eundem quoque curſum tenet, iisdem ſtipatur ſymptomatibus, anni tempeſtate regnat eadem, iisdemque curatur remediis. Febris vero miliaris, cum miliaribus rubris, priori minus periculoſa, ob easdem rationes maximam cum febre bilioſa videtur colere affinitatem. Miliarium retroceſſio ſemper periculoſa eſt, producit enim febrim novam, a materie cum maſſa humorum nunc denuo circulante genitam, quæ aliorſum depoſita varios producit morbos, prout varias petit partes; ſic metaſtaſi ad caput facta delirium excitat, phrenitidem, convulſiones, apoplexiam &c.; ad thoracem delata peripneumoniam, aſthma, catarrhum &c. provocat; ad abdomen depoſita, enteritidem, dyſenteriam, diarrhæam cauſat, adque artus decumbens œdemata, rheumaticos, arthriticos &c. parit dolores.

## §. VI.

Juniores homines diætam ordinatam negligentes, ſimulque plethorici & ſanguinei, corpus valide

de exercentes, & perſpirationem augentes, varieque iterum reprimentes, plerumque retroceſſa materie perſpirabili tempore maxime autumnali juxta *Sydenham*, juxta *Cl. Plencız* vernali præcipue febre ſcarlatina afficiuntur. Poſt laſſitudinem, lenem horripilationem, & ſubſequentem æſtum, cum ſiti, tuſſi, ardore faucium erumpunt communiter die tertia, cumque faciei inflatione, pruritu, & colore cutis, maculæ rubræ, lacteæ, colore pannum ſcarlatinum æmulantes, *ſcarlatina* nominatæ. Differunt a petechiis, quod in his minores ſint maculæ, harumque color non diſpareat preſſione ac in ipſis, præterea petechiæ plerumque cum virium proſtratione & aliis ſignis malignitatis junctæ ſunt; ſcarlatina vero morbus fere ſemper eſt benignus, obſervante *Sydenhamo*. Ait enim: Cum hic morbus (ſcarlatina) nihil aliud mihi videatur, quam mediocris ſanguinis effervefcentia; nihil quidquam molior; ſatis habeo, ut æger a carnibus in ſolidum abſtineat, & a liquoribus ſpirituoſis quibuscunque, tum ut nuſquam foras prodeat, neque ſe perpetim lecto affigat. *Et Celeb. de Gorter Syſtem. prax. med. Tom.* 2. *pag.* 196. *de ſcarlatina ait:* Levis videtur bilioſa corruptio calore antecedentis æſtatis in tenera ætate, motu febrili ad cutim pulſa, exareſcens materia corpus relinquit ſanum. Multi adhuc alii practici ſimiliter ſcarlatinam vix aliquam curam mereri fatentur aut attentionem. Verum alii non ita benignam deprehenderunt; ſic *Celeb. Schulzius Ephemer. natur. curioſ. annot.* 6. *&* 7. *obſerv.* 145. *pag.* 206. deſcribit ſub nomine *purpuræ malignæ* infantum ſcarlatinam, quæ plurimos infantes utriusque ſexus & duodecimum annum attingentes perimebat; periculoſiſſima hujus morbi ſymptomata erant faucium

inflammatio, & tumor leucophlegmaticus; ex quibus funeſtis ſymptomatibus plurimos, ſcarlatina laborantes e medio tolli notarunt alii practici, periculoſior eſtque hic morbus in maribus & adultis, quam in fœminis & ætate tenera. Ipſius exitus non unus idemque ſemper; quandoque evaneſcit pedetentim; alias & plerumque ſecedit in furfures, uti illa *Sydenhami*, *Gorteri*, *Schulzii*, alias iterum abſcedit per integras latas lacinias, ut vix non integra chyroteca a manu poſſit ſeparari. Ab ipſa retrocedente anginam præſertim, tuſſim, glandularum tumores, abſceſſus, leucophlegmatiam, interdum etiam lethalem practici viderunt.

## §. VII.

Febris *urticata*, purpura Junkeri infantes potiſſimum infeſtans præſertim vere & autumno, illo ſcilicet tempore, quo perſpiratio Sanctoriana ſupprimitur facile, incipit cum leni horripilatione, ſequitur moderatus calor; dein cum multo pruritu & cutaneo rigore exanthemata prodeunt elevata, lata, duriuſcula, qualia ab admota urtica oriri ſolent; hæc exanthemata plerumque unam occupant corporis partem, quam ſæpe deſerunt, mox aliam invaſura: intra tres aut quatuor dies ceſſat effectus, minutiſſimis ſquammulis ex cute ſecedentibus. Interdum ſine febre eſt, diutiusque durat, & impura ſcorbutica ſubjecta afficit potiſſimum, quam appellant alii *urticam chronicam*. Pro ratione coloris exanthematum, hanc diſtinguunt nonnulli, ſi magis ſunt rubra, in *eryſipelaceam*, & ſi magis ſunt lurida & pallida, in *œdematoſam*. Quomodo ab aliis exanthematibus diſtinguatur, ex

ex antecedentibus patebit. In hac febre ſingulare hoc multi obſervavere, quod in aëre frigido exanthemata magis eleventur, & in calido magis extabeſcant, uti videre eſt apud *Vogel de cognoſcendis & curandis corporis humani affectibus* p. 115. Videtur ex hoc phænomeno concludi poſſe, frigus non adeo cauſam eſſe retroceſſionis, & evaneſcentiæ exanthematum, eamve, quæ mane fit, tantummodo eſſe diſſipationem materiæ in auras, quia nocturno tempore tranſpiratio æquabilior fit, & materiam, a febre aucta, nova exanthemata verſus veſperam creare, donec ea exhauſta ſit. Si vero materia ſuperſtes non rite excernatur, vel demum ante tempus retrocedat, varii inde effectus exoriri poſſunt. Si enim materia cutim cum moleſta ſenſatione inflammat, quare non etiam, ſi ad alias partes deponatur, in illis inflammationem facere poſſet eo periculoſiorem, quo viſcus occupabit nobilius?

## §. VIII.

*Eryſipelas* eſt diffuſa rubedo, aliquantum elata, preſſione albeſcens, pruriens & ardens. Si febris notabili hoc exanthemate ſtipetur, dicitur febris *eryſipelatoſa;* qua abſente aut ſaltem parva, melius a Sauvageſio hoc exanthema *erythematis* nomine venit. Varias id quoque agnoſcit ſpecies. Sic ſi magis rubet & ad inflammationem accedit ſanguineam, *phlegmonodes:* ſi vero tumor magis pallidus eſt, quam ſolet, & ſymptomata ſunt mitia, *œdematodes:* ſi durus autem eſt tumor, *ſcirrhodes:* ſi locum mutet, *vagum, ignis volans, volatica:* ſi non, *fixum:* ſi quaſi cingulum trun-

eum corporis, vel aliquod membrum cingit, *Zoſter* a Plinio, *Zona* a Frid. Hoffmanno dicitur: interdum quoque veſiculæ tumorem obſident, & tunc *veſiculoſum*, aut *bulloſum*: quod ſi puſtulæ nigræ adſint, *gangrænoſum*: & ſi ulcera ſimul fæda, *ſcorbuticum* appellatur. Differt a ſcarlatina eryſipelas, quod plerumque hoc partem peculiarem occupet, plus tumeat, plusve diffuſum ſit, plusque ardeat. Sedem frequentiſſime figit in facie, collo, mammis fœminarum, in pedibus, in brachiis; rarum vero eſt ventris & dorſi. Febris hoc exanthema concomitans plerumque eſt biliosa ſimplex, aut bilioſo inflammatoria, qualis æſtate in finem vergente & ineunte autumno frequens viſitur. Cauſæ ejus frequentiores ſunt, ſaburra bilioſa, ſuppreſſa perſpiratio, morſus inſectorum, aut puncturæ, ambuſtiones, venena quædam, hydropicorum cacochymia, uti & fluore albo laborantium, ictericorum; ab ultima hac cauſa ortum, dicitur *eryſipelas ſymptomaticum*. *Frid. Hoffmann.* ſemper periculum intentat non parvum. Morbus enim hic facile ſua ſponte retrocedit, præſertimque irrationalis medendi methodus ejusdem retroceſſioni anſam ſuppeditat; ſic ſpirituoſa, adſtringentia, unctuoſa, terreſtria, ſaturnina, fortiora purgantia, venæſectio intempeſtive inſtituta, vim repellendi exercent, atque tum maligniores morbos cauſant. *Hippocrates* ipſe *Aph. XXV. Sect. VI.* inquit: Ignem ſacrum ab externis intro converti non bonum, ab internis vero extra bonum. Interdum retroceſſio ipſa funeſta producit mala, quin mortem ſæpe ipſam advocat; ad hanc rem accommode iterum *Hippocrates libro primo de morbis p. m.* 149. ait: Si foras diffuſum intro vertatur, & pulmonem corripiat, nulla vitæ ſpes reli-

reliqua eſt; mitiſſimus effectus illius retroceſſionis ut plurimum eſt, ſi in alio loco proſerpat; materia nempe rurſus ad peripheriam ducta; ob acrimoniam & viſciditatem ſtagnat in vaſculis cutaneis, & ita novum format eryſipelas. Neque vagum eryſipelas omni periculo vacat, nam teſtante *Ill. Præſide Lib. Bar. de Störck ann. med. Tom.* 1. *pag.* 99. non ſemper denuo externas, ignobiliores & ad vitam ſervandam neceſſarias partes infeſtat, ſic in pulmonibus peripneumoniam, in cranio contentis phrenitidem, cum vehementibus deliriis, convulſionibus & maximis capitis doloribus cauſavit, ubi paulo poſt mors ſupervenit. Alii ſubitaneum catharrum ſuffocativum ſequi obſervavere, aut etiam anginam & dolores colicos, in aliis metaſtaſes ad glandulas, quæ intumeſcunt, in abſceſſum, aut etiam, quod rarius accidit, in gangrænam mutantur. Alii alia mala ab eryſipelate recurrente in ſuis obſervationibus notarunt.

## §. IX.

*Morbilli* ſunt morbus contagioſus, plerumque epidemicus, maculas rubellas parum elevatas producens: in his regularibus macularum eruptio fieri ſolet quarto morbi die primo in facie, ſecundo in trunco, tertio in artubus, in minus regulari morbillorum ſpecie nunc citius, nunc ſerius ordine incerto prodeunt exanthemata; differuntque a ſcarlatina, quod hic ſint magis elevatæ, quod papulæ morbilloſæ magis diſcretæ, minus confluentes; minus rubræ; quod etiam morbilli regulare tempus plerumque, regularemque eruptionis & exſiccationis ordinem ſervent; quarto ſcilicet erumpunt die

die & ſexto die diſparere incipiunt. Ipſorum eruptionem præcedunt, & concomitantur ſymptomata propria, uti oculorum lachrymatio, coryza, frequens ſternutatio, angina levis, tuſſisque peculiaris catarrhalis; iisdem quoque ſymptomatibus diſtinguitur febris morbilloſa a febre varioloſa in primo ſtadio, in quo multa ſymptomata utrique febri communia obſervantur; facta eruptione morbilloſa febris plerumque continuat, aut ſaltem perparum imminuitur ſolummodo, dum in regularibus variolis poſt eruptionem febris & omnia ceſſant ſymptomata, aut mitigantur plurimum; circa ſextum diem incipiunt exanthemata minus colorata fieri in facie, ſed in reliquis corporis partibus latiſſima & maxime rubra apparere. Poſtea his evaneſcentibus omnia loca, quæ occuparunt, albicant; ac ſi farina forent conſperſa, rupta cuticula, quæ plerumque decidit forma ſquammularum. Morbilli ſimplices regulareſque raro ſunt periculoſi; aſſerit enim *Celeber. Plenciz tractatu de ſcarlatina pag.* 26. quod ex tot centenis ægris morbillis laborantibus, qui ſe ejus curæ commiſerant, neminem amiſerit, quin imo ex aliis eodem morbo affectis, & aliorum medicorum commiſſis, rariſſime quempiam exinde denatum legerit, aut viderit. Verum quandoque contingit, ut a regulari typo per conſortium alterius morbi abducatur, ſicque multos infantes notabili exponat periculo, & e medio tollat. Maligniores quoque ſæpe effectus, quam qui morbo durante apparent, ab evaneſcentibus, debito licet morbi tempore, remanent, quorum frequentiſſimi fere ſequentes ſunt: Febris increſcens, tuſſis, aucta reſpirandi difficultas, imo & ſæpe peripneumonia, quam non raro phthiſis excipit, unde ægri feliciter aliunde morbum

bum paſſi, hic non infrequenter occiduntur; in aliis angina, tumores glandularum, in quibus forte aliquid miaſmatis reſtitat, unde poſt aliquod tempus recidivi morbilli, uti *Cl. Roſenſtein in Anweiſung zur Kenntniſs und Kur der Kinderkrankheiten* annotavit, oriuntur. Nonnunquam ophthalmia, œdemata, aut etiam anaſarca ex hoc morbo ſequuntur. Interdum tamen retrocedens miaſma, & ad inteſtina depoſitum, & diarrhæam producens morbum ſolvit, ſi præcipue juſta inſtituatur medicatio & debitum ineatur regimen. *Sydenhamus* in ſuis operibus plurima de morbillis legi merentia offert. Plurima quoque deſignavit *Illuſtriſſ. Delius in Fränkiſchen Sammlungen Vol. 2. Part. 8. pag.* 150. *& ſeq.*

§. X.

Febris continua, contagioſa, plerumque epidemica, cum puſtulis majoribus ſpeciei propriæ & ſingularis ſuppurantibus dicitur *varioloſa*, quæ febris præ reliquis, ſi omnia rite ſuccedunt, in *naturalibus* & *inoculatis* ſua tempora ſervat exactiſſime, ita, ut poſt tertium, aut incipiente quarto die puſtularum eruptio primo in facie, & tunc in aliis corporis partibus, verſus octavam diem ſuppuratio, & verſus undecimam fiat deſiccatio. Exanthemata ſuppureſcentia, characterem ſatis diſtinctivum, ab omnibus febribus exanthematicis conſtituunt. *Anton. Benivenius Florentinus, de abditis morborum cauſis & curationibus*, venereas quidem deſcripſit variolas, atque videtur eſſe quandam inter utramque ſpeciem cognationem, veluti eam quoque verbis: *Grande & petite verole*,

*le*, indicant. Aſt variolæ venereæ non ita, uti veræ, elevatæ, nec ſemper febre, eandem periodum ſervante, conjunctæ ſunt; ideoque, cum hæ variolæ cum morbo venereo raro ſint junctæ, iſtas cum illis non confundet præſertim medicus. Diſpeſcuntur jam variolæ vulgo in *nothas*, ſive *ſpurias*, quæ tantummodo ſero, poſtea ſpiſſiore reddito, non plane ita, ut in veris ſuppuraſcente, ſunt repletæ, & non ultra ſeptimum diem durare ſolent, & deinde in *veras*, veræ iterum in *benignas* & *malignas* dividuntur; differunt hæc ab illis: quod nec conſuetum tempus, nec conſuetum eruptionis ordinem ſervent, quod in malignis plerumque adſit artuum & lumborum dolor graviſſimus, quod in malignis facta puſtularum eruptione febris aut intendatur, aut ſaltem non imminuatur, quod puſtulæ non eleventur, non matureſcant, ſed depreſſæ maneant, quod eædem ſint plerumque confluentes, & in colorem pravum mutentur; quod miliaria, petechiæ, eryſipelas, aliaque exanthemata iis admiſceantur; adſint ſæpe hæmorrhagiæ variæ, narium, ventriculi, pulmonum, inteſtinorum, renum, quarum ultima a medicis damnatur maxime; quod alia quoque febris malignæ ſymptomata his aſſocientur. Malignitas variolarum minime dependet a copia miaſmatis, qua aliqui variolas reddi putant confluentes, nec dependet ab ejus prava indole, ita, ut a contagio variolarum malignarum neceſſario malignæ oriantur, ut alii credunt; inoculati enim eodem pure & eadem puris quantitate variolas numero & ſymptomatum varietate accipiunt differentes; quod norunt optime, qui inoculationes plurium infantum ſimul obſervavere; ſed malignitas dependet, ut plurimum a conſortio alterius morbi cum variolis

com-

complicati ex obſervatis *Clariſſ. Profeſſ. Stollii Rat. med. Tom. II. Cap.* 12. Signa, quæ, ſi epidemice graſſantur, & diſpoſitio nondum eſt ſublata, variolas indicant, pro ratione ſubjecti, ætatis, & aliarum circumſtantiarum, variant, frequentiſſime veró agrypnia, aut inquietus ſomnus cum pavoribus, ſomnolentia inſolita, adſunt; concomitantur ea, cardialgia, dolores lumborum, convulſiones in tenerioribus, & haud raro epilepſia (quæ quidem afferente *Sydenhamio* & confirmante *Roſenſteinio* bonam prognoſim admittit) vomitus, diarrhæa futuras variolas præſagiunt. Febris autem ſub eruptione nimiis fracta, ab irrationali methodo, tam plenariam macularum eruptionem impedit, quam etiam retroceſſionem materiæ, jam extruſæ, producit, ex qua recidivæ variolæ interdum oriuntur, aut ſaltem in ſtadio tertio, aut quarto, novarum puſtularum eruptio ulterior actuatur, quæ varie ſæpe decurrit. Porro retroceſſio diarrhæam producit, & ſalivationem, eamque, ſi jam adeſt, auget, ut tamen, ſi hæc rite ſuccedant, per has vias materies ſæpe educatur, & oriatur criſis acceſſoria, his vero ſuppreſſis angina gravior, & inteſtinorum inflammatio cum diarrhæa fætida, ſanguine, & pure mixta, gangrænam præſagiente ſequuntur, quæ non raro mortem infert. Verum tamen potiſſimum ad glandulas deponitur materia, has obſtruit, indurat, ſicque multos alios morbos generat, ita ad glandulas circa articulos delata, impotentiam membrum movendi, & ſæpe anchyloſin excitat, interdum quoque duriſſimas partes corporis afficit, & illis cariem inducit. Retroceſſio porro in omnibus ſtadiis, inflammationes, abſceſſus, ſpinam ventoſam, bubones, ulcera, convulſiones, epilepſiam, tuſ-

tuſſim, febrem lentam, ophthalmiam, hypopium, lippitudinem, abſceſſus corneæ, indeque viſus obſcurationem, œdemata, & multos alios morbos creat. Diarrhæa quoque interdum poſt ſtadium exſiccationis revertitur, quæ & materiam retroceſſam & relictam apud nonnullos eliminat.

## §. XI.

Inter morbos cutaneos chronicos maxime *ſcabies*, eaque varia, eminet, quæ periculoſos ſæpe morbos poſt ſe trahit, ſi vel regimine, vel medicamentis, vel alia de cauſa retrocedat. Cognoſcitur ex puſtulis exiguis, lentis, aut grani milii magnitudinem habentibus, ſcalpendo ruptis, & dein cruſtoſis, valde prurientibus, manus potiſſimum infeſtantibus, contagioſis. Hic effectus vel ſponte oritur, in illis præcipue, qui diætam crudam, & vitam ſedentariam agunt, cibisque ſalitis, & fumo induratis, nimis veſcuntur, conſuetas evacuationes, & munditiem, ex negligentia, vel inopia, negligunt, vel viſcerum obſtructione jam laborant, in aëre humido, impuro, perſpirationemque impediente vivunt, aut alios morbos, antequam rite curentur, ſupprimunt, & denique ex contagio facilius in hunc morbum incidunt, hinc quoque in noſocomiis, in caſtris, & ſimilibus locis, & ubi vitæ genus ſimile ducitur, familiaris eſt morbus. Ex his jam cauſis nata, partes frigori expoſitas, ut manus, genua, cubitum potiſſimum afficit, inde per corpus diſpergitur. Admodum varia ſymptomata, & ſpecierum diſcrepantia in hoc morbo adeſt; unde etiam diverſas acquirit denominationes. Frequentior in his regionibus

eſt

eſt ſcabies *ſicca*, quæ puſtulas minores, potiſſi-
mum circa articulos, & manus, non adeo mul-
tum ichoris fundentes, ſiſtit, & ob intolerabilem
pruritum, noctu imprimis exacerbatum, cum ſcal-
pendi cupiditate, ægros vexat; ſed & *humida* ob-
ſervatur, in qua puſtulæ jam minores ſunt, etiam-
que ichorem, & ſanguinem reſolutum, ſi loca ſcal-
pendo irritentur, effundunt. Gradus aucti, & ma-
ligniores redditi hujus morbi, qui in hiſce regio-
nibus non tam vulgares ſunt, propriis quoque in-
ſigniuntur denominationibus, de quo videri poteſt
*Cl. Ludwig. Inſtit. med. clin. pag.* 228. *ſ*. 513.
Si hæc a miaſmate venereo orta ſit, *venerea*, ſi
a ſcorbuto, *ſcorbutica* audit. Scabies tamen,
utcumque pruritu moleſtiſſima, nullum vitæ peri-
culum importat, maxime ſi topica ſit, nec ſangui-
nem alte infecerit virus, modo mala methodo non
retropellatur; imo datur ſcabies *critica*, & ſaluta-
ris in morbis gravioribus, ac apud Indos ſcabioſi
a pluribus morbis immunes ſunt. Verum, ſi re-
trocedat materies ſcabioſa, plura & graviſſima ma-
la, imo non raro ſolet inferre mortem. Inter ſin-
gulares retrocedentis effectus referri meretur ex-
emplum notabile, de concretione fere omnium
viſcerum abdominalium, & induratione glandula-
rum, quod *Illuſtriſſ. Delius in actis phyſ. med.
acad. cæſar. natur. curioſ. Vol. VIII. pag.* 384.
& 385. annotavit. Aridam & fiſſam linguam, ſi-
tim cum ſapore muriatico in ore, calorem vagum,
poſt retrocedentem ſcabiem, in fæmina quinqua-
ginta annorum *Cl. Hirſchel* obſervavit, & cum
ſpiritu vitrioli aqua diluto ſanavit. Præterea quo-
tidianæ practicorum obſervationes docent multos
alios graviſſimos morbos a ſcabie retrocedente pro-
duci, veluti tumores glandularum, abſceſſus, ul-

cera, œdemata, hydropes, tuſſim, aſthma, phthiſin, catarrhum ſuffocativum, convulſiones, febres continuas, & intermittentes, inflammationes tam viſcerum, quam aliarum partium, apoplexiam, epilepſiam, catalepſin, diabetem, tremorem, ſoporem, ſtupiditatem, ſurditatem, cæcitatem, vomitum, cardialgiam, colicam, diarrhæam, hæmoptyſin, icterum, febrem lentam, guttam ſerenam, ophthalmiam, mictum & vomitum cruentum, furunculos, bubones, aphoniam, & ſtimulum inſignem & involuntarium ad Venerem, & quæ ſunt reliqua.

## §. XII.

Superſunt adhuc quidam morbi exanthematici, qui cum prioribus magnam habere videntur affinitatem, & juxta plurimorum medicorum ſententiam ſpecies ſcabiei ſunt; ſcilicet cruſta lactea, achores, favus capitis, tinea, & intertrigo. *Cruſta lactea* omnium horum morborum mitiſſimus genas, frontem, tempora, mentum occupat; infantibus tantum annuis, hisve accidit, dum lacte utuntur, unde cruſta lactea, & ab aliis tinea lactea dicitur. Incipit a phlyctænis, ſeu veſiculis oleoſo ſucco turgidis, cohærentibus, albis, deinde flaveſcentibus, illæ veſiculæ exſiccatæ, corrugatæ fundunt paucum humorem concolorem, blandum, qui exſiccatus cruſtas efficit albeſcentes vel flavas, raro bruneas, his ſanatis nulla veſtigia in cute ſuperſunt, cum ſola epidermis ſit læſa. *Hippocrates in libro de morbo ſacro* loquens, de hoc morbo ait, prodeſt, ſaltem minus malum eſt, quam ſi materies morboſa remaneat; hinc morbus

pe-

periculo vacat, niſi incaute repercutiatur. *Achores* autem & favus capitis, ſunt capitis ulcera, partis capillatæ præſertim, ex tuberculis, veſiculis, nodis, orta, ex quibus ichor fætidus, & tenax emanat, qui tandem in cruſtam denſam mutatur; accidit plerumque hic effectus pueris ſeminio ſcrophuloſo, utut nondum evoluto, fætis, aut quorum ſanguis acrimonia peccat, ob errores nutricis iracundæ, vino deditæ, ſcrophuloſæ &c. Propter ſorditiem & purulentiæ putredinem acerrime fætet caput achoribus affectum; & ob pectinationis defectum pediculi generantur; inde pruritus & ſcalptus diriſſimus, inde pervigilium, macies, quandoque cum faciei pallore, corporis hectica conſumptione, quod tamen de tinea maxime eſt intelligendum. *Tinea* tantum gradu ab achoribus & favo diverſa eſſe videtur, in qua cruſta jam ſiccior & craſſior eſt, & colorem album vel & flavum oſtendit, aut & nigreſcentem. *Intertrigo* magis eſt excoriatio genitalium, ani, perinæi, aurium, & axillarum, potiſſimum ab acrimonia urinæ, ſudoris, & fæcum in infantibus, qui faſciis, & cunis involvuntur, orta: interdum ipſam mortem producit cruſta lactea & intertrigo repreſſa. *Vide Illuſtr. Delii amœn. med. pag.* 366. *&* 367. Sæpe autem vicinas partes corripiunt hæ retrocedentes affectiones, & in illis mutationes efficiunt noxias; unde ophthalmia, ſurditas, apoplexia, epilepſia, ſynochus, diarrhæa, imo phthiſis orta eſt. Sic vidi in noſocomio Hiſpanico juvenem quatuordecim annorum, qui ante quadriennium tinea laborabat, quæ dein medicamento externo, nempe pulvere ſub nomine contra pediculos in officinis proſtante, exſiccata fuit, materies autem, cum ſe evacuare non potuiſſet, depoſitiones va-

rias ad glandulas circa collum & ad abdomen fecit, tumoresque ſcrophuloſos produxit tam pertinaces, ut hic juvenis phthiſi nunc conſumatur ſcrophuloſa; in infantibus ob majorem irritabilitatem & ſenſibilitatem, oriuntur convulſiones, fitque eclampſia, aut quoque aſthma, tuſſis ferina, catarrhus ſuffocativus, & reliqua fere omnia, quæ a ſcabie retropulſa orta obſervantur.

## §. XIII.

Magnum ab exanthematum retroceſſione periculum ſemper importari ſufficienter patet ex malis effectibus inde oriundis ſupra allegatis, & alibi apud obſervatores medicos legendis. Hinc quando medicus rationalis exanthematum retroceſſionem imminentem judicat, eam prophylaxi debita præcavere omni opera ſtudeat; doceatque ægros, quid omittendum & agendum ſit, ut ita cauſas, quantum fieri poteſt, removeat. Cum autem hanc curam ut plurimum ægroti negligant, & maxima pars hominum a medico conſilium non petat prius, ac verſetur jam in periculo, ipſa therapia nunc in periculoſis hiſce morbis rite eſt inſtituenda.

## §. XIV.

Materia exanthematica a ſuperficie corporis ad interiora retropulſa triplicem poteſt inire viam; fieri enim poteſt: 1) Ut materia humori cuidam excrementitio aſſimilata, per colatoria huic humori excernendo apta eliminetur e corpore; cognoſcitur id ex aucta poſt retroceſſionem exanthematum

qua-

quadam evacuatione naturali, & ex eo, quod aliunde æger bene ſe habeat. Optimus eſt, & ſemper optandus iſte retropulſorum exanthematum exitus. In hoc caſu nihil agendum habet medicus, niſi, ut evacuationem, quam molitur natura, levi quodam adjuvet auxilio; 2) Si materies exanthematica humori cuidam excrementitio non fuerit aſſimilata, contingere poterit, ut univerſali maſſæ humorum admixta, cum eadem totum oberret corpus ita, ut febrim excitet, quod iterum cognoſcetur ex diſparitione exanthematum, novæ febris præſentia, & abſentia ſignorum factæ ad aliquam partem metaſtaſeos; 3) Si materies nulla, per quæ excernatur, colatoria apta inveniat, ſed cum maſſa humorum corpus oberrans, parti cuidam ex quacunque cauſa debilitatæ occurrat, in hac parte figet ſedem, metaſtaſinque faciet; unde numero fere infiniti morbi progigni poterunt, variis nominibus denominandi, prout hanc vel illam functionem in hac vel illa parte obſervabimus læſam, ſic v. g. ſi materies exanthematica caput petierit, ibidem producere valebit cephalalgiam, cephaleam, hemicraniam, otalgiam, ophthalmiam, amauroſin, delirium, convulſiones, eclampſiam, epilepſiam, apoplexiam, quin & mortem ipſam. Ita varii morbi in aliis partibus exoriri poſſunt, prout hæ partes variis functionibus in corpore inſerviunt. Vide Paragraphos præcedentes, in quibus morbi a variis exanthematibus retropulſis orti, & obſervatione detecti ſparſim obſervantur. Quomodo nunc in morbis hiſce diverſis, & adeo periculoſis ſeſe oportebit gerere medicum? In caſu exanthematum ad interiora recurrentium indaget ipſe omnium primo, an materies recurrens per naturalia corporis humani colatoria non moliatur exitum,

id ex prædictis ſignis agnoſcens, hoc naturæ opus apto quodam adjuvet remedio; verum tali in caſu, cum æger bene ſe plerumque habere ſoleat, raro hic medici opus auxilio. Aſt ſi materies retrocedens nulli naturali accommodata fuerit colatorio, remanebit in corpore, illudque cum maſſa humorum oberrabit, febrimque excitabit periculo vix non ſemper ſtipatam. Hic inquirat ſedula cum attentione in retroceſſionis cauſam detectæque medendi methodum accommodet. Solent autem retroceſſionis cauſæ eſſe frequentiores: 1) Ingeſta quantitate aut qualitate peccantia; 2) Animi affectus validiores, qui humores a peripheria repellunt ad centrum, v. g. terror, metus, mæror &c. 3) Perfrigeratio, & alia applicata corpori repercutientia, adſtringentia; 4) Immedicæ evacuationes ſymptomaticæ. Si a prima cauſa exanthematum facta eſt retroceſſio, ex confeſſione ægri, qui peccatum in diæta commiſit, & ex præſentibus ſignis cruditatum in primis viis contentarum cognoſcenda; cura tunc erit, evacuans, vel emeſi, vel catharſi, vel emeto-catharſi; prout ſaburra ſurſum vel deorſum turgere obſervabitur. Quod ſi animi affectus validiores, ex prægreſſis, ex pulſu irregulari, ex inſolita anxietate, ex frequenti animi deliquio, ex ſpaſmis præſentibus, aut convulſionibus cauſa retroceſſionis eſſe deprehendantur; indicationes erunt: ſpaſmos ab animi affectibus excitatos abſolvere, & inde repulſos ad interiora humores denuo ad exteriora provocare, quod obtinebitur remediis vi antiſpaſtica & ſudorifera ſimul donatis; qualia ſunt præ cæteris: Opium, crocus, camphora, caſtoreum, moſchus, ruta &c. quorum vires adhuc juvare poterunt frictiones corporis cum camphora. Si autem perfrigeratio aut

appli-

applicata corpori repercutientia, adſtringentia exanthematum retropulſioni dederint anſam, uti prægreſſa oſtendet perfrigeratio illiusve cauſa, præſens cutis ſiccitas, & ſenſus horroris in ſuperficie corporis, inſtituatur tum curatio alliciendo & derivando humores ad corporis ſuperficiem, per aërem moderate calidum, per teporem lecti, per potus leviter diaphoreticos, per balnea, toti corpori, aut parti antea exanthematibus ſtipatæ, applicata. Si vero a nimiis evacuationibus fiat retroceſſio, totus cardo vertetur in eo, ut hæc apto ſiſtatur remedio. Aſt non raro accidit, ut exanthemata retrocedant absque manifeſta cauſa, a qua curatoria deſumi poſſet indicatio, quid tunc medico in tali febre agendum reſtat? In ſimili febre, quemadmodum in omni alia, cujus cauſa materialis extra territorium ſita eſt medici, methodus indirecta locum ſibi vendicat; febris videlicet in debito moderamine continenda eſt, omnia corporis colatoria aperta tenenda, obſtacula omnia curationis removenda, ſymptomatibus urgentioribus proſpiciendum. Febrim autem moderabitur, qui exorbitantem vim vitalem potibus antiphlogiſticis, enematibus, & in majori gradu exorbitantiæ v. ſ. deprimet; aut qui depreſſam ſtimulantibus, excitantibus eriget, aut qui moderatæ jam aptum vehiculum diluens ſolummodo propinabit. Jam ſi tertius retropulſionis exitus, metaſtaſis ſcilicet, ad aliam partem facta, locum habet, unde & quænam indicationes formandæ ſunt? Practici hunc in finem metaſtaſes diſtinguunt, in *benignas* & *malignas*; benignas vocant, ſi materies partem nobiliorem deſerat, aliam minus nobilem occupatura; ſi vero contingat contrarium, metaſtaſin appellant malignam. Quamprimum nunc metaſtaſin benignam moliri deprehen-

ditur natura, ea fotibus & cataplaſmatibus emollientibus, ut materies facilius colligi poſſit, eſt adjuvanda. Si autem metaſtaſin jam factam eſſe agnoſcas, videre oportet, utrum cum inflammatione facta ſit; utrum ſine inflammatione producta obſtructio; utrum denique abſceſſus, etiam ſine inflammatione prægreſſa, fuerit ortus. In primo convenient emollientia, in ſecundo proderunt maturantia, irritantia, & in tertio, juxta leges chirurgicas puri conciliabitur exitus, ulcus mundabis, & mundatum conſolidari adlaborabitur. Si vero maligna adfuerit metaſtaſis, fieri poteſt ſimiliter inflammatio, vel ſine hac obſtructio, aut effuſio materiei in aliquod corporis cavum, aut ſubita gangræna, quæ ullam vix admittit medelam. Hujus etiam caſus primus, venæſectiones, potus emollientes, eccoprotica, & cætera, quæ revulſionem absque aucto humorum motu cauſare poſſunt aliquam, expetit. Secundus requirit acriora revellentia, purgantia, enemata acria, veſicantia &c. quæ in primo nocerent caſu. Si tertium contingerit, quandoque a revellentibus optatus obtinetur effectus; his vero fruſtra adhibitis ad operationem chirurgicam, quæ ſola in hoc caſu ferre poteſt opem, confugiendum eſt.

---

VII.

# VII.

## FRANCISCI BIDISCHINI, TERGESTINI DISSERTATIO DE RECONVALESCENTIA.

### §. I.

Reconvaleſcentiam peculiarem, tædioſam ſæpenumero deſiderare curam norunt Medici, qui reconvaleſcentium quærelas, quas morbi ſæpe reliquias, diætæ ſæpe perverſæ ſobolem videre eſt, audire coguntur, quam frequentiſſime; plus adhuc augendas, ſi præcipue ægri, (quod fieri communiter videmus) a morbo nunc liberati, ejus quoque effectus diæta bona ſola, & domeſticis, ut ajunt, remediis debellari poſſe ſine Medici auxi-

liantis adminiculo credunt: in pejora tunc ruere omnia indies vident, morbum male curatum clamant, cujus recidivam præcavere facilius longe fuiſſet, quam morbum primo curare; haud raro inde reconvaleſcentium mortes non morbi, ſed neglectæ reconvaleſcentiæ effectus.

## §. II.

Sub *Reconvaleſcentiæ* nomine omne illud tempus intelligimus, quod a fine morbi ad perfectam uſque virium reſtaurationem intercedit.

Initium convaleſcentiæ determinare non ſemper æque facile eſt, cum levis ſæpe febricula in initio convaleſcentiæ adhuc adſit, debilitas uti in ipſo morbo eadem, accedit, quod cum duratio ejusdem morbi non ſemper ſit eadem, morborum initia ipſis plerumque ægris incerta ſint, finis quoque morbi, reconvaleſcentiæ initium lateat. Inſcius exinde ſæpe hæret Medicus, utrum a primis ſymptomatibus, quæ æger queritur, utrum a die, qua decumbere cogitur, exordium morbi ordiri debeat, cum hac in re ægri major, vel minor ſenſibilitas plurimum diſcrimen inducat.

Practicum hoc in dubio errorem committi tamen non poſſe ex eo eluceſcit, quod imminuto notabiliter morbo iisdem, uti prius remediis parciori licet doſi per tempus uti pergat Medicus; optimus enim, qui in convaleſcentia habetur indicationum fons, ipſo ex morbo prægreſſo deſumitur. Qua in re notandum, plurimum intereſſe, ut tum cujuslibet morbi, tum & convaleſcentiæ dura-

ratio, terminusque perfecte ſit cognitus, alias pro ſanis dimittuntur ægri vix morbo ſuperato, inde recidivæ facilitas, & languores chronici tota ſæpe vita perſtantes plerumque inſequuntur; hoc neglecto ſtudio ſymptomata febrilia credimus, quæ convaleſcentiæ incipientis ſigna ſunt; remediis & ſæpe adhuc heroicis renaſcentes vires inviti ſuffocamus.

Ut autem, quid ſub convaleſcentia fiat, intelligi liquido poſſit, qualis reconvaleſcentium ſtatus ſit, quæ ſolidorum indoles, quæ natura humorum, præliminarie indagemus; ſic enim quid ſpei, quid metus ac periculi hoc in ſtatu adſit, brevi patebit.

Morbo fractum corpus convaleſcentiam ingreſſum ſolida debilia exhibet, humores deficientes, aut ſaltem cacochymicos, per morbum enim præegreſſum irritata ſolida violentius agentia tonum amittere neceſſario debent, cum inſuper ob ſecretiones male factas & circulationem nimis auctam, aut perturbatam ſolidorum nutritio aut prava, aut nulla, ſolidorum robur continuo plus dejiciunt. Fluida interim violento motu acta magis acria facta copioſius expulſa non reſtituta humores cacochymicos exhibent, varia inde reconvaleſcentium ſymptomata deducere facile erit. Præcipua horum ſunt: Debilitas, deliquia animi, dum erecto ſunt corpore, frequentiora, vertigo, pallor, macilentia ingens, cutis vix adhærens oſſibus non niſi muſculorum veſtigia refert, ſudores nocturni, pulſus celer, debilis, levis plerumque ad veſperam febricula; ſenſuum in- & externorum languor, appetitus primo parcior, ſenſim auctus ſæpe ad

hu-

bulimum uſque, ex paulo largiori cibo anorexia, nauſea, vomitus, febris, ineptitudo ad motum, lingua plerumque alba muco obducta.

Diverſorum adeo ſymptomatum explicatio ex antea præmiſſis clare deducitur, ſenſuum in- & externorum debilitas, animi deliquia, pallor, emaciatio corporis ex humorum defectu oritur, cum in morbo tum artificialibus evacuationibus, tum naturalibus ipſo morbi ſtimulo auctis humores deperdi neceſſarium ſit: Pulſus celer, & debilis ſimul ex irritabilibus magis ſolidis factis, & defectu ſimul humorum, & ſolidorum propellentium inertia naſcitur; ſudores nocturni, ineptitudo ad motum ex ſolidorum propellentium fracta vi pendent, appetitus auctus naturæ bonitate oritur deperdita reſtituere conantis, quin tamen debilior adhuc primarum viarum compages largiori paulo cibo ferendo par ſit, quod lingua a naturali adhuc colore abludens, quæ & ventriculi, & inteſtinorum colorem & indolem præſefert, aperte docet. Hoc nunc in rerum ſtatu quid timendum ſit, levi negotio facile quilibet pervidebit: vix a morbo emerſum corpus & ſolidorum & fluidorum labe infectum levi ex cauſa in priorem relabitur ægritudinem, multo nunc majorem, quo plus a præcedente morbo debilitatum fuerit corpus, ut ſic novus morbus ſuperveniens viribus ægri major illum ſuccumbere neceſſario cogat.

## §. III.

Sed non unam ſemper eamdemque obſervare eſt Reconvaleſcentiam, ſed pro morbo vario præ-

greſſo variare; qua in re tam complicata, ut quidam ſaltem ordo obſervari poſſit, duplici præcipue ſub reſpectu convaleſcentiam generali diviſione conſiderare licet; ſcilicet: 1) Convaleſcentiam poſt acutos, & 2) poſt chronicos morbos. Acutæ febres diverſiſſimæ quoad indolem, & curam cum ſint, variam quoque, tempore reconvaleſcentiæ, petere curam facile quilibet perſpiciet. Reconvaleſcentiam, poſt morbos chronicos & cognitu difficiles curatu ſæpiſſime impoſſibiles in recidiva impedienda totam ferme conſiſtere norunt Practici, quæ cum & radicalem ſingulorum horum morborum curam deſideret, quam percurrere ſcopus haud eſt, quoad generales ſolum regulas circa illam obſervandas conſiderari poterit, peculiaribus quibusdam certis in morbis ipſa ſub reconvaleſcentia obſervatis ſymptomatibus haud omiſſis.

Febres cardinales tantum percurrere juvat, utpote ad quas innumeræ aliæ facili negotio poterunt revocari: poſt ſingulas enim harum conſiderare convaleſcentiam & prolixum non minus ac inutile jure duxerim.

## §. IV.

Inflammatoriæ febris e virium exceſſu ortæ debitæ ac ſua methodo curatæ ceſſante febre reconvaleſcentia orditur, hoc in ſimplici benigna inflammatoria febri 14to communiter die contingere obſervata docent: exceptio facienda in conſtitutione phlogiſtica terminari incipiente, quæ quod in acutie remittit, longitudine lucratur, & ad ſeptimanas uſque extenditur. Nonniſi querelas de virium

rium defectu hoc in ſtatu audire eſt, eo major hic virium percipitur ruina; quo febris violentior plures evacuationes deſiderabat.

Vires reſtituere unicam hic facit indicationem, quod bona diæta non vinoſa tamen, & remedlis primis ſaltem temporibus adhuc antiphlogiſticis iisdem, quæ durante inflammatione dabantur, plenarie conficitur, parciori tamen antiphlogiſticorum emollientium doſi hoc tempore opus eſt, niſi majorem inducere corpori debilitatem excedente potu emolliente velis; antiphlogiſtica hæc ſi negligantur, continuo periculo exponitur æger recidivæ, cum illa in inflammationem propenſio tempore Reconvaleſcentiæ nondum deleta facili ex vitio recrudeſcere malum faciat, cum tamen cæteris paribus inflammati citius plerumque reconvaleſcant, nullis hi roborantibus, ſtomachicis plerumque indigent toto reconvaleſcentiæ tempore; quinimmo, ſi hominem antea inflammatione detentum roborantibus, & ſtomachicis tractes, in novum morbum inflammatorium ob vires iterum nimis auctas conjicies, quod triſti indies experientia confirmatum videmus. Inde eſt, quod, qui inflammatione decubuerunt, toto tempore reconvaleſcentiæ arceri deberent a diæta ſicciori, paulo pleniori, a quocunque ſtimulo. Neque hoc reticendum, quod cito iterum vires reaſſumant reconvaleſcentes ita, ut poſt octo convaleſcentiæ dies vix advertas hominem ægrotaſſe, quod equidem in flore ſolum ætatis contingere, divinare quilibet facile poterit.

Aliud

Aliud quoque notabile ſymptoma negligi non debet: contingit equidem, febres inflammatorias univerſales mitiores in febres conſtitutionis ſubſequentes convaleſcentiæ tempore abire. Exemplum rem clarius illuſtrabit: Ponamus, quod menſe Aprili, vel Majo aliquis laboret febri inflammatoria, hæc mitius tunc erit, tardius recurrens, non terminabitur modo alias febribus inflammatoriis communi, ſed ſemper ferme abit in febrim ſuccedentis conſtitutionis; quam ſi bilioſæ indolis eſſe accipiamus, hæc febris inflammatoria miteſcens poſt duas ſeptimanas, poſt 20 etiam dies abibit in febrim novæ conſtitutionis. Plures, quæ id confirmant obſervationes hoc anno colligere facile erat, tam in Noſocomio Practico, tum SS. Trinitatis; haud paucos enim inflammatoria, vel rheumatica, vel intermittente febre antea detentos ſub Reconvaleſcentia nullo commiſſo vitio in putridam illius Conſtitutionis incidiſſe, omnes vidimus. Facile inde decipi ſæpe medicum non attentum poſſe, clarum eſt, qui ſolutionem morbi poſt 14 dies exſpectat, & prædicit; novi tunc oriuntur calores, nova antea non præſentia ſymptomata. Calor urens, jactitatio, nauſea, meteoriſmus &c.: Errores tunc in diæta commiſſos accuſant medici, recrudeſcentiam morbi timent, ubi morbus alterius conſtitutionis revera ingruit. Quod non de inflammatoria ſolum, ſed de omnis alterius quoque febris ſpecie attente obſervandum eſt.

Febrim inflammatoriam cum topica alicujus viſceris affectione facilius adhuc pati recidivam Pleuritidis & Peripneumoniæ exemplo diſcimus; motus tunc, aura frigidior, cibus ſaturatior, potus

tus etiam leviter vinoſus ſedulo hic vitanda ſunt; leviſſimus enim ſtimulus, motus, chylus craſſus debilem pulmonem magis nunc ſenſilem de novo irritabit, novam nunc inflammationem priori periculoſiorem inducendo. Recrudeſcens pulmonum inflammatio tunc præcipue timenda eſt, ſi pleuritis debite ſoluta non fuit, mitigata ſolum: contingere etenim videmus, quod 11. pleuritidis die ceſſante febre levis ſolum nonniſi in profunda inſpiratione percipiendus dolor perſtet, quem ægri negligunt, quoad reliqua, ut ipſis equidem videtur, ſaniſſimi; latens perſtat tunc inflammatio, leviſſima ex cauſa ſub ipſa Reconvaleſcentia recrudeſcens, quod ut præcaveatur, ad pleuritidis finem profunde ut inſpiret æger, in utrumque ſucceſſive ut decumbat latus, jübeatur; dolor, levis licet, an adhuc ſuperſit, moleſtia quædam an decubitu percipiatur, videri tunc clare poterit, ſic emollientibus ſub ipſo Reconvaleſcentiæ tempore minori licet doſi diutius pergendo, & recidivæ, & latentis pleuritidis naturam ſimul præcavemus.

Quodſi inflammatoria febris complicata fuerit, id eſt alia cum febre unita, convaleſcentiam quoque variare clarum eſt: tunc dicta hucusqüe convaleſcentiæ tempore ſolum non ſufficiunt, ſed febris quoque ratio methodo pro varia febre varia inferius explicanda haberi debet; longius tunc excurret convaleſcentia, vix aliquot ſeptimanarum ſpatio terminanda majori cum recidivæ metu, cum ipſa roborantia fors febri ſimul complicatæ dicata novæ recrudeſcentiæ fomitem ponere facillime poſſunt.

§. V.

## §. V.

Longam, tardamque convaleſcentiam febris pituitoſa habet. Laxos enim debiles, hypochondriacos, ſedentarios, victu farinaceo, pingui, terreſtri uſos, pueros, plebem infimam, infantes pultibus paſtos cum afficiat, & ſeptimanas etiam ante perfectam convaleſcentiam pertranſire continuo videmus; febris equidem tenaces incidere humores debuit, ſed tenacitatem reliquam ſuperare, debile roborare corpus, pituitæ generationem novam impedire, indicationes ſub hujus febris convaleſcentia ſunt. Primum equidem fit remediis ſolventibus hoc quoque tempore continuatis, dummodo doſis non excedat, ne dum pituitæ reliquias eluere e corpore conamur, inducta nimia debilitate virium reſtaurationem procraſtinemus: ſolventia ſalina nonniſi parciſſima hoc in morbi ſtadio indicantur, alvo ſolito duriori, tardiori locum habent, hæc enim ipſa utpote, quæ nimium per longum morbi decurſum ventriculi vires labefactarent, morbo quoque durante continuari ſemper non poſſunt, ſed alia longe ſolventia ex herbarum lacteſcentium ſubamararum claſſe materies medica ſuppeditat, quales ſunt gramen, taraxacon, cichoreum, ſonchus, ſenecio, lactuca, endivia &c.

His diutius protractis & robur quoque primis viis potu liquido, ſalino, enervatis, tum integro quoque corpori debet addi: Cort. peruv., elect. antifebrile P. P. hic primum locum tenent, omnia reliqua amara, vinoſa & corpus roborant, & pituitæ regenerationem præcavent. Pro ultimo quidem hoc fine ſola roborantia nunquam ſufficere experientia teſtatur, niſi debitum quoque diætæ re-

gimen acceſſerit; farinacea, carnes duræ, gelatinoſæ apprime vitanda ſunt; vegetabilia, olera præcipue copioſiora, carnes teneræ, panis biſcoctus vino intinctus, potus vinoſus, motu præcipue corporis accedente, potentiſſima & certiſſima pituitæ generandæ obſtacula ſunt.

Non omnis tamen linguæ ſordities tempore Reconvaleſcentiæ perſtans ſolventia, vacuantia requirit, viis enim primis licet probe mundatis, manet tamen lingua ſordibus obducta, os mucoſum; ſi per dies, per ſeptimanas tunc ſollicitetur alvus ſcopo evacuante pituitam vel aliam ſaburram, tantum abeſt, ut lingua & oris emendetur conditio, ut & plus indies increſcat viribus ventriculi perverſa hac cura continuo magis fractis, enervatisque: juvant hic roborantia, ſtomachica, vinoſa, invigorantia, lingua licet ſordida perſtante, cum hoc ſymptoma diutiſſime perſtans nonniſi primarum viarum reſtituto tono diſpareat.

Cautiori manu hæc eadem roborantia locum habent, ſi pituitoſa febris, quod vernali præcipue tempore fit, inflammationis habuerit notam; ne dum pituitæ generationem impedire conamur, inflammationem de novo ſuſcitemus.

Poſt peripneumoniam notham, veram pituitoſam febrim cum topica pulmonum affectione roborantibus curare non poſſumus; diuturna enim tuſſi pulmo hinc debilitatur plurimum; pituita licet inciſa, licet ex corpore perfecte eliminata, tuſſis perſtat, ſputa pituitoſa, mucoſa, aquoſa pergunt, ſolventia hic ſputorum materiam ſuppeditant, continuato ad pulmones affluxu hoc viſcus

I mi-

mirum quantum debilitant, & exhauſto ſic per ſputa copioſiſſima corpore, acrioribus redditis humoribus, hectica inducta febri phthiſin ſpuriam pituitoſam inducunt, quam datis ſub convaleſcentia mature roborantibus ex lichene, ex Cort. peruv. primo quidem una cum ſolventibus, feliciter præcavemus, quæ ſi nondum ſuffecerint ad quietem pulmonibus conciliandam, paregoricum veſpertinum, quam maxime conveniet: his remediis ſimul ſumptis tuſſis & ſputa minui plerumque ſolent, eoque certius, ſi roborantibus, uti decocto lichenis, per diem gr. 1. Tartari emetici addatur, ut levi ſic, ſed continua excitata nauſea, humorum affluxu ad ventriculum utpote locum irritatum aucto, minor fiat ad pulmones, quibus ergo otium conceditur, ut ſub continuato roborantium vulnerariorum uſu firmentur, eisque ſic debitus iterum tonus reſtituatur.

Pituitoſam febrim in intermittentem fauſto omine pertranſire obſervata medica docent, febris enim pituitoſa remittens cum ſit, imminuto ſtimulo, parciori materia per bonam methodum adhibitam reddita, intermittens fit; paroxyſmus tunc rarius rediens debite tractatam fuiſſe febrim, ſummamque, quæ remittentes inter- & intermittentes febres intercedit, cognationem indicat, hæc intermittens febris novus licet morbus prioris tamen quaſi convaleſcentia conſiderari poteſt, cum roborantibus aut Cortice dato ſuppreſſa hac febre, pituitoſa iterum redeat: ſolventia ſalina pituitæ reliquias curant, & febrim intermittentem naturæ bonitate ortam ſenſim, & ſenſim ſubflaminant, ut tunc primo roborantibus, Cortici locus ſine periculo detur.

## §. VI.

Febris bilioſa ſimplex nulla perverſa methodo exaſperata die communiter 14to terminata convaleſcere nunc ægrum permittit & ſeptima quoque die, quin & citius cum febris ſæpe ſolvatur, maturius etiam convaleſcentiam ordiri licet: ſcilicet jugulata per emetocatharſin febre æger qualibet nocte ſudat cum levamine, altera die febris manet expers, circa noctem vix obſervanda acceſſio eſt, quam ſudor nocturnus levans blandus excipit, quem convaleſcentia ſequitur. Sudores hi nocturni toto convaleſcentiæ tempore in hominibus potiſſimum laxioribus obſervantur: copioſi ſi fuerint, & convaleſcentes, & ipſos quoque Medicos anxios reddunt, ac ſi ſudores eſſent colliquativi, quo tamen metu jure caremus, ſi indies minuantur, ſi vires redeant. Aſt ſi æger fractus fuerit methodo medendi mala, ſi evacuationes ſanguinis intempeſtive fuerint factæ, ſi ſudores hi ab initio boni diutius durent, & cum virium quidem detrimento, ſi præterea ſudores hi uſu juſculorum tepidorum, & potuum theatorum foveantur, tunc augentur certo, & non per dies ſolum, ſed ſeptimanas uſque perſtant, ut in conſuetudinem abeant, convaleſcentiam ſic prolongant, ne vires recuperet æger prohibent, & ut indies magis emacietur faciunt, verosque colliquativos ſudores tunc referunt.

Sudores hi nocturni colliquativi ab alia ſudoris colliquativi ſpecie, ut probe diſtinguantur, oportet, ea ſcilicet, qua laborant illi, qui fomitem purulentum alicubi concluſum habent, veſperi tunc

ac-

accedens febrilis hectica adeſt exacerbatio, noctu vehementer cum virium jactura ſudant, mane debiles ſurgunt, interdiu vires aliquantum redeunt, novo febris acceſſu novis iterum nocturnis ſudoribus colliquandæ. Priorum ſudorum colliquantium ſpeciem malæ plerumque ſub convaleſcentia curæ adſcribi debere is plane perſpiciet, qui conſideret, mulierculas convaleſcentium vires continua juſculorum tepidorum ſorbillatione velle reſtituere, ubi e contrario diæta paulo ſiccior leviſſime vinoſa, amareſcens, ſtomachica eſſet quam indicatiſſima. Perverſa autem, quæ communis eſt, cura, aquoſis tepidisque diu noctuque ingeſtis, maceratur debilis ventriculus, vires cæteroquin recurſuræ prohibentur, moventur de die in diem ſudores, magis tandem emaciatur æger, vires corruunt, & ad optatam ſub uſu juſculorum ſanitatem nequaquam pervenit, ſed ſudores hi nocturni potius fiunt colliquativi, colliquant, deſtruunt ſanitatem ſuperſtitem.

Nunquam autem tantum hic adeſt periculi, ac in ſudoribus colliquativis a fomite purulento clauſo ortis; poſt febrim enim bilioſam ſuperſtites ſudores admittunt curam, quam ſemper a fomite purulento orti reſpuunt, morte ſolum terminandi. Conveniunt in noſtro caſu Cort. Peruv., amara, Balſamica, Salviæ præcipue infuſum vinoſum ab *Illuſtriſſimo Præſide* commendatum, & equitatio *Sydenhamo* adeo laudata, qua Phthiſicos, ut ait, vix non conclamatos perfecte reſtituit. Emaciati Phthiſici ex hac ſpecie evacuationis curantur equitatione, ſi enim attente quis perlegat morbos, ubi ſudores colliquativi aderant, & in quorum cura laudabatur a *Sydenhamo*, brevi perſpiciet, ſudo-

dores hos ex debilitate, laxitate, non ex ſomite purulento clauſo proveniſſe, in omni enim empyemate motus factus mortem accelerat, ſuppurationem reſorptionemque puris intra maſſam ſanguinis, & febrim mirum quantum augendo.

Sublata bilioſa febre ſanum, ſi antea & robuſtum corpus fuerit, ſub apta diæta ſponte ſua convaleſcit, vegetabilis enim primo adhuc diæta, dein ex tenerioribus carnibus cum ſucco Citri, bubula præcipue diu evitata, vinoſorum quoque uſu ex ſua propria & domeſtica penu ſufficientem habent vim, ut deperditas vires brevi reſtituant; hoc in ſtatu aut ſuperflua eſſet cura roborans, & ſtomachica, aut etiam ſi properanter agamus, nociva, cum pejus ſe inde habere, quin & de novo febricitare incipiant ægri, cum levior etiam ſtimulus diutius applicatus tali in corpore noceat.

Alia longe cura opus eſt, ſi æger, qui ex bilioſa febre decubuit, fuerit debilior laxior, valetudinarius litteratus, puella debilis, puer, aut ſi morbus fuerit difficilior longiorque, ſi fors methodus medendi evacuans diutius fuerit protracta, ſi paſſus ſit evacuationes ſanguineas, vel quæcunque demum alia acceſſerit ratio debilitans, roborantibus tunc opus eſt ac ſtomachicis; inter communiora venit Elix. temperatum omnibus aliis Elixiriis, utpote Spiritu Vini factis, longe præferendum, utpote, quod vino Tokaino grato, generoſo paratum vires ventriculi erigit ſpirituoſo potu potius dejiciendas, cum ſtimulus ſpirituoſus nimium irritando fibras debilitatem dein inducat, pro qua debellanda primo dabatur; vinum abſynthia-

cum

cum non minores meretur laudes & amaram roborantem, & tonicam vini vim includens; Extracta omnia amara, uti Fumariæ, Trifolii, Fibrini, Centaurii minoris, Cardui Benedicti vino grato digeſta, Syrup. Cinamom. vel Cort. Aurant. addito apprime indicantur, hæc ſequuntur Cort. Peruvian., Ferrum ipſum varia forma, Eſſentiæ dictæ amaræ, Liquor viſceralis, Eſſentia Abſynthii, Gentianæ &c.

Sed & alvum interim ſervare apertam convenit, ni novam ſaburræ generationem, nonnunquam febrim priori periculoſiorem expectare velimus; hunc in ſcopum merito laudatur tinctura rhei aquoſa ad cochlearia tria quatuor per diem data cum menthæ, aut ipſa tinctura aquoſa menthæ extracta, vel Elixirium ſtomachicum ad Unc. ij. cum Unc. ſem. liquoris Terræ Fol. Tartari, alvum hoc tempore tardiorem enematibus ſervare apertam conducit.

Non remediorum ſolum, ſed & ciborum habendus ſelectus eſt, cibo vegetabili primo ex fructibus horræis, oleribus gratis; Cerealia facilis digeſtionis, uti Oryza pauxillo Cinamomi addito, carnes dein teneræ pullinæ, vitulinæ, cancrorum, teſtudinum, vinum rubrum gratum cum pane biſcocto, equitatio, ruſticatio præcipua huc pertinentia conſtituant. In ſequiori præcipue ſexu roborantibus hic opus eſt, cum alias in morbos longos, languores & debilitates chronicas incidant, quin & catamenia ſæpe inordinata continuo pergunt, eo quod tempore reconvaleſcentiæ minus caute tractatæ fuerint.

Tardior ac in inflammatoria, citior vero ac in pituitoſa febre bilioſæ convaleſcentia eſt, relapſus autem, quam in utraque facilior, ad 14 dies ad 3 ſeptimanas, quin & plures producitur, citius tamen vires recuperant cæteris paribus, quam qui ex pituitoſo morbo decubuerunt, ſi nempe par fuerit harum febrium vis & intenſio. Relapſum facilem in febrim bilioſam ex eo pendere crediderim, quod factis in cura febris evacuationibus aucto appetitu plus juſto gulæ indulgeant ægri, quam debiliſſimæ ventriculi vires perferre aptæ ſint; inde novus novæ febris fomes colligitur, niſi ejus incrementum parca diæta, tinctura rhei, aut remedio ſalino ſtatim dato accumulari, augerique prohibeatur.

Quod ſi bilioſa febris metaſtaſi quadam fuerit terminata purgatis primis viis, ſub aperientium & eccoproticorum uſu ipſa quoque veſicantia locum habent, illorum enim neglecto uſu alvo & urina, (quibus evacuationibus hac in febre carere non poſſumus) ſuppreſſis, materia ad ſuperficiem corporis delata, ut ſudore difletur cantharidum vi pulſa, nova febris, aut bilioſa, aut pejor putrido-inflammatoria naſcetur.

Prophylaxin certam contra bilioſas febres in diæta refrigerante vegetabili, fructibus horræis copioſis diu ingeſtis toto nempe bilioſo tempore plerumque quærere homines videmus, falſa fors inducta hypotheſi, qua ſolum victum carneum, lautum, vinoſum bilem exaſperare, febrimque producere autumabant; aſt ſi rejectis hypotheſibus obſervatio certa, & hac quidem in re multiplex conſulatur, non nobiles, non cives, qui victu carneo, diæta

diæta vinoſa utuntur, ſed ruſticos potius, qui per totum annum pauciſſimis diebus veſcuntur carnibus, hoc morbo tentari conſtat. Illos e contra præcipue febri bilioſa tentari videmus, qui caloribus æſtivis uruntur, qui meridiano ſub ſole multum agitantur ſudoribus; his enim quaſi diffluentes ſæpe perfrigerantur, perſpirabilis humor, cauſticus, acer repercuſſus ad debilitatas calore æſtatis primas vias, utpote colatorium poſt cutim maximum recurrit, & humorem nobis bilioſum, biliformem dictum, febris bilioſæ cauſam conſtituit.

Aſt ne quis exinde inferat velim victum carneum, diætam vinoſam prohibere bilioſam febrim; id ſolum aſſero, ſolam hanc diætam morbos bilioſos non invitare, quin immo nulli eſſem Autor, ut omni vino & carne æſtatis tempore abſtineat, ſed felicem potius diætæ vegetabilis, & carneæ vinoſæque faciat miſcelam; qui enim ſolum diæta vegetabili uſus fuerit, languidiorem habebit ventriculum; qui vinoſo & carneo ſolum victu utitur, facile ingluviei vitia committit, ut mediam ergo tenere hoc in caſu tutiſſimum ſit; obſervaſſe ſolum ſufficiat, diætam ſolam vegetabilem non avertere morbos bilioſos, ſolam diætam carneam eos non invitare, illam eſſe diætam optimam, cui quis aſſueverit; ut ergo tota Prophylaxis hac contineatur regula: Poſt vitatum corporis ſudantis refrigerium repentinum tempore bilioſo multum quoque eſſe præſidii ad hanc febrim arcendam in uſu fructuum horræorum, aceſcentium, ſaponaceorum, eccoproticorum, & evitatione colluviei cujuscunque primarum viarum.

## §. VII.

Ex omnibus dictis febribus tardiſſima poſt febrim putridam convaleſcentia eſt; nulla enim febris vires vitales adeo immediate afficit, ac putrida; ſola in hac ſtimulantibus erigentibus jam ipſo morbi ſub decurſu opus eſt, morbo tandem ſuperato ſummam ſupereſſe virium jacturam evidenter patet.

Ex putrida convaleſcentes ſoli medicatrici naturæ vi committere conſultum non foret, quod equidem poſt inflammatorias febres impune fieri poſſe, antea vidimus, utpote poſt quas nec medico, nec medicamentis opus ſit, vigore virium brevi ſponte reſtituto: ſed putrida exhauſtos reſtaurare oportet remediis invigorantibus, aromaticis; non iisdem tamen ſemper, ſed variis pro ſymptomatibus variis.

Præcipua horum ſunt febricula veſpertina nocturna, nocturni ſudores largi, ſubdelirium veſpertinum, nocturnumque, fatuitas, temulentia continua, deliquia animi erecto corpore, linguæ conditio præternaturalis, ejus ſordities, tumores pedum, crurumque, ciborum deſiderium inexplebile, Hyſteria, & Hypochondriaſis nervoſa; in fœminis menſtrua anomala, tarda, parca, nulla, cacochymia chlorotica, ventriculi diuturna læſio.

Circa ſingula hæc ſymptomata quid peculiariter obſervandum ſit, videre reſtat. Febricula veſpertina nocturna in convaleſcentibus adeſt, poſt paucos plerumque dies ceſſans; plus enim equidem

dem metus, quam periculi hæc febricula habet, cum ipſa, & ſubſequentes ſudores criſim abſolvant plenarie ipſo ſub febris decurſu inchoatam: aliud longe eſt, ſi ſudores hi nocturni in ſeptimanas protraherentur, ſi eſſent ſubito profuſiores; tunc enim vere colloquativi ſunt, non morboſæ ſolum materiæ reliquias, ſed bonos ſimul humores educunt: frequentius adhuc hoc contingere obſervamus, ſi reconvaleſcentes copioſioribus continuo ſtragulis obruantur, retento enim ſic ſtragulis perſpirabili corpus per ſe debile balneo proprii vaporis immerſum laxatis ubique poris ingentem ſudorum copiam facit profluere. Hos colliquativos eſſe ſudores, quos equitatione curavit *Sydenhamus*, ſuperius innui.

Aſt non una ſemper febriculæ hujus cauſa eſt, non raro enim repletio ventriculi major ob ſtimulum vaſis applicatum per copioſiorem chylum febriculam excitat, purgatione rhabarbarina mature data certo ſufflaminandam; & ſaburra ſic colligi incipiente expulſa, & robore ſimul primis viis addito, ut non tam facile paulo largiori cibo graventur.

Delirium & fatuitas haud rarum adeo ex putrida convaleſcentium ſymptoma eſt, in fœminis præſertim hyſtericis laxis, viris hypochondriacis debilibus blandum hoc delirium non furioſum eſt, delirantes convaleſcunt, obambulant; *Sydenhamus* hoc de delirio agens monet, ne medicinam hic faciamus eam, quam facere ſolemus delirantibus, tempore id curari aſſerit, diæta reſtaurante, remediis invigorantibus; ab exhauſtis enim, & vappidis ut ita dicam, ſpiritibus, a ſpirituum nerveo-

veorum atonia, ut *Sydenhami* phraſi utar, ortum hoc videtur eſſe delirium; vinum Budenſe omni bihorio ad 2 cochlearia datum plerumque ſufficit, reliquum tempori, & diætæ bonæ ſolæ committendum.

Ne autem hoc delirium cum delirio febrili confundatur, ſedulo cavendum; videlicet ſi febricula veſpertina, & levis humorum adeſt commotio, vel veſperi & noctu ſolum, vel & interdiu delirent: febre ceſſante, & delirium hocce evaneſcit, cum illud ex debilitate nervorum ortum nonniſi convaleſcente ſenſim ægro convaleſcat.

Temulentia & deliquium animi erecto corpore frequens in putridarum convaleſcentia debilitatis ſignum eſt: nulla ratione neque ſedendo quidem primo extra lectum perdurare valent, ebrii inſtar vacillant pedes, vacillat pavimentum, deliquium ſupervenit animi, tolluntur omnia cubante ægro. Univerſim enim ſub ipſa febre putrida nimium jam protracta ſitum erectum amplius ferre nequeunt, muſculorum robore nimium fracto, veſtibus tunc indutos ſupra lectum decumbere ægros ſi jubeamus, & moleſta hæc evitamus ſymptomata, & debilitatem corporis ſub ſtragulis neceſſario augendam impedimus.

Linguæ conditio præternaturalis non omni quidem in convaleſcente adeſt, cum pura ſæpe lingua convaleſcentium ſit; etſi haud raro contingat, ut gluten quoddam, & quædam ſordes ex albo flaveſcentes toto tempore convaleſcentiæ obſerventur, viribus licet jam firmatis; ſaburram hanc, ut equidem credunt inexperti, evacuantibus,

bus, purgantibus rhabarbarinis, etiam emeſi, equidem evacuare conantur, aſt incaſſum, cum ſub evacuantium uſu pejor fiat linguæ ſordities, reſumptis tantum vitæ viribus, ventriculi robore reſtaurato linguæ ſordes evaneſcunt. Nam prout debilior fit homo per evacuationes, prout per continuas ſollicitationes gaſtricas, ſive ab emeſi, ſive a purgantibus, major fit niſus ad ſyſtema gaſtricum ventriculum nempe, inteſtina, œſophagum; fauces; ita etiam lingua ſordida magis fit, quam ejus conditionem pauxillum vini, roborantia emendare ſupra quoque jam monitum fuit.

Tumores pedum & crurum poſt omnem quidem febrilem morbum, poſt putridam autem præcipue febrem relinquuntur, præſertim ubi ambulare homo deberet; obambulare tunc renuunt, ſed decumbere continuo deſiderant, ut tumor crurum evaneſcat, licet obambulatio, & exercitium corporis viribus accommodatum quam maxime conducant, eoque magis, ſi frictio partium tumentium fumis roborantibus ex maſtiche, olibano, ſandaraca, ligno juniperi ſimul accedat. Tumorem hunc exercitio primo creſcentem nullum tamen afferre periculum, monendi ſunt ægri, cum eo continuato paucos intra dies pedes detumeſcant, omniſque tumor plane diſpareat; contrarium obtinet, ſi ejusmodi convaleſcentes crurum fors tumentium metu tota die decumbant, aquoſus tunc ille latex pedes occupans ad pulmones, encephalon ſubito defertur, hac ex metaſtaſi ad partem quamdam ad vitam neceſſariam facta cæterum ſaniſſimi reſtauratis plane viribus ſubito pereunt.

Deſi-

Deſiderium ciborum inexplebile, quaſi fames canina adeſſet, per primos plerumque 14 dies, quin & longius, ægrum excruciat: hoc anorexia ſæpe excipit ob novam ſaburram, cum gulæ plerumque plus indulgeant, collectam, rhabarbarinum purgans incipientem de novo febrim ſaburralem ſuis in incunabulis jugulat.

Inexplebili illi ciborum deſiderio, ut ſatisfiat, cibis opus eſt non duris, conſiſtentibus, ſed mollibus facilis digeſtionis, parva ſimul doſi, ſed repetitis vicibus dandis: tales ſunt oryza cum pauxillo cinamomi, vinum gratum tokainum, pane biſcocto intincto, chocolata cum lacte parata, vaſculum potus coffee cum lacte quater quinquies per diem; pro remedio inſervit infuſum Cort. peruv. frigidum cum lactis recentis tertia parte & ſaccharo, aut potus coffee cum portione quadam corticis addita & lacte.

Manu ergo mittendus æger haud eſt, quamdiu inſatiabilis ille appetitus adeſt; niſi enim naturalis appetitus antea redierit, facillimæ recidivæ expoſitus æger perſtat.

Hyſteria & Hypochondriaſis nervoſa, in illis præcipue, qui nervos magis irritabiles habent, hoc inprimis tempore, ubi nervorum major debilitas, occurrit. Mirum hoc ſymptoma eſt, a quacunque re ſumme afficiuntur, a janua ſolum aperta vix non iraſcuntur ſummopere, aut timent plurimum, aut palpitationes cordis accipiunt continuas, celerrimas, vix numerandas pulſuum micationes, urinas ſpaſticas emittunt maxima quantitate; terrificis hic potius, quam periculoſis ſymptomatibus

opem

opem fert infuſum Cort. peruvian. grato quodam Syrupo Cinamom., menthæ addito, amara alia quæcunque & invigorantia.

Diuturna ventriculi læſio in convaleſcentia ex febre putrida ſaburrali evacuantibus non ſufficienter curata obſervatur, a tempore, quo convaluere, bradipepſia laborant, variasque alias ventriculi læſi functiones conqueruntur. Tarda difficilisque tunc eſt convaleſcentia, tempore, roborantibus, & alvo interim continuo aperta ſervata vix, niſi ſenſim & ſenſim abſolvenda. Aſt haud rara adeo obſervatio eſt, diuturnas ventriculi læſiones ab exantlatis intermittentibus ortas febre putrida ſuperveniente omni remedio potentius curari.

Et maximi quoque momenti obſervatio circa fœminas eſt, ne videlicet ex putrida convaleſcentes ſtatim dimittantur, antequam binis ſaltem vicibus menſtrua regulariter rediiſſe conſtat; plerumque enim poſt morbos putridos anomala, aut parca, aut aquoſa, aut nulla fiunt catamenia; vix enim invenire eſt fœminam menſtruorum ſuppreſſione laborantem, quæ non initium ſuæ ægritudinis a convaleſcentia ex morbo prægreſſo ordiatur; niſi ergo ſtato tempore ſub convaleſcentia menſes redeant, remediis indicatis ſtatim erit occurrendum; bis redire debere menſtrua, antequam fœmina e morbo putrido convaleſcens manumitti poſſit, innuimus; cum, ſi ſemel ſolum redierint, incertum ſit, utrum non febrili fors adhuc perſtante impetu extra debitum ordinem apparuerint.

Gene-

Generalia contra multiplices hos morbos putridæ febris effectus remedia petuntur ex amaris, rhabarbarinis doſi exigua propinatis, felles animalium inſpiſſati pillul. forma dati, vina rubra auſtera modice pota, victus reſtaurans, aromaticus parcus, ſed frequenter propinatus, frictiones crurum ſiccæ aromaticæ, vectio curru, equitatio, ruſticatio ſcopo diætetico egregie inſerviunt. Equitationem omnem alteri exercitii generi ad præcavendos ſudores eſſe præferendam, in ſe ipſo expertus narrat *Celeber. Profeſſor Stoll;* qui, ex febre putrida graviſſima convaleſcens, ſi curru veheretur, de nocte, quaſi corpus non exercuiſſet, ſudore profuſo debilitabatur, dum e contra equitaret, primum notabiliter imminuto nocturno ſudore, brevi plane evaneſcente convaleſcebat.

Et Prophylaxis adverſus febrim putridam & reconvaleſcentium, & ſanorum ſanitatem ſecuriorem cum reddat, quæ circa hanc vera, quæ hypothetica ſint, videamus.

In fuga contactus ægri putrida laborantis Prophylaxin non haberi, experientia diſcimus; cum accedere decumbentes, horum explorar pulſum, exanthemata, tactu diſtinguere ſine noxa ſoleant medici: ex præjudicio ergo potius, quam ſedula obſervatione eos agere clarum fit, qui impune quidem ægros tales accedere, ſed non attingere audent, ita, ut pulſum vel non tangant, vel admotam manum celerrime removeant, quaſi omnes medici, qui putrida decumbentibus medicinam faciunt inevitabili quadam neceſſitate decumbere putrida deberent.

Nec

Nec arbitrarie minus ii videntur agere, qui alexipharmacorum, maſticatorum uſu a putrida ſe præmunire autumant, falſa ducti opinione, febris putridæ miaſma cum ſaliva deglutiri, ei adhærere, ſicque deferri ad ventriculum, exinde in maſſam humorum reſorptum febrim putridam cauſare; ſalivam hinc itentidem radice quadam acri aromatica maſticata eliciunt, collectam exſpuunt, quamdiu apud ægros verſantur. Alii interim alexipharmacis ſumptis ſudores copioſos proliciunt, miaſmatis, ut ajunt, expellendi gratia; cum tamen febris putridæ varia conditio cauſaque varia miaſma excludat, & ſalivam deglutitam ab omni culpa perfecte abſolvat.

Alii graſſante febre putrida aut purgatione, aut emeſi, aut phlebotomia febrem epidemicam evitare conantur, prouti nempe aut in circulo humorum putridæ ſedem ponunt, prout hanc vel aliam mali putridi ideam, vel hypotheſin quis ſibi formaverit, vel omni 8va vel 14ta die purgante rhabarbarino, aliove, aut emetico etiam repetito primas depurgare vias, vel prophylacticis inſtitutis venæſection. metum putridæ averruncare ſatagunt; cum tamen hæc ipſiſſima remedia aut directe noceant, aut ſaltem non proſint, niſi is fuerit rerum ſtatus, ut emeſis, aut purgatio, aut phlebotomia ſit indicata: ſi enim regnante epidemia febris putridæ ſaburra quis laboret, auſpicato ſubvertet ventriculum, in cruditate inteſtinorum feliciter utetur purgante, in præſente plethora aut diatheſi phlogiſtica indicatiſſime ſecabit venam ob malum ſolum præſens, non futuri metum.

Remedium enim prophylacticum ſtricte dictum adverſus febres putridas non modo non exiſtit, ſed & repugnat, cum diverſæ febri putridæ idem applicari remedium non poſſit; cautelis ſolum variis licet uti, quæ ad ſequentia capita reduci ſat facile poterunt.

1) Vitæ genus conſuetum neque in melius repente mutandum: hac neglecta regula epidemiæ putridæ tempore multos Medicos præcipue & ſacerdotes perire videmus, qui alexipharmaci inſtar fortiori copioſiorique utuntur potu vinoſo, ſic morbum invitant, plus ſubito ſtimulato corpore. Corpus enim ad morbum putridum jam diſpoſitum repentinam illam mutationem in melius licet factam ægrius fert, turbatur inde, & morbo regnanti ſuſcipiendo aptius redditur. Tempore nimirum epidemico, omnes homines plus minuſve ad morbum ſuſcipiendum diſpoſitos obſervare eſt, utpote cum ſi modo cauſa excitans, qualiscunque demum illa ſit, acceſſerit, facillime eodem ipſo morbo regnante corripiantur; ſimile quid ſaniſſimo licet tempore in nutricibus ruſticanis eſt videre, quæ in nobiliorum domus vocatæ ex lauto victu in morbos inflammatorios incidunt, ut ergo morboſa conſtitutione præſente faciliorem adhuc in pejus mutationem ex mutato ſubito vitæ genere oriri debere conſtet.

2) Aëre libero frequentius uti oportet, non diu in ægrorum cubiculis morandum, ea non ingredi niſi prius ubique aperta, & perflata fuerint, ſolus hic liberi aëris acceſſus unicum, idque optimum, ſi exiſtat, adverſus febres putridas prophylacticum conſtituit remedium, feneſtris enim & por-

tis

tis antea apertis mutato ſic aëre, cubiculis accen-
ſo ligno juniperi, aut alio ſimili perluſtratis Medi-
cus ægros ſuos ſi acceſſerit, vix quod timeat,
habet, dummodo non per horas continuas medios
inter ægros verſetur; ſed magnum ſi Noſocomion
habeat, ægros ſuos dividat, ut diverſo tempore
illos accedat, animo interim libero aëre, aut e-
quitatione, ad *Huxhami* imitationem, ſi caput gra-
ve & vertiginoſum fuerit, recreato. Primis enim
temporibus, quam difficulter quis aërem noſoco-
miorum ferat, ex eo licet conjicere, quod Me-
dici, ac Chirurgi, dum noſocomiorum curam ſuſ-
cipiunt, gravi plerumque eoque putrido morbo
corripiantur.

3) In ſcopum prophylacticum cruditatem, er-
rores diætæ quam maxime evitare intereſt, non
enim niſi his commiſſis plerumque febrim putridam
ſupervenire obſervamus, quarum putrida ſaburra-
lis cum frequentiſſima ſit, hanc cruditate, ut ita
dicam, invitari pronum ſit colligere.

4) Perſpirabilis ſuppreſſio cane pejus & an-
gue evitanda eſt, cum ex ea bilioſas, & hoc ipſo
putridas ſaburrales ortum habere poſſe, ſupra o-
ſtenſum fuerit.

5) Metum contagii deponere pro prophylaxi
multum omnino confert. Indirecte enim ſolum
morbos putridos propagare contagium is facile vi-
derit, qui evidens contagium varioloſum, ſcabio-
ſum, morbilloſum, venereum inter, & illud febris
putridæ diſcrimen obſervaverit, utpote in qua
morbus non halitu, non attactu, uti in prioribus
propagatur, ſed aëre corrupto inſpirato in loco,

ubi plures ex putrida decumbunt; hic pulmonibus & ore hauſtus ad putridas plerumque ſaburrales naturali plane ratione diſponit; ſi nunc cum metu contagii & infectionis ægrum accedam, hic ipſe timor facit, ut facilius contraham morbum putridum, cum cauſa morbifica univerſalis facilius in tale corpus anxium triſte, ubi inhalatio major, debilitas virium notabilior eſt, neceſſario agat: metum præterea primas vias quam plurimum afficere, anorexia, quæ illum ſequitur, cruditates, quæ ſic contrahuntur, aperte demonſtrant, ut ſola hac ex cauſa febrem putridam accedere poſſe in confeſſo ſit.

6) Neque tamen ex his inferas velim ad primum laſſitudinis, vertiginis, cephalalgiæ, anorexiæ, horripilationis initium ad magna ſtatim & hæroica remedia te debere confugere. Practicus hic error Medicis familiaris, qui ad leve malum apparens & phlebotomias, & purgationes, & emeſes inſtituunt, multos e medio ſuſtulit, quos diæta tenuis, quies, vacatio a curis, aër ſerenus, liber, campeſtris, limonada, cremor tartari in potu theato ſumptus, clyſma leve certo ſervaſſent.

## §. VIII.

Febris intermittens & tædioſam perſæpe curam, & recidivam omnino habet facillimam; quam ad evitandam varia methodo, varia doſi Cort. peruvian. fugata ſemel febre utuntur Medici; ſunt qui profligato ſemel paroxyſmo dimidiatam dant doſin ita, ut ſi durante febre unciam ſumpſit per nycthemerum æger, nunc aſſumat unc. ſemis, ſi per-

pergendo per 14 dies: ſunt qui eadem ac antea doſi per ſeptimanam continuant, ſequente ſeptimana ab uſu Cort. deſiſtunt, tertia ſeptimana vel ad dimidiam doſin reaſſumendi, ſicque in 4. 5. 8. ſeptimanas uſque tædioſa ac diſpendioſa methodo pergunt, tunc ſolum neceſſaria, ubi character febrilis alte nervis inſedit, & conſuetudo febricitandi a multis antea habitis paroxyſmis vix ſit eradicanda; præcipue ſi anni tempus valde in febres proclive ſit: tunc enim ſi extra teli jactum, & recidivæ metum eſſe velis, toto tempore epidemiæ graſſantis febris cortex requiritur, ut ejus vi totus ſanguis imbuatur, idem quoque eſto judicium de febribus endemicis: Vernalium recidivæ leviores ſunt, & ſi fiant, in continuas remittentes abeunt; autumnales frequentius recidivas patiuntur, præſertim quartanæ exquiſitiſſimæ ſemper eadem hora redeuntes, quas facile fert æger, ut & illæ, quæ cortice fuere curatæ, præſertim ſi ſub ejus uſu alvus aperta ſervata haud fuerit.

*Sydenhamus* octava die ab ultima aſſumpti corticis doſi iterum unciam partitis vicibus ingerendam ſuadet, immo & ſæpius poſt idem ſemper temporis intervallum *Tiſſot* fugata febre dimidiam doſin corticis pro febre ſufflaminanda requiſiti, 6 diebus intercalaribus ſemper interpoſitis, & ſæpius repetendo in ſenibus præcipue tempore humido & frigido ſuadet. Inter remedia ad recidivam febrium endemicarum præcavendam certiſſima, & mutationem climatis recenſet *Sydenhamus*, ut ſic alia inducta corpori alio in climate diſpoſitione character febrilis fors adhuc impreſſus hærens facilius certiusque deleatur.

Quæſtio agitur, utrum ſub convaleſcentia ex intermittente uti liceat purgante, cum vulgus hoc corticem e corpore eliminare velit; hoc equidem ſcopo datum evacuans, præcipue ſi ceſſante febre uſus corticis per 14 dies, per 3 ſeptimanas & ultra continuatus non fuerit, certo febris redibit: quodſi autem ſub convaleſcentia ſaburra fuerit orta ſurſum, vel deorſum turgens, aut inflammatorii quid in ſubjecto juvenili, diæta fors lautiori, largiori, vix cortice uſo, propinatum emeticum, purgans, celebrata v. ſ. febrem non revocabit. Etenim vero felicem ſe reputare poſſet medicus, ſi ſuffocatam febrem pro lubitu ſciret revocare, ſic enim morbos chronicos curam hactenus reſpuentes orto febrili motu morbo præſenti accommodato certius profligaret. Purgans remedium poſt autumnales adeo neceſſarium eſſe experientia ſola fretus *Sydenhamus* aſſerit, ut ex eo neglecto morbum gravem ſuperventurum eſſe ſano etiam quoad reliqua homini prædicere non dubitaverit.

Mirum hic cuilibet videri poſſet, quomodo noto hodie contra febres intermittentes ſpecifico recidivas tamen tam frequentes deprehendere ſit; at ſedulo ſi quis perpenderit, ipſum remedium ſpecificum, cur minus febris cauſa excitans inveſtigetur, in cauſa eſſe, ut ſic de nulla alia febrim curandi methodo ſolliciti corticem ſolum propinemus, materia fors nondum cocta, facile pervidebit, mirum adhuc eſſe, cur non plures continuo recidivas invenire ſit.

In cura convaleſcentium ex febre intermittente perſpirationis præcipua ratio habenda eſt, hac enim neglecta a recidivæ metu nunquam liber eris;

inde

inde eſt, quod in Noſocomiis convaleſcentes levibus tecti veſtibus, ſi veſperi per ambulacra obambulent, auræ frigidæ ſe exponentes in recidivas incidant, ſæpe in febrem quamdam erraticam, ſaltem in diſpoſitionem quamdam febriculoſam, quæ in plenam eamque manifeſtam febrem erumpit, omiſſo poſt aliquot dies cortice.

Ex hucusque dictis patet, haud omni ratione deſtitui vulgi opinionem, qua hominem pontem quemdam tranſcedentum recidivam pati credunt, cum frigus aquæ perſpirabili ſuppreſſo revocare febrim facillime poſſit.

Toto autem convaleſcentiæ tempore dies inprimis illi ſedulo attendendi ſunt, quibus cæterum paroxyſmus ſolebat recurrere, ſi enim recidivantium conſiderentur hiſtoriæ, patet recidivæ diem fere ſemper incidere in diem febris, ſi tamdiu continuaſſet; quia nempe character febrilis nervis fortiter impreſſus illo præcipue tempore ſe manifeſtat, quo cæterum aucto ſtimulo in febrem usque erupit.

Poſt febres intermittentes diuturniores ægri multum debilitati deprehenduntur, his amaricantia, leviter roborantia, victus analepticus ex jure carnium, ovis recentibus, carnibus juniorum animalium aſſatis, piſcibus tenerioribus aſſis, ſucco citri, vel aurantiorum reſperſis conveniunt, panis bene fermentatus, vel & biſcoctus vino auſtero madidus, potus parcus, ſed meracus apprime ſuadenda ſunt; ubi autem modo nominatorum uſu debitum robur non rediret, vinum ex Cort. peruvian. limatura martis paratum conducit: quibus

vinoſa diſplicent pillul. ex limatura martis, aut ejus extracto pomato, cum extracto Cort. peruvian., maſtiche multum commendantur. Poſt febres autumnales præcipue debita bonæ bilis copia deficit, hinc roborantibus addenda ſunt amara, uti abſynthium, centaurium minus, radix helenii, gentianæ, myrrha, ex quibus cum cinamomo vina medicata facile parantur, quorum unciæ 2—3 ter de die vacuo ventriculo ſunt ingerendæ; quod ſi ſpirituoſa non ferant ægri, elixirium ſtomachicum temperatum, extracta amara vino ſoluta indicatiſſimum habent locum, ubi præ inertia nullum fere ex chylopoëticis viſceribus ſuo fungebatur officio, frictiones jejuno homine per totum abdomen factæ pannis aſperis laneis fumo ſtyracis, benzoë, & ſuccini penetratis optatum ponunt effectum.

## §. IX.

Variolas benignas convaleſcentiæ ſtadium ad duas, tresve ſeptimanas extendere variolarum docet hiſtoria, toto hoc tempore purgantia eccoprotica omni tertio aut quarto die exhibita, diæta pro maxima parte vegetabilis, aër ſerenus, ruſticatio, corporis motus curam perfectiſſime abſolvunt: purgantibus enim purulentam materiem varioloſam ſuppurationis tempore in maſſam ſanguinis reſorptam ſenſim ſenſimque ſine turbis ejicimus, quæ in corpore retenta, eaque periculoſa ſæpe ad internas partes metaſtaſi, aut ſubito vitam adimeret, aut lenta inducta pthyſi ægrum e medio tolleret; diæta bona, motus, ruſticatio morbo fractas vires reſarcit, debitumque iterum corpori robur addit.

Quod

Quod ſi inoculatæ fuerint variolæ citius adhuc hoc convaleſcentiæ ſtadium finitum eſt, cum enim toto variolarum decurſu vix perfecte ægrotent, cum continuo extra lectum ſint, vires vix imminutas videmus, ut harum recuperandarum curæ invigilare vix opus ſit. Hoc in caſu binis ad ſummum purgantibus morbi ſtadiis perfecte terminatis, leviſſimi morbi effectus nunquam certe timendos præcavemus, ut ſtatim poſt ad conſuetam iterum diætam ſenſim poſſint redire.

Aliud vero longe obtinet, ſi variolæ mali moris prægreſſæ ipſam quoque convaleſcentiam periculoſam eamque ſæpe lethalem reddunt. Febris enim putrida purulenta 11. die morbi varioloſi, ubi alias periculum evaſit æger, oborta & 20. 24. primum die e medio tollit ægrum, ad aſpectum jam dudum convaleſcentem, latens hoc periculum prudens pervidebit facile, prægreſſis mali moris variolis; febre hectica duplici ſua exacerbatione facile noſcenda, & appetitu nullo modo redeunte, lingua continuo ſordida perſtante, malo hoc prægreſſo ſummum imminet periculum; ingens fœtor puri varioloſo proprius accedit; copioſiſſimum acidum vitrioli a drachma 6. ad unciam 1. uſque per diem datum, aër frigidus ad gratam ægri ſenſationem menſurandus, antiſeptica omnia alia vix orci faucibus eripiunt ægrum, quem evacuantia mature data, ne in tam grave incideret periculum, prohibuiſſent.

Quod ſi bona fortuna contigerit, periculum hoc evitare ægrum variolas malignas antea paſſum, & ipſos quoque harum effectus non minus ſæpe lethales ſedulo juvat avertere, omnique da-

to molimine percurare. Nullum enim tam peregrinum in re medica eſſe crediderim, quin triſtia ſæpius legerit, aut ipſe viderit exempla hominum, qui aut phtyſi, aut carie oſſium, aut vomica alicubi latente, morbo jam exantlato perierint, aut amauroſi ſaltem, panno, maculisque oculi variis, ophtalmia, frequenti nonniſi venæſectionibus, clyſmatibus, purgantibus antiphlogiſticis & molliſſimis colliriis curanda, anchyloſi, paralyſi, gangræneſcentia variarum partium fuerint mutilati: multi alii auditu, loquela, viſu privantur, fatui fiunt multi, aut memoria deficiunt, alii epilepſiam contrahunt, infantes plerumque atrophici fiunt, & poſt unum alterumve annum moriuntur. Aliis herpes, efflореſcentiæ variæ, furunculi per univerſum corpus, fiſtulæ lacrymales remanent: hypopion plerumque poſt aliquot ſeptimanas poſt mitiſſimas etiam variolas oritur, præcipue ſi æger purgantibus debito tempore uſus haud fuerit; quibusdam coaleſcunt foramina narium, quidam ulceribus cacoëthicis, oſſium carie, ſpina ventoſa ad mortem uſque non diu adeo emanentem affliguntur, quibus in caſibus cicuta, flammula jovis, Extractum aconiti laudabiles quandoque exſerunt effectus.

Varia hæc ſymptomata plus minusve periculoſa, omnia peculiarem cum exigant tum externum, tum internum remediorum uſum, hic pertractare amplum nimis foret, & a ſcopo, quem mihi propoſui, nimis alienum; hinc annotaſſe ſufficiat, bonam variolarum curam purgantia ſufficienter data, ſatque largo continuato uſu malorum horum avertere catervam; quæ ſi ſemel ſupervenerit, aut mali perpeſſi fæda ſtigmata ſuperſunt,

aut

aut morte lenta, ea tamen, quam certiſſime e medio ægri tolluntur.

Morbo exantlato puſtulas in cruſtas converſas oleo amygdalino illinire, emollire ſuadet *Sydenhamus*, licet hodie ab oleoſis poros cutaneos obſtruentibus ſatius abſtineant Practici, ſed vel vaporibus aquæ tepidæ, vel Decoctis emollient. pro lavamento adhibitis varia & arcana ſæpe, uti volunt, ratione ſtigmata variolarum præcavere tentant, quæ confluentes ſi fuerint, evitari perfecte rariſſime poterunt.

## §. X.

Convaleſcentia poſt morbos chronicos diuturnos debilitatem totius corporis inducentes exactam rerum non naturalium dictarum obſervationem exigit. Cibos, quod ſpectat, non nimis debiles, non parcos nimis ſuadendos eſſe, jubet ratio, ne, qui morbum tam diuturnum tulit, diæta ſtricta plus ipſo morbo jam debellato debilitetur: hoc adhuc non negligendum, quodſi morbus chronicus fuerit talis, qui paulo largiori cibo pejor redditur, uti in Phtyſi fieri obſervamus, & in omnibus languoribus primarum viarum chronicis, Diarrhæis, Dyſenteriis diurnis, parca omnino diæta cibis facillimæ digeſtionis parce, ſed repetitis vicibus propinandis opus ſit.

Cæterum haud ſcrupuloſo adeo ciborum delectu opus eſt, dummodo vitentur craſſiores farinacei, pingues, aut tales, qui evidenti quadam qualitate nocere neceſſario debere noſcuntur; in omni-

omnibus enim aliis licet haud ita ſelectis & ipſi conſuetudini uti alias, & hic quoque multum erit deferendum.

Potum Coffee omnibus convaleſcentibus poſt morbos præcipue chronicos vulgus ſuadet, non attendendo ad chronicas hæmorrhoidum moleſtias, ſoli huic potui adſcribendas, & menſtruorum irregularium, dolorificorum vitia ſolo hoc potu neglecto feliciſſime ſæpe evaneſcentia.

Libero frui aëre poſt morbos chronicos optimum æque recuperandarum virium affert adminiculum, quem ſi arceas, languebit diu æger, pallor, debilitas perſtant, & cibis exquiſitis licet vires incaſſum revocabis, cum etenim ſaniſſimos homines athletico habitu donatos diu in carceribus detentos pallidos totos, debiles exire videamus; quid non in convaleſcente incluſus aër cauſabit? Phtyſicis præcipue libero aëre uti confert, ut puriorem continuo inſpirent, non infectum cubiculi, in quo degunt, cum ſic effluvia corrupta expulſa de novo corpori inoculentur inſpirando. Aſthmatici ſub ipſo jam Paroxyſmo ſponte natura motu quodam automatico pulſi feneſtras aperiunt, ut liberum haurire aërem valeant, quo plus pulmo conſtrictus dilatetur, quam aëre impuro, humido cubiculi, in quo verſantur. Rachiticos infantes aëre libero refici, in melius vergere, aëre incluſo humido præcipue rachiticos fieri, Medicorum obſervatum eſt in vulgus etiam notum. Hyſtericas feminas, viros hypochondriacos in plurium concurſu, in templo tot hominum effluviis fœto, paroxyſmo vix non ſemper corripiuntur. Convulſos omnes in liberum extrahere aërem juvat, ſi le-

leviores convulſiones, ſi citiorem harum finem quis deſideret.

Ruſticatione, quæ aëris imprimis boni, renovati, puri beneficio fruitur, hyſtericas ſæpe plenarie reſtitutas obſervamus; ſed & morbos chronicos obſervare eſt, ubi acceſſus liberi paulo frigidioris aëris, quam maxime vitandus eſt; ſic arthritis levi aëris acceſſu recidivam patitur, & aliquot ſeptimanarum, quin & menſium curam momento peſſumdat.

Motus corporis in convaleſcentia poſt morbos chronicos primum quaſi tenere locum nemo dubitaverit, qui fractum morbo longo corpus hoc remedii genere ſenſim firmari, robuſtius reddi viderit; ſed primo id exercitii genus ſuadendum, quod absque ullo virium diſpendio, ſubjecto tanquam paſſivo ſe habente inſtituitur, uti ſunt frictio, navigatio, vectio in rheda per ſtrata primo æqualia; ſic æquabiliter & leviter corpus concutitur in aëre libero per ipſum motum continuo renovato: primo quidem ſemihoram motus talis vix excedat, uſque dum equitatio, & ambulatio, & luſus varii motu corporis indigentes in uſum trahi poſſunt, citius longe notabiliusque hoc exercitii genere, quam ſola vectione redire vires, experientia teſtatur, cum muſculi hic plus agant, indeque roborari magis continuo debeant.

Motum corporis chloroticis apprime neceſſarium & curæ præcipuam partem & recidivæ præcavendæ unicum conſtituit remedium. Podagricos maturo motu a tophis alias generandis defendit *Sydenhamus*; ſcorbutum quiete generari, motu

tu præcaveri, quam potentiſſime Practicorum obſervatum eſt.

Mentis exercitia poſt morbos chronicos, qui cerebrum præcipue nervoſumque ſyſtema affecerant, evitari ſedulo diu debent; his enim cum plus ac labore duro debilitari corpus videamus, vires alias redituras procraſtinamus, quin & fatuitatem ſæpe tota vita perſtantem inducimus.

Somno largiori convaleſcentes indigere virium jactura per morbum facta loquitur; quot autem horæ ſomno dicandæ ſint, & conſuetudo, & virium jactura reſtauratione indigens, & ipſa ætas determinabit, & 4 æque ac 8 horarum ſomno quosdam refocillatos videbis, & univerſaliter ſenes parciori indigere ſomno, juvenes largiori; morbum gravem prægreſſum plus horarum pro ſomno exigere, & legibus phyſiologicis & experientiæ conſonum eſt. Somnum ante mediam noctem debilibus plus conducere ac poſtea experientia confirmatur: rationem in eo poſitam eſſe hujus obſervationis credimus, quodſi ante mediam noctem ſomnum talis non capiat, exercitio ſenſuum in- & externorum nimium continuato valde debilitetur, ut ſequente poſtea ſomno ob corpus vigilia nimis irritatum adeo notabiliter refici non poſſit. Evigilans, ut ſtatim ſurgat, monendus, ne corpore ſine ſomno diutius in balneo proprii vaporis locato debilitas nova inducatur; ad illos præcipue hoc monitum ſpectat, qui tabe dorſali antea exhauſti novam vitam, novasque vires jam iterum reaſſumunt.

Haud

Haud alium equidem poſt morbum ſomnus pomeridianus præcipue evitandus, ac poſt hydropem; pedes enim hydropicorum morbo jam curato œdematoſos perſtare communis obſervatio eſt; hoc in caſu, ſi ſenſui gravitatis & defatigationis, quo moleſtantur, indulgeant, & plus juſto decumbant, ipſa ſub reconvaleſcentia ægri jamjam perfecte ſani ſubito apoplexia e medio tolluntur, niſi lata, largaque tum capiti, tum extremis corporis appoſita veſicantia, diuturna ſuppuratione madentia levamen afferant.

Et univerſim poſt omnem morbum chronicum ſomnum largum nocere plus, quam prodeſſe, quidquid credat vulgus, aperte nimis loquitur experientia, nimis clare demonſtrat ratio: cum in decubitu ſupino propria gravitate e pedibus ad ſuperiora deferri aquæ debeant; inde eſt, quod in hydropis cura, ubi primo major reſpirandi difficultas ſupervenit ſtatim e lecto, inviti etiam, eximantur ægri, ut in ſella ſedendo pedibus inferiora verſus propendentibus aquarum impetus in illos creſcat, & partes viſceraque nobiliora inde liberentur.

Excreta & retenta non minorem in conſiderationem veniunt in convaleſcentia ex morbis chronicis; cum enim hi ex obſtructione pro maxima parte ortum habeant, alvinam præcipue excretionem, ut attendamus ſedulo, oportet; ſic melancholicum humorem, ſi non excernas totum leni, ſed repetita purgatione, ut de novo accumuletur, facimus; cephaleam alvo obſtructa iterum revocamus; lithontripticos dolores alvo ſuppreſſa, tarda reddita de novo redire, creſcere, frequens obſer-

va-

vatio eſt. In ictero, alvo diutius duriori, ut equidem hoc in morbo ſolet, perſtante, anxietatem ſubito creſcere videmus; alvo mota brevi evaneſcentem.

Cum reconvaleſcentes per viam tutiorem ad ſanitatem firmam ducere ſcopus ſit, princeps nobis cura eſſe debet, ut omne, quod vitio quodam a morbo relicto excernitur, utile corpori retineatur; illud vero omne, quod corpori inimicum & noxium eſſe poſſit, ſive ſit a materie morbi relictum, ſive per vires vitæ detritum & excretioni deſtinatum, eliminetur.

Sed & morbos chronicos videre eſt, in quibus factæ excretiones & leviſſimæ ſæpe morbum de novo revocant; exemplum evidens habetur paſſionis hyſtericæ, cujus paroxyſmum leve ſæpe purgans datum vehementiorem inducit.

Applicata externa poſt morbos chronicos ſingularem enimvero merentur attentionem; quanta enim balneorum frigidorum præcipue vis in morbis chronicis æſtimatur? Debile corpus ſic firmari, robuſtius reddi cuti adſtrictiori reddita, perſpirabilis ſuppreſſionem fieri minus frequentem, frigoris effectus pathologice conſiderati confirmant; aſt inconſultum quilibet duxerit, debile corpus frigido balneo ſtatim immergere; ſubitas inde convulſiones, pro quarum cura ad hoc remedii genus recurrimus, neceſſario debere naſci, & rationi, & triſti haud raro experientiæ conſonum eſt: præſtat ergo, ſpongia aqua frigida imbuta corporis primo extrema, dein & truncum lavare, ipſo denique balneo partes corporis ſenſim immergere: paucorum

rum minutorum ſpatio confert, uſque dum per-
cepto notabili levamine mali, aut robore corporis
perceptibili ratione aucto, & diutius balneo frigi-
do immerſum perſtare corpus poſſit; qua in re
plurimum equidem intereſt, ſi motus ſimul accedat
corporis, quod in balneo aquæ currentis fieri quam
facillime poteſt, ſic & vi frigoris, & motus ſimul
facti duplici quaſi via robur corpori accedit, &
convulſiones ſic a laxitate, & debilitate corporis or-
tæ, quam feliciſſime, *Tiſſoto* teſte, conſopiun-
tur. Pulcherrima exempla nimia venere exhau-
ſtorum, qui nutrientibus, leviter roborantibus cu-
rati balnei frigidi uſu perfecte fuere reſtituti apud
Obſervatores practicos invenire eſt; in epilepſia,
chorææ S. Viti omnibus ſæpe incaſſum tentatis,
& a morbo, & a recidivæ metu hæc balnea de-
ſperatos omnino ægros liberarunt.

Et veſtimentorum non minor habenda eſt ra-
tio, ſi animus ſit a morbo quodam chronico cura-
tos a novo morbi paroxyſmo præmunire; ſic rheu-
matiſmo, arthritide longa liberatos veſtimentis non
nimium levibus & ipſa quoque æſtate tegere opor-
tet: moniti *Bœrhaavii* memores, qui ad morbo-
rum certam prophylaxin veſtes hybernales tarde
deponere æſtate, & cito induere autumno ſuadet;
panni præ ſerico, lana præ aliis omnibus panno-
rum generibus eligenda, cum & calore plus corpus
foveat, & levi facta frictione perſpirabile æquabi-
liter conſervet.

In rachiticis ſiccas veſtes laneas præcipue om-
nibus aliis præferendas ad humectationem nimiam
corporis evitandam unanime Medicorum conſi-
lium eſt. Munditiem corporis infantum præſertim

M mor-

morbos cutaneos maximam partem præcavere, nobiliorum infantum exemplo diſcimus.

Laxum, debile corpus ſtrictioribus paulo veſtibus firmare, roborare, rationalis Medici ſcopus eſt. Oedema pedum chronicum curatum licet remediis internis, externa quoque faſcia a digitis pedum incipiendo applicata, ne iterum redeat, omni conatu evitaré adlaboramus.

Sed haud infrequentes adeo caſus, ubi corpus firmari veſtibus, ſanitati plus nocet, præterviderí nequaquam debent; ſic thoraculorum perverſus ſub graviditate uſus abortum ſæpe cauſat, morbos ventriculi, abdominis, thoracis horum compreſſione pejores reddi, haud rara, præcipue apud feminas, obſervatio eſt. Collare nimis ſtrictum in morbis capitis omnino nocere, apoplexia ſola hac ex cauſa ſæpius orta, clare oſtendit.

---

VIII.

# VIII.

## FRANCISCI ZEIT,

### MORAVI-ROHATICENSIS

# DISSERTATIO

### DE

# CONVULSIONIBUS INFANTUM.

Sunt nonnulli, qui convulſionem & ſpaſmum pro uno eodemque computant; multi tamen convulſionem a ſpaſmo diſcriminant data hac utriusque definitione.

Convulſio eſt invita, violenta, & alterna repetens muſculi contractio & relaxatio; ſpaſmus autem ſtrictiori ſenſu eſt violenta invita & continua muſculi contractio; inde patet utrumque hoc malum tempore ſolo perdurantis contractionis muſculorum unum ab alio differre, idcirco etiam *Illuſtr. van Swieten*, in Comment. §. 230. dicit, genera-

li magis ſignificatione poſſe etiam hoc nomine (convulſionis nempe) intelligi contractionem violentam muſculi, quæ diu manet ſine alterna remiſſione cum & quondam promiſcue hoc factum fuerit; natura enim morbi utriusque eadem eſt. Attamen accuratioris diviſionis cauſa utar differentia inter convulſionem & ſpaſmum, adnectendo cuilibet tanquam generi ſuas certas ſpecies. Sic ad convulſionem pertinet: *Tremor*, qui ponit vacillationem muſculorum inter tonum & relaxationem. Bœrhav. Inſtit. §. 627.

*Singultus* eſt convulſio œſophagi ventriculum & diaphragma furſum trahentis, dum ſimul diaphragma deorſum convellitur.

*Cordis palpitatio* eſt violenta cordis contractio una cum magna reſiſtentia cruoris a corde pulſi.

*Epilepſia* ab Hippocrate morbus comitialis dicitur; & definitur eſſe ſubita integraque abolitio ſenſuum externorum internorumque, & motuum voluntariorum cum reciprocis violentis convulſionibus & reſolutione. Bœrhaav. §. 862.

*Chorea ſancti Viti* eſt convulſio extremitatum, ita, ut ægri ſaltantes æmulentur.

Ad ſpaſmodicos autem morbos pertinet:

*Tetanus*, ſeu *rigiditas*, eſt ſpaſmus violentus muſculorum parti flectendæ & extendendæ propriorum ſimultaneus, qui hinc vel univerſa-

lis

lis omnium ſimul vel ſingularis uniuscujusdam membri.

*Emproſtothonos*, eſt ſpaſmus muſculorum caput, collum, thoracem, lumbos ad anteriora flectentium.

*Opiſtothonos*, eſt ſpaſmus muſculorum, caput, verticem, dorſum retroflectentium, ſed etiam truncus corporis ad latus alterutrum ſpaſtice incurvari poteſt, tuncque *Pleurotothonos* audit, eſt itidem ſpaſmi ſpecies dicta:

*Spaſmus maxillæ*, quem Aretæus etiam Tetanum maxillæ appellavit, in quo ſcilicet muſculi maxillam inferiorem ad ſuperiorem apprimentes ſpaſmo conſtricti ſunt, ita, ut maxillæ ab invicem diduci ulla ratione non valeant; & adhuc alia ſpaſmi maxillæ ſpecies eſt, priore rarior, dum nempe maxilla inferior ſurſum tracta antrorſum protruditur, ita, ut ſeries dentium ſibi non reſpondeant.

Neque minus lingua ſpaſmo affici obſervata eſt, quem alii gloſſocele, alii Tetanum linguæ nuncupant.

In facie viſus eſt riſus ſardonicus, qui definitur eſſe ſpaſmus muſculorum oris, ita, ut æger ridere videatur.

*Spaſmus cinicus* appellatur, ubi labiorum & faciei muſculi ore diducto ita contrahuntur, ut exhibeatur ſpecies canis ſitientis & rictum apertum referentis.

*Tortura oris* eſt, ubi os contractis unius lateris muſculis verſus illud idem latus violenter trahitur.

*Metaclaſis* eſt ſpaſmus in muſculis alterutrius oculi.

*Phiſodes* a recentioribus ſub barbaro vocabulo crampus definitur eſſe unius ſolum alteriusve muſculi per aliquot momenta perdurans contractio.

Hæ ſunt diviſiones & ſpaſmi, & convulſionis deſumptæ a loco ipſo affecto, atque ejusmodi formari poſſunt totidem, quot partes in corpore humano convulſione & ſpaſmo affici valent, quas omnes enumerare inutile eſſe quis non duxerit? Idcirco ſolummodo ſenſibiliores, & ab autoribus celeberrimis frequentius obſervatas retuli, præſertim cum aliæ diviſiones ſuperſint majoris emolumenti, nempe:

In convulſionem & ſpaſmum acutum & chronicum protopathicum & deuteropathicum; idiopathicum & ſympathicum, his quoque addendus eſt ſpaſmus & convulſio periodica, ſive certa, ſive incerta periodo rediens; quorum omnium definitio patet ex cognitione pathologicæ doctrinæ.

Morbus hic equidem ſexum utrumque, & omnes ætates humanas infeſtare ſolet. Infantilis tamen ætas eidem, quam maxime obnoxia eſſe obſervatur, quod certe non mirum, nam cauſa prædiſponens (irritabilitatem nimiam intelligo) vel maxime in hac ætate præponderat, quemadmodum

etiam

etiam aſſerit *Illuſtriſſ. van Swieten, in Comment.* §. 712. dum ſcribit: Puerorum autem illa proclivitas in convulſiones a facili mobilitate generis nervoſi pendet. Atque profecto, ſi pueri hanc ob cauſam in convulſiones adeo proclives ſint, quid de infante recens nato, aut unius duorumve annorum ſentiendum erit?

Accedit ſimul, quod infantes plus aliis obnoxii ſint facillimæ cauſarum procatarcticarum geneſi, quas nunc enumerare aggredior, præmiſſo adhuc, quod eadem cauſa, quæ convulſionem fecerat in eodem ſubjecto, vel in aliis accedente ejus majori vehementia, intenſiori applicatione, diverſa ſubjecti plus vel minus irritabilis conſtitutione ſpaſmos producere poterit, idcirco quæcunque cauſæ convulſionum deſcriptæ ſequuntur, eædem, ut cauſæ ſpaſmorum agnoſci parique methodo curari debent.

Cauſá ergo convulſionis & ſpaſmi jam in neonatis eſſe poterit meconium, ſi illud retentum ſit, aut non ſatis repurgatum, tunc autem convulſio mox primo a nativitate tempore infantem invadit, dum ſimul interim alvus obſtructa eſt, vel vero etiamſi fuſca fereque nigra (quemadmodum in neonatis primis diebus eſſe debet) pro parte excernatur, tunc lentam tenacemque materiam ſuppeditat, quæ ob lentorem de integro evacuari non poteſt, atque aëris acceſſu corrupta flatus, borborygmos, vomitus, tormina producit cum pervigilio, ubi alias, teſtante quotidiana obſervatione, recens natis, ſi omnia illis recte cedant, ſomnus eſt fere continuus, ſecus autem quaſi territi (ſi non adſit plenum pervigilium) in ſomno ſubſiliunt, excitantur, convel-

luntur, & hæ convulſiones infantum eo plus habent periculi, quo major earum fuerit vehementia; de convulſionibus autem a meconio *Illuſtriſſ. van Swieten* ſequentem facit prognoſim: *Quod ſi neonati eas ſupervixerint, niſi expellatur meconium cito emaciantur*, ita ut teſtetur ſe vidiſſe infantes, dum naſcerentur obeſulos intra triduum penitus fuiſſe emaciatos. Attamen, ſi leviores videas convulſiones non ſemper adeo periculoſam feceris prognoſim, cave tamen, ne periculum omne abeſſe enuncies, ſunt etenim eventus ſemper dubii, quemadmodum Autores celeberrimi & clariſſimi mihique æternum venerandus Præceptor *Maximilian Stoll*, ſe vidiſſe teſtatur, interdum a convulſionibus licet in initio levioribus aliquot demum acceſſionibus repetitis puſillos interemptos fuiſſe, ubi a contrario alii multos paroxyſmos impune tuliſſe viſi ſunt.

*Cura* in omnibus convulſionibus eſt altera in paroxyſmo, & altera extra paroxyſmum. In paroxyſmo convenient omnia odorata, ut per illa nervis inducatur caracter convulſivo contrarius, talia ſunt ΩCC. aqu. anodyn. Ω Melliſſ. Carmelit., Spiritum Ω ſalis ammon. fumus partium animalium accenſarum, Eſſent. ſuccini, Caſtorei naribus applicata, temporibus, abdomini illinita, ſcuta ſtomachica ex Camphora, moſcho, aſſa fætida, cæteriſque nervinis; conveniunt item balnea aquæ tepidæ, Enemata emollientia, dein leniter ſtimulantia anodyna. Attamen clare patet, nequaquam ſine attentione hæc eſſe uſurpanda, ſic e. g. infantibus plethoricis pleni ſucculentique habitus (utpote, qui peſſime a convulſionibus afficiuntur) nequaquam mox in initio applicabis odores hos, has

abdo-

abdominis inunctiones nervinas, acres, ſtimulantes, ſed pro curatione indirecta potius ſecanda prius vena, aut venæſectioni hyrudo ſubſtituenda eſt, ut etiamſi per illam convulſio non ſanetur, eadem tamen facilius minori cum detrimento & periculo ſufferri valeat, aut ſi dolori cuidam inflammatorio encephalum in conſenſum trahenti acceſſerit convulſio, ea unice, quæ dolorem lenire poterunt, convulſionibus etiam levamen adferent.

Extra paroxyſmum autem, prout diverſa fuerit cauſa convulſionis, ſic quoque diverſa erit curatio; ſic ſi originem habeat a meconio proderunt purgantia, uti Syrup. Cichor. cum Rheo, Syrup. mannatus, ſapo venetus in quadam aqu. leviter aromatica ſolutus repetitisque doſibus exhibitus, manna cum oleo amygdalarum recenti; oleoſis tamen multis ore aſſumendis non multum cauteque inſiſtendum eſt, utpote in debili infantis ventriculo facile ſaburram aucturis, producturis. Summi quoque uſus erunt enemata ex lactis ſero, lacte ipſo & oleo, addito melle, manna, ſapone, ſaccharo; ſuppoſitoria ex melle cocto, ſapone, ſebo, aut globulis ſaccharatis, ſcilicet ex ſeminibus fœniculi ſaccharo incruſtatis, hosque globulos ſuppoſitoriis prioribus efficaciores eſſe, cenſet *van Swieten*. Patet hic certe, quam turpi conſilio primis a partu diebus primum lac maternum tenue ſeroſum rejiciant ineptæ mulierculæ, quod tanquam tenue nutrimentum tenerrimo adhuc infanti præparare debebat natura, & quod ſimul ſaponacea purganteque vi ſua ſuperabundanti muci copiæ meconioque evacuando aptiſſimum medicamentum eadem benigna natura prædeſtinavit. Quia vero a

debilitate inteſtinorum excretio muci meconiique impeditur, ſervient in hunc uſum ſcuta ſtomachica, epithemata moderate aromatica & ſpirituoſa, quæ etiam hunc in ſcopum commendat *Bœrhaavius.* Ab opio autem, utut ſit ſummum anticonvulſivum abſtinendum eſt, etenim humores ad encephalum congerit, alvum obſtruit, cujus evacuationi in hoc caſu augendæ operam ſuam impendere debet medicus, niſi forte meconio ſordibusques prius evacuatis, ad nervos pacandos neceſſarium videretur diacodiatum, aliudve ejusmodi leniu opiatum.

II. Convulſionis cauſa eſt alvus moroſa difficilis diu retenta in infantibus etiam jam poſt aliquot tempus a nativitate elapſum; agnoſcitur patente alioquin longa alvi retentione, & difficilis eſſe alvus judicatur ex magno nixu cum faciei rubore, turgore, clamoreque edito inter ejus depoſitionem; hæc vero ante convulſionem adhuc attente obſervanda ſunt; atque ad curandas has convulſiones eadem adhibenda eſt medendi methodus, quam ortæ a meconio ſibi vindicant.

III. Convulſionum cauſam ſuggerunt tormina a lacte prava qualitate peccante, a lacte nimis acri, ſpiſſo, non ſatis ſubacto viresque concoctrices infantis excedente, vel jam in corpore nutricis in aceſcentiam proclivi reddito; item ab aliis ingeſtis lentis tenacibus uti a copioſis farinaceis pultibus in primis viis facile degenerantibus. Clamores tunc edunt puſilli absque alia cauſa manifeſta, cui tandem poſt tempus aliquod ſuccedit ſilentium, denuoque clamantes artus inferiores verſus abdomen retrahunt, & agitant, noctes inſomnes aut ſaltem

tur-

turbatas agunt, excitantur quaſi territi, interdum dormientes ſubrident, & oculos nictitant, mammas avidiſſime arripiunt & ſugunt, mox iterum rejiciunt cum ejulatu.

*Curatio* ad ſequentia capita, reducitur 1) ad methodum invertentem acrimoniam (ut plurimum in parvulis) acidam, in quem ſcopum lapid. cancrorum, oſtracodermata, magnes nitri muriæ, aliaque abſorbentia tuto inſervient, quia autem interdum morbus moram non patitur, una opus habet inverſio acrimoniæ, tunc in uſum trahenda eſt 2) curandi methodus involvens dicta, quæ oleoſis, gelatinis ex CC. aut eboris raſura, juſculis pinguibus utitur, quibus acrimonia obvoluta minus irritet, ſaltem eousque donec adhiberi poſſit evacuans, quod 3) exhibebit medendi methodum; evacuatio autem fieri poterit emeſi vel purgante, prout nempe commodior breviorque via videbitur, prout indicatio aliæque circumſtantiæ deſideraverint. Nolim vero hic concludi: Purgans emetico, aut emeticum purganti promiſcue ſemper ſubſtitui poſſe; habet quodlibet certas ſui indicationes, ita, ut dum ſaburra hæret in inteſtinis purgante, ex ventriculo autem emetico expelli debeat; dantur caſus teſtante *Ballonio*, ubi repetita purgantia nihil effecere, & unicum datum emeticum indicationi ſatisfecerat, imo non raro contingit, ut exhibitum purgans loco emetici indicati ſaburram per adeo longum tractum inteſtinorum traducendo, eidem reſorbendæ, & in ſecundas vias transferendæ occaſionem facilitatemque præbeat; 4ta Methodus eſt emolliens, quæ utitur enematibus, cataplaſmatibus emollientibus, balneis aquæ tepidæ, ut hac ratione minus criſpentur fibræ, minus ſeſe contra acri-

acrimoniam contrahant. 5ta Methodus eſt nervina; hæc varia nervis amica adhibet, uti Balſam. *Scherzerii* Saxonic. Embrion. ΩCC. ſimpl. ſuccinatum abdomini illinitum, naribus applicatum, ut per hæc odorata caracter convulſivo contrarius nervis inducatur. 6ta Methodus eſt ex his omnibus compoſita magno certe uſui cedens in praxi medica; etenim infantes a ſtimulo irritante, & torminibus convulſi, medicamentis acrimoniam invertentibus, obtundentibus, evacuantibus aſſumendis incapaces ſunt, donec feliciter per balnea aquæ tepidæ, cataplaſmata emollientia anodyna, nervinas abdominis inunctiones, odoresque naribus hauſtos induciis lucratis valeas ſordes in ventriculo, inteſtinis latitantes evacuare; ſubinde vero (ſi infans adhuc ubera ſugat) etiam ipſi nutrici facienda eſt medicina, ſic ſi lac nimis ſpiſſum fuerit, illud decoctis attenuantibus ſolventibusque dilui debet, ſi lac non ſatis ſubactum fuerit, uti ob vitam otioſam, ſedentariam nutricis fieri poterit, nutrix tunc ad proportionata corporis exercitia adſtringenda eſt; ſi vero lac adhuc in corpore nutricis hærens magnam proclivitatem in acrimoniam acidam habeat, nutrici tunc antiacida, abſorbentia, roborantia erunt ordinanda. Exemplum ejusmodi affert *Clariſſimus Roſenſtein*, de infante torminibus laborante, quam primum nutrix uſum magneſiæ muriæ cum Cort. Aurant. intermiſerat, ita, ut multorum menſium ſpatio hoc remedio uti debuerit.

IV. Convulſionum cauſa eſſe poteſt cacochymia & acrimonia humorum qualiscunque ipſius infantis, aut etiam nutricis. Sic cuilibet notum eſt, infantes pituitoſos convelli, convelli variolantes, venereos, ſcorbuticos &c., & quidem non raro pari

ri paſſu, ſeu quadam ex his acrimoniis nutrices prius laborent, puſillisque cum lacte communicent, ſeu eadem ipſi infantili corpuſculo prius inhæſerit. In variolarum febri primaria non metuebat convulſiones *Sydenhamus*, *Roſenſteinius*, (pag. 67.) plurimum in ſecundaria. In hac convulſionis ſpecie, ſpeciem acrimoniæ oportebit cognoſcere, & juxta ejusdem indolem appropriatam cuivis adhibere methodum medendi, quam ſolummodo breviter (quantum opuſculi brevitas admittit) hic attingam; ſic in febre varioloſa medelam affert juſtum illius moderamen ſi exorbitaverit, quod venæſectio, hyrudines, enemata emollientia, ſyrupi acidi refrigerantes cum pauxillo nitri, potus theati emollientes præſtabunt; ſi vero febri ad juſtum moderamen reducta convulſiones adhuc non deſtiterint, proderit pauxillum opiati; ad ſenſum ſtimuli irritantis minuendum proderit infantis in aërem recentem frigidiuſculum exportatio, tanquam verum veneni varioloſi antitodum convulſiones variolantium curans, & ab iisdem præſervans, præcipue ſi ſimul variolantes (qui tota fere die ſomnolenti ſunt) a ſomno arceantur, noctu ſolum illis conceſſo hoc, qui pro neceſſaria virium refectione humano generi eſt inevitabilis, quantum hæc duo proſint *Illuſtriſſ. D. L. B. de Störck*, *Stoll* & *Rechberger* ſufficiens perhibent teſtimonium.

Pro venereis infantibus nutrix conducta mercurium inquinetur, ut inde lac medicatum redditum infantem & nutriat, & curet; in caſu autem, quo ejusmodi nutrix haberi non poſſet, aut infans jam ablactatus eſſet, aut mercurium aſſumere nutrix non vellet, capra mercurio hunc in ſcopum tractanda eſt, & ab ea lac medicabile redditum infanti

ſanti propinetur; infantibus vero jam paulo majorem ætatem adeptis mercurius gummoſus *Plenkiana* methodo poterit exhiberi. In cacochymia vero pituitoſa, primæ viæ purgantibus mundandæ, aut etiam, ſi opus fuerit, etiam emetico evacuandæ ſunt, emendata ſi ſors vitioſa eſſet diæta, demumque levi corporis exercitio, uti per cunarum motum, vectionem in curru injuncto, incidentia ſalina, leniter ſtimulantia antiſcorbutica, leniterque roborantia curam abſolvent. Pro ſcorbuticis autem infantibus adhuc ubera ſugentibus nutrix copioſa antiſcorbutica aſſumere debet; ſi vero jam ablactati ſint, capram hunc in uſum iisdem copioſis veſci neceſſe erit, a qua lac obtentum infantibus propinandum eſt, imo ipſi infanti leniora vel fortiora, prout illius ætas viresque ferre poterunt, qualicunque commodiori forma ſubminiſtrare oportebit, diæta ſimul molli, blanda, facile digeſtibili ex vegetabilibus recentibus injuncta.

V. *Itidem* in infantibus convulſionum & ſpaſmorum cauſa eſſe poteſt materia, qualiscunque acris ad ſuperficiem corporis ableganda, ſed tamen eo non delata, ut ex ipſa ſuperficie denuo ſponte diſpareat, vel mala arte retropellatur, uti ſunt omnes efflореſcentiæ cutaneæ, tumores rheumatici, eryſipelatoſi &c., atque tunc ſolito alias minori quantitate videbis has efflorеſcentias occupare corporis ſuperficiem cum malis ſymptomatibus morbique gravitate; retroceſſiſſe autem concludes ex diſparitione earumdem, quoad magnitudinem, altitudinem & numerum imminutione, dum interim morbus & febris ſimul augetur, ſymptomata exacerbantur, vires vitæ proſternuntur cum convulſione, vel ſpaſmo corporis totius, vel partis, patet

tet hic periculoſam eſſe prognoſim, qualem etiam *Hippocrates* prædicto libro primo de parotide citra rationem evaneſcente fecerat, idem etiam ulterius dicit tumores, maculæ pruriginoſæ, ac alia exanthemata cito diſparentia pernicioſa.

Curationem abſolvent omnia, quæ ad corporis peripheriam determinant, inde potus tepidi perſpirationem ſudoremque moventes, uti ſunt infuſum florum tiliæ, acaciæ, ſambuci &c. ejusdem roob, balnea aquæ tepidæ, imo ſi nulla adfuerit febris, ſtibium diaphoreticum, tinctura croci, moſchus, camphora parvis doſibus exhibita; ſunt, qui hoc in caſu applicant veſicantia, ſed certiſſime ætatis infantilis habenda erit ratio circumſpectioque, nam licet quidem veſicantia perſpirationem valide moveant, humores ad peripheriam determinent, agunt tamen validiſſime in vias urinarias etiam in hominibus adultis, quid continget in puſilli corpore adeo irritabili? Triſte ejusmodi exemplum *Clariſſ. Dominus Profeſſor Stoll* ſe vidiſſe in Collegio retulerat, ubi tenellus infans applicato veſicante ſtranguria primum dein dyſuria correptus tandem perfecta urinæ ſuppreſſione periverat.

Si vero materies ejusmodi retropulſa ſibi phlogoſim aſſociaverit, methodus antiphlogiſtica prius erit præmittenda.

VI. Cauſa eſſe poterit febris quæcunque, tumores dolentes inflammati, aut alius qualiscunque dolor etiam in partibus a capite diſſitis, dolor venereus nocturnus a lue hæreditaria, vel cum lacte hauſta, ab applicato incaute veſicante, item alius quiscunque morbus; teſtantur id Practici celeberrimi

mi morbos quam plurimos febresque infantum cum convulſionibus oriri, vel eas comitari, aut convulſiones illis ſubſequi; de his convulſionibus *Illuſtriſſ. van Swieten §. 712.* ſcribit: Quamvis ſemper periculoſa ſit convulſio ob peſſimos, qui inde ſequi poſſunt effectus, in febribus tamen inde adhuc major metus; neque idem eſt, ſeu convulſionem febris, ſeu febrim convulſio ſequatur *Hippocrate* teſtante *Sect. 2. Aphoriſ. 26.* febrim convulſioni ſuccedere præſtat, quam febri convulſionem. Curam hic deſcribere præfixum Diſſertationis meæ territorium excederet, etenim methodus medendi omnium febrium omniumque morborum, qui convulſionis cauſa eſſe poſſunt, & in quos medicinam convertere debet medicus, afferre deberem, mentionem ſolum hic infero, accuratiſſime inquirendum eſſe in naturam hujus febris morbique protopathici, in eumque curam directam convertendam eſſe, quo ſanato, convulſiones quoque ſanatas gaudebis.

VII. Cauſa eſt opium illiusque præparata, vel alia narcotica aſſumpta incaute aut frequenter, quemadmodum ad vagitus infantum ſopiendos paſſim etiam ruri contingit, lugent innumeri ſane parentes proles ſuas ab hac cauſa periiſſe convulſas, vel etiamſi a convulſionibus ſanæ redditæ, aut plane nunquam convulſæ fuiſſent, totam ſæpe vitam earum in fatuitate ſtupiditateve tranſigendam deplorant, teſtante *Roſenſteinio.* Diagnoſi hic faciendæ plurimum lucis affundet ejusmodi narcotici propinati cognitio, cum aucto, quemadmodum narcotica facere ſolent, humorum orgaſmo etiam ante convulſionem obſervabili prægreſſa ſomnolentia, vel plane ſomno inſuperabili cum faciei rubore,

ejus-

ejusdem & venarum corporis totius turgore. In hoc ſtatu rerum omnium primo facienda eſt *Venæ ſectio* aut hujus in locum hyrudines applicandæ ſunt ad tempora, ut quantitas humorum & orgaſmus minuatur, demum prompte, quemadmodum in acribus aſſumptis fieri ſolet, ſuadente *Roſenſteinio* propinandum eſt lac tepidum, cremor lactis cum oleo amygdali vel butyro recenti; fauces plumula ad vomitum irritandæ, aut ſi convulſio intermiſerit, dandum erit emeticum purgansve prout neceſſitas poſtulaverit; hoc vero notandum eſt, ſi narcotica data ſint forma ſolida, aut ſi etiam data ſint forma fluida, dum modo adhuc in primis viis latitent taleque temporis ſpatium non interceſſit, intra quod jam de integro in ſecundas vias transiviſſent, tunc enim profecto nulla eſſet indicatio emetici, ſed facta, ut prius dictum eſt, *Venæ ſectione* inſiſtendum eſt enematibus emollientibus nitroſis, itidem, ſi infantes jam adultiores ſint, & intermittat convulſio convenient pro potu emollientia nitroſa, acetum aqua dilutum tanquam optimum narcoticorum antidotum, quod etiam enematibus additum bonum præſtabit effectum, ſinapiſmi quoque ſcopo revellente a capite ad pedes applicari poſſunt.

VIII. Et frequens convulſionum cauſa eſt dentitio difficilis plerumque circa ſeptimum ætatis menſem infantibus familiaris, cujus ſigna ſunt ſequentia ante convulſionem obſervabilia: *Illuſtr. van Swieten* obſervavit incipiente dentitione arcum alveolarem latiorem fieri a dente laminas arcus diſtendente, interdum dentitionis tempore obſervante *Clar. Harris*, ſed priusquam gingiva tumeat, in uno alterove loco albidus circulus videtur, ac ſi

dens jam emerſurus pelluceret, infantes pruritum doloremque gingivarum digito in os frequenter immiſſo manifeſtant & maxillas ad invicem apprimunt, ac ſi hac ratione eundem ſupprimere vellent; hæc quidem adeſſe poſſunt etiam in dentitione facili; in difficili autem præterea adeſt febris magna manifeſtior, rubor inflammatorius faciei totiusque capitis, ſic inflammatoria quadam ratione tument gingivæ præcipue in loco dentis exitum mollientis, ubi etiam prominet tuberculum, quod aliquando ſuppuratur, gangrænefcit, ejusmodi etiam tumore elevantur genæ, oculi ſcintillant & aliquando ophthalmia inflammatoria infeſtantur, tument quoque parotides, affluit ingens ſalivæ copia, a qua deglutita infantibus diarrhæa accedit, diarrhæa autem illa præter mox dictam cauſam etiam conſenſui, in quem abdomen trahitur, ſuam tenetur originem, alii vomunt aſſumpta, pituitoſa viridia æruginoſa, patiuntur teneſmum aut alvo fluente deponunt viridia qualia ſolent eſſe ab †do primarum viarum, urinæ ſunt rubræ. Interdum tamen hæc ſympathica abdominis affectio contrarios producit effectus, ita ut alvus urinaque penitus ſupprimantur, adſunt vigiliæ, vel ſaltem noctes inquietæ, interdum tuſſis, atque a raptu humorum verſus caput cæcitas & ſurditas, multum ſimul confert ad diagnoſim tempus dentitionis conſuetum; In hac convulſionis ſpecie a dentitione difficili orta multi quidem evadunt, multi autem (& fors plures) etiam pereunt teſtante Hippocrate.

In curatione notanda ſunt ſequentia, ex quibus rite perpenſis indicationes profluunt; 1) hanc febrim dentientium eſſe de genere inflammatorio, hinc primo debita cura in eam dirigenda eſt.

2) Adeſt

2) Adeſt nimia quantitas humorum in encephalo, conſequenter humores ab eo revellendi ſunt, 3) dens exitum moliens gingivas tendit, inflammat, dum easdem perrumpere conatur; idcirco oportebit viam hanc facilitare, aperire. 4) Denique manifeſtum eſt his prioribus ſiſtema nervoſum fuiſſe irritatum, hinc quietem nervis oportebit inducere. Primæ indicationi ſatisfacies *Venæ ſectione*, quam in hoc caſu ſummi exiſtimabat *Sydenhamus*, & etiam *Clar. Harris* evacuationem ſanguinis cenſet neceſſariam, attamen magis favet applicandis hyrudinibus infra utrumque aurem, quod etiam in genis utpote in vicinia loci inflammati adimpleri poterit; gingivæ autem inflammatæ emolliri, refrigerari debent mucilagine ſeminum Cydonior. aut gummi arabici, Tragacanthæ, ſucco ſemper vivii majoris, addito ſyrupo de Althæa, Violarum &c. cremore lactis, lacte tepefacto, item lacte (cui ficus, Radix Althææ incocta & pauculum croci adjectum fuerat) molli ſpongia excepto & gingivis inflammatis applicato, interim ſolo lacte materno nutriatur infans, vel vero ſero lactis dulcificato, etiamſi fors jám prius alia alimenta deguſtaſſet. Humores autem a capite revelles enematibus emollientibus, ſyrupis ſolventibus, leviter eccoproticis, leviter nitroſis alvus aſſidue ſervetur liberrima, ſunt etiam multi, qui hunc in ſcopum adhibent veſicantia, ſed fors tutius adhibebuntur ſinapiſmi. Via denti emerſuro aperitur gingivarum ſectione, quæ autem tunc primo locum habet, dum membrana alveolum tegens a dente emergente elevatur, tenditur, rubet, dolet; *van Swieten* §. 1377.; etenim ſi profundius adhuc hæreret dens, antequam prodiret, vulnuſculum conſolidaretur, cicatriſaretur ſine ob-

tento operationis effectu. Imo ex eadem ratione aliqui ſuadent ſectionem non eſſe lanceola inſtituendam, ſed inſtrumento potius aliquo cujus dorſum in denſitatem novaculæ æmulam aſſurgat. *Clar. Harris* pag. 35.

Directio autem inciſionis eſt, ut in molaribus cruciata, in inciſoriis dentibus & caninis longitudinalis inſtituatur. 4) Adhuc ſupereſt memorata indicatio, cujus adimpletio locum habebit, donec omne inflammatorium febrileque ſolutum fuerit, hæc utitur ſyrupo Diacodii, vel papaveris albi, pauxillo camphoræ moſchi, præparatis menthæ meliſſæ, quibus aliquid Tinctura Croci, aut una alterave gutta Laudani liquidi *Sydenhami* aut ΩCC. ſimpl. vel ſuccinati addi poterit, quo ſcopo etiam Cortex Peruvianus indicatur.

IX. Convulſionum cauſa eſt inanitio, quam etiam in adultis multoque plus in infantibus convulſiones producere tota Bibliotheca medica loquitur, ſeu hæc fiat a Diarrhæa copioſa longa, aut purgantium valida actione, hyperemeſi vulnere cæteriſque evacuationibus nimiis, ex quibus animadverſis facile debitam formabis diagnoſim; attamen cum diarrhæa non debet confundi laxa alvus neonatorum, qui ſingulis primis duobus tribusve diebus ter vel quater purgantur, purgatioque illa eſt ipſis proficua atque neceſſaria; Ad hanc quoque convulſionum cauſam pertinet defectus nutrimenti, qui interdum accidit fraude nutricis, lacte ſe ſe abundare ſimulantis, quæ tamen lactis quantitate neceſſaria caret; inde ſitiunt infantes, emaciantur, absque alia cauſa obſervabili. Ad hujus cauſæ cognitionem pervenitur ex eo, quod infans

etiam

etiam mox poſt ſuctionem digitum in os ſibi impoſitum (ſed ante convulſionem adhuc vel ejusdem tempore intermedio) ſugendi conamine compreſſerit, oportebit ideo nutricis ubera viſitare, an ſufficientem quantitatem lactis infanti proportionatam conficiant; Prognoſis in hac cauſa convulſionum deprehenſa ab omnibus cenſetur peſſima; ſic *Galenus* in Libro de convulſionibus ſcribit, convulſiones a ſiccitate, aut inanitione extrema ut plurimum incurabiles. *Hippocrates* Sectione quinta, aphoriſm. quarto: Ex nimia purgatione convulſio aut ſingultus malum; ulterius demum ejusdem Sectionis aphoriſmo ſecundo dicit, convulſio ex vulnere lethalis; aphoriſmo tertio, ubi ſanguis plurimus fluxerit, ſingultus aut convulſio ſuperveniens malum; contrarium autem prædicit *Galenus* de convulſionibus a nimia plenitudine, humorumque bonorum copia ortis, hæ enim facta depletione per *Venæ ſectionem* hyrudineſve &c. facilius curantur.

Si vero ab inanitione evacuationibusque nimiis ortæ fuerint, omnium primo ſupprimenda erit hæc excedens evacuatio, quæ pro varietate ſpeciei, & loci variis opus habebit remediis, qualia hic afferre inoportunum eſſet, & inanitionem ut convulſionum cauſam hic memoratam fuiſſe, ſufficere arbitror; ſuppreſſa demum qualicunque hac nimia evacuatione, oportebit talia ingerere, quæ & optimum ſuppeditant nutrimentum, & a debilitatis viſceribus facile ſubigi, inque naturam noſtram mutari valeant, uti ſunt lac maternum nutricis aut alterius animalis, ova ſorbilia, juſcula ex carnibus pullorum, limacum, cancrorum, viperarum &c. leviſſima aromatica ut digeſtio adjuvetur, & eadem

etiam enematibus injici poterunt, verum parva ſemper potiusque frequentiori quantitate exhiberi debent, etenim languent omnes actiones, quæ tamen neceſſariæ ſunt ad digeſtionem, deficiunt humores, qui æque ſumme neceſſarii ſunt ad bonam chylificationem, ac ipſa bona alimenta, hæc quidem ea, qua vellet quantitate ingerere poſſet medicus, in bonum autem chylum, & in naturam noſtram convertere opus eſt ſolius naturæ nunc oppreſſæ; Quodſi tandem his exhibitis rara felicitate id exequaris, ut infantes reſarcitis reparatisque humoribus ſupervivant, nervina remedia, quæ in cura convulſionum a dentitione oriundarum enarraveram, optimo uſui inſervient.

X. Et frequentiſſimam convulſionum in infantibus cauſam præbent vitia primarum viarum, lac nimia quantitate aſſumptum, ſaburra bilioſa, pituitoſa, acida, quæ ſe autem jam ante convulſiones manifeſtat ructu, nauſea (ſi eandem infantes jam adultiores verbis exprimere poſſunt) appetitus eſt proſtratus, quem etiam in non loquentibus ex averſatione ciborum concludes, adeſt vomitus aſſumptorum, pituitæ, bilis, aut materiæ lentæ acidumve ſpirantis; ſæpe numero tormina, auditur in abdomine murmur, flatus, alvus eſt diarrhæica flava vel viridis aliquando mucoſa tarda vel obſtructa, Cura conſiſtet in emeſi vel purgante prout id vel ventriculus vel inteſtina ſaburra gravata indicaverint, quo demum a facto grata aromatica ſtomachica curationis explebunt terminum.

XI. Convulſionum cauſa in ſe continet vermes, qui tamen puerilem ætatem frequentius præ infantili, aut infantilem jam adulteriorem infeſtant;

ſedem

ſedem vermium variam authores varii inventam fuiſſe recenſent; ſic *Baglivius* in cavitate pericardii hominis vermem nigrum piloſum, *Adrianus Spigellius* in humore vitreo oculi equini, *du Vernoy* in ſinu longitudinali cerebri vermem circiter quinque pollices longum ſe inveniſſe teſtatur, attamen rari hi caſus ſunt, & fere ſemper in primis viis hærere vermes quotidiana docet experientia; ſigna autem eorum ſæpe ſatis obſcura ſunt, conabor tamen afferre poſſibilia, uti ſunt pupilla ultra modum dillatata, faciei color eodem die, imo eadem hora ex rubro in pallidum vel contrarie mutatus, oculorum hypopia ſunt plumbea, album oculorum triſte, oculi in ſomno conniventes, leviſſimæ adſunt convulſiones, ſtridor dentium, dolores colici per vices tantum recurrentes, abſque manifeſta cauſa ceſſantes, redeuntes denuo, copioſus adeſt ſalivæ affluxus, peculiaris oris fætor, pruritus narium frequens, interdum ita gravis ut ſcalpendo hemorrhagia procuretur, palpitationes cordis, leipothimia præcipue ventriculo jejuno, nauſeæ frequentes, ſubinde fames canina, ſitis perpetua, cardialgiæ crebræ, alvus inordinata, modo moroſa, modo diarrhæica, modo teneſmoidea, abdomen tumidum, & umbilicum præſtantem invenit *Roſenſteinius*, dum interim extremitates emaciantur, adſunt tremores, cæcitas, amauroſesque ſubitaneæ cito evaneſcentes, aurium tinnitus, momentanea partium paralyſis tumores in abdomine vagi, hinc inde elevati, mox denuo ſubſidentes præcipue in tænia; optimum denique ſignum habere poteris, ſi unum alterumve vermem ore aut ano excretum animadverteris.

*Curationis ſcopo* optime primo adhibentur ſalia media, incidentia, antiſcorbutica, quibus datis ſubſtituendum eſt evacuans ore vel ano, prout indicatio & aliæ circumſtantiæ tulerint, ii vero, qui longo tempore laborabant vermibus, plerumque emetico opus habuiſſe viſi ſunt, pro quo Infantibus unius anni dari poteſt granum Ipecacuanhæ cum pauxillo ſachari per vices exhibitum vel infuſum ejusdem radicis vinoſum adjecto oxymelle ſcillitico; item ſyrup. emet. vinum emet. adultioribus etiam dari poteſt ſolutio tartari emetici in aqua communi facta, de qua ſolutione omni quadrante horæ cochlear parvum propinandum tam diu donec vomere incipiat. Poteſt quoque ſcopo emetico infantibus exhiberi grani ſulphur aurat. antim. tert. præc. item gran. unnm kermet. mineral. cum ſacharo vel pulvere abſorbente commixtum & partitis vicibus aſſumendum; non nulli etiam dant pauculum aquae benedictæ Rulandi; in locis autem maritimis infantibus aliquibus vectio in mari movere poterit tutam emeſim; patet vero alioquin pro ratione ætatis doſim ſupra memoratorum emeticorum augeri debere, quibus exhibitis oportet ſubjungere amaricantia ſtomachica & non raro ſpecifica anthelmintica ſic dicta, ſemina ſantonici, tanaceti, urticæ, hæc pulveriſata cum melle vel ſyrupo quodam ad unam alteramve drachmam commixta, parvo cochleari ter quater per diem exhibita, eodem ſcopo laudat *Illuſtr. D. L. B. de Stærck* pulv. radic. Valerian. Sylveſt. pulv. radic. dictam: albi cujus alioquin tantum pauca grana infanti pro doſi dari debent pro ratione ætatis; *Clar. Tiſſot* commendat Extractum ex cortice viridi nucis juglandis paratum, de quo drachm. duæ in aqua cujusdam aromaticae unc. tribus vel quatuor

tuor ſolutæ bienni infanti ad guttas 40. 50. exhiberi poſſunt, interdum purgante interpoſito; laudatur quoque mars & aquæ martiales ſalinæ.

Celebris fama eſt pulv. radic. filicis maris cum oxymelle, hydromelle infantum aliisve incidentibus, vel purgantibus, ter quater per diem exhibitis. Item mercurium princeps anthelminticum, ſed parvulis currens ſolus in ſubſtantia dari non debet, ne ob deglutitionem nondum ſatis exercitatam quidpiam in laryngem incidat, hisque potius illius decoctum conveniet, quod parari poteſt ex mercur. unc. una in libr. aquæ cocta, decantata dein aqua cum adjecta circiter unc. una oxymellis ſcillitici aliquoties per diem cochleatim propinetur; vel ſimul etiam ano injiciatur, quod præcipuum eſt in aſcaridibus, in quibus etiam muria ſalis enemate injecta ſalutarem præſtat effectum; laudantur quoque eodem anthelmintico ſcopo cortex peruvianus; vitriol. martis artific. flor. ſulphur. cum pulv. oſtracodermatum, omnia gummiferulacea, præcipue aſſa fœtida, recentiores aliqui commendant raſuram ſtanni. Accidit autem interdum, ut vermes tormina graviſſima, graviſſimos tumultus producant, tuncque non erit locus ſupra memoratis anthelminticis, ſed palliante ſcopo interim ſolum lac tepidum, aut cremor ejusdem propinandus, ano injiciendus erit, vermesque hac ratione ſaltem pro tempore quietos reddi obſervatio eſt *Clariſſ. Roſenſtein*, quo facto demum radicalem vermium curam inſtituere poteris; ſcopo autem diætetico inſerviet teneris infantibus pro potu lac, cui aliquid de ſeminibus

ſantonici tenaceti urticæ incoctum fuit, adultioribus autem cereviſia potiùs quam aqua, plane ſi cereviſia bene lupulata, amara haberi poſſit. Imo ſi ferre poſſint, & præeligant vinum abſynthicum, aut aliud amarum, vinum auſterum rubrum dilutum bibere poterunt. Interdum de die aſſumant panem cum melle & ſeminibus tenaceti pulveriſatis; aſſumant ſuccos herbarum antiſcorbuticarum, cibi vero valde ſaliti, carnes ſalitæ conducunt, modo quantitate non excedant, & cum infantes alioquin conditis delectentur, ſalutari effectu illis concedi poſſunt cort. aurantior. conditi, radix zingiberis, & calam. aromat. condita, univerſim diæta minus mollis aliquantum ſpirituoſior cum conjuncto corporis motu.

XII. Et non rara convulſionum cauſa habetur in animi pathematibus infantis, aut ipſius nutricis, præcipue ira & terrore, certis enim obſervationibus conſtat infantes ſanos convulſos fuiſſe repente dum nutricis iratæ, aut territæ, ubera ſugerent, docent quoque aliæ obſervationes, nutrices vel maxime eſſe mobiles animique pathematibus ſubjectas, ſi illis fluant menſtrua. Infantes vero paucioribus ſubjecti ſunt animi pathematibus, ſubjectos tamen eſſe aliquibus, & præcipue terrori quotidiana demonſtrat experientia; tuncque perpenſis effectibus terroris patet convenire omnia ad peripheriam determinantia, aperientia, & ſimul nervina, qualia ſunt: Infuſ. flor. chamomillæ, menthæ, meliſſæ, cum ſyrupo diacodii, vel papaveris albi, aliave mixtura nervina additis guttis aliquot tincturæ croci, laudani, liquidum Sydenhami, item convenit pauxillum camphoræ, ΩCC.

eſſent,

eſſent. ſuccini, caſtorei. Si vero ab animi patheˉmate nutricis præcipue ira convulſus fuerit infans; tunc & infanti, & nutrici facienda erit medicina, & quidem infanti talis, qualis alias in acribus aſſumptis fieri ſolet, ſcilicet indicantur involventia, oleoſa, emulſa, tepida ore hauſta, ano injecta, indicantur purgantia, emetica; imo ſi circumſtantiæ aliæ non reſtiterint, præſtabit mox evacuans dare præ involventibus, finita demum evacuantis operatione nervina ſuperius mox enumerata propinentur, nutrici autem lac emulgendum eſt e mammis, hac die infanti non amplius exhibendis, & animi quies nervinis, variis promiſſionibus, blanditiisque erit procuranda.

Eſt etiam ſpecies convulſionis periodicæ, quæ certam ſervans periodum certo tempore redit, ſeu ſi eam ita appellare mavis: eſt febris larvata intermittens ſub larva convulſionis comparens. Diagnoſis formanda eſt, ex accurato quoad tempus & ſymptomata paroxyſmi reditu, prægreſſa (quam adultiores infantes verbis exprimunt) horripilatione vel calore, vel unguium cerulefcentia, & poſt paroxyſmum perpreſſum ſanorum fere vigore, ut plurimum gaudent hujusmodi ægri, quod certe alias morbo gravi inconſuetum eſt. Erunt tunc ante omnia primæ viæ examinandæ, in quibus fere ſemper fomes larvatæ febris hærere viſus eſt; his impuris deprehenſis intermedio paroxyſmi tempore dandum eſt congruum evacuans, deindeque cortex peruvianus formæ, ætati & morbo accommodata exhibitus curationis finem implere debet. Accidit autem non raro, ut primus aut ſecundus paroxyſmus valde vehemens ſit, & tertium ſine mortis

tis periculo perferri vix poſſe videas, cum interim tempus intermedium pro dando evacuante, & etiam ſufficiente quantitate corticis exhibenda nimis breve eſt, oportebit tunc prætermiſſo evacuante mox ſufficientem quantitatem corticis ingerere, ac tandem paroxyſmo ſopito primas vias mundare.

---

IX.

# IX.

## JOSEPHI VERHOVITZ,

CARNIOLI-LAUBACENSIS

# DISSERTATIO

DE

# NOSTALGIA.

## §. I.

*Etymologia* Nostalgiæ derivatur a græca voce νοςέω, quod redeo, eo, proficiſcor, & verbo ἄλγος, quod dolorem, mœrorem denotat.

*Synonyma*, quæ apud auctores occurrunt, ſunt Philopatridomania, quod componitur ex φιλός, amor, πατρὶς, patria, & μανία, furor, inſania.

Potho-

Pothopatridalgia componitur ex nominibus ποτος, deſiderium; πατρὶς, patria, & ἄλγος, dolor, mœror.

Nostomania ex verbis ſupra memoratis νοςέω, & μανία combinatum eſt.

Ex his quocunque morbum deſcribendum baptizaverimus nomine, ſemper dolorem, amorem, deſiderium, inſaniam, ob reditum in patriam præpeditum, ſignificabit.

## §. II.

Definitur vero, quod ſit illa ſenſorii communis affectio, qua peregrini puſillanimes intenſiſſimo ad parentes, & in patriam revertendi deſiderio prehenduntur, ita, ut reditu denegato, mœrore, languore omnium ſenſuum, appetitus proſtratione, agrypnia divexentur, quoque majori de die in diem deſiderio tenentur, eo pejus habent, donec tandem febri hectica prehenſi, vitam finiant.

## §. III.

Ex data definitione patet, morbum hunc ſiſtematis nervoſi eſſe, quod & eo magis elucefcit, quo accuratius ſubjecta, cauſas, invaſionem, ſymptomata, ſtadia diverſa, curamque morbi ſpectemus; minime ergo me erraturum exiſtimo, ſi *Noſtalgiam* ſpeciem delirii taciturni, ſeu melancholiam ſine materia dixero.

§. IV.

## §. IV.

Subjecta ſunt potiſſimum juvenes mollius, lautiusve educti, vel liberioris diſciplinæ aſſueti, prima vice peregrinantes, aut aliam vitæ conditionem aggreſſi, præſertim a parentibus, conſanguineis ſejuncti, aut his de improviſo orbi, maxime ſi ejusmodi ſenſibilia ſubjecta extra patriam diverſas calamitates, morbosque patiantur, aut ob linguæ inſcitiam, morum, veſtitusque differentiam ab exteris ludibrio habeantur, ſicque ſine ſuorum conſortio, aliisve animi diſtractionibus ſuæ ſorti relicti vivere cogantur: hinc alto mœrore detenti, omnem ſocietatem fugiunt, neminique ſuæ ægritudinis cauſam patefaciunt.

## §. V.

Morbus hic *Belgis*, *Germanis*, maxime autem *Helvetis*, & *Carniolis* ſub vexillis ſervientibus quaſi *Endemius* eſſe a diverſis auctoribus deprædicatur: poſteriores, patriotæ mei, de cauſa *Noſtalgiæ* ſerio quæſiti, ut plurimum inſcitiam linguæ germanicæ ponunt; evidentem hanc eſſe cauſam evincit gentis animoſitas militaris eorum, qui linguæ periti ſponte militiæ nomen dant, aut qui ſub vexillis Croaticis, in horum enim vernacula magna eſt analogia, militant. Ceterum omnes populos hoc morbo laborare poſſe, mihi certe perſuadeor.

§. VI.

## §. VI.

Hinc ſapientiſſimum profecto, & omni laude digniſſimum eſt Augustissimi Imperatoris, & Imperatricis inſtitutum, quo lege cautum eſt, ne quis adoleſcentum Monaſterium quoddam ingreſſus ſe prius voto obliget, donec vigeſimum quartum ætatis ſuæ annum compleverit; ſic enim obviam itum eſt, quo minus talis ſemetipſum, religionemque fallat: nam accidit ſæpe ſæpius, ut adoleſcentes hujusmodi nec ſe, multo minus vota futuræ vivendi normæ agnoſcentes, his perſolutis in lethalem *Noſtalgiam* inciderint.

Quantum vero Militiæ incrementum acceſſurum ſit ex providiſſima pariter Augustissimorum lege, vi cujus uniuscujusque provinciæ filii ſub eodem vexillo, vel ſaltem plerique militant, tempora docebunt; tacito enim hilarique animo militari vitæ invicem aſſueſcunt, alter alterum patria erigunt lingua, & ſi quæ calamitas quempiam illorum affligit, haud difficile erit, quo minus amicus ab amico, quocum puer crevit, conſilium petat, ab illoque vel verbis, vel modica pecunia erigatur: & profecto nulla gens minus ad conflictus bellicos apta inveniunda erat Carniolis, ſi exceperis propria ſponte militiæ nomen ſuum conſecrantes; neque mirum, cum haud capti, & inſcii linguæ, mox inter cochortes teutonas diſtribuebantur, quin prius parentibus, amicis, patriæve valedixerint, jamque germanis cohortibus ſubjecti, militare exercitium ob inſcitiam linguæ non facile diſcentes, Noſtalgici plerique perierunt. Binas has ſufficientes cauſas *Noſtalgiæ*, mortisque in patrio-

triotis meis fuiſſe, certo certius perſuaſus ſum: quid ergo educationem Carniolæ juventutis, aut fictas melodias, quas, etſi in nucleo Carnioliæ natus, perque varias ejus partes digreſſus, profecto ignoro, pro cauſa hujus morbi aſſerere certus *quidam auctor* neceſſum habuit?

## §. VII.

*Noſtalgiæ* ſpecies hucusque tres obſervatæ leguntur, quarum prima *idiopatica*, altera *complicata*, ultima demum *ſimulata* nuncupatur: has ergo ſpeciatim, & ſeorſim conſiderabimus.

## §. VIII.

Prima ſpecies *idiopatica*, quæ etiam aliis *ſimplex* dicitur, illa eſt, quæ cum nullo alio morbo complicatur, ſubjecta ceterum ſana jacta cauſa adoritur, per ſe decurrit, & etſi morbus prima fronte levis videatur, non tamen ideo ridendus, cum vel ipſe lethalis evadere poſſit, vel diriſſimum morbum Melancholiam nempe cum materia, ut effectum, poſt ſe relinquere ſoleat.

## §. IX.

Secunda ſpecies *complicata*, ſeu etiam *ſymptomatica* appellatur, & illa eſt, quæ plerumque gaſtricam, ſynochum, hæmitritæam, tertianam, aliamve febrim comitem habet, & ob eam ratio-

nem complicata audit. Hæc ſpecies periculoſior, imo periculoſiſſima pro ratione febris conjunctæ.

§. X.

Tertia demum ſpecies *ſimulata* dicta eſt, quam juvenes, cujuscunque tandem conditionis, habitus corporis cæterum ſani, aſtute fingunt; in illis plerumque detegetur, de quibus, ſtatum ſuum averſari, ſuſpicio habetur.

§. XI.

*Signa* autem, & *ſymptomata* primæ ſpeciei ſequentia ſunt: Æger a principio incipit taciturnus, & meditabundus magis fieri, ſæpius inadvertenter in-, vel extra conſortium ſuſpirat, tacite obmurmurat, parentum, conſanguineorum, patriæve deſiderium teſtatur, in omnibus mœſtitiam oſtendit, ſolitudinem quærit, fit moroſus: dum vero ſpes parentes, patriamve adeundi affulget, ſubridet, hilaris fit, mox tamen ſuccedit mœſtitia major cum ſuſpiriis, cibum potumque averſatur, color nativus perit, quicum & calor, vires, ſenſusque labaſcunt, ſæpe his cardialgia, ſpaſmi ſeſe jungunt, accedit agrypnia, pulſus inordinatus, excretiones naturales ſupprimuntur, quæ omnia in dies augentur; tandem febris hectica ſub veſperas exacerbans ſuboritur, fit extenuatio totius habitus manifeſtior, facies *Hippocratica*, quam tragœdiam tandem claudit mors. In hac ſpecie unam, al-

alteramve maculam ſub fine vitæ ſe auctores obſervaſſe perhibent: quod, licet in ſecunda ſpecie non tam mirum, tamen in hac ex eadem ratione, ut in phtyſicis ſub mortem, factum credo.

## §. XII.

Dixi ſecundam ſpeciem variis febribus conjunctam eſſe, hinc neceſſario ſigna, & ſymptomata pro ratione febris erunt diverſa: verum hæc recenſere animus non eſt, cum ex fonte ſemejologico hauriri poſſint: ſuppoſita itaque notitia febris, ſi obſervaveris, præſertim tempore remiſſionis, aut intermiſſionis, taciturnitatem, mœrorem, ſuſpiria, præſertim nocturna, & poſt vigorem febris ſuborta, jactitationem, & inquietudinem corporis, averſationem cibi, potusque, attamen hæc omnia non ex delirio quodam febrili deſumenda, ſi pulſum ſolito lentiorem, aut debilem, inæqualem, aut, quod rarius, penitus intermittentem obſerves, ſi præterea lachrymantem videre contingeret, interroga, an non quempiam ſuorum præſentem exoptet? Mox deſiderium vel parentum, vel ſuorum amicorum, vel demum reditus in patriam hilari ore, facieque teſtabitur, ſpem fac, & pulſum omni nota meliorari videbis.

## §. XIII.

Tertiæ ſpeciei ſigna ſunt: Bonus corporis habitus, color, calor naturalis, appetitus bonus, excreta aſſumptis & conſuetudini reſpondentia,

omnia bene coćta, robur muſculorum, æquabilitas reſpirationis, pulſusque, averſatio medicamentorum, præſertim amarorum, ut & diætæ tenuis; his vero maximam lucem affundit notitia averſationis ſtatus, conditionisque vitæ præſentis.

## §. XIV.

Jam ad *cauſas* progredior, *proximamque* in vitio imaginationis conſiſtere dico, & hoc ideo, cum fere omnes, aut ſaltem plerique, ſine medicamento, ex ſolo apparatu ad iter in patriam, aut cognatos ſuos convaleſcunt; *remotæ cauſæ* ſequentes ſunt: Vexatio, irriſio, ludibrium exterorum, ſive ob ignorantiam linguæ, vivendæ rationis illorum hominum, quibuscum vivere coguntur, ſive quod veſtitus talis advenæ irriſionis anſam præbeat: præterea ſi molliter, lautius, aut liberius educti juvenes vitam duram extra patriam ducere cogantur, inter quos maxime adoleſcentes milites, aut monachos, qui vel vi, vel blanditiis parentum ducti, vel minus ſolide ſtatus præſentis incommoda penſitantes, monaſterium ingreſſi ſunt, reperire erit; tum juvenes illi, qui parentibus, conſanguineis, patronisve aliis orbantur, vel ab his deſeruntur, tam conſilio, quam neceſſaria moneta. Huc privatio amoris, honoris, libertatis, inopia cujuscunque rei, tum illi animi affećtus, qui animam mœſtam, & meditabundam faciunt. Jam an non aër ad *Noſtalgiam* quid facere videtur? Mihi ſane; aër enim pro varia ſua qualitate varie quoque corpus afficere ſolet, quod dudum jam Pater HIPPOCRATES his verbis expreſſit: *Aër in*

*in omnibus, quæ corpori accidunt, maximus & auctor, & dominus eſt.* Poteſt autem peccare calore, frigore, ſiccitate, humiditate, denſitate, raritate, levitate, & gravitate; maxime vero nocet aër ille incluſus dictus animalium, aut hominum exhalationibus inquinatus, qui plerumque in carceribus, noſocomiis, inque parvis aliis habitatiunculis invenitur, qui omni reſpiranti anxietatem intolerabilem parit; hæc qualitas ultima, tum & denſitas & gravitas aëris, quantum corpus hominis prius in puro, ſicco, levi, & continuo luſtrato aëre, montano dicto, vivente mutet, *Phyſiologis, Pathologis* præſertim *Practicis* patet, cum dudum hæc phœnomena explicare vos una mecum *Phyſiologia* docuerit, hinc tantum hoc notabo, tres has qualitates Atmoſphæræ maxime *Noſtalgiam* producere poſſe. Favet adhuc huic morbo plethora, bilis corrupta, ſaburræ aliæ primarum viarum, morbi præſertim febriles, & hinc etiam cauſæ eorum, obſtructiones viſcerum, & ſi quæ aliæ.

## §. XV.

Cauſis enarratis paucis *Prognoſim* uniuscujusque ſpeciei faciam: *Noſtalgiæ ſimplicis*, ſeu *Idiopathicæ prognoſis* minus periculoſa eſt, non tamen ideo morbus negligendus, nam caſus practici lethalitatem docuerunt, præſertim ſi ægris omnis ſpes liberi reditus ad ſuos, aut in patriam adimatur. Sed & ejusdem ſpeciei prognoſis periculoſior eſt ratione loci, ſic in caſtris, hiberniis, carceribus, noſocomiis plurimos mortuos hiſtoriæ medicæ teſtantur. Male certe agunt illi Medici,

qui tales ægros non ſolum rident, ſed etiam opprobriis excipiunt, nam Medicum manſuetum eſſe, erigere ægros, & opem ferre oportet.

## §. XVI.

*Prognoſis* ſecundæ ſpeciei *Noſtalgiæ* nempe *complicatæ* peſſima eſt; quis enim eſt, qui ignoret, quantum animi tranquillitas, & ſerenitas, tam in cura, quam in prognoſi boni polliceatur? Contra vero, quantum non periculum auget, ſi contrarium obtineat? Febres conjunctæ per ſe morbi periculoſi ſunt, uti gaſtrica, ſynochus, hæmitritea, tertiana, quas adhuc multo periculoſiores ſymptomata *Noſtalgiæ* ſuborta reddunt, cum non raro primo morbo malignitatem inducere ſoleant. Sit ergo prognoſis circumſpecta.

## §. XVII.

Tertiæ ſpeciei *Prognoſis*, ſcilicet *Noſtalgiæ ſimulatæ*, cuilibet patet; ægri amore tamen, ne forte a ſuis præpoſitis ob aſtutiam ſuam nimis ſevere caſtigaretur, eum ægrotare, ſed tamen facile curatum iri, ſalva conſcientia dicere licebit.

## §. XVIII.

*Therapiam Noſtalgiæ Idiopathicæ* maxime pharmaca moralia abſolvunt, quæ itaque ex amicorum, præſertim patriotarum conſuetudine, ſermone

mone patrio, ludis, theatris, deambulationibus, peregrinationibus, commeſſationibus prudenter inſtitutis, tum & ſufficienti, vel ſaltem neceſſaria nummorum copia petuntur: Medicus interim ex cardiacis lenioribus præſcribet, quorum ſelectum, & formam materia medica dabit; medicamentum vero tale non ſolum languorem fugabit, ſed etiam mentem hilariorem reddet, atque ſecretiones naturales promovebit. Præter hæc amaris anorexiæ ſuccurrere poterit: Agrypnia emulſione narcotica, vel alio hujusmodi medicamento ſub noctem dato ſopietur. His tamen omnibus incaſſum adhibitis, ſi morbus gravior eſſe incipiat, unicum auxilium ſupereſt, reditus nempe ad ſuos, patriamve; licet enim noſtalgici proſtrati, debiles, vix e lecto ſurgere poſſint; tamen, cum certa ſpes eſt, ſe brevi in patriam reverſuros fore, mox melius ſe habent, vires reſtaurantur, & in ipſo itinere ſæpe penitus convaleſcunt, quibus vero ea ſors eſt, ut vel ex noſocomiis, vel carceribus, aut apud ſuos recipi non poſſint, aut quorum vitæ conditio non amplius permutari poteſt, aut ſi parentibus, omnique fere humano ſubſidio orbi ſint, in his omnis cura tam chirurgica, quam pharmaceutica unacum morali fruſtranea erit, & omnes certo certius morientur. Evacuantia vero, ſub quocunque titulo præter indicationem data, ipſis ſumme nocent: excipe tamen plethoram, ubi venæſectio, ſaburras varias, ubi modo emeticum lene, modo eccoproticum indicatur, & juvat.

## §. XIX.

*Noſtalgiam complicatam*, ſeu ſymptomaticam febri gaſtricæ, ſynocho, hæmitritææ, aut tertianæ plerumque conjunctam eſſe dixi; his vero febribus per ſe decurrentibus ſæpiſſime lingua glutinoſa, obſeſſa cruſta ex albo flavicante, nauſea, vomitus, capitis dolor, anorexia &c. ſeſe jungere ſolent, nam febrium harum cauſa frequens eſt nimia ingurgitatio, & ingeſtio ciborum, ſive quantitate, ſive qualitate peccantium, tum & bilis ipſa corrupta prægreſſo nimio æſtivo calore: ſi ergo ex tali cauſa materiali hæc ſymptomata propullulant, evacuante opus erit. Verum cum *Noſtalgia* hæc ipſiſſima ſymptomata ex ſingulari quadam nervorum affectione, & rariſſime ex materiali quadam cauſa ſibi conjuncta habeat, opus erit, Medicus quam circumſpectiſſimus ſit, omnia bene penſitet, an hæc phœnomena ſymptomata morbi, an vero phœnomena ſymptomatis epigenomena ſint, ut quantum poſſibile ſe certum reddat, an evacuans dandum ſit, nec ne? Memores enim nos moniti GALENI eſſe oportet, qui *pharmacum Medico tam diu obedire, quamdiu in ejus manu, exhibitum non amplius obtemperare* monet. Si ergo ſaburra, ſeu bilioſa, ſeu alia putris certo præſens cognoſcitur, exhibendum eſt evacuans, & bonos præſtabit effectus; nam hoſtium turbis primariis pulſis, minori vi reſiduæ pellentur. Ille vero, qui emeticum mox ad nomen nauſeæ & anorexiæ ſine præmiſſo ſevero examine porrigeret, is, ita *Clariſſimus* DE SAUVAGIUS affirmat: *Potius animam foras ejiceret, quam illam, quam ſibi fingit ſaburram.*

De

De cætero mox ad Corticem Peruvianum cum prædicto Auctore fere omnes ſcriptores confugere monent: nonne ob febrim, vel jam a principio malignam, aut in malignam tranſmutatam? Præterea emulſiones cum ſufficienti narcotici doſi veſperi ſunt exhibendæ: inſimul etiam proxima ſpes redeundi in patriam ægro facienda eſt, imo debilis, febri detentus adhuc, vel rheda, vel lectica ad parentes eſt dimittendus; nam hic ſolus itinerationis apparatus proximus plus valet ad morbum abigendum, quam omnia remedia vulgaria; imo ſunt aliqui, qui ex ſola perſpecta libertate patriam ſuam repetendi, illico convaleſcunt, & *Noſtalgiam* pellunt, licet patriam ſuam non repetant; ſed ſatis eſt, ſi ſaltem æger fere in medio itinere vires, & paulo poſt ſanitatem recuperet.

Si vero *Noſtalgia* tertianæ complicatur, ægerque ſimul obſtructionibus abdominalibus laboret, ſolventibus, ſalibus mediis, amaricantibus prius exhibitis cortex dandus, aut ſi periculum ob paroxyſmos vehementiores his ſimul jungendus erit. Mediam ante omnes curam abſolvit Medicus patriota, cum audita paterna lingua fiduciam ſimul majorem reſtituendæ ſanitatis æger acquirat, ſolaque hac occaſione jam plurimum erigatur.

## §. XX.

*Noſtalgici ſimulati* autem plerumque aſtutia ſua jam noti monitis primo blandis, & clandeſtinis, diæta tenui, tractione frequentiori ſetacei ad

nucham facti, pulvere quodam amaricante ex *gentiana*, *chamæpyti*, *abſynthio &c.* curantur; novimus enim amara a plerisque reſpuitum, & digeſtionem citius abſolvere, appetitus ſenſum fortiſſimum excitare, ob quas rationes cibis facile diſſlandis, rariusque exhibitis ventriculus ſani hominis haud diu obediet: tandem ſi ultra modum pertinax foret ſimulatus, minis, & ſeverioribus auxiliis ad rationem perducendus erit. Attamen haud credo his opus fore, cum diæta tenuis, & pulvis amaricans ipſo ſimulato morbo certo certius brevi imponet finem.

---

# X.

JOSEPHI CSEH SZOMBATHY,
COMAROMII - HUNGARI

# DISSERTATIO
## DE
## MORBIS GLANDULARUM SECUNDUM ÆTATES.

### PROOEMIUM.

Glandulæ & cum reliquo corpore ægrotant, & peculiares ſibi acutos æque ac diuturnos morbos habent. De his aliqua HIPPOCRATES, vel qui ſub ejus nomine latere voluit, prodidit a). Celeber-

a) In libro de glandulis.

berrimus vero *Richardus* Russel editis duobus utiliſſimis libellis a) hanc doctrinam præ aliis ulterius excoluit, cujus in multis auctoritate uti non dubitavi.

Duos mihi fines in hoc Tractatu propoſui: primum ſtatum glandularum ac totius corporis, in ſingulis ætatibus examinare; deinde cuilibet morbo, curationes uſu ac experientia maxime probatas, ex inſtituti ratione breviter adjungere.

Anatome multa adhuc de glandularum natura dubia & obſcura reliquit: ideo harum quoque Pathologia ac Therapia, magnis difficultatibus premitur, ut poſteris ampliſſima meſſis ſuperſit. Quoniam in animo habui glandularum adfectus, ſecundum ætates perſequi: eos, qui ſine ætatum diſcrimine adoriuntur, præterii.

## CAPUT PRIMUM.

### *De Glandularum adfectionibus primis menſibus a nativitate.*

Primæ ætati proprium eſt celeriter increſcere, ideoque liberalius nutriri. Quo alimentum laudabile ſæpius adſumitur: eo major humorum copia, cum

a) On glandular conſumptions. Item The Oeconomy of Nature in acute and chronical Diſeaſes of the Glands.

cum veloci incremento in corpore naſcitur. Videmus tenellos infantes, quibus & ſanitas integra eſt, & cibus ſalubris abunde præſtatur, in longum extendi, facie, artubus, totoque corpore turgere. Quamdiu hi ea, quæ nutrices cibi potusque cauſa exhibent, apte digerunt, commode ſe habent: ſed difficile eſt in victu tempora, modum genusque conſtituere, propterea, quod rara ſit in nutricibus moderatio, ne aliud quam expedit, aut ejus ipſius nimium ſuis ſuppeditent; quo fit, ut & alimenti copia teneros male habeat, & corrumpatur. Quæ incommoda eo magis neceſſario contingunt: quod in infantibus viſcera debilia, humores omnes aquoſi ac tenues, bilis fere ſine acrimonia, non facile naturam adſumtorum mutent.

Benigna igitur ſemperque vigil Natura, in hac vitæ periodo, cutem raram, os naresque perpetuo humore madentes, alvum mollem ac ſolutam eſſe voluit: ut ſi quid redundet oneri futurum, protinus emittatur. Atque hæ evacuationes recens natos, non ſolum in ultima pueritia periculo eripiunt: verum etiam procedentibus temporibus incolumitatem promittunt.

Neque hæc obſervatio nova eſt. HIPPOCRATES in libro de morbo ſacro prodidit: *Quibuscunque*, inquit, *dum pueri ſunt, erumpunt ulcera in caput, in aures, ac in reliquum corpus, & qui ſalivoſi fiunt ac mucoſi, hi ipſi progreſſu ætatis facillime degunt.*

Raro

Raro autem ſolis his modis plenitudo tollitur, quin aliæ continuo ſecretiones cum bonis ægri rebus ſuccedant. Syſtema ergo glandularum molle adhuc & laxum, ob eamque cauſam fluxionibus recipiendis opportunum, in primis hac ætate morbis patet. Quorum quæ natura ſit, quaque prudentia, in iis tractandis Medicum ſe gerere deceat, proponam.

Glandulas itaque ſub cute ſedentes, omnium primo abundans noxiusque humor occupat: hinc nuper natos puerulos, manantia capitis ulcera, eruptiones in ea parte, quæ capillitio tegitur, aurium humiditas, inguinum exulcerationes exercent: neque cutem rumpi aliis in locis rarum eſt.

In morbis his cutaneis præſidium ſecundæ valetudinis Medici tum antiqui, tum recentiores quæſiverunt: quoniam largas ejus generis excretiones ſaluti, ſuppreſſas multis exitio fuiſſe deprehenderunt. Emanat ex ulceribus ſanies parcius, vel copioſius, ſuntque quibusdam moleſta, & diuturna ſatis: donec ſupervacuo humore emiſſo, ſponte naturæ coëant; aliquando degenerant, cutemque quam contingunt, erodunt.

Vires laboranti conſervare, ulcera depurare, effluxum materiæ morbum committentis prudenter regere, in hac curatione præcipua ſunt. Aër purus & ſiccus, mundities, lac nutricis ſanæ, junioris, victu blando utentis, exercitium corporis, quod his ætatibus convenit, vires præſtant. Sordibus in ulceribus recte ſuccurritur: ſi adfectæ partes, cereviſia, vel vino tenui, cui tantillum butyri, & ſacchari additum eſt, crebro eluantur. A

diu-

diuturnitate ulceris raro periculum imminet, quare ſi ſanitas conſtet, humor utiliter effunditur; ſi vero corpus conſumi cœperit, ideoque longam jacturam non amplius pati poſſe videatur, parti maxime laboranti ſubveniendum eſt. Sed ſalutares iſtius generis excretiones intempeſtive cohibere non erit ſine gravi noxa: continuus enim ad dormiendum conatus, eructationes pituitæ tenacis, ructus acidi, vomitus, flatus, pavores, vigiliæ, livores, circa os, oculos, teſtes in maſculis, dormientibus penis erectiones, convulſiones, vitæque finis inſtabunt.

Medici conſulti, ſanguine miſſo; cantharidibus admotis, fonticulis, ſetaceis, ſecretionibus conſuetis auctis, ſalutem moliuntur: quæ medicina ut neceſſaria, ita quandoque ſera eſt. Plus in hac ægritudine ſibi Natura, quam ars vendicat, multoque ſæpius proficit: utpote, quæ inutili humore ad glandulas inteſtinalis tubi rejecto, diarrhæaque concitata, ægrum reſtituat.

Verum cum poſui, alvum fluere frequentius etiam quam ex conſuetudine, in hoc adfectu pro valetudine eſſe: accidere tamen poſſe, ut non impune feratur, ſubjungam. Interdum enim febriculas, dejectiones virides, bilioſas, tormina, crurum ad abdomen contractiones, ac inſultus epilepticos excitat: quæ mala niſi removeantur, æger extinguitur. Nobile remedium ex abſorbentibus & rheo *Illuſtris* HARRISIUS jure ſuo celebrat a): Quod ne-

a) In Tractatu de morbis acutis infantum.

neque impetum ventris continuo prohibet, & turbas ſopit.

Illud interrogari me poſſe ab aliquo ſcio: ſi hæc non reſpondeant, moriturusque infans videatur, utrum papaveris lacryma propinanda ſit? Cui ſubjiciam: non quidquid intentionem animi, aut prudentiam exigit, protinus ejiciendum, ergo tale quid ſemel ac parce recte dari exiſtimo, quo & deliberationi, & mutationi remediorum tempus pateat.

Inflammationes quoque circa umbilicum, puerulos primis menſibus fatigare HIPPOCRATES animadvertit, unde glandularum ejus loci acris humiditas abdomen lædit: hanc calamitatem incuria nutricum adducit, eamque paullo curioſior mundities brevi tollit.

In hac etiam morborum claſſe continetur, peculiaris in glandulis adfectio, quam Græci Aphthas, Latini ſerpentia ulcera oris nominant. Horum, quæ origo & cauſa ſit, equidem me ignorare fateor: eo, quod illarum rerum uſus, quas Aphtharum cauſas auctores ſtatuunt, earum generationem remoretur. Certius eſt, ut habitu conveniant: indole tamen ab adultorum Aphthis multum differre. Aphthas in adultis integra Diſſertatione complexus eſt *Vincentius* KETELAERTIUS a). Magni BOERHAAVII Commentator illas exanthematibus miliaribus analogas cenſet b).

Aph-

a) De Aphthis noſtratibus.

b) Swietenii Comment. Tom. III, ad Sect. 982.

Aphthæ in infantibus duplici ratione ſe produnt: interiora labiorum, oris, faucium, totiusque alimentalis ductus, procedente morbo, cruſtæ albidæ, cremoris lactis non diſſimiles occupant; interdum puſtula primum una alterave, in labiis aut lingua obſervatur, ex quo principio ſe malum per loca vicina, late diffundit. Aliquando vero Aphtharum origo in ventriculo eſt: quosdam enim ructus, ſingultus, pluraque hujus viſceris vitia prius fatigant, quam maculæ albæ in poſtica faucium parte elevari videantur. Recedere rurſusque redire conſueverunt. Quos Aphthæ male habent, ſomnus, febricula, inquietudo, oris inflammatio, ac dolor, ſternutamenta, raucedo, gulæ aſperitas, tuſſis, deſtillatio urgent. Hæc communia & levia, plusque incommodi quem periculi habent: ſed peſtiferum eſt fluxionem ad glandulas, quæ aſperam arteriam plurimæ circumſtant penetraſſe, tum enim infantes difficultate ſpirandi ſtrangulantur, ſubitoque moriuntur. Si eadem ægritudine inteſtina ipſa corripi contingat: dyſenteria, cæteraque excoriati canalis cibarii pericula ingruunt. Ubera infantibus aphthoſis, plerumque ſine metu contrahendæ labis præbentur: jure nihilominus hæc ulcera nutricibus inviſa ſunt, quia non inſolitum eſt, mammam qua parte contingitur exulcerari.

Galenus *facile* inquit *Aphthas placari, ſi infantis os, cibis & potibus inſuetum modice adſtringas*: quod inter initia, morboque leviori ſufficere poteſt. Symptomatum ſyndrome, alvum leniter ducentia, abſorbentia, detergentia & exſiccantia externe adplicata requirit. De linimentis duobus, quæ maxime ex uſu eſſe comperi, referam. Prius boracem cum ſyrupo violarum reci-

pit. Poſterius RIVERIUM auctorem habet a): ſi inquit, non ſit inflammatio, unicum & ſummum remedium eſt ſpiritus vitrioli aut ſulphuris. In pueris permiſcetur dictus ſpiritus, cum melle roſaceo ea proportione, ut leviter linguam feriat, & cum penicillo ex linteo, baculo alligato, Aphthæ illiniuntur frequenter, ac cito curantur. Quod ſi non levet: addatur alumen uſtum majori vel minori doſi, prout adfectus vehementia poſtulare videbitur.

Exulcerationes nutricum, aqua calcis vivæ, ceratoque impoſito, curationem recipiunt.

## CAPUT SECUNDUM.

### *De Morbis glandularum in Dentientibus.*

Hujus periodi morbos ex HIPPOCRATE b), hunc in modum expreſſit CELSUS c): *Propria*, inquit, *dentientium gingivarum exulcerationes, diſtentiones nervorum, febricula, alvi dejectiones, maximeque caninis dentibus orientibus male habent: quæ pericula pleniſſimi cujusque ſunt, & cui venter maxime adſtrictus eſt.*

Denti-

a) Prax. Med. Libr. VI. Cap. 5. pag. 289.

b) In libro Aphoriſmor. Sect. III. Aph. 25.

c) De Medicina Lib. II. Cap. 1.

Dentitio incipit ſeptimo, octavo, nono, vel decimo menſe, ſerius aut citius pro incrementi corporum ratione: ac quarto plerumque anno finitur. Hoc in negotio lente Natura procedit, ſenſim vaſa diſtendit, partesque diducit, quo fiat expeditior denti tranſitus: gingiva igitur ante ejus eruptionem circa dentem crebrius intumeſcit ſubſidetque.

Duo ſunt ſtadia dentitionis infantibus moleſta: prius, quo dens oſſe maxillari primum emergere nititur, & quo gingivæ pars ſuperior ac extera, circulo quodam albido circumſcribi ut plurimum ſolet: poſterius, quo dens mole jam auctior, & amplior factus, gingivam tumidam reddit, inflammationem inſignem in eadem parit, illamque perrumpere conatur.

Inter omnes adfectus, qui vitæ infantum interminantur, nullus tot gravia ſymptomata progenerat, quam dentitio laborioſa. Propoſiti memor, morbos, qui glandulas invadunt, remediaque ſingularum laborantium partium exequar, orſus a faucibus.

Ubi gingivæ tenſæ inflammationem adſciſcunt: tonſillæ, œſophagi, ac pulmonum glandulæ intumeſcunt, humorque in illas deſtillat, qui fauces exaſperat, tuſſim movet, vocem obtundit; ſaliva profluit, glandulis ſalivalibus adfectis.

Faucibus ſubeſt ſtomachus, in quo etiam nunc plura incidere vitia conſueverunt: humorum ſeroſorum ac noxiorum illuvies adoritur, & tunicas ejus adeo oblinit, ut functiones naturales plane

 per-

pervertantur. Ideo dentientes medicamina & alimenta vomitu reddere; pituitam habitu ac colore diverſam vomere, ſpiritum gravem emittere vulgare eſt.

Neque minus hæc calamitas inteſtinales glandulas adfligit: venter flatibus impletur, tormina, alvus fuſa vel ſuppreſſa, unaque ſymptomata omnia, quæ ventrem plus æquo fluentem, aut nimis pigrum excipiunt, comitantur.

Cuncta hæc ex eodem fonte proveniunt, quippe quod dens ex alveolo facile in conſpectum erumpere nequeat. Summa ergo ope niti decet, ut illius eruptio promoveatur, quod obtinetur emolliendo & relaxando gingivas, comprimendo illas contra dentes corporum durorum glabrorumque affrictu, inciſione veſiculæ albæ, quando dens jamjam adparuit. Ut autem dentis explicatio ægrum expeditiſſime ſublevet: interdum tamen a ſymptomatibus curationis tela ordienda eſt.

Quare ſi ventriculus ab irritatis nervis tam graviter adficiatur, ut nulla medicamenta, ne dicam alimenta pauliſper retinere queat: æquum videtur & neceſſarium, ut ad Narcotica transgrediamur. Ubi ſtomacho pituita gravis eſt: ſi nihil impedit, cum fructu & ſatis tuto emeticis pugnatur. Quem ventris fuſi mala detinent, quo auxilii genere utatur, a me Capite primo comprehenſum eſt. Si venter nihil reddit: febrim accendit, cerebrum lædit, convulſiones movet. Primum eſt alvum ducere, & abdomini, quæ emolliant imponere: deinde ſanguinem inciſa vena, vel hirudinibus pone aures adhibitis mittere, ſi a plenitudine

per-

pernicies imminet, quod nihilominus perpetuum non eſt; neque alienum erit in nervorum diſtentionibus, virtutem ſpiritus cornu cervi experiri.

## CAPUT TERTIUM.

*De Morbis in glandulis a dentitione, usque ad tempora pubertatis.*

Ubi paulum annis proceſſum eſt, ſic tamen, ut nondum perventum ad puberem ætatem ſit, pluribus ægritudinibus glandulæ objectæ ſunt. Facilius autem omnium morbi, curationesque in notitiam venient, ſi prius eorum naturam in univerſum breviter oſtendero.

Infantis in otio & ſomno, lacte ſolo fere ſuſtentatus, tepore cubiculi ac lecti fotus, vitam degit: puer corpus exercere, cibis valentioris materiæ uti, aura liberiore frui incipit; in hoc igitur cutem compactiorem, denſiora fluida, ſolida rigidiora, oculus percipit. Senſim vero ac lente admodum has mutationes induci æquum erat: quo puer adoleſcere juſtamque in molem increſcere poſſet. Fibræ ergo licet roboris aliquanto plus, non adhuc tamen ſatis habebunt, minus elaſticæ, laxæ, ac debiles erunt. Unde facilem vaſculorum ex fibris conflatorum extenſionem, rupturam, in ſua contenta liquida inertiam, tumores a diſtendentibus, putrefactiones a ſtagnantibus vel extravaſatis liquidis, tum ea, quæ ex binis hiſce ſequuntur infinita mala, oriri neceſſum eſt. Atque cuncta hæc

in primis glandulis impendent, quibus molliſſimam fabricam, & humores ad motum pigerrimos Natura dedit. Sed glandulas ſubcutaneas, cutis jam denſior, ſubjectique robuſtiores muſculi tutas præſtant, interiores itaque quibus hæc præſidia deſunt, ſi quid vitii in corpore naſcitur præcipue lædi oportebit.

Origine adfectionum glandularium hujus ætatis, veluti in conſpectum quemdam, quatenus ſcire curandi neceſſarium eſt adducta: ipſas prout in ſingulis partibus conſiſtunt, explicabo.

Pueris uſque ad pubertatem, & puellis ad menſtruæ purgationis initia tonſillas fieri Hippocrates adnotavit a); quarum cauſam Aretæus inde repetit b): *Præcipue namque*, inquit, *pueri, multum frigidum aërem inſpirant, quoniam in his plurimum caloris ineſt, & ad cibos intemperantes ſunt, & varia concupiſcunt, & frigidam potant, & excandeſcentes ac ludentes, altius vociferantur.* Adſurgere ac rurſus detumeſcere tonſillis ſolemne eſt. Equidem non facile inflammantur, vel abſceſſum formant; ſed natam ſemel ſuppurationem levibus de cauſis ſuſcitari obſervationes loquuntur.

Tonſillarum curam eleganter tradit Celsus c). Illis inflammatis eadem methodo, qua inflam-

mato-

a) Sect. III. Aph. 26.

b) De cauſis & ſignis acut. morb. Lib. I. Cap. IX.

c) Lib. VI. Cap. 10. Item Lib. VII. Cap. 12. No. 2.

matoriæ anginæ ſuccurritur: reſolutio tentanda, præſertim gummi guajaci exhibito, quod debitis evacuationibus præmiſſis inſtar ſpecifici in hoc morbo operatur a). Ea ſi non obtineatur: abſceſſus ad maturitatem perduci, pureque liberari debet. Tumoribus tonſillarum chronicis, in inciſione chirurgica auxilium eſt.

Sed columellæ vitia quosdam a prima, ut videtur conformatione frequentius infeſtant. Horum deſcriptionem b) & medelam c) accuratiſſime, ut omnia exponunt Aretæus ac Celsus d). Ea, vel laxatur, vel quod rarum eſt inflammatur. E palati extremo propendet, inque fauces & gulæ caput fertur, itaque hæc loca titillatione quadam afficit, metuque præfocationis ſollicitat. Creſcente inflammatione imo ejus pars grandeſcit, ſumma tenuis eſt, tuncque malo Hippocrates uvæ nomen dedit. Idem obſervat e): quos infantes dum lac ſugunt tuſſis urget, uvam majorem habere.

Raro hic morbus, ſi protinus ab initio recte curari cepit, hominem tollit. Quare ubi uvulam inflammatione obſideri contingit: ad gargariſmata ex adſtringentibus & diſcutientibus deveniendum: utileque eſt linimento volatili aliquoties in die cervi-



a) Franc. Home princ. med. libr. II. Part. III. Sect. 2.

b) De cauſis & ſignis acut. morb. Lib. I. Cap. VIII.

c) De curat. morb. acut. Lib. I. Cap. 8.

d) Lib. VI. Cap. 14. Item libr. VII. Cap. 12. No. 3.

e) De dentitione.

vicem perungere, dein pannis laneis tegere. Interdum ſal gemmæ vel ammoniacum, ex AVICENNÆ conſilio, uvæ admotum ſolum ſufficit.

Illud præterea in hoc adfectu animadverſione non indignum eſt, quod inflammationis, quæ modo conquievit, facilis alio tempore reditus ſit: quo fit, ut hæc pars evadat æquo longior. Tunc ſpiritum difficilem, tuſſes, moleſtamque deglutitionem efficit, ſic ut aliquando ſumta pocula per nares reſiliant. Nulla re melius, quam particula ſupervacua præſecta periculum cavetur.

Venio nunc ad Rachitidem, genuinam fibræ debilis & laxioris glandularum ſyſtematis ſobolem. Infantes a ſexto menſe nativitatis ad ſeſqui annum frequenter; ab hoc ad finem ſecundi anni cum dimidio frequentiſſime; ſed poſt annum ætatis quintum fere numquam hoc morbo corripiuntur. A prima origine articulationum glandulæ, oſſiumque capita fluxionem recipiunt; protuberant epiphyſes, ad juncturas radii, ulnæ, humeri, genu, tibiæ, fibulæ; coſtæ qua parte ſterno committuntur, in nodum adſurgunt; cutis laxa; tumor faciei œdematoſus, caput magnum ſuturis amplis interſtinctum, flacciditas in muſculis accedunt. Scrophularum incipientium ſigna, infarctus glandularum meſenterii ac colli, in vivis mortuisque adparent. Experientia conſtitit, pleniſſimos quosque ex infantibus, & quibus futuræ hiantes caput ampliſſimum reddiderunt: rachitide, ſcrophulis, epilepſia, aphthis pertuſi, cæteris gravius mulctari.

Cum-

Cum propoſuerim, quantum ad præſentem ſcopum attinet rachitidis ingenium: ad ea ſigna tranſibo, ut quas aliquis habere notas poſſit, fauſtus triſtisve ſit curationis exitus, indicem. Quibus Rachitidem error in regimine vitæ induxit, facilius ſecunda valetudo contingere poteſt, quam his, quorum corpora præcedentes morbi vitiarant. Quo grandius caput, articulationum prominentiæ majores, oſſa magis incurvata: colligere licet, morbum etſi non interemerit, eo tamen longius tempus habiturum. Hydrocephalus, aſthma, phthiſis pulmonalis, hydrops, febris hectica, lues venerea, ſcorbutus, periculum mortis ſubeſſe teſtantur. Eruptio cuticularis & calor, medelam accelerant.

Cognitis indiciis, quæ nos vel ſpe conſolentur, vel metu terreant: ad curationem morbi tranſibo. Eliminanda ſeroſa colluvies vomitoriis & rheo, certis intervallis repetitis: poſtea laxa partium firmarum fabrica roboranda exſiccantibus, amaris, martialibus, cortice peruviano, balneo frigido ſi vires ſufficiant, frictione, exercitio moderato, uti cunarum agitatione, rheda, artificiali corporis ſuſpenſione, vel geſtatione; diæta exſiccante aëreque ſicciſſime Levretus vir in arte obſtetricia magnæ auctoritatis, radici rubiæ tinctorum, Boyleus enti veneris, ni nauſeam moveat, Marckius infuſo glandium toſtarum quercus, in Rachitide celebre nomen conciliarunt.

Frequentes ubique hac ætate, ac utrique ſexui maxime familiares ſunt adfectus ſtrumoſi generis. Viſcidis humoribus infarctæ tument & indurantur glandulæ parotides, maxillares, ſublingua-

 les,

les, lacrymales, thyreoidea, alarum, mammarum, inguinum, pulmonum, meſenterii, aliorumque viſcerum. Commune illis eſt non facile matureſcere, longo ſpatio detinere, febres interdum movere, ac plerumque juxta cicatrices reſurgere. Pernicies ut ſedes ſunt: deformitas, lippitudo, oſſium caries, ſpina ventoſa, ancyloſis, febris lenta hectica, aſthma, malus corporis habitus, phthiſis, atrophia, hydrops, ſudores colliquativi, maraſmus, interitus. Tumores externi oculo patent, ſed in hoc præcipua ars eſt, quæ ſymptomata æſtimat, indeque colligit, interioribus ſedibus labem ſimilem ineſſe: fit enim, ut quæ medendi cauſa ægris dantur, nonnumquam adfectum in pejus aliquibus vertant. Glandulæ ſalivales & colli crebrius laborant: quod frigori, compreſſioni, & contrectationi magis pateant. Si hæc genera morborum neque pubertate, neque prima venere neque in fœmina primis menſibus finiuntur: fere longa ſunt, & ſpem ſanationis tollunt. At per ætatis & habitus mutationes in juvenibus, ita ſponte ſua quandoque deſinunt, ſtrumæ in primis ſcrophulæ & epilepſiæ: ut ſanitas integra reddatur. Atque hinc ut opinor origo tactus ſanantis regii, multiplicisque medicinæ repetenda: ut magis quid quiſque perſuaſerit ſibi adpareat, quam quid evidenter compererit. Vere maxime quibus hæc ægritudo ante pubertatem non evincitur, in metu eſſe conſueverunt. Antiqui morbis glandularum implicitis, talia potiſſimum ingerebant, quæ acidum in primis viis corrigere, chylumque blandiorem reddere apta nata ſunt: nec in eo vanam rationem ſecuti videntur.

Curationis cauſa tumores ſtrumoſi generis in duas ſpecies dividam, quatenus horum aliqui in exterioribus corporis ſedibus conſiſtunt, alios ratio potius quam ſenſus attingit. Non quod inter ſe multum diſcrepare credam: verum quoniam interiora viſcera, medicamentis duntaxat per os aſſumtis recreantur; in externis vero partibus, ut hæc negligenda non ſunt, tamen etiam manu curari debeant.

Idem in utriſque Medentis ſcopus eſt: ſanguinis reliquorumque humorum pravitatem corrigere; poſtea ipſos tumores auferre. Atque ambabus indicationibus, quoad internos adfectus, eadem fere ratione ſatisfit. Illud vero ignorari non oportet, tametſi remedia magnis artificibus laudata conjunctim recenſeam: non ideo omnibus ægris eadem auxilia convenire, ſed diverſarum rerum, in modo, ſelectu, tempore, utilitatem eſſe.

Ergo evacuationes, quæ fiunt ſanguine miſſo, vomitoriis, purgantibus amaris, reſolventia, quæ modice ſtimulant, ut ſapones nativi & factitii, vegetabilia aromatica, cicuta, aqua calcis, ſales alcalini fixi, ſpongia ad nigredinem uſta, antimonialia, martialia, mercurialia, ſulphur, aquæ ſulphureæ, cortex peruvianus, aqua marina, balſamica, gummi ferulacea, diuretica, ſudorifera æque ac in lue venerea; ſex rerum non-naturalium prudentior uſus, ſalutares effectus multis dederunt.

Proprie quædam ad eos tumores pertinent, qui exterius ſiti ſunt: hos fonticulis, ſetaceis, medicamentis externis reſolventibus; maturantibus ſi

Na-

Natura ad ſuppurationem tendat; cauſticis vel ferro, ſi chirurgia ſine periculo adminiſtrari queat, amovendos eſſe ſummi auctores tradiderunt.

## CAPUT QUARTUM.

*De Morbis glandularum, a pubertate ad annum ætatis trigeſimum quintum in viris, & annum quadrageſimum ſextum in ſequiori ſexu.*

Ad eam periodum progredimur, quæ vitæ humanæ partem adeo memorabilem comprehendit: ut ob illam cumprimis omnipotentem rerum Conditorem ortos nos voluiſſe prædicari poſſit. Humanæ ſpeciei propagatio, felicitas publica & privata hoc intervallo continentur. Hos fines, ut adſequeretur Natura, quibus gradibus habitum corporis pueri, ad eam perfectionem evehat cujus capax eſt, conſiderabo.

Ergo muſculi robuſtiores, ſulcos & foveas oſſibus nunc profundiores imprimunt: ut & tendinum inſertiones firmentur, & ipſorum actio evadat expeditior. Ligamenta juncturarum hactenus debilia & laxa, jam firmata magis luxurians epiphyſium ſpongioſarum incrementum inhibent, glandulas in articulationibus poſitas comprimunt: quo ſeparatio ejus liquidi promoveatur, cujus virtus eſt, humectare partes, ne oſſium capita exſiccata, propter frictionem continuam incaleſcant. Canales elaſtici, & cor viribus pollens, imperium in ſanguinem validius

lidius exercent: ita denſitatem in fluidis, caloremque animalem intendi oportet. Humores omnes elaborati, ſenſuum organa recipiendis mutationibus ab objectis idonea reddunt. Atque his mediis puer imbecillus, languidus, opis alienæ indigus, laxioris compagis, ſenſim juvenis fit; cui pellucida cutis, facies purpureum florem induta, formæ gratiam, robur vero auctum aptitudinem ad obeunda quælibet munia conciliant. Sed & incremento in longitudinem ſerius ocyusve finis imponitur, corpusque ad plenitudinem creſcere incipit, ramis vaſorum collateralibus dilatatis. Credere igitur par eſt, quibus ad hæc tempora ſanitas nullo vitiorum confinio læſa eſt, nunc ſaniſſimos ætatem agere. Illud magis mirum, ineunte pubertate eam ſolidis fluidisque mutationem induci, qua obſtructa viſcera referentur, humores viſcidi lentique reſolvantur: itaque difficillimas ægritudines, ſtrumas, adfectus cutaneos, epilepſias, hemicranias, aliasque, quibus ſub jugum mittendis impar medicina fuit, Naturæ benignitate ægros dimittere.

His cognitis etiamnum cauſa noſcenda eſt, a qua tantæ commutationes pendent. Ut primum pubertas venit, diverſi glandularum ordines in actum deducuntur, quarum in eo vis eſt, ut partes, quæ multo modo quam antehac luculentius diſtenduntur, ſtimulent, eaque ratione ſexus utriuſque homines ad veneris gaudia incitent, ut cupide generatim ſecla propagent. Sub annum decimum tertium vel paullo ſerius, inſignis in fœmina mutatio producitur, novo tunc nixu, ſanguis omnis in puella incitatur, mammæ effloreſcunt & pubes, & eodem tempore menſtrua fluere incipiunt. Ovaria, quorum in fœcunditate prærogativa eſt,

ſumme

ſumme turgida ſunt, veſiculæ fluido lymphatico coagulabili replentur. Iisdem fere annis ſemen virile generari animadvertitur, cujus aliqua portio cum humore aqueo in corpus reducitur, ſanguinique addita, odore ſibi peculiari & gravi impraegnat, barbam, pubem evocat, vocem mutat moresque, ſanguinem ipſum nobilitat, ut partes omnes nervoſas perluens, has magis quam antea foveat, oblectet, ac corroboret.

Præmiſi adoleſcentiæ commoda, ut ex his morborum indoles, quibus illa ætas infeſtatur, æſtimari poſſit. In quibus tradendis ea libertate utar, ut primum glandularum adfectiones perſequar, quæ ſexuum diſcrimina non obſervant; deinceps eas exponam, quæ cuique ſexui propriæ ſunt.

Habitu corporum per pubertatem firmato, peccans in glandulis laxitas emendatur, ideoque copioſæ ſecretiones, infanti ac puero moleſtæ, jam ceſſant. Auctum partium firmarum robur, adfectus alterius generis ſequuntur, qui non infirmitate, ſed onere nocent. Morbis inflammatoriis, horumque comitibus febribus, juventus expoſita eſt; nec improbabile videtur, multo eos frequentiores futuros, niſi ſpontaneæ hæmorrhagiæ narium, & menſes in amabili ſexu, febriles motus frangerent. Ubi aliquanto impetuoſior inflammatio invadit: criſes per glandulas fiunt. Solemne multis febribus eſt, ſive graſſentur epidemice, ſeu ſporadicæ ſint, impetum morbi ad glandulas ampliori ductu excretorio præditas converti: ideo glandulæ oris, faucium, colli, parotides, pulmonum, tubi cibarii, axillarum, inguinum, ſæpiſſime adfliguntur.

HIP-

Hippocrates ejusque ſucceſſores, tumores, qui glandulis a febribus accidunt, ita dividunt, quatenus alii in principio morbi, materiaque ut loquuntur cruda exiſtente adparent; hos communi conſenſu damnarunt: alios ſigna coctionis præcedunt; eos pro ſalutaribus habuerunt: quidam ſero nimis, ægri naturæque viribus proſtratis conſpiciuntur; illos imminentem mortem oſtendere prodiderunt.

Magna in his tractandis cautio adhibenda, quia levis error ægrum præcipitat. Agreſtes cum reprimentibus continuo experimentum faciunt, officioque Medici ſatisfactum putant, ſi tumor ſubſederit. Ea tentare non alienum eſſe fateor, ſi glandulæ ſine morbo intumuerunt; ſi vero ex febribus, illa inimica ſunt, maturarique & quamprimum aperiri commodius eſt. Neque ſilentio premam, ut hæc facile intelligantur; exequi tamen non æque promtum eſſe: nam & tarde ſubinde glandulæ matureſcunt, etiam indurantur. Id quoque obſervaſſe juvabit, quando nimirum Medicus de ſuppuratione cogitat, ut manum, niſi quid obſtet, a venæſectione, alvique ductione temperet: quæ & maturationem diu trahunt, & malum ad viſcera nobilia conjiciunt.

Eodem intervallo periclitantur, quibus prioribus ætatibus, glandulæ obſtructæ, nec tubercula reſoluta ſunt, partim juventæ calore, partim adfectuum vehementia. Si tumores ſtrumoſi aurium glandulas obſtruxerant: nunc ejus organi dolores, abſceſſus, auditus gravis, ipſaque ſurditas, ſequuntur. Si glandulæ ciliares debilitatæ ac infarctæ ſunt: lippitudines, tunicarumque oculi vitia metu-

enda.

enda. Si meſenterii pulmonumque glandulas vitioſus humor impleverat, hæmoptoë, ac tabe juvenes rapiuntur.

Natura morborum medicatrix diarrhæa ſpontanea, ſanguinis ex naribus, vel per ora venarum hæmorrhoidalium profuſione, unaque pluribus evacuationibus excitatis, interdum opem fert. Ex quo adparet, his malis obnoxiis, in ſanguinis detractione per venas, temperantia, diæta ex infirmiſſima materia, tempeſtivisque evacuantibus ſalutis ſpem relictam eſſe.

Fæminas morbi cum inflammatione rarius adoriuntur, quas mollis habitus, vita delicata, menſium fluxus, partus, lactatio tuentur. Ubi autem eas inflammatio corripit: periculoſius ægrotare memoriæ traditum eſt.

Atque hactenus dicta Hippocraticis obſervationibus confirmantur, quas latine reddidit CELSUS a): *Incipiente*, inquit, *iam pube*, *& longæ febres*, *& ſanguinis ex naribus curſus*, paucisque lineis interjectis; *adoleſcentia morbis acutis*, *item comitialibus*, *tabique maxime obiecta eſt*; *fereque iuvenes ſunt*, *qui ſanguinem exſpuunt*.

Viris corporum robora conceſſa, quo fatigia durosque labores ſuſtineant. Obſervantia legum naturæ, juncta frugali diætæ, moderatus liquorum ſpirituoſorum uſus, ac labor modicus, humilis ordinis homines ſecuros præſtat. At vitæ officiorum-

a) Lib. II. Cap. 1.

rumque genera, & quotidianæ mutationes ſanitatem labefactant: nam intermiſſus, propter aliquas civiles neceſſitates, ordo exercitationis corporis, ſecretionibus glandularum officit. Quo magis vitæ ſedentariæ dediti, omnesque pene cupidi literarum, quibus hæc exercitia, corporis, loci, ſtudiorumque ratio detrahit, lædi debent. Horum igitur de doloribus nephriticis, alvo pigra, adfectibus recti inteſtini, teneſmis, hæmorrhoidibus, ſtranguria, diverſis veſicæ urinariæ malis perpetuæ querelæ ſunt. Univerſum glandularum ſyſtema plenitudine obruitur, quæ ubi glandulas externas onerat: puſtulæ, variique cutanei adfectus oriuntur; ubi ventriculum & inteſtina: cardialgia, colica, diarrhæa, cunctaque hypochondriacorum ſymptomata, ſe manifeſtant.

Hi quibus legibus ſe obligare debeant, ſapientiſſime præcepit Celsus a); his ea ſolum addam: evacuationes aliquas, quæ & ægris placent, & commodæ ſunt, procurandas eſſe. Quarum tutiſſimæ ſunt, quæ glandularum renalium, inteſtinaliumque ſecretiones promovent. Ideo rhabarbarum, gummiferulacea, ſapones nativi & factitii meritas laudes tulerunt. Atque per hæc auxilia chronicis morbis occurritur, adoleſcentiaque ad beatam & vegetam ſenectutem diſponitur.

Eſt aliud in juvenibus circa naturalia vitium, injucundum & vel auditu inſuave: non quidem ſeminis,

a) Lib. 1. Cap. 2.

minis, quod & Aretæus monet a), licet inde nomen accipiat, ſed humoris albicantis & mucoſi, ex glandulis, quæ in urethram numeroſæ aperiuntur profluvium. Cælius Aurelianus, hanc paſſionem ſeminalium viarum paralyſim, auctor vero adnotationum rheumatiſmum potius appellandum cenſent b). Semper tædiorum, ſæpe periculorum quoque plenum malum eſt: præter enim voluntatem, præterque modum, ſine venere, vel nocturnis imaginibus, elabitur crudum aquoſum ac tenue liquidum; idque adeo diu interdum & impenſe fit, ut interpoſito ſpatio hominem conſumat. Maxime autem id vitii eos vexat, qui puberem ætatem intemperantia libidinis corrupere, vel qui manu libidinoſam ſeminis ejaculationem ſibi frequenter ac immoderate parant. Tissotus Vir & arte & facundia noſtra ætate inſignis, hunc adfectum graphice depingit c).

Mali recentis difficilis, inveterati incerta medela. Salutaria ſunt: medicamina fluxum alio divertentia, roborantia, adſtringentia, aquæ ferrugineæ, vehementes fricationes, perfuſiones, natationes quam frigidiſſimæ, diæta vires reficiens, abſtinentia a venere, poculis, nimio cibo. Viribus reſtauratis, & impuris cogitationibus oblivioni traditis: tempus ipſum erit præſidio.

Fæmi-

a) De ſignis & cauſis Morb. diuturn. Lib. II. Cap. 5.

b) De Morb. chron. Lib. V. Cap. 4.

c) Sur l'Onaniſme.

Fæminarum adfectus ordiar, a muliebri fluore albo cognominato. Genitalium catarrhum hoc vitium, ut & præcedens in viris STAHLIUS vocare ſolebat. Puellæ laxioris habitus, ab anno ætatis decimo quarto, huic malo in primis ſunt obnoxiæ: adveniente ſenectute interdum liberantur. Sedes ejus in glandulis, lacunis mucoſis, & arteriis minimis, in cavitatem uteri vaginæque dehiſcentibus ponitur. Quod promanat alias liquidum eſt cremoris ſimile, alias citrinum aut pallidum, idemque grave atque mordax, cui modo nullus odor, modo gravis adeſt. Quibusdam humor jugiter, aliis per intervalla, nunc ante menſtrua prorumpit, mox illa ſubſequitur. Aër humidus, diætæ error, otium, menſes copioſi vel obſtructi, abortus ac difficiles partus, effrænata venus, cachexia, fluxum accerſunt. Solemne eſt loca humoribus madeſcere, fæminam decolorem fieri, utpote quam fædam triſtis pallor facit, eamque neque adpetere cibum, neque ejus fructum ſentire, oculosque ubi malum inveteravit prætumidos habere, difficulter ſpirare, febre hectica, hydrope, mœrore, lumborum doloribus, cordis palpitatione, ſyncope, ulcerationibus uteri vaginæque divexari. Multum intereſt, hunc ab alio ejusdem nominis adfectu, qui infectionis comes eſt, dignoviſſe. Maligni ergo fluoris hos characteres in monumentis Medicorum reperio: quod in hoc a principio adſint genitalium phlogoſis, ulcera, & humor ſecernatur a lacunis prope clitoridem ſedentibus; quod is ſævius multo ingruat: GRAAFIUS pudenda inſpicienda voluit; dumque tuberculum illud glanduloſum, in cujus medio urethræ orificium ponitur, tumet, dolet, tabum-

que plorat, mulierem infectam eſſe non amplius dubitat.

Non facile hæc ægritudo depellitur, reditque partibus infirmitas ſua: niſi iisdem defendatur ſecunda valetudo, quibus reddita eſt.

In primis habitus corporis habenda ratio, ab illius enim vitio, morbus originem trahit; laborandumque, ut humorum labes corrigatur, fluxusque ad uterum impediatur. Vomitum igitur primo plerumque ciere oportet; purgantia amara, brevibus intervallis repetita, quibusdam aromaticis adjectis conveniunt. Diaphoretica quoque, fontanellas, ſetacea, aquam calcis idonei auctores habent. Tonum utero exſiccantia, roborantia, & adſtringentia, interne atque externe uſurpata reſtituunt. Ego ſane Elixir acidum HALLERI a), balſamumque LOBBII, quod olei vitrioli drachmas quinque, olei terebinthinæ drachmas tres, ſpiritus vini rectificatiſſimi uncias tres recipit, bis de die, ad guttas triginta vel quadraginta, ex liquore dulci, vel aqua ſumtum, multis profuiſſe novi. Eroſæ partes lotione ex lacte, cui roſarum flores incocti ſunt, vel aqua calcis vivæ leniuntur. Humor acris & fœtidus, alterantia mercurialia præmitti poſtulant.

Matrimonium fæminas inire magno ad ſanitatem emolumento, quotidiana convincimur experientia: quare merito Medicorum ille Romulus HIPPO-

a) Vid. Additamenta illuſtr. BALDINGERI, ad Pharmacop. Edinburg. p. 256.

Hippocrates, mulieri cui a vulva ſtrangulatus eſt, maritum pro Medico eſſe voluit, optimumque fore pronunciavit, ſi virgo in utero geſtet, atque cum viro ſimul habitet a). Ac profecto æquum erat, ut cui longa novem tulerant faſtidia menſes, & partus, lactatio, tenerique fœtus educatio incumbunt, curarum aliquod præmium referat. Quæ cum ita ſint: ad propoſitum revertar, glandularumque adfectus, qui vel gravidas excipiunt, vel partus laboribus defunctas, proſequar.

Mulieri, quæ duo corpora ſimul ſuſtinet, ſummi dolores mammarum non raro eveniunt: hos mollis frictio, fomentum ex hydrogala, in qua ſapo venetús diſſolvitur, feliciter mitigat. Mauriceau illos naturæ committendos ſuadet, omnia repercutientia damnat, cavendum duntaxat jubet, ne veſtibus arctius adſtrictis, turgentes mammæ premantur. Si ſanguinis abundantia tormentum exaſperet: ejus cauta imminutio, victus tenuis, potus levis, & quies admodum proſunt.

Parcioribus aut omnino ſuppreſſis lochiis, humores ad mammas molles & pendulas ruunt, unde novi tumores cruciatusve ad axillas, vaſorum lymphaticorum, nervorumque ope protenſi, redeunt; febris exſurgit. In hoc rerum ſtatu, tum ea, quæ in priori malo laudata ſunt, recte adhibentur; tum blanda diaphoretica, & antacida; operaque danda eſt fomentis, cataplaſmatibus, clyſmatibus, emplaſtris, linimentis, cucurbitulis, ut



a) De Morbis mulierum, Cap. II.

purgatio muliebris ex voto procedat. STAHLIUS largas doſes nitri utiliſſime exhiberi ſcribit. SYDENHAMIUS alter HIPPOCRATES ſuppreſſa iochia inter affectus hyſtericos numerat a): remedia igitur antihyſterica, laudanumque ſuum liquidum propinat. Id aliquando contingere poſſe, ut non negem: moderate tamen ſubjiciam, ſæpius hunc fluxum ab inflammato utero cohiberi. Quibus in caſibus, ut hyſterica & narcotica ſupervacua ſunt: ita in antiphlogiſticis curationis cardo in primis vertitur.

Lacte ad mammas delato, quandoque fit ejus ſtagnatio, coagulatio, dolor inflammatorius, ſuppuratio, ſcirrhus. Conſultum eſt reſolutionem molliſſimis remediis tentare: qualia ſunt fomentationes cum oxycrato; cataplaſmata ex mica panis in lacte cocta, addito oleo amygdalino, & aliquot ovorum vitellis; ſapo hiſpanicus, in aqua & lacte ſolutus; vapor aquæ tepidæ, deinceps lenis frictio. BARBETTE perhibet b): *Diei unius ſpatio curari hanc indurationem poſſe, unguento althææ compoſito, modo ſuctione mulieris alicuius aut catelli, materia aquea ſæpius educatur.*

His parum valentibus, ſcire licet abſceſſum formari: itaque nullam novam curationem deſiderat, animadverſionem tantummodo hanc habet neceſſariam, ut contentus ſit Medicus ea modo adhibere, quæ emolliant, præſtolarique dum cutis per

a) Vid. epiſtola ejus ad Guilielmum Cole.

b) Operum chirurgico-anatom. pag. 492.

per ſe rumpatur. Alii ferramento acuto aperire malunt: quo curationis genere, qui uti volet, exſpectet dum omne, quod abſceſſit emollitum eſt.

Gravius vero terret, ſi poſt tractatum mammæ abſceſſum, conſolidato jam ulcere, quid duri remaneat: trepidas enim matres ſcirrhi cancrique metus ſollicitat. Hæc quidem peſtis inde forſan numquam naſcitur; ſponteque aliquibus durities reſolvitur, redeuntibus menſibus, vel ſecunda graviditate: nihilominus ea admovenda, quæ in glandularum indurationibus reſolvendis, efficaciſſima creduntur; vel immedicabilis nodus enſe recidatur. Levretus ſaturatæ ſolutioni ſalis tartari, vel boracis in aqua, ſi hac partes humectentur, multum tribuit. Lentin cataplaſma ex lacte, cum ſapone nigro, magni facit. Langius cataplaſmate ex petroſelini foliis, urinaque hominis cum fructu uſus eſt.

Sed & ſinduntur lactantibus non ſine dolore papillæ. Lintea carpta ſucco ſempervivi majoris ebria, utiliter imponuntur dum inflammatio remiſerit, vitandumque ne veſtes vel induſium papillam premant; inungantur dein papillæ oleo ceræ, repetitis deſtillationibus limpido ac molliſſimo reddito, quod in ſimilibus adfectibus magni Boerhaavii commendationem meruit. Ad idem valet ſaccharum album, ad flammam lucernæ fuſum, refrigeratum, tandemque in humido aëre deliqueſcens. Conſolidatis fiſſuris, roboranda papilla, ubi eminet maſtiche, in æquali copia ſpiritus vini & aquæ digeſto. Adſtringentia ex alumine ſimilibusque nonnullis placent.

## CAPUT QUINTUM.

### *De Morbis glandularum a præcedenti periodo, ad annum ætatis ſexageſimum, ſeu ſenectutis initia.*

Poſtquam ætas conſiſtens ſuperata eſt: natura evidentius ad decrementum ducit, perinde atque in vegetabilibus fieri animadvertimus, quæ ad interitum ruunt, ubi maturitatem attigerunt.

Ergo in univerſo corpore duritas, quæ ab ætate naſcitur, ſe conſpicuam offert in muſculis, tendinibus, oſſibus, glandulis, arteriis, cerebro. Nervi rigidiores ad ſenſuum impreſſiones, muſculi ad ſollicitationes ab irritamento magis magisque occalleſcunt. Cordis vis contractilis, pulſuumque frequentia minuitur; reſiſtentia, quæ cordi opponitur creſcit: ut difficilius ſanguis vaſcula minima ſubeat. Lenteſcente ſanguinis impetu, adeps colligitur, qui congeſtus in immenſum, venas comprimit, cordi reſiſtit, anhelos facit, & apoplecticos, & hydropicos: telam celluloſam pallens gelatina, & pituitoſa lympha replet, ut cutis colorem decoremque amittat, faciesque ac crura, & totum aliquando corpus tumeant. Per easdem cauſas caloris animalis jactura fit, humorum a centro ad peripheriam determinatio mutatur: itaque perſpiratio ſupprimitur, ſeroſique humores glandularum ſyſtema onerant. Corrumpuntur quoque fluida, ut, quæ blanda fuerant in pueris, acria, falſa, fætida, terra multa gravia ſint in ſenibus. Atque his gradibus ad ſenium acceſſus fit, quod ſerius

ocyus in mortales grave decumbit: celerius ſi duris laboribus, libidini, vitioſoque victui ſe dederint; tardius ſi mite vitæ genus, cum temperantia ſecuti fuerint. Ex quibus elucet, ſenectutem anno ſexageſimo inchoari, ut nos quoque alios hac in re ſecuti poſuimus, vel in Europæis exceptionem deſiderare.

Hactenus ægris ſanitatem integram medicina promiſit: poſthac æquos rerum æſtimatores contentos eſſe oportebit, ſi quid de morbo dematur, utpote cum refragante natura, parum ars proficiat. Si manantia corpuſcula, per inviſibilia foramina ſubſiſtendo, iter claudant; humorumque per capillaria vaſa circuitus impediatur: diverſis ægritudinibus corpus exponitur. Harum e numero ſunt: ſiccitas & ariditas cutis, eruptiones ſcorbuticæ, rheumatiſmi; atque ubi materia perſpirabilis exitu negato, glandulas internas petit, colicæ, ac cardialgiæ. Per balnea tepida, opportunas evacuationes, & apta diaphoretica, plurimum levaminis ægri percipiunt.

Ab iisdem cauſis glandulæ juncturarum obſtruuntur, quare morbus articularis exoritur, qui pro varia ſede diverſa nomina, Podagræ, Chiragræ, Gonagræ, &c. obtinuit. Nova hæc virilique ſexui hac ætate peculiaris ægritudo eſt, ut quæ rariſſime fæminis, eunuchis vel pueris infeſta ſit. Unde convincimur, debilitatem ac laxitatem fibrarum ſecuritatem ab his malis polliceri. Et profecto cum hæc calamitas ingruat, eo præcipue tempore, quando partium ſolidarum rigiditas intenditur: concludere par eſt, in curatione omnia illa vitanda eſſe, quæ fibras ſicciores rigidioresque reddunt,

exercitationes etiam corporis violentas tormentum exaſperaturas. Modo dicta confirmationem ab experimentis accipiunt: ſiquidem multos per exercitia moderata, temperantiam, diætam lacteam ac vegetabilem, debitas evacuationes, immunitatem totius vitæ conſecutos eſſe, obſervatores fide digniſſimi teſtentur.

Ab anno ætatis trigeſimo quinto in viris, & quadrageſimo ſexto in ſequiori ſexu, rarius acuti morbi, ſed chronici frequentiſſime glandulas fatigant: itaque aſthmata diutina, icteri, hydropis diverſæ ſpecies, plurimos opprimunt, viribus cordis & muſculorum languentibus, vigore corporis ac nativo calore diminutis. Equidem ſpontanea urinæ, alvi, ſalivæ, ſudorumque profluvia interdum onere viſcera liberant: ſæpius autem hæc ipſa auxilia gravioribus malis ægros implicant. Si enim acrimonia vel diuturnitas illis accedat: choleræ, dyſenteriæ, inteſtinorum levitatis, hæmorrhoidum teneſmique metus eſt. Duplex præſidium Medicis, contra diuturnos hoſce adfectus, in prudenti ſecretionum glandularium moderamine; morbique primarii mutatione, ſedem hujus ad alias glandulas transferendo, relictum eſt.

Dixi de communibus utrique ſexui morbis: ſupereſt ut ad eos tranſeam, quibus muliebria corpora premuntur. Priuſquam menſes penitus fluere deſinant: anomali eſſe incipiunt, ut neque certis intervallis redeant, & copia peccent. Solemne mammis ad hæc tempora fuerat, appropinquante periodica uteri hæmorrhagia, ſe attollere, ac non multo poſt, ſubmittere: jam diſtentæ manent, ut fere non ſubſidant. Menſium a communi lege re-

receſſus, periculo non vacat: namque corpus, ut in chlorotica virgine ſubtumidum, laxum, molle, grave, ſegneque fit, & vividi coloris gratia perit, virore quodam albicans. Quibus incommodis ea medela occurritur, quæ puellas febre alba detentas reficit.

At vero, ubi partus & menſes ceſſant: longe periculoſiora mala fæminis metuenda ſunt: utpote quas tabes glandularis, multo ſæpius quam viros invadat. Fluor albus immoderatius adoritur, ſcrophulæ ac ſtrumæ ſurgunt, ſcirrhi cancrique diverſorum viſcerum, ſed mammarum præſertim ſe produnt. Indurationum cancrorumque curationes, cum per multa volumina, perque magnæ contentionis diſputationes a Medicis ſæpe tractatæ ſint, atque tractentur; operæ pretium duxi his ea addere, quæ de immedicabili mammarum peſte, vir immortalis venerandusque meus Præceptor ac Patronus Petrus Camper Pariſiis anno 1777. in Academia Regia Chirurgorum prælegit, ac deinceps in diſſertatione epiſtolari belgico ſermone ad *Celeberrimum* Engelen ſcripta, cum publico communicavit.

Illa in ſequentibus potiſſimum conſiſtunt: cauſam indurationum & carcinomatum, in ceſſatione menſium quæri non poſſe, hancque perniciem idcirco hac ætate in primis conſpicuam eſſe, quod mammæ nunc emareſcant & propter ſenectutem collapſæ, induratas dudum glandulas facilius tactui exhibeant. Hujus ſententiæ veritas tum inde patet, quod venæſectiones, cæteræque evacuationes, malum adeo non levent, ut omnino in pejus vertant; tum præterea ex ſingulari obſervatione

Ex-

Expertiſſimi Percivall Pott. Poſtquam enim virgini ovaria utraque, cultro ablata ſint curationis cauſa, quoniam elapſa per abdominalem annulum herniam duplicem fecerant: paucis menſibus interjectis, mammæ volumine minui, tandemque prorſus conſumi viſæ ſunt. Accedit, quod & viri ſcirrhis & cancris, in variis ſedibus, circa hæc tempora moriantur & ægrotent.

Ibidem Vir ſummus refert, de indubitato ſigno incurabilis cancri, quod inde repetit, ſi adſint dolores pungentes in ea regione ſterni, ubi arteriæ mammariæ internæ, ſecundam inter ac tertiam coſtam ad mammas progrediuntur. Namque mortalium primus anno 1775. in cadavere fæminino pleuram, pone quam vaſa mammaria ponuntur, ſeparando, plures inſignes glandulas, hos canales ambeuntes vidit, atque ab eo tempore, in plurimis cadaveribus non hominum ſolum, ſed etiam brutorum illas detexit, mihique ineunte anno 1781. in mulieris vetulæ, infantis, & ſimiæ cadavere, in anatomico ſuo theatro Lancumano demonſtravit: dolores igitur lancinantes locorum illorum oſtendere, glandulas modo dictas, ad quas Chirurgi manus non pertingit, labem contraxiſſe, ſimulque illas oppoſiti lateris poſſe eſſe adfectas. Poſtea obſervatione *Illuſtris Georgii* Coopmans conſtitit, in fæmina ex cancro mammæ defuncta, easdem glandulas tumidas induratasque fuiſſe.

Ex utero quoque fæminis frequentia longaque vitia naſcuntur: cordis enim atque arteriarum viribus fractis, ſanguis omnis pondere ſuo fertur, & per oſtia vaſorum infirmi frigidique uteri profunditur. Quare totum fit imbecillum corpus, ejusque color

color vitiatur, labaſcit cupiditas atque concoctio, crebri oriuntur febriles ardores, noviſſime pedes molli tumore inflantur, indeque reliquum corpus, ex quo ipſa gignitur inter cutem aqua. Quæ, ut interpoſita mora fæminas examinant: ita præceps exitium adferunt ſcirrhi cancrique, vitiatos hoc modo uteros depaſcentes. Benefica mater Natura, formidabilem hunc fluorem avertere nititur, ſanguinis ex naribus, vel per hæmorrhoidalia vaſa effuſione, aut ſi illa non eveniant, diuturno alvi fluxu. Et patet id negotii Medico illius miniſtro datum eſſe, ut primum per ſimilia remedia revulſionem moliatur, ac deinceps ſanguinem tenuem & rarefactum condenſare; uterisque debilitatis, adſtringentibus interne & externe uſurpatis, elaſticitatem reddere conetur.

## CAPUT SEXTUM.

### *De Glandularum adfectionibus a ſenectutis principio, ad illius vitæque finem.*

Eædem cauſæ, quæ ſenectutem inducunt, cum operari pergant: evitari nequit, quin decrepita ætas ſenis ſuccedat.

Sphincteres muneri vix amplius ſufficiunt: itaque inſciis urina prodit, diabetes, ac frequentior mejendi cupiditas male habent. Glandulæ infirmiores novis fluxionibus tentantur: hinc oculi naresque rheumate obſidentur, ut moleſtis humoribus jugiter madeant; acris pituita in glandulas arte-

teriæ aſperæ depluit, unde tuſſis, raucedo, ſpiritus difficultas cruciant. Muſculorum vis inſita debiliſſima eſt, ut reſpiratio, pituitæque per os ex pulmonibus rejectio gravis ſit; flaccidiores muſculi regendis oculis, auriumque tympano impares, diverſa viſus auditusque vitia pariunt. Calloſa nervorum inſenſilitas, & ſanguinis vitiata indoles, ſecretionum naturalium ordinem modumque mutant: ergo defectu Haverſiani liquidi, artus ad voluntatis imperium moveri recuſant, oſſium ingrata crepitatio ſentitur; mucum parcius in renibus, veſica & inteſtinis ſecretum, ſtranguriæ, dyſuriæ, nephritides, alvi humiditas vel tarditas comitantur.

Mucilaginoſa ut althææ radix, gummi arabicum, tragacanthum, aqua calcis, rhabarbarum, terebinthina, balſama nativa, peruvianum, tolutanum, de copaiba, diacodiata, ægros maxime ſolantur; quibus & ſimplicibus & compoſitis varie Medici, prout adfectus ſunt, utuntur.

Rigidiora ideoque minus elaſtica vaſa, ſegnius contenta propellunt, ut humorum in orbem iter langueſcat. Igitur ſenibus ulcera ſiccantur, extremitates influxu vitali deſtitutæ moriunrur. Obſtructos canales, glaucomata, cataractæ, calculi biliarii, renum, ac veſicæ excipiunt: ut cæcitatem, dolores nephriticos, morbum regium, atque ex pigriore alvo, viribusque ad eam excernendam debilibus, vertigines & apoplexias ſequi oporteat.

Pe-

Peruvianum corticem ingeſtum, in gangræna ſenili ſæpius fallere, frequens ubique experientia docuit; ego vero prodeſſe non poſſe perſuadeor, utpote cujus in roborandis fibris præcipua virtus eſt, quæ per ſe plus æquo rigidiores in ſenibus, hac medicandi ratione novis acceſſionibus auctæ, potentius vitalis laticis progreſſum impedient. Sed in omnibus ejusmodi cogitationibus in utramque partem diſſeri poteſt. Quo magis fidem relationi *Celebris* Pottii adhibeo, qui opio, præſtantiſſimo in natura rerum cardiaco, quovis bihorio, vel ſeſqui hora ad granum dimidium dato, poſtquam inefficacem corticem doluiſſet, hanc mortem eviciſſe perhibuit.

In ſanando ictero duorum remediorum, quæ ſpecifica quibusdam audiunt, mentionem injiciam. Si hæc adfectio neque ſcirrhoſo jecori, neque calculis felleis originem ſuam debeat: in vitellis ovorum D. Whith certum auxilium quærit. Aliud diſſolvens ſpecificum calculorum felleorum & concretionum biliofarum conſiſtit in miſcela duarum partium ætheris vitrioli, & unius olei ſtillatitii terebinthinæ. Inventionis gloria D. Durande tribuitur, Mareto ipſo ſuadente, morbus arquatus tenax, atrociſſimis doloribus colicis ſtipatus, hoc remedio curatus fuit. Datur a guttis duodecim ad viginti, & ultra, in ſacchari fruſtulum ſtillata hæc miſcela, ſerique lactis clarificati, vel aquæ hordeatæ unciæ ſex ſuperbibuntur. Ad menſes plures protrahere illius medicamenti uſum vulgo neceſſe eſt, & cum paullum excalefaciat: eodem tempore ptiſanæ refrigerantes & demulcentes,

tes, diætaque ejuſdem generis ægro præſcribendæ ſunt.

Lithontriptica nulla hactenus certa fide innotuerunt: ſi tamen aqua calcis vivæ, ſapones natura vel arte parati, ovorum teſtæ, mellita, thermæ Carolinæ, betulæ ſauciatæ ſuccus, ononis, uva urſi, aër fixus, turiones aſparagi, manna, diæta ex Lobbii ſententia inſtituta, pluraque in cœlum laudibus elata remedia, ſymptomata interdum auferant, calculos mole augeri, vel novos generari prohibeant, ſanguinis diatheſim calculoſam corrigant, cryſtallos ſabuloſas & arenulas ex corpore eliminent: ad ea confugere calculo laborantibus, poſtquam dolor remiſerit, conſultum erit.

Poſtremo ad implendum orbem calamitatum decrepitæ ætatis, cachexia ſupervenit, & perſpirabilis materia in corpore retinetur: ut pruritus ſenilis, illi podagricorum non diſſimilis, ſomnum oculis arceat. Opportuna primum in hoc affectu ſunt balnea tepida, quo viſcidi acresque humores eluantur, & cutanei pori aperiantur; dein fricationes ſervorum opera; diaphoretica mitiora, ſulphur hora ſomni exhibitum *Friderico* Hoffmanno commendante, & repetiti hauſtus vini fragrantioris. Cuncta hæc obſervatorum a nata medicina facile princeps Hippocrates optime præſagivit; ut non dubitem ejus Aphoriſmo 31. Section. III. inaugurale meum ſpecimen claudere: *Senibus*, inquit, *ſpirandi difficultates, deſtillationes*

*tiones cum tuſſi, ſtranguriæ, dyſuriæ, articulorum dolores, nephritides, vertigines, apoplexiæ, mali corporis habitus, pruritus totius corporis, vigiliæ, alvi, oculorum, & narium humiditates, viſus hebetudines, glaucomata, auditus gravis.*

# TANTUM.

# XI.

## ANTONII DOMINICI RIVOLTI,

GORITIENSIS EX FORO-JULII

# DISSERTATIO

DE

# PAROTIDE.

De Parotide acturus anatomicam ejus cognitionem neceſſariam autumans, brevem hujus glandulæ deſcriptionem præmittere judicavi.

In ambitu oris plures glandulæ occurrunt, ſuum liquorem in hanc cavitatem deponentes, quas inter Parotis princeps ſalivæ fons, ex omnibus glandulis humani corporis (excepto Pancreate) maxima, conglomerati generis, replens intervallum meatus auditorii, & maxillæ inferioris, ac proceſſus maſtoidei, partim maſſeteri muſculo incum-

cumbit, partim nudæ maxillæ, uſque ad proceſſum jugalem ſurſum extenſa, ex pluribus acinis, ductus peculiares in unum univerſalem excretorium majorem, Stenonianum dictum, colligentibus componitur, qui circa tertium dentem molarem ſuperiorem in ore aperitur. Arterias a temporali & faciali habet, uti ac venas: nervos vero a portione dura ſeptimi paris, & a maxillari inferiori.

Variæ aliæ glandulæ in hac regione adſunt: illæ quoque afficiuntur morbis, recepto tamen in Pathologia vocabulo, quaſi a priori dependentes, uno verbo Parotides nominantur, quamvis in anatomicis quævis proprium titulum habeat.

Eparmata, Parotis, Latinis vero Panus dictus, eſt tumor præternaturalis aliquarum, vel plurium glandularum, unius, aut utriusque partis prioribus capitulis deſcriptarum; Græci quaſi abſceſſus prope aures vocabulo Parotidis intelligunt, quamvis apud *Hippocratem* ſimpliciter hoc nomine vocetur.

Humor contentus non ſemper infeſtat glandulas, ſed in cellulari circumcingente illas ſedem poſuit, & *Morgagnius* a) non tam in ipſa glandulæ ſubſtantia, quam inter communia potius ejusdem integumenta hos tumores deprehendit: facillime enim ſæpenumero Parotides has reſolutas vidit, quam in infarcta glandularum ſubſtantia vix votis aſſequi poſſumus, ſuppurato, curatoque tumore; glandula munere ſuo perfecte cum fungatur, haud

R 2 fuiſſe

a) De ſed. & cauſ. morb. Ep. 50. n. 4.

ſuiſſe Parotidem, quæ ſuppuratione conſumeretur, merito concluſit: accedit tumoris æqualitas ſitui haud correſpondens. Celeris ac ſubitanea plerumque ejus geneſis eſt, ut intra paucas horas ad perfectum incrementi terminum perveniat: ad tantam magnitudinem non infrequenter excreſcit, ut non modo deglutitionem, & oris deductionem difficilem reddat, ſed comprimendo venas jugulares viam ſanguini intercludat, venienti ex encephalo, ſupervenientibus inde omnibus ſymptomatibus, quæ ex tali cauſa ortum habere poſſunt.

Magnitudo Parotidis ex ſolo externo intuitu extimanda haud erit, cum interdum molem ſuam introrſum magis producat, quam læſa tum deglutitio, tum reſpiratio clare loquuntur: minorem hinc æque pro morbi magnitudine, ac multo majorem periculo haud carere teſtatur *Hippocrates*. Tempus, quo in morbis Parotis ſupervenit, indeterminatum omnino eſſe obſervatores Medici confirmant: inde eſt, quod periculum, aut morbi emendationem ex celeriori, aut tardiori eruptione vix expectes, cum die duodecima ac ſecunda morbi apparentem ſymptomaticam videre licuerit.

Difficile enimvero dictu eſt, quæ ſit Parotidis cauſa proxima, cum determinari non poſſit, qua ratione potius hanc, quam aliam partem humores maligni invadant, & cur materies in morbis cocta ad glandulas Parotidum potius, quam ad alias deferatur. Puto inexplicabile eſſe, uti evenit in ſalivatione mercuriali, quod a peculiari quadam proprietate virtus mercurii ad glandulas

ſa-

ſalivales, non ad alias humores lymphaticos pellat; ſic in noſtro corpore hærere aliquando partes aliquas in maſſa humorum obſervamus, apte determinandas ad Parotides, incognita ratione, potius quam alibi. An ex natura febrium gaſtricarum (in his enim Parotides frequentius apparent) humores verſus caput urgentium, cur Parotides potius naſcantur, probabili quadam conjectura oſtenditur?

Cauſa Parotidis remota varia eſt, cum a conſtitutione epidemica, vel a cauſa in corpore hærente ſine ullo prægreſſo morbo oriatur. Aër frigidus & humidus, perſpiratio ſuppreſſa, febres intermittentes, ulcera in partibus vicinis enata, puris pars in Parotides reſorpta *Morgagnio* a) obſervata, omnes irritationes circa Parotides factæ, cibi glutinoſi, lympha depravata, corpus laxum, cacochymicum, acrimonia humorum, potus calefacientes, abuſus nimius aquarum, ſuppreſſio evacuationum naturalium, miaſma ſcrophuloſum, depoſitiones metaſtaticæ, & multa alia Parotidi anſam dant. *Clariſſ. Tiſſot* b) vidit inter Helvetos infantes plurimos Parotide correptos certis temporibus; ſibique ipſi idem contigiſſe dicit ex perſpirabili ſuppreſſo. Parotides epidemicas cum delirio in conſtitutione epidemica auguſtana obſervavit 1697. *Schrockius* c): Epidemicas vidit *Foreſtus*



a) De ſed. & cauſ. morb. Ep. 14.

b) Avis au Peuple.

c) Miſc. nat. cur. Dec. 3.

a): *Clariſſ. Ramazzini* b) conſtitutionem epidemicam deſcribit agro Mutinenſi funeſtam, ubi Parotides ſuppurantes licet, contumaciſſimas illas febres haud ſummovebant.

Quævis Parotis a qualicunque cauſa orta diſtinguenda ratione loci, cauſæ, temporis, durationis, ſymptomatum &c. Itaque dividitur in protopathicam, ſeu primariam ſine ulla prægreſſa affectione morboſa ortam, ſed quæ ipſa tanquam cauſa morbum facit; in deuteropathicam, quæ alicui morbo originem ſuam debet. Quanti ſit hæc diviſio, omnes Practici unanimiter conſentiunt; ſufficit adduxiſſe *Celſum* c), ſub ipſis vero auribus oriri Parotides ſolent, modo in ſecunda valetudine ibi inflammatione orta, modo poſt longas febres illuc impetu morbi converſo. Symptomatica eſt in cruditate morbi ſuperveniens, tanquam ſymptoma, tuncque morbus potius augetur, atque ejus eventus fiet dubius, critica vero, qua apparente ſymptomata levantur, & ipſe morbus minuitur, cum materies morbifica ad illum locum depoſita alias functiones turbare amplius haud poſſit. Symptomaticæ, quam criticæ frequentioris exempla paſſim videre eſt apud *Clariſſ. Ramazzini*, & alios; ſed neque veræ criticæ Parotidis exempla deficiunt, qualia poſt Hippocratica a *Clar. Monro* & *Morton* adnotata fuerunt.

Tam

a) Obſ. & cur. med. Cap. 17. Obſ. 16.

b) Miſc. nat. cur. Dec. 2. An. 2.

c) L. b. c. 16. p. 391.

Tam protopathica, quam deuteropathica eſſe poterit chronica, ſi per hebdomadas, menſes, & annos decurrat cum vel ſine magnis ſymptomatibus; lente id genus parotidum procedit, cujus ab omni ævo jam exempla proſtant, & quorum *Hippocrates* meminit a), ut quæ lenta in ſua geneſi ſic ſatis colore quoque tumorem œdematoſum mentiri ſolent, qualis in primis eſt ſcrophuloſa, aut ſcirrhoſa. Acuta vocatur, dum brevis decurſus ejus eſt ad paucos ſolum dies protractus, & in bonum, aut malum exitum brevi terminatur. Non omnis acuta Parotis ex toto intra breve tempus curatur, cum ſæpe relinquat ſuppurationes & ulcera diu rebellia.

Præterea dividi neceſſe eſt in malignam, quæ nullis remediis cedit, & eſt irreſolubilis. Obſervare mihi licuit in venerando Sacerdote temperamenti mucoſi, qui per ſexdecim annos Parotidem gerebat ab expertiſſimis Medicis & Chirurgis indicatiſſimis remediis tractatam citra ullum levamen; talis & maligna vocatur, quæ fiſtulas format, vel ingenti velocitate, humoribus jam corruptis, in gangrænam abit. Benigna mitius decurrit, nec tam gravibus ſymptomatibus ſtipatur; per remedia curam admittit, facile ſolvitur.

Inflammatoria Parotis eſt, quam dolor continuus concomitatur; attactum haud fert, febris adeſt, uti in aliis tumoribus calidis. Nam protopathicam ſolum, ſed & deuteropathicam in ipſis febribus putridis inflammatoriæ eſſe indolis, frequenti obſervatione conſtat.



a) Coac. n. 163.

Suppuratoria: ſi prior benigne haud ſoluta in ſuppurationem abeat, dolor & febris perſtans, fluctuatione denique percepta, remittunt, & tumore in medio elevato, albo reddito noſcitur; difficilius percipi materiei undulationem tumore profundiore ipſam glandulæ ſubſtantiam occupante, quilibet facile agnoſcet.

Gangrænoſam adeſſe videt Medicus, dum ſumma, perfecta inflammatione, obſtructione continuo aucta, abolito denique omni in- & effluxu humorum, ceſſante ſubito citra cauſam dolore, gangræna oritur maculis lividis, gangrænoſis in tumoris ſuperficie veſiculis quandoque enatis.

Inflammatione haud benigne ſoluta, materie craſſa nimium, nimiumque immeabili facta, febri tamen ſublata, ſcirrhus remanet, tumore duro, indolente, cuti concolori noſcendus, ex quo, ſtimulantibus, acribus tentato, orto de novo dolore cancer naſcitur. Protopathica quamvis dicatur, tamen ſemper ferme dependet a quadam corporis morboſi conſtitutione, qua humores tantæ tenacitatis generantur, ut impotentes tranſire vaſa ſecretoria majora, eo minus glandulæ fabricam intricatiſſimam, cum circulum in illis lentiſſimum fieri, phyſiologica ratio dictet, neceſſario glandulas infarciant: hinc neque mirum, ſi in corporibus cacochymicis, phlegmaticis, pituitoſis frequentiores, cæteris paribus, Parotides videre ſit. Infantes præcipue Parotis infeſtat; mucoſi enim cum ſint, & craſſi humores ad glandulas delati concreſcunt, & Parotidem creant, hocque vel maxime contingit, ingruente hyemali tempore, quando in illis facili negotio perſpiratio ſupprimitur.

Non

Non tantum ex cauſa quaſi propria ſemper Parotis formatur, ſed frequenter videre illam eſt ab alio morbo productam. Variolæ geneſim eis dant: inconfluentium enim ſpecie, die undecima ſalivatione ſuppreſſa, materia craſſiori reddita, paucas intra horas ingens Parotis oritur, ubi niſi per auxilia reparetur illico, ægro ſuffocationis periculum imminet. Alia vero non a variolis, ſed a morbo cum illis aſſociato naſcitur, ut a putrida maxime febre, aut biliofa. Bene in his caſibus facienda diſtinctio ad prognoſim, & curam omnino diverſam quamplurimum neceſſaria. Superato quandoque morbo varioloſo, longo etiam poſt tempore a materie morboſa non bene evacuata, depoſitione facta ad illum locum lethalis Parotis gignitur: ſic *Morgagnius* vidit morbillos quandoque comitari Parotides a). Nullus mirabitur, qui violentum hoc in morbo fieri ad caput affluxum, qui glandularum oculi & narium, hinc humorem pathognomicum eſſe ſymptoma ex obſervatione didicerit.

In peripneumonia, pleuritide, imperfecta facta criſi, in reliquorum etiam viſcerum inflammatoria affectione ortas Parotides, hiſtoria medica teſtatur; quod diu jam *Hippocrates* b) his verbis expreſſerat: Si febris detinet, neque dolor conquieſcit, neque ſputum ex ratione procedit, neque biliofæ ſint alvi egeſtiones, neque bene ſolutæ ac ſinceræ, neque urina admodum multa & copioſum habeat ſedimentum; ſuffragantur vero

 ad

a) l. c. cap. 14.

b) Præn. m. 43.

ad ſalutem reliqua omnia ſalutaria ſigna, in his hujusmodi pone aures fore abſceſſus expectato.

Ictericis Parotides frequentes eſſe vidit *Hippocrates* a); in his enim ait: Qui quodam ſopore, aut morbo regio detinentur, nec admodum ſentiunt, & quibus ſingultus adeſt, alvus affatim prorumpit, fortaſſis etiam ſupprimitur, atque ii exſolvuntur, videndum, num abſceſſus ad aures in his expectare oporteat b), in ſpirituoſis & anhelatoribus morbo regio laborantibus, & febre acuta cum præcordiorum duritie & tumore, ſi corporis ſumma perfrigerantur, magnorum circa aures abſceſſuum exortum fortaſſe expectare oportet.

Dyſenteriæ bene licet curatæ poſt longum morbi decurſum, lethalem ſupervenire Parotidem lugent Practici. A ſuppreſſa ſubita ſalivatione olim, quam hodie hac luis venereæ cura, ut plurimum exalante, obſervare frequentius dabatur. Diatheſis ſcrophuloſa Parotidem generare ordinarie adnotatur, illamque ex difficillimis eſſe, ſcrophularum pertinacia incognita adhucdum indole facile oſtendit.

Febribus bilioſis, putridis, gaſtricis, & aliis quandoque morbis febrilibus & non febrilibus Parotis aſſociatur, nec non intermittentibus: frequentius enim longe in morbis apparent harum glandularum tumores, quam bubones, ait *Illuſtriſſ. L. B.*

a) Prædict. l. 1. n. 154.

b) Ibid. n. 164.

*B. van Swieten* a). Febrilia ſymptomata, ſi critica his ſuperveniat, imminuuntur; ſi ſymptomatica, illa augentur. In cauſo, ſeu febre ardente frequenter vidit Parotidem *Hippocrates* b), dum dicit: Ex præcipitibus morbis in febribus ardentibus maxime tubercula ad aures exoriuntur. Tertianis intermittentibus ſymptomatice in conſtitutione quadam epidemica ſuperveniſſe Parotides, *Clariſſ. Ramazzini* deſcribit c) conſtitutionem anni 1690. epidemicam, uti adductum fuit, quod morbo jam prope debellato Parotis accedat, ex incognita epidemica conſtitutionis indole pendere videtur. In febre bilioſa Parotidem frequenter accidere obſervatum Noſocomiorum eſt. Ipſe vidi hominem quinquaginta annorum febre bilioſa prius laborantem, cui ſupervenit Parotis peſſimis ſtipata ſymptomatibus. Præcipue vero in febribus putridis mala adhibita in ejus curatione methodo, aut neglectis evacuationibus ex materie ſic in corpore relicta Parotidem naſci haud difficulter; & *Illuſtr. L. B. de Störck* d) frequenter in febre acuta continua putrida Parotides ſe vidiſſe teſtatur. *Clariſſ. Tiſſot* de febre bilioſa agens dicit: Reliquiæ morbi in abſceſſum, aut ad alium locum delata materies morbifica metaſtatice, in Parotidem, ſcirrhum commutatur.

Dum

a) f. n. 2. p. 184.

b) Coach. n. 207.

c) Miſc. nat. cur. Dec. 2. An. 8. opp. n 2. ſqq.

d) An. med. 2. p. 18.

Dum Parotis frequenter febrilis eſt, bene cavendum, ne confundatur febris illa cum febre iam prius præſente, cum aliter cura inſtitui debeat, ſi Parotis cauſet febrim, vel ſi febris cauſet Parotidem.

Imminere Parotidem protopathicam determinatu impoſſibile eſt, niſi forte ex conſtitutione nota aliquid eruere poſſis: ſuperventuram Parotidem deuteropathicam in morbis aliqua phænomena indicant, *Hippocrati* jam nota; ſic ex alvina depoſitione illam prædicere potuit a); in bilioſa alvo molli, ſtercoracea egerente apparentes æſtus tumorem ad aures excitant, & ibidem, glutinoſæ, bilioſæ dejectiones magis quodam modo abſceſſus juxta aures excitant. In morbis equidem putridis continua alvi tarditas ſolis clyſmatibus ſolubilis, aut valde laxa præcipuum Parotidis ſignum prognoſticum conſtituit. Urinæ crudæ, cutis ſicca, talia in febre putrida ſi adſint, vel mala capitis, ut agrypnia, cephalalgia, comma, aut ipſa Parotis timenda eſt, adnotante *Hippocrate*: qui urinas tenues & crudas multo tempore reddunt, ſi reliqua ſigna ſalutaria ſint, in his abſceſſus expectari debent; & alibi ait b), conſiderandum, in quibus ſperamus abſceſſus circa aures futuros, num ex capite doleant, aut ſuperiorum partium tenues ſudores oboriantur, aut novus inſuper rigor, ac deinde num alvus affatim prorumpat, aut aliquo ſopore detineantur; videndum quoque, num urinæ di-

a) Coach. n. 626.

b) Prædict. l. 1. & Coach. n. 203.

dilutæ cum ſublimibus quibusdam innatantibus albidis, & quæ varie exalbeſcunt & graveolent, abſceſſus ad aures excitent. Sopor ſæpe antecedit, vigiliæ, deliria, ſurditas, difficultas, reſpirandi, & multa alia ſymptomata prænuncia adeſſe poſſunt, quibus tamen ſolis certam fidem ſemper præbere haud licet.

Quod vero pericula adſint, præſente Parotide, ex priori capitulo facili negotio diduci poterit, cum a magnitudine tumoris, atque ab illius malignitate totum plus minus dependeat; ſi magnæ ſit molis, partes adjacentes comprimi neceſſe eſt, inde tumores capitis, ſurditas, cephalalgia, deliria, ſtupor, ſopor, apoplexia a), ut refert *Morgagnius* ab infarctis vaſis, indeque ſequente extravaſatione ſalſamentarium e medio ſublatum. Angina ſuffocatoria a compreſſis viis reſpirationis, deglutitionis ſequitur. In epidemia febris catarrhalis ſcarlatinæ, refert *Reimann* b) ſæpe huic febri jungebatur; exulcerationes tonſillarum & uvulæ cum rubore & inflammatione totius iſthmi faucium, atque ſecius Parotidum & glandularum colli diffuſi tumores ſine diſcrimine ſubjectorum, niſi quod, quo plus ab ætate quadrenaria aberant, eo certius, citiusque hos tumores adepti ſint, ita, ut intra paucas horas toto collo tumentes, retracto in cervicem & poſteriora capite, opplecttione narium mucoſa & reſpiratione ſtertoroſa jacerent, ac intra ſeptem, octove dies ſuffocarentur. Sic quoque in febribus intermittentibus an. 1759. ab

*Illuſtr.*

a) l. c. Ep. 4. n. 24.

b) Uratisl. Ten. 25.

*Illuſtriſſ. L. B. de Störck* a) obſervatæ Parotides ſub finem morbi ægris ſupervenientes erant admodum moleſtæ, & nullis fere remediis ceſſerunt. Reſolventia & alvum leniter moventia interne exhibita, emollientia & diſcutientia applicata externe, longa tandem mora hos tumores aut ad ſuppurationem redegerunt, aut diſſiparunt: in binis tamen ægris hæc nihil effecerunt: Parotides duriſſimæ ſemper magis increverunt, reſpirationem, deglutitionemque impediverunt, atque hos ægros penitus ſuffocarunt.

Exitus Parotidis æque ac cauſæ variat: ſi a benigna materie producitur, bonæ reſolutionis ſpes eſt; quam variis molitur modis natura, vel primo per ortam ſalivationem, aut expectorationem, juxta effata *Hippocratis* b): tuſſis cum crebra oris ſalivatione abſceſſus circa aures emolliunt. Pulchrum quoque in obſervationibus Medicis c) extat exemplum, ubi intumeſcentium Parotidum ſubſequente ptialiſmo natura criſim feliciter molita eſt;

2. Uti diarrhææ ſupervenit Parotis, ita non infrequenter obſervatur per diarrhæam judicari. *Illuſtriſſ. L. B. de Störck* d) bini ægri, quibus Parotides benigna reſolutione diſſipatæ ſunt, inſequente biliosa diarrhæa, ſanitatem obtinuerunt.

Sub

a) An. med. 1. men. Ap. p. 62.

b) Prædic. l. 1. n. 167.

c) Uratisl. Obſ. 2. p. 19.

d) An. med. 2. men. 1. p. 23.

Sub ipſa dyſenteria Parotides ortæ, illa pergente, iterum evaneſcunt, imo aliquando Parotides ad ſuppurationem ductæ, ſuperveniente alvo diarrhæica, purulenta, ſubſidere poſſunt; neque in hac Parotidis ſolutione *Hippocratis* teſtimonium deficit, dum ait a), quibus febre judicatorie deſinente tumores ad aures in febribus cum dolore ſuborti neque conquieſcunt, neque ſuppurantur, eos biliosum alvi profluvium, aut inteſtinorum difficultas liberat.

3. Per urinas: facile per renes puris ſucceſſum eſſe, hiſtoria medica teſtatur; copioſæ tunc urinæ adſunt cum ſedimento lateritio, quibus pergentibus, tumor imminuitur. Si ſtatim ex urina ſecedat corpus cremorem lactis referens, verum pus erit: ſed ſi urina jumentoſa primum fiat, dein poſt horas deponat materiem, non erit pus factum alibi & per urinam evacuatum, ſed alia materies; ait enim *Hippocrates* b), quibus tubercula ad aures enaſcebantur, ea die vigeſima diſcernebant; ſedata autem ſunt iis omnibus, quibus non ſuppurarunt, ad veſicam tamen ſeſe converterunt.

4. Sudore: Ampliſſimo enim hoc collutorio materiei alibi depoſitæ fieri poſſe evacuationem, œconomiæ animalis leges docent, experimenta confirmant, teſte *Gohlio* c), qui in conſtitutione epidemica Berolini brevi periodo per ſola diaphoretica

a) Epid. l. 1. Sect. 2.

b) l. c.

c) Act. med. Berol.

retica intra quatriduum experientia ductus ſolvere Parotides didicit. Sudoribus non equidem tumultuariis, ſed moderatis vix tranſpirationem parum auctam excedentibus, Parotides illas, quas ſine ulla ſenſibili materie evacuatione ſolutas Auctores memorant.

2. Alter Parotidis inflammatoriæ exitus ſuppuratio eſt: uti enim omnes partes tenſæ & ſanguine infarctæ inflammationi ſubjacent, & cum non facile reſolvi poſſint, ſuppurant; Parotis quoque huic legi ſubmittitur; pus formatum ſibi aliquando viam facit variam, aut in factam, ut in ductum Stenonianum, prorumpit, in aures ipſas, quod ſemper timendum, cum ſæpe relinquat poſt ſe ſurditatem, vel alia mala. Etſi materies purulenta per aures evacuata viſa ſit, nec minimo relicto vitio, mirabiles has, ac ſæpe innocuas naturæ vias experientia diſcimus, ratione non aſſequimur. Quando per ſuppurationem ſolvitur Parotis, videndum, an prius illud pus alibi factum fuerit, & per metaſtaſim ad illum locum delatum, vel vero ipſe tumor in ſuppurationem abiverit. Naturæ bonitate contingere videmus, ut pus aliquando in Parotide factum ad aliam deferatur viam, facile evacuandum, uti alvo purulenta, vel urina ſimili Parotis ſolvi, frequenter obſervata eſt: ex glandula ad artus pus depoſitum haud inter rara exempla habetur; ſic ob loci ipſius ſaniorem conditionem & facile conciliari puri exitus, & ipſum ulcus felicius curari poterit: miras quoque ſibi vias facit, ut & in thoracem ipſum pus transmittatur, immedicabile inde ſecuto empyemate ex apertura nimis retardata Parotis ſuppuratæ. Prioris

ris genii, inquit *Frid. Hoffmann* a), ſolent eſſe illæ affectiones, quæ inveteratos, valdeque duros Parotidum tumores inſequi ſolent. Vidimus aliquoties ab applicatis externis gravia & vix ſanabilia pulmonum vitia, aſthma, phthiſim, tabem hecticam productam fuiſſe, dum noxius & valde cauſticus a diuturna incarceratione humor e ſua ſede expulſus per poros & interſtitia uſque ad pulmonem penetraverat, cujus membranis & veſiculis firmius inhærens acrimonia ſua hoſtili tot malis anſam dedit. Vidimus inſuper oris & linguæ ulcera a Parotidibus ſuperveniſſe, tractatis atque induratis ſuborta.

3. Ulcus fiſtuloſum corpus depaſcens ſæpe poſt Parotides videre eſt, præcipue, ſi obſequioſus nimis Chirurgus ad prima ſtatim puris apparentis ſigna tumorem incidat, malignæ, ut putant, materiei educendæ cauſa: pars obſtructa haud amplius in bonum pus coquitur, ſed ulterius ſerpendo ob ipſum profundum Parotidis ſitum fiſtulas facit, ex materie continuo reſorpta tabem immedicabilem creat.

4. Infauſtiſſimus exitus in gangrænam eſt; ab exceſſu enim inflammationis vel ab humore contento adeo pravæ indolis absque inflammatione in gangrænam abit: dari poſſe gangrænam prævia inflammatione experientia teſtatur: ſic videre fuit fœminam in Noſocomio eryſipelate laborantem, quæ ab ejus retroceſſione ad inteſtina intra ſpatium horæ,

a) Med. rat. T. 3. Sect. 4.

horæ, vel minime de dolore conqueſta, moritur: aperto cadavere inteſtina gangrænoſa deprehenſa fuerunt; triſtem hunc Parotidis exitum in febri epidemica Nœrdlingenſi obſervavit quoque *Geſnerus*, ubi a morte conſpecta Parotis dextra tumens nigra fuit.

5. Glandulæ ſemel infarctæ ob lentum in illis humorum motum ita indurantur, ut adhibita quacunque cura, vix reſolvi poſſint, tuncque ſcirrhus dicitur; tali quoque modo afficitur Parotis, & ſi quacunque de cauſa exacerbetur, in cancrum facile vertitur. Quam male inde ſibi proſpiciant miſeri illi, patet, qui imperitorum verbis confiſi, certam remediis quibuscunque ſcirrhi ſolutionem & ſperant, & exigunt: reſtantem per remedia fortia ſanitatem in illis debere deſtrui, aut ſcirrhum hactenus benignum in peſſimum mutari debere cancrum, quilibet Pathologiæ principiis imbutus videbit.

In ſcirrhum vel maxime illæ Parotides ſolent degenerare, quæ ſine manifeſta inflammatione pullulant, idque accidit temperamentis pituitoſis, ſcrophuloſis; hunc tumorem vidit *Iſenflamm* a) pravis tractatum remediis, vel etiam ſponte, in ulcus apertum, atque inſanabile ſcrophuloſum abiiſſe.

6. Retroceſſio Parotidis abſque ſequente alia evacuatione ſemper periculoſa, cum timendum, ne

a) Nov. act. natur. curioſ. Tom. 5. Obſervat. 49. p. 180.

ne facile ad alias partes transferatur. Multiplex periculum, & varium pro varietate affecti viſceris & neceſſitate ad vitam tunc ſupervenire videtur: ſic febris a retroceſſa Parotide oriri poteſt nova, priori pejor, fractis nempe jam viribus, ita vidit *Iſenflamm* a), Parotidem die morbi ſeptimo, nono, undecimo, cum ſigno coctionis & levamine abortam, materie ſine dubio retroceſſa, repente diſparuiſſe, febremque periculoſam inde ortam.

Subitam hanc retroceſſionem ipſe damnavit *Hippocrates* b), graves inquiens aurium abſceſſus, qui circa judicationem ſenſim conquieſcunt, & diſſipantur, damno ſunt; paucos ſolummodo caſus alio loco affert c), in quibus evaneſcentes Parotides ſine ſecuta evacuatione innocuæ fuere, ſed rariora exempla cum ſint, & in mitiſſimas ſolummodo Parotides cadant, harum retroceſſio carere periculo communiter dici nunquam poteſt. Applicatis licet optimis maturantibus Parotidi ſolvi aliquando renuit, & ſponte transfertur materies contenta in alium locum, quod tunc nec derivantia, neque eccoprotica impedire poſſunt; ſi illius materies maligna nervos invadat, convulſiones, paralyſes in irritabilibus excitat; anginam enim cum Parotide in puella quadam vidit *Clariſſ. de Haen* d), qua reſoluta convulſa periit.



a) l. c. p. 180.

b) Prædict. l. 1. n. 170.

c) Epid. l. 2. Sect. 2.

d) Obſ. 1. Vol. 1. Sect. 5. p. 305.

In prognoſi Parotidis facienda, ſemper conſideranda, tanquam morbus proprius, ſive protopathica, ſive deuteropathica ſit, bonos, aut malos inde expectemus effectus: ſemper enim dubii hærere poſſumus de ejus exitu, cum & pereant, præſente, ſuppurante Parotide ægri, ac nunquam apparente, quod in febribus putridis præcipue locum habet.

Cum vix practici aliquam in Parotide ſpem ponant, pejor ſemper erit, primo, ſi illa apparente ſymptomata alia morbo ſuperveniant, vel maxime inflammatoria; ſecundo, mala quoque, ſi cauſa doloris ſit, de qua etiam *Hippocrates* tali in caſu ita dicit a): quæ cum dolore oriuntur ad aures tubercula, perniciem minitantur; & *Baglivius* inquit b), Parotides rubræ nimium doloroſæ, ſive ſint participes, ſive expertes ſuppurationis periculoſæ, præſertim ſi alvus non fluat, bilioſis. Tertio, ſi valde magna fuerit, ut antea vidimus, qualia mala ſupervenire poſſint, cum plerumque vires ipſius ægri ſuperet. Quarto, ſi ſtipetur convulſionibus, aut aliis morbis nervorum. Quinto, non ſuppurans, aut pravi puris: ait enim *Hippocrates* c), Parotides ex acutis morbis, maxime in febribus ardentibus fiunt, & ſi non judicationem fecerint & matureſcant, aut ex naribus ſanguis fluxerit, aut urinæ ſedimentum craſſum habuerint, pereunt, & alibi idem d): ex febri ardente

a) Coach. n. 193.

b) Pract. med. l. 1. de Parot.

c) Coac. prænot. n. 208.

d) p. 859.

dente abſceſſu circa aures non ſuppurato, raro ſervantur. Sexto, malam vocare poſſumus, quæ alvo fluida, & fætida aſſociatur; hic quoque *Hippocrates* ait a): in plurimis graveolentibus dejectionibus cum febre acuta præcordiorum contenſione ex longo intervallo oborta ad aures tubercula mortem adferunt. Septimo, materia depoſita loco pro evacuatione haud apto, atque ex loci natura reabſorptioni aptiſſima. Octavo, ſi non facile cedat medicamentis, ac in ulcera ſanioſa mutetur, vel in ſcirrhum, ex cujus præſentia continuus cancri ſuperventuri metus excruciat.

Ex contrariis ſignis bonam ejus prognoſim facile concipere poſſumus, cum ſi cætera ſymptomata imminuantur; ſi Parotis ſuccedat, vigentibus adhuc viribus ægri, nec tamen ſua magnitudine illas ſuperans bona erit; præcipue vero, ſi coctio facta fuerit, cum raro, ſi primis ſuperveniat diebus, levamen aliquod obſervetur.

In Parotidis cura ratio medica, theoria ſuadet, ut in cauſam & ſymptomata inquiramus, cum methodus pro illarum variatione diverſa eſſe debeat. Vel maxime intereſt ſcire, an febris adſit, nec ne, an alia febris in cauſa fuerit Parotidis, vel aliqua diatheſis maligna illam creaverit; tali cognitioni felicitas curæ innititur. Veteres ad hoc non multum attendentes in ejus curatione omnem impendebant operam, in qualicunque, & a quacunque cauſa orta Parotis fuiſſet, ut exitus daretur materiei contentæ, immo ſollicitos eos videre

 fuit,

a) Coac. n. 201.

fuit, dum alicui morbo Parotis ſuperveniebat, ut per irritantia atque attrahentia, uti dicebant, major fieret affluxus humorum, putantes tali modo evacuari poſſe per illum locum morbificam materiem in toto corpore hærentem; ad id obtinendum varia adhibuerunt medicamenta; ſic parti tumenti applicabant ſinapiſmos, veſicantia, inde etiam cauſtica, ut lapidem infernalem, præparata ex antimonio, aliaque; ipſum quoque ignem ad promptam ejus aperturam adhibuerunt. Alii crudam adhuc Parotidem aperuerunt, nimis innixi effato *Hippocratis*, nempe, quo vergit natura, eo ducendam materiem eſſe; ſic variam pro ſpecierum Parotidis diſtinctione, variamque pro ſymptomatum concomitantium indole curam neglexere. Recentiores itaque, ut hos evitarent errores, optime diviſiones ejus inſtituerunt: diſtinxerunt nempe Parotidem protopathicam a deuteropathica, criticam a ſymptomatica, & ſic ulterius.

In omni Parotide tam protopathica, quam deuteropathica, niſi inflammatio adſit, conandum ſtatim, quantum fieri poteſt, ut diſſipetur idoneis medicamentis morbo, & ſymptomatibus accommodatis, quamvis *Celſus* dixerit a) de Parotide loquendo, animadverſionem tantummodo hanc habet neceſſariam, ut ſi ſine morbo id intumuit, primum reprimentibus experimentum fiat: ſi ex adverſa valetudine illud inimicum eſt, maturari, & quamprimum aperiri commodius eſt; nempe protopathicam per diſcutientia tractandam, deuteropathicam per ſuppurantia eſſe voluit.

Pro-

a) l. c. 16.

Protopathica Parotis cum febre ſubito ſæpe oritur, materie heterogenea, febre excitata ad glandulas Parotides depoſita, febrim methodo ſua tractandam eſſe: Initianti Parotidi applicanda diſcutientia, regulæ practicæ docent; febris enim Parotidis cauſa cum ſit, Parotidis curam ſi tentares, materie exinde per ſuppurationem educta, effectum, cauſa relicta tentares: non enim, Parotide diſcuſſa a materie, ut equidem videtur, repulſa, quod timendum ſit, habes, febrili ſiquidem materie via, qua decet, evacuata, ea quoque, quam ad Parotidem deferri antea vidimus, de corpore exire facile patet.

Pueris quoque protopathicam Parotidem quandoque accidere Practici norunt, dum ante achorum eruptionem ad glandulas circa collum, & pone aures poſitas tumere ſæpenumero vident; tumores hos pro ſcrophulis ignaris imponentes, interne ſolventia, diſcutientia externe, erumpentes præcipue achores curant.

Protopathica Parotis chronica ordinarie, non inflammatoria a diatheſi maligna orta, ut plurimum ſcrophuloſa eſt; ſtatim ab initio convenit huic opponere remedia, cum triſti experientia conſtet, quam rebelles ſint omnibus remediis ſcrophuloſi tumores. Incipiendo itaque ab interno uſu ſolventium atque attenuantium, parti quoque applicentur fomenta ſolventia ex Cicuta, aliiſque ſimilibus, aut emplaſtrum ex ipſa cicuta, diachylon ſimplici, vel cum gummatibus, ſapo venetus, varia præparata cum mercurio. Internus quoque ſolventium uſus negligi nequaquam debet, qua in re probe notandum, a mitioribus fieri initium debere,

 cau-

cauta, ac ſuſpenſa manu ad reſolventia uſque aſcendi debere; ne reliquam adhuc corporis ſanitatem fortioribus, ac pro tumore conveniret, remediis deſtruas; in ſummo enim tumore, reſolventia, mercurialia; antimoniata impune ferri poſſe is plane ſolum dixerit, quem horum remediorum agendi vires omnino fugiunt.

Si Parotis inflammatione corripiatur, quod in febribus acutis, in ipſa quandoque putrida videre eſt, non aliter agendum, ac in quocunque tumore alio inflammatorio; itaque parti applicentur cataplaſmata emollientiſſima, *Celſus* uti jam notavit a), ſi quæ circa aures duriora, ad ea mollienda malva contrita, vel fænugræci, linive ſemen ex paſſo coctum ſuperaddendum eſt, aut fotus forma, aut vaporis; vario denique modo talia adhiberi poſſunt, ſat numeroſa in tanta materiæ medicæ abundantia: interne victus blandus vegetabilis, emolliens, remedia emollientiſſima, clyſmata & ſimilia: verbo totus apparatus antiphlogiſticus judicatur, febris putridæ Parotidem quidem, ſi exceperis; reſolutio equidem ſemper optatur, cum ſola perfecta inflammationis cura ſit.

Cum vero non ſemper in poteſtate artis ſit ſedare inflammationem, præcipue dum magna, aut ab initio neglecta, quod ipſi jam *Galeno* notum fuit b), magni ſiquidem, ait, morbi judicantur omnino, parvi ſolvuntur ſolum. Ad ſuppurationem tunc perveniat. Si itaque elapſum tempus reſo-

a) p. 328.

b) L. 3. C. 4. p. 493.

ſolutionis fuerit, ad maturationem cogitandum iisdem emollientibus, quæ pro benigna reſolutione neceſſaria eſſe antea vidimus; eſſentialia enim maturantia, atque emollientiſſima remedia diſcrimen haud intercedere ex eo diſcitur, quod materiei obſtruentis craſſities, indoles vaſorum major, aut minor mollities, non remedia, aut ſolutionem, aut maturationem determinent; & acria enim ſæpe, ac quam emollientiſſima reſolutionem æque, ac ſuppurationem feciſſe viſa ſunt. Si tanta non amplius inflammatio, aut dolor, ſolutio tamen haud ſperanda per gummata, aromatica, ut ammoniacum, galbanum, opopanax & alia, in quibus moderatus adeſt ſtimulus, una cum aliis emollientibus mixtis promovetur ſuppuratio; tunc aliquantum intenditur febris, aſt ſtatim, pure facto, remittit, teſte *Hippocrate* a), circa puris generationem dolores, & febris magis augentur, quam pure facto; indicat vero pus eſſe factum remiſſio doloris ſpontanea, mollities, fluctuatio, in medio plerumque notata; prominentia, & ſenſus gravitatis. Apertura facta cruciali inciſione ac pure educto, ulcus mundantibus, digeſtivis, balſamicis, uti in aliis ulceribus fieri ſolet ex artis regulis perſanetur. Circa aperturam autem tumoris non omne tempus æque bonum eſt, neque duratio Parotidis aperturæ tempus hoc determinare poteſt; cum enim periculoſum ſit aperire locum ante perfectam maturationem, ſimulque mala plurima naſci poſſint, ſi pus factum nimis diu relinquatur in loco clauſo; ideo magna diligentia inquirendum in ejus tempus.

S 5 Ple-

a) Aphor. 47. Sect. 2.

Plena, perfectaque tumoris ſuppuratio, perfecta non in loco tumoris unico, ſed tota ejus circumſcriptione tempus cultro aſſignat, citius ſi incidas, ulcus fiſtuloſum evitare haud poteris; aſt oppoſitum quoque, ut evites vitium, ſedulo cures; uti enim officioſa nimis diligentia exitum conciliare puri quidam ſtudent; ſic alii nimis diu expectant; pus relictum mox acrius factum vicina arrodit, vias ſibi quærit profundas, fiſtuloſas; acrius factum, attenuatum, reſorptum maſſam ſanguinis inficit, ſolvit, febrim hecticam, mortem ſæpiſſime inducens. Sponte aliquando pus ſibi viam facit, aſt ſæpe ars chirurgica neceſſaria ſit. Vario autem modo chirurgia aperturam, fieri debere, docet; acria emollientia ſæpe ſola ſufficiunt; ſcalpello optime res peragitur: aſt frequenter aliam etiam methodum adhibere cogimur, nempe per corroſiva, cum ægri moroſi lentum dolorem cito evanido per inciſionem excitato ignari quandoque præferant.

Quod ſi gangræna ſuperveniat in Parotide pravo, livido colore, doloris plenaria ceſſatione cognoſcenda, antiſepticis locus eſt: interne vinum rhenanum, cortex peruvianus, camphora, radix arnicæ; externe ſcarificatio, fomenta aromatico-antiſeptica ex ruta, ſcordio, decocto corticis peruviani, ſalicis albæ, vel & additis his aceto antiſeptico, camphora, locum habent: hæc niſi juvent, lethalem hanc eſſe Parotidem tuto pronunciabis.

Cum vero in ſcirrhum mutata fuerit, non tam facilis ejus cura erit; ſi recens & benignus, tentandum per reſolventia uſque ad potentiora; externe nem-

nempe, atque interne præparata ex cicuta vel maxime laudantur, & magis, ſi interponentur cathartica: convenient hic, uti antea dixi, fomenta ex aceto cum ſale alcalino; ſi his non cedat, relinquere potius ſcirrhum, quam acrioribus exacerbare convenit, ne in cancrum commutetur. Quod ſi fiat, nil, quod contra indicet, obſtante, extirpatio ſola supereſt.

Vidimus in variolis ex ſalivatione ſuppreſſa oriri Parotides: hoc in caſu omnis cura in eo vertitur, ut fluxus ſalivæ ſuppreſſus reſtituatur; idcirco *Baglivius* ait a): Gargariſmus cum malvatico vino (quod mihi familiare) in Parotidibus juvat, & ea, quæ ſputum movent, profunt pariter: nam emungunt excretoria glandularum oris vaſa, a quorum concreta lympha naſcuntur Parotides.

A perſpirabili ſuppreſſo quoque Parotidem ortam dixi, ut *Clariſſ. Tiſſot* refert, & ſola diæta cum infuſo levi aromatico ſe ipſum, & alios ſæpe liberavit. Itaque diaphoretica ſola ſufficiunt, uti ex infuſo ſambucino cum ſtybio quoque addito in harum Parotidum ſpecie optime conveniunt, & alia ſimilia: numeroſa, quæ id confirmant exempla, videre eſt apud *Gohlium* b).

Frequentiſſima illa Parotis, quæ ordinarie in febribus biliofis, putridis, ſymptomatica ſuccedit; curatur, uti ipſa febris, a qua originem ſuam ducit:

a) lib. c. p. 69.

b) Act. med. Ber. Dec. 3. an. 5.

cit: itaque emetica, cathartica Parotides jam formatas tali in caſu curarunt, & una cum ipſa febre. *Clariſſ. Profeſſor Stoll* a) caſum fæminæ refert, quæ initio Junii inhorruit, æſtuavit modo erroneo: cibo aderat faſtidium. Elapſo quatriduo Parotis ſiniſtra prætumida dimovere maxillas prohibet. Ad nos venienti datum eſt hordei decoctum cum oxymelle & ſale medio; demum emeticum: unde bilis plurima flava atque æruginoſa ore, alvoque rejecta eſt; mitior febris, & Parotis multo minor. Emeticum ternis adhuc vicibus repetitum biduo, triduove ſingulis vomitionibus interpoſito. Copioſa ſemper educta bilis cum luculento levamine, donec poſt ultimam emeto-catharſim, & febris nulla fuerat, & tumor nullus. Sic varia exempla habet, neque mirum, cum primæ viæ impuræ in cauſa ſint horum tumorum, & idem *Clariſſ. Stoll* ait b). Obſervationibus certis docemur, tumores dolorificos articulorum, parotidum, glandularum, locorumque pone apophiſes maſtoideas &c. excitari a vitio procul remoto ſiſtematis gaſtrici videlicet, eoque bilioſo, ea res difficiles explicatus habet; ſed ſufficiat obſervationes haberi certas, etſi earum nos ratio fugiat. Cathartica quoque indicantur, dum Parotis nec diſcutientibus, nec ſuppurantibus cedit, ſed dura ſemper manet.

Quod

a) l. C. p. 2.

b) Ibidem.

Quod pericula jam adſint a retroceſſione ſubitanea Parotidis ſine levamine, exempla practica demonſtrarunt. Omnis in eo tunc cura vertitur, ut iterum, ſi fieri poſſit, Parotis revocetur, applicando parti emollientia, attrahentia, ut cucurbitas, etiamque irritantia acria, atque aliam ſimul inſtituendo evacuationem, ne aliquod viſcus nobile afficiatur, quod obtinetur eccoproticis, digeſtivis; externe ſinapiſmis, & veſicantibus, cauteriis ipſi loco affecto applicatis.

A Parotide critice ſoluta ſuperveniens alvus ſalutaris, ne copia, ne frequentia debilitet, attendatur, aſt, ſi a reſorpto pure ac diſſoluta maſſa humorum orta ſit, omni conamine per antiſeptica, acida mineralia ſuccurrendum; vel maxime hic convenient cortex peruvianus, arnica, roborantia.

Si Parotidem concomitetur aliqua nervorum affectio ab iſtorum tenſione ſolummodo orta, emollientia ſatisfaciunt; ubi vero ipſos nervos materia acris invaſerit, antiſpaſtica & ſedantia propinanda, quæ aliquando vix mortem præcavent.

In conſtitutione epidemica pro re nata cura variat, hinc attentus ſit Medicus oportet, ut quantum poteſt, inquirat in ipſam cauſam, an ab aëre, an a cibis, an ab aliqua febre graſſante Parotis dependeat; curam pro morbo & cauſa dirigendam eſſe quisque novit, ferme ſemper diæta tenuis cum leni eccoprotico requiritur.

Si

Si humores ita prædiſpoſiti ſint in aliquo corpore ad Parotidem generandam, vix tunc brevis cura ſufficit, ſed longiori uſu medicamentorum contra illam diatheſim convenientium, obſervata opportuna diæta, huic ſcopo accommodata, ſpem medelæ afferunt; quod ſi Parotis exulcerata ſaniem dimittat, bene attendendum, ne ſanies illa reſorbeatur; hinc per mundantia, antiſeptica, prius enumerata, purgandum ulcus eſt, quotidie ſic repetendo, donec perfecte ſanetur, non omiſſo interim tamen continuo medicamentorum internorum quam maxime neceſſario uſu.

---

XII.

# XII.

## JOANN. MICH. DE WELTHERN,

SAXO - TRANSYLVANI

# DISSERTATIO

DE

# PROGNOSI IN MORBIS ACUTIS.

Operæ pretium certo eſt, noviſſe illa ſigna, quæ docent malos in morbis acutis eventus metuendos eſſe: partim ut omni artis molimine medicus caveat, ne contingat illud, quod jure metuit, partim ut præſagio debito ſuæ caveat famæ, ne ipſius culpa periiſſe credatur æger, qui morbi vehementiæ ſuccumbit; ideo *Hippocrates* ſignorum in morbis acutis cognitionem omnibus commendans optime dixit: *Nam & eos, qui ſervari poſſunt multo etiam melius ſervare poterit, longe ante ſingula præ-*

*prœmeditatus; & eos, qui tum obituri mortem, tum evaſuri ſint, ſi præviderit, prædixeritque, omni prorſus culpa vacabit.*

Verum non ſolum medicis utiles & neceſſariæ ſunt prædictiones, ſed etiam ægrotis ſumme neceſſariæ & ſalutares ſunt. Hi enim de periculo vel ſalute prognoſticon audientes, eo magis medici præceptis obediunt, & exinde eo citius & certius priſtinam ſanitatem recuperare ſtudent.

Aſt omnia prævidere & prædicere in morbis hoc opus, hic labor eſt, nec niſi morborum omnium quoad ſubjecta cauſas, modosque lædendi accurata prorſus indagatione addiſcitur. Monente *Hippocrate morborum acutorum non omnino certæ ſunt prædictiones nec ſanitatis, nec mortis;* hinc medicus obſervato uno vel altero malo ſigno ſtatim non deſperat, neque bono, niſi reliquis circumſtantiis conſentientibus, nimium fidit, ſed ubi contraria & minus evidentia concurrunt, non niſi a potioribus concludere debet, & tantum ſub certis conditionibus aliquid certi promittere; nempe, niſi aliud quid contrarii ſupervenerit, ſi reliqua fuerint paria; ſi ægri & adſtantes ſua quoque præſtiterint, & ſic porro.

Omnis morbus acutus ex idea ſua periculum involvit, ſed non omnis æqualiter, majus autem vel minus periculum deſumitur a natura ipſius morbi, a cauſis excitantibus, a ſubjecto, & a ſymptomatibus plus minusve gravibus.

A

## *A Natura morbi.*

Cognita morbi natura multum certe juvat in formanda prognoſi; quo enim ex ſua natura gravior eſt morbus, eo plus periculi involvit; hinc periculoſiores ſunt morbi maligni, quam benigni, continui, quam periodici, contagioſi & venenati, quam non contagioſi; putridi, quam inflammatorii & ſic porro modo cætera fuerint paria.

## *A Cauſis excitantibus.*

Ipſæ cauſæ excitantes bene conſideratæ morborum effectus etiam manifeſtant, etenim quo cauſæ ſunt graviores, vehementiores, & ſublatu difficiliores, eo majus eſt periculum, & deterior eventus, ideo inflammationes viſcerum abdominalium in morbis acutis provectis a bilis cæterorumque humorum acrimonioſa corruptione oriundæ, ſemper cum majori periculo conjunctæ ſunt, quam eæ, quæ aut a plethora, aut ab orgaſmo humorum originem ducunt; ideo etiam morbi a contagiis malignis orti ſemper majus periculum portendunt, eo, quod hæc miaſmata ſubtiliſſima & valde operoſa quocunque modo in corpus admiſſa ad intimiores uſque receſſus penetrant, humoribus intime ſe miſcent, eoque ipſo ſecundum indolem & motum ſuum eosdem inquinant, atque ſic totam ipſarum temperaturam & craſin deſtruunt; quibus accedit, quod omnium venenorum indoles & modus agendi non æque ſemper pateat, aut ſi etiam pateat, vis tamen & operatio nimis cita & ſubdola ſit; adeo, ut & medicum & ægrum præter omnem opinio-

T nem

nem ſæpe fallant, & ſtragem ſubitaneam hominum relinquant, uti ex febribus malignis, & peſte ipſa ſatis ſuperque conſtat.

## A Subjecto.

II. De morbi eventu facilius & certius judicare poteſt Medicus, ſi ſubjecti ægrotantis rationem exactam habeat, utpote cujus reſpectu periculum maxime variare neceſſe eſt; in ſubjecto conſideranda veniunt.

1) Ætas; periculoſiores enim ſunt febres acutæ in ſubjectis ſenilibus quam in aliis; nam in ſenibus cæteris paribus debiliores ſunt vitæ vires; quo autem hæ debiliores ſunt, eo minor ſpes eſt fore, ut materies morbifica concoquatur, & concocta e corpore eliminetur.

2) Sexus, in ſexu fæminino, ſi cætera ſint paria, morbi acuti periculoſiores ſunt, quam in maſculino; tum quia fæminæ minus ad morbos acutos prædiſpoſitæ graviorem ſupponunt cauſam, tum quia in illis vires vitæ debiliores minus ſufficiunt materiæ morbificæ concoquendæ & evacuandæ.

3) Temperamentum, in debilibus enim periculoſiores ſunt morbi acuti, quam in robuſtis, in illis enim difficilius materia concoquitur & eliminatur.

4) Vi-

4) Vitæ genus, ægrorum cuſtodes, Medici & Chirurgi noſocomiales periculoſius ex acutis decumbere obſervantur.

5) Valetudinis conditio morbum acutum præcedens maximam hic meretur conſiderationem. Cachectici, cacochymici, valetudinarii periculoſiores patiuntur febres acutas, quam antea perfecte ſani; quo enim eſt major humorum degeneratio, & major debilitas virium eo minus materiæ coctio, & critica evacuatio ſperari poſſunt. Venerei ex acutis decumbentes facile pereunt; aſt ſi accedat non raro vi medicatrice febris ex lue curantur.

## *A Symptomatibus.*

Symptoma dicitur omnis ſenſibilis alienatio a ſtatu ſano in corpore ægroto apparens, modo ea a morbo & cauſa morbi ſit diſtincta. Symptomata in morbis apparentia per ſe numero infinita ad tres referuntur claſſes: videlicet ad actiones læſas, ad retenta & excreta; & ad qualitates ſenſibiles alienatas. Actiones autem corporis humani diſpartiuntur in vitales, animales & naturales.

### *Ab actionibus vitalibus.*

Actiones vitales dicuntur illæ, quibus præſentibus vita adeſt, quibus abſentibus vita abeſt, huc præcipue conſideranda veniunt: pulſus & reſpiratio.

Pulſus dicitur ille motus cordis & arteriarum conſtrictorius & dilatatorius ab ipſius ſanguinis motu excitatus & ſuſtentatus, quo mediante etiam ſanguis a corde per univerſum corpus diſtribuitur, rurſusque ab eodem perpetuo recipitur.

Licet *Hippocrates* de pulſu parum ſollicitus fuiſſe videatur, multa tamen quoad prognoſim ex eodem deduci poſſunt; ſed qui de pulſu recte judicare cupit, eum noviſſe oportet, quod varias pulſus patiatur mutationes, quas *Galenus* diſtinxit in naturales, non naturales, & præternaturales.

Naturales dixit illas, quæ ab ætate, a ſexu, temperie, corporis habitu, animi affectibus, anni tempeſtate & ſimilibus dependent, ſic in viris, cæteris paribus, rarior & vehementior pulſus eſſe ſolet, quam in fæminis; infantibus & pueris celerior, quam in adultis, in ſenibus tardior, in obeſis debilior, quam in gracilibus &c.

Mutationes pulſus non naturales dixit illas, quæ poſt validiora corporis exercitia, poſt longiorem cibi potusque ſpirituoſi aſſumptionem, poſt validius animi pathema obſervantur.

Præternaturales autem mutationes vocavit illas, quæ a cauſis morboſis quibuscunque originem ducunt. Cavendum ſemper, ne mutationes naturales, aut non naturales pro præternaturalibus habeantur. Hic ſolummodo ſermo eſt de mutationibus præternaturalibus. Quamdiu pulſus manet naturali ſimilis, non fortis nimium, nec debilis, celer vel tardus, nec inæqualis obſervatur, tamdiu

diu circulationem bene ſuccedere, indeque morbis quibuscunque reſiſtendis ſufficere colligimus. Raro enim, ſi forte unquam, uti dixit *Hippocrates* in morbis acutis, *pulſus bonus, urina bona, & æger moritur.* Sed ſi pulſus ſit frequens, debilis, inæqualis, aut intermittens, malum ſemper exhibet ſignum, & quo debilior, inæqualior, intermittentior, eo pejor eſt prognoſis; denotat enim vires vitæ multum imminutas, adeoque difficilem eſſe coctionem materiæ morboſæ, & ejusdem e corpore expulſionem. Excipe primo plethoram ſummam, & validam partis cujusdam membranoſæ valde ſenſilis inflammationem, in his enim pulſus apparens debilis, poſt venæſectionem inſurgens, non adeo malam ſuppeditat prognoſin. Excipe ſecundo perturbationes criticas, in quibus brevis duratio, & abſentia aliorum malorum ſignorum parum metus relinquunt.

Ad judicium rite prudenterque de pulſu formandum opus eſt, ut Medicus omnium pulſuum differentias, & gradus probe cognitas, uſuque comprobatas habeat, ſed & in ingreſſu ad infirmum non ſtatim pulſum tangat, ſed allocutione prius amica, & indagatione circumſtantiarum, eundem tranquillum reddat, deinde pulſum non uno, ſed pluribus, pro exigentia rei, locis exploret, digitis modo comprimendo, modo eosdem ſuſpendendo; ex parte ægri in ſuper requiritur, ut ab omni animi pathemate liber ſit, manus in debito ſitu & omni motu alieno liberas ſervet.

## A Reſpiratione.

Reſpiratio maximam in formanda prognoſi attentionem meretur, etenim ab hujus integritate motus cordis & arteriarum, ipſiusque ſanguinis inteſtinus & circularis ſuſtentatur, nec ſine eadem vita continuari poteſt; inſuper ab hac certiora prognoſtica deduci poſſunt, quam a pulſu, non enim æque ac pulſus a levioribus cauſis immutatur, hac forte de cauſa *Hippocrates* longe plura de reſpiratione, quam de pulſu tradidit ad prognoſis certitudinem facientia. Adeoque in omnibus morbis, præcipue tamen acutis, ubi præ cæteris his prognoſticis opus eſt, reſpiratio libera, & facilis, maximam vim ad ſalutem ægri ſperandam habet; etenim cordis, pulmonum, & reliquorum organorum reſpirationi inſervientium integritatem, conſequenter liberum ſanguinis motum manifeſte oſtendit. Hinc in morbis acutis, quamdiu reſpiratio facilis & libera manet, licet plura alia mala adſint ſymptomata, minus deſperandum eſt, quam ſi mala ſit reſpiratio, & plura alia adſint ſymptomata minus mala.

Reſpiratio difficilis, frequens, anheloſa, inæqualis, interciſa, ſublimis, aut ſolo abdominis motu peracta, malum ſuppeditat ſignum; & quo difficilior, frequentior, inæqualior, magis interciſa, eo peior facienda eſt prognoſis. Denotat enim impeditam pulmonum dilatabilitatem & minus liberum ſanguinis ex corde dextro per pulmones tranſitum, quæ ad vitam ſuſtentandam requiruntur.

Nota tamen ex mala conformatione thoracis in gibboſis, tumore abdominis in gravidis, & ſimilibus cauſis reſpirationem lædi poſſe; quæ læſiones tunc ad prognoſin minus faciunt. Reſpiratio fervida mala eſt; frigida autem eſt lethalis: frigida enim indicat gangrænam pulmonum; fervida vero ſummum ardorem circa vitalia deſignat, hinc magnum periculum portendit.

### *A functionibus animalibus.*

Functiones animales læſæ merentur quoque Medici attentionem, ſi is futura in morbis prædicere velit; hinc præcipue conſideranda veniunt: animi affectus, ſenſus externi, & interni, actiones muſculares voluntariæ.

### *Ab animi affectibus.*

Carentia conſuetorum animi affectuum, aut conſuetis oppoſitorum præſentia, malum dat ſignum; & quo magis animi affectus a naturalibus recedunt, eo morbus periculoſior pronunciari poteſt. Sic ſi ægri objectis alias adamatis non amplius afficiantur, malum eſt, mala quoque eſt deperdita alias conſueta mentis hilaritas; mala morbi impatientia in homine alias patiente, excipe viros robuſtos alias nunquam ægrotos: hæc enim omnia denotant mutari naturalem ſtatum ſenſorii communis, a quo animi affectus dependent.

## *A ſenſibus internis.*

Equidem ſenſus interni eorumque organa immediate ad vitam conſervandam non faciunt, arcto tamen nexu adeo inter ſe cohærent, ut ſuam inter ſe, uti ſanitatem, ita ægritudinem ſemper communicent, conſequenter etiam teſtentur: hinc in quovis morbo ſenſus internos bene valere, & mente conſtare bonum eſt, juxta antiquiſſimum *Hippocratis* effatum, neque tamen quævis aberratio, vel quodvis delirium ſtatim funeſtum reputandum eſt. Datur enim delirium ex peculiari idioſyncraſia oriundum, qua quidam leviori etiam febre laborantes delirare incipiunt; quod talibus in caſibus metuendum non eſt.

Datur quoque delirium criticum, quod a ſymptomatico dignoſcitur. 1) Quod fiat coctione prægreſſa, die critico, in ſtatu morbi. 2) Quod diu non duret, non ſit continuum, ſed interruptum. 3) Quod brevi ſeqnatur critica evacuatio, vel metaſtaſis ad partem ignobilem cum levamine. Tale quidem delirium non eſt malum; ſed delirium cum ſignis contrariis magnum ſemper minatur periculum; periculum valde eſt: ſi ægri judicio amiſſo neceſſarios & domeſticos non agnoſcunt, corpus ſine pudore denudant, feſtucas & floccos e ſtragulis colligunt, & rerum alias neceſſariarum obliviſcuntur; tandem nulla ſpes ſupereſt, quando inter hæc neque vident, neque audiunt, extremis liveſcentibus & frigeſcentibus.

## *A Somno & Vigiliis.*

In ſpecie ex ſomno & vigiliis prognoſtica concludi poſſunt; ſi ſomnus moderatus & quietus excipit inquietudines, vigilias, deliria & convulſiones, ſemper indicat mentem ad tranquillitatem redire, indeque bene ſperare jubet, ſed ſomnus excedens, comatoſus, malus eſt, indicat enim deficere influxum liquidi nervei in organa ſenſuum & motuum voluntariorum, vel ob obſtructionem, vel ob preſſionem cerebri, vel ob vires vitæ debiles; quacunque ex his cauſis oriatur ſomnus comatoſus malum ſemper eſt ſignum. Sed uti ſomnus ſine modo continuatus; ſic etiam nimiæ vigiliæ malæ ſunt, ut cauſa & ut ſignum; ut cauſa, quia accelerando circulationem humorum, liquidiores diſſipant, remanentes inſpiſſant, & iisdem acrimoniam conciliant; ut ſignum etiam malæ ſunt; indicant enim nimium raptum humorum ad caput; inde metuenda gravia capitis mala præcipue deliria, convulſiones &c.

## *A ſenſibus externis.*

A ſenſuum externorum valore, vel defectu certiora adhuc deduci poſſunt prognoſtica:

Viſus imminutus, obſcuratus, niſi præcedat vel vomitum criticum, vel hæmorrhagiam narium criticam malus eſt. In febre non intermittente, ſi æger neque videat, neque audiat, debilis jam exiſtens mors præ foribus eſt.

Viſus depravatus; ſi igniculi, anguillulæ &c. obvolitantes videantur, malum eſt ſignum, niſi ſimul adſint ſigna hæmorrhagiæ narium criticæ; notat enim majorem ſanguinis copiam ad caput ferri, hinc futurum delirium, phrenitidem &c.

Viſus auctus, id eſt, intolerantia lucis mala eſt, indicat enim nervos valde tenſos, & raptum humorum nimium ad caput, unde metus delirii, phrenitidis, aut convulſionum, excipe tamen, ſi immineat hæmorrhagia narium critica.

Auditus auctus in acutis malum dat ſignum, denotat enim tenſionem nervorum vel ob ſiccitatem, vel ob inflammationem, vel ob majorem impetum humorum ad caput.

Auditus imminutus, ſurditas in acutis, variis temporibus & ob varias cauſas ſupervenit, & vix ullam certam prognoſin præbet; plerumque tamen, ſi accedit, dum creſcit adhuc morbus, gravioraque fiunt omnia ſymptomata, pravi eſt ominis; ſi vero accidit, quo tempore miteſcere incipiunt pleraque alia, fauſtum exitum præſagit. Bona quandoque ſurditas præcedit hæmorrhagiam narium, aut abſceſſus ad parotides; tinnitus aurium, ſuſurrus, bombus in acutis, niſi præcedant criticam narium hæmorrhagiam, vel parotides, vel abſceſſus pene aures, mala ſunt; indicant enim auctum humorum motum ad ſuperiora, hinc delirium, phrenitidem, & cætera gravia capitis mala portendunt.

Olfa-

Olfactus imminutus vel abolitus in acutis malus eſt, denotat enim organi olfactorii ſiccitatem ab humorum immeabilitate ortam.

Olfactus depravatus, quo æger fœtorem putridum percipit, quo cibi & potus & medicamenta ægro apparent putrida morbo provecto, ſignum eſt lethale; indicat enim totam maſſam humorum corruptam & putrilaginoſam, quam corrigere impoſſibile eſt. Dictum eſt morbo provecto; etenim perceptus fœtor putridus in initio morbi oritur plerumque a ſaburra, & tunc tam malum non eſt ſignum.

Guſtus abolitus vel imminutus cum linguæ oriſque ariditate malus eſt: denotat enim pariter ſiccitatem organi a magno & notabili humorum lentore oriundam.

Guſtus depravatus in initio morbi plerumque a ſaburra pendet, hinc adeo malum non eſt ſignum, aſt in morbo provecto ſapor putridus a corrupta tota humorum maſſa lethale etiam eſt ſignum. Stupor ſeu tactus imminutus malum eſt ſignum, indicat enim vel ſtaſin humorum in capite fieri, vel factam eſſe, aut vires vitales multum eſſe imminutas; primum dignoſcitur ex cæteris ſignis conjunctis encephali affecti, ſecundum noſcitur maxime ex debilitate pulſus.

## *Ab actionibus voluntariis.*

Hæc etiam in formanda prognoſi ſuam conferunt ſymbolam; huc conſideranda veniunt: laſſitudo,

do, debilitas muſcularis, tremor, convulſio, jactitatio, decubitus. Magna laſſitudo & debilitas in principio acutorum, ut plurimum putridi vel maligni morbi eſt indicium; indicat enim deficere influxum liquidi nervei in muſculos, vel ob immeabilitatem humorum, vel ob affectum preſſumque cerebrum, vel ob vires cordis debilitatas; excipe tamen debilitatem ſpuriam: 1) A ſaburra turgente; 2) A plethora ſumma; 3) Ab inflammatione gravi viſceris cujusdam nobilis.

Tremor, quo validior eſt in initio morbi, eo gravior prædicitur morbus; denotat enim graviorem morbi cauſam, adeoque morbum cauſæ proportionatum; tremor in decurſu febrium putridarum & malignarum malus eſt: indicat enim, vel congeſtionem humorum in capite, vel acre rodens, vel magnam morbi malignitatem.

Tremores cum magna virium debilitate peſſimi.

Tremores cum delirio vix non lethales; monet enim *Hippocrates:* qui mente aberrantem, ſupervenіente tremore, certo moriturum affirmat, non fallitur.

Convulſiones in acutis ſemper ſunt periculoſæ, hæ enim graviter affectum encephalum denotant; excipe tamen convulſiones variolarum, morbillorum, & aliorum exanthematum eruptionem præcedentes, ſi nulla alia mala ſymptomata has concomitentur, hæ enim non adeo periculoſæ ſunt; quin imo ex his variolarum benignitatem prædixit *Sydenhamus;* periculoſiores ſunt convulſiones

ſiones iu decurſu morbi, quam in initio, ratio hujus eſt, quia in initio oriri ſolent vel a plethora, vel a rarefactione humorum, vel a ſaburra irritante, quibus cauſis facile medela adfertur. Aſt in decurſu morbi oriri ſolent a ſtaſi humorum in capite, cui tam facilis non fit medela. Periculoſiores ſunt convulſiones ceteris paribus in adultis, quam in infantibus, periculoſiſſimæ ſunt in ſenibus; adulti enim & ſenes minus ſunt irritabiles, adeoque minus prædiſpoſiti ad convulſiones, hinc graviorem in his ſupponunt cauſam, ob eandem rationem minus periculoſæ ſunt in hyſtericis & hypochondriaeis, quam in robuſtis. Convulſiones a capite incipientes cæteris paribus pejores ſunt. V. g. dum muſculi capitis, faciei, colli primo convelluntur, malum eſt indicium: denotant enim cauſam in encephalo hærere, & cerebrum graviter affectum eſſe. Si poſt urinam craſſam prius emiſſam mox aquoſa & pellucida ſuccedat, & convulſio ſuperveniat, peſſima eſt: denotat enim retineri in corpore ſalia & olea acriora calore febris reddita, & nocere hæc præſertim encephalo; hinc diſcrimen eſt, ne tenera encephali vaſa deſtruantur, hisque deſtructis neceſſario mors inferatur. Peſſimæ ſunt & fere lethales, quæ fiunt cum perpetuo delirio, denotant enim cerebrum affectum & continuo irritatum, hinc ſummum periculum; eo pejores ſunt convulſiones, quo plura ſimul adſunt alia prava ſymptomata.

Subſultus tendinum, qui convulſivus ſunt motus, adeo damnati a multis Medicis, ſæpe tamen, in variis morbis acutis, quorum felix eſt exitus, a primo initio, ad convaleſcentiam uſque obſervantur; hinc malum quidem ſunt ſignum & en-

encephali irritationem denotant, attamen tanquam ſignum lethale non nimis ſunt reformidandi.

## A Decubitu.

Porro quoque ex ipſo decubitu ægrorum aliquid de futuris præſagire poſſumus; hinc enim ſi naturali quam maxime ſimilis fuerit, morbum mitiorem, cui ſuperando corpus minus gravatum ſufficere poterit ſignificat; ſed malus eſt, qui ſanorum decubitui ſimilis non eſt, aſt eo pejor, quo magis ab eo abludit. *Hiopocrates* optimum dixit decubitum in alterutrum latus, & manus, cervicem, crura modice inflexa, & omne corpus molliter diſpoſitum, ita enim plerique homines cubare ſolent. Talis decubitus validum adhuc muſculorum robur adeſſe denotat, hinc functiones, a quibus id dependet adhuc admodum illæſas ſupponit. Decubitus ſupinus extenſis pedibus & brachiis malus eſt, denotat enim tantas non eſſe vires muſculares, ut ad alterutrum latus decumbere poſſit; excipe tamen, ſi æger in ſanitate ſic decumbere aſſueverit. Malus eſt decubitus ſupinus, ſi æger manus, pedes, pudenda denudat; indicat enim delirium vel magnas anxietates, a quibus multum metuendum eſt; excipe, ſi æger multum caleat, tunc tantum non minatur periculum. Peſſimus eſt & fere lethalis decubitus ſupinus, ſi æger ad pedes delabitur, notat enim languorem ingentem, & muſculos reſolutos eſſe. Si caput ita poſtrorſum reclinetur, ut totum collum appareat, vel ita antrorſum flectatur, ut mentum pectus contingat, peſſimum quoque eſt ſignum; denotat enim muſcu-

lo-

lorum caput ſuſtentantium reſolutionem, eſtque proximum hoc mortis indicium.

### *Ab aliis quibusdam motibus.*

Linguæ porrectio impoſſibilis eſt vix non lethalis: denotat enim reſolutionem muſculorum motui linguæ inſervientium, adeoque originem, a qua nervi linguæ motorii oriuntur, graviter eſſe affectam.

Motus manuum ludentes, floccos carpentes, muſcas captantes, lintea convolventes peſſimi ſunt ominis! notant enim cerebrum graviter affici, & metuenda deliria, phrenitides, convulſiones.

Huc notandum venit ſymptoma, quo ægri tactum quaſi refugiunt, quod ſolus fere notavit *Hippocrates*, & male habere monuit. In talibus ægris, dum Medicus digitos carpo admovet, pulſum exploraturus, manus ſubito reſilit, ſi rogentur, quare manum retrahant, dicunt ſe hoc neſcire; idem contingit, ſi Medicus linguam attingat, lethale plerumque eſt hoc ſymptoma; videtur tunc in ſenſorio communi tanta irritabilitas eſſe, ut a leviſſima etiam nervorum mutatione totum turbetur corpus, unde brevi convulſiones metuendæ ſunt.

## *A functionibus naturalibus.*

Hæ pariter Medici prognoſticantis attentionem merentur, præcipue autem hic conſiderandæ ſunt: appetitus, ſitis, deglutitio.

## *Ab Appetitu.*

Bona eſt in omni morbo ſalutis nota, ſi æger cibum potumque moderate appetat, & ad ea, quæ eorum loco offeruntur, bene ſe habeat; ſiquidem his ſubſidiis vires conſervantur, ut morbi cujuscunque vehementiæ magis reſiſtere queant.

Aſt appetitus prorſus proſtratus malus eſt, ut ſignum, & ut cauſa; ut ſignum, quia indicat functiones naturales multum eſſe læſas; ut cauſa, quia ſi deperdita non reſtituantur, vires debilitatæ non ſufficiunt materiæ concoquendæ & eliminandæ, hinc natura ſuccumbere debebit, minus tamen periculum inde eſt in acutorum initio, quam in augmento, nam in initio plerumque appetitus proſtratio a ſaburra dependet, quæ cauſa facile auferri poteſt. Peſſimum eſt, ſi ægri omnem cibum averſentur, præcipue ſi hoc fiat ex delirio, vel ex corruptione putrilaginoſa humorum.

Appetitus magnus ſubito poſt magnam inappetentiam ortus mortem brevi ſecuturam indicat.

Dele-

Deletus in convaleſcentibus appetitus malus eſt ut cauſa, & ut ſignum; ut cauſa, quia virium deperditarum reſtitutionem impedit.

Ut ſignum, quia denotat vel ſaburram adeſſe, vel viſcera digeſtionis debilia vel menſtrua digeſtioni inſervientia quantitate vel qualitate peccare; hinc recidivæ metum.

Subitus appetitus in inſolita in morbis acutis plerumque boni eſt ominis, hinc, quæ ægri ſummo cum deſiderio appetunt, concedenda, niſi certam inde prævideas perniciem.

## *A Siti.*

Sitis nullo potu explebilis, exitialis eſt, indicat enim vel magnam humorum immeabilitatem, vel magnam eorundem acrimoniam.

In febribus non intermittentibus, ſi externa frigeant, & ſitis detineat ægros, mortiferum eſt, ut jam monuit *Hippocrates;* nulla ſitis, præſente tamen hujus cauſa, peſſima eſt, indicat enim vel delirium adeſſe, vel ſenſibilitatem adeptam, adeoque multum pati encephalon.

## *A Deglutitione.*

Deglutitio ſonora, in qua ingeſta, quaſi ab alto in ventriculum delabi audiuntur, peſſima eſt; & pauci præſente hoc ſymptomate evadunt. De-

glutitio impoſſibilis, absque manifeſto faucium & œſophagi vitio apparente lethalis eſt: notat enim muſculorum deglutitioni inſervientium paralyſim, & plerumque depoſitionem inauferibilem ad caput factam eſſe.

## *Ab excretis & retentis.*

Excreta & retenta medico circa prognoſin formandam multa conſideranda ſuppeditant; præcipue alvus, urina, ſudor, hæmorrhagiæ.

## *Ab alvi dejectione.*

Qui ex alvi dejectionibus aliquid concludere contendit, is reſpectum habere debet cauſarum, morborumque complicatorum, nec non excretorum ipſorum, quæ, ſi critici fiunt, & cauſam morbi tollunt, vel ſolum imminuunt, in bonis naturæ habendæ ſunt, & contra: hinc dejectiones ſeroſæ, viſcoſæ velblilioſæ, in affectibus ab ejusmodi impuritatibus oriundis liberant; neque cruentæ hypochondriacis & cachecticis ſemper nocent, modo reliqua conſentiant. Sed nimis aquoſæ, ſeroſæ, ſpumoſæ, putridæ & fœtidæ, in miliaribus, petechiis, nec non in phthiſicis, & viribus alias exhauſtis cauſam malorum iſtorum tollere nequeunt, viresque eo magis deſtruunt, indeque communiter triſtem eventum præſagiunt; quemadmodum etiam illæ dejectiones, quæ præter ſenſum rationemque ſubito & confertim fiunt in languidis, ſenſuum jam abolitionem, adeoque perniciem oſtendunt. Lex

eſt

eſt univerſalis ab *Hippocrate* jam cognita, illas juvare evacuationes, quas bene ferunt ægri, ſi poſt ſingulas dejectiones melius ſe habeat æger, ſi molleſcit abdomen, rarior fit pulſus, inſurgunt vires, ſedatur ſitis, quietior eſt ſomnus, tunc licet valde copioſæ dejectiones, nunquam timendum eſt, & omnia fauſta ſperanda ſunt.

Diarrhæa in morbo provecto, cum meteoriſmo lethalis eſt; denotat enim inſanabilem inteſtinorum gangrænam.

## *A b U r i n a.*

Imperitus & infelix reputatur Medicus, qui multa ex urinis habita præſagia diſcernere & dijudicare non poteſt; & hoc non ſine omni ratione; etenim licet ineptum & abſurdum ſit, cum medicaſtris quosvis morbos, nullo modo cum ſanguine, vel urina communicantes, & quod eo magis abſurdum, cauſas extrinſecas, ætates, ſexus, aliaque hariolare velle; propterea tamen nihil impedit, quo minus ſanguinis, utpote ex quo lotium illud immediate ſecernitur, & multo magis viarum, per quas tranſire idem lotium debet, ſanitas & morbi exinde dijudicare poſſint & debeant; ſed antequam Medicus de urinis judicium ferat, aut ferre poſſit, varias circumſtantias probe perſpectas habere debet, quæ urinarum conditionem etiam in ſtatu ſano mutant, videlicet: ætatem, ſexum, vitæ genus, tempus decubitus, medicamenta adhibita, tempus & modum excretionis. Hæ enim omnes circumſtantiæ, eum, qui has ignorat, in errorem facile deducere poſſunt.

## *Ab Urinæ Subſtantia.*

Qui perpenſis probe hiſce circumſtantiis accurate urinarum ſubſtantiam, ſeu conſiſtentiam, quantitatem, colorem, & contenta contemplatur, is non pauca ſalutis æque ac mortis prognoſtica deducere poterit, & quidem ratione conſiſtentiæ: Urinæ craſſæ, denſæ & fæculentæ, cujuscunque coloris, in morborum augmentis & decrementis copiam quidem ſalium, & impuritatum in corpore, aſt eorum ſeceſſum ſimul, adeoque nihil periculoſi, quin potius ſalutem præſagiunt, modo reliqua conſentiant. Ex ea ratione urinæ primum tenues, deinde per ſe, aut poſt adhibita remedia craſſiores redditæ, in febribus tam intermittentibus, quam continuis, nec non malo hypochondriaco, ictero, ſcorbuto, calculo, arthritide, affectionibus ſoporoſis, aliisque ſemper bonum eventum præſagiunt.

Contrariæ vero malum, nempe tenues albæ, vel rubicundæ, a corporibus ejusmodi morboſis cacochymicis, ſi redduntur, docent ſalia & olea acria retineri, indeque, niſi in craſſiores mutentur, in omnibus morbis acutis ingens periculum, imo cum aliis malis ſignis mortem prædicunt; inde enim metuendæ ſunt depoſitiones ad caput, unde deliria, phrenitides, convulſiones &c. plurima hanc in rem prognoſtica ab *Hippocrate* & *Galeno* collecta habentur.

*A Quan-*

## A Quantitate.

Urinæ quantitas duplici modo peccare poteſt, nempe exceſſu & defectu. Naturalis urinæ quantitas minor quodammodo eſſe debet, quam quantitas ingeſtorum liquidorum: horum enim quædam partes in corporis nutrimentum faceſcunt, quædam per alias vias, diarrhæa, ſudore, tranſpiratione vel ſalivatione diſſipantur, ideo ſi copia urinæ, quantitatem liquidorum ingeſtorum longe ſuperet, quantitas excedens dicitur. Hæc poſt urinæ ſuppreſſionem in hydropicis, nephriticis, morbi ſolutionem, & ſalutem promittit. In morbis autem aliis in corporibus, alias tenerioribus, viribus exhauſtis, ſiccis, hecticis, phthiſicis mali ſemper eſt ominis, & ſemper nocet, niſi forte aucta urinæ excretio aliam imminutam excretionem compenſet. Sed præter naturam deficiens, aut plane ſuppreſſa urina ſerum illud in viis ſuis a calculis, caruncelis, vel aliis obſtaculis intercipi, aut ad alia loca decumbere monſtrat, quod utrumque malum. In acutis vero aliisque præcipitibus malis interceptiones tales cum aliis ſignis funeſtis convulſiones interiores, apoplexiam, vel mortem afferre ſignificant, monente jam *Hippocrate*.

## A Colore.

Color naturalis urinæ eſt ſubaureus vel citrinus cum ſubſtantia, ſeu conſiſtentia mediocri & ſedimento albo & levi, talis in hominibus ſanis deprehenditur, & debitam humorum elaborationem,

debitamque craſin indicat. Aſt, quo magis a naturali hoc colore urinæ recedunt, absque aliis cauſis manifeſtis, & in morbis alias magnis, acutis, & periculoſis, eo minus ſalutarem eventum ſperare licet, niſi criticæ excernantur, & meliores paulo poſt ſequantur. Urina pallida, tenuis, aquoſa, mala eſt, niſi ſit urina potus: deſignat enim talis urina, retineri in corpore illa, quæ per has vias naturaliter de corpore evacuantur; olea nempe & ſalia ſanguinis acriora reddita magis adhuc nocitura, quia in morbis acutis omnia citius in corruptelam vergunt, quam in ſanitate. Obſervatur & talis urina quandoque, dum ſanguis inflammatoria denſitate immeabilis redditus, aquæ quantumvis copioſæ ingeſtæ, miſcelam reſpuit; unde potus aſſumptus ſtatim per urinæ vias elabitur; hinc patet ratio illius aſſerti *Hippocratici*: mala eſt quoque (urina) quæ poſt potum cito mingitur, maxime in pleuriticis & peripnevmonicis. Merito ergo damnavit *Hippocrates* urinas albas & tenues, tanquam admodum vitioſas, & in phreniticis maxime tales urinas apparere dixit. *Galenus* aſſerit ſe nullum phreniticum ſanatum vidiſſe, qui talem urinam emiſiſſet, in alio loco dicit: ſi in ardente febre tenuis & alba urina appareat, deſignat phrenitidem, ſi vero jam adeſt phrenitis, prædicimus mortem. Si poſt urinam craſſam prius emiſſam, mox aquoſa, pellucida exit, dein convulſio fit, peſſima eſt: notante *Bœrhaavio*.

Urina rubicunda in febribus auctam valde circulationem, & validum attritum fluidorum & ſolidorum inter ſe, etſi absque febribus tales, imprimis craſſæ redduntur, ut ſæpe fit in ſcorbuticis & hydropicis, viſcerum depurantium labem & cor-

corruptionem in receſſu habent, nec periculo carent.

Urina in acutis rubicunda & turbida, ſeu quæ poſt emiſſionem cito præcipitatur, & clareſcit, propter facilem ſeceſſum impuritatum, ſemper meliorem eventum & breviorem liberationem teſtatur, quam rubicunda & tenuis, flammea, ſanguinea, quæ, ſi in ſtatu, & ſummo gradu febrium acutarum cum aliis malis ſignis perdurat, mortis quoque imminentis notam exhibet. Omnium tamen peſſimæ ſunt urinæ liveſcentes & nigricantes in morbis acutis & chronicis, ob ingentem humorum degenerationem & corruptionem; quæ exinde patet, niſi forte criticæ, aut ob cauſam quandam extrinſecam, uſum nempe martialium & ſimilium tales fiant.

Urinæ nigræ tenues & paucæ in febribus acutis lethales ſunt, monente jam *Hippocrate.*

## *A Contentis.*

Contentæ urinæ certe multum quoque conducunt ad dignoſcendam organorum ſecretoriorum & ſanguinis conditionem, a qua ſalus ſperari, aut fatalis eventus metui poteſt.

Urina mucoſa, craſſa, cruditates viſcidas, aut ſaburras acidas indicare ſolet; ſabuloſa ſive cretacea, ſive laterina copiam excrementorum ſalinorum & terreorum denotat. Sanguinolenta & purulenta eroſionem vaſorum in viis urinariis prodit, quæ viſa, prout magis vel minus excedunt,

& cum morbi magnitudine, ægrique viribus prudenter conferuntur, Medicum omnino de eventu quoque fideliter monere ſolent; ita urinam cruentam in laterum doloribus, id eſt, pleuritide & peripnevmonia, nec non variolis, morbillis, petechiis, peſte, aliisque acutis ut plurimum lethale ſignum dare *Hippocratis* & communis Medicorum experientia teſtatur; prodit enim ingentem acrimoniam & diſſolutionem ſanguinis, quæ nonniſi cum ſummo vitæ periculo conjuncta.

## *A Sudore.*

Sudoris modus, quantitas, qualitas, ſi conſiderantur, multa ad prognoſin formandam ſuppeditant: nam omnis ſudor in febribus acutis bonus eſt, & plerumque ſudor in initio morbi malus eſt, niſi ſit in morbis a ſuppreſſa tranſpiratione, aut abundantia ſeri in ſanguine. Salutaris habetur is, qui contingit coctione prægreſſa, die critico, morbo & viribus ægri proportionatus, tepidus, non ſolum in extremitatibus, ſed univerſo corpore, & cum levamine erumpit, id jam notaverat *Hippocrates;* ait enim: ſudores in omnibus morbis acutis optimi ſunt, quum & diebus criticis fiunt, & febrim prorſus auferunt. Boni quoque, qui toto corpore manant, & faciunt, ut homo facilius ferat morbum, qui vero nihil horum fecerint, non utiles. Sed ſudor frigidus, interruptus, paucus vel largus in extremitatibus, vel circa caput tantum & faciem & cervicem, multum ſemper timendus eſt; etenim in morbis acutis gravioribus, ſi ſimul concurrant alia mala ſigna, mortem, in mitioribus autem mali longitudinem *Hippocrati* jam

præ-

prænunciabat, quandoque ſudor univerſalis, tepidus, ſed nimius, & continuus, cum repentina virium imbecillitate dimanans in morbis acutis, ob impetuoſam ſanguinis reſolutionem, præſentaneum vitæ periculum habet.

## *Ab Hœmorrhagiis.*

Hæmorrhagia pariter a tempore, quantitate, qualitate & loco eruptionis hic æſtimandæ veniunt, conſideratis etiam ſimul natura morbi, ægri temperamento, conſuetudine, aliisque. Siquidem hæmorrhagiæ in plethoricis, ſanguineis, calidis, vini potatoribus, & ſimilibus non ſolum vere, ſed etiam aliis temporibus, a natura per nares, vel alia loca apta excitatæ, nec nimis largæ, nec nimis parcæ, a multis morbis præſervant, & ex his cauſis ægrotantes quoque liberant.

Aſt hæmorrhagiæ nimiæ, citra illas cauſas, & indicantia, inconvenienti tempore, modo & loco ortæ ſemper exitium portendunt, brevius vel tardius, prout morbus magis vel minus urget, & vires corporis reſiſtere valent. Sic ſæpe lethale eſt ſanguinis ſputum in acutis, lethalior autem ſanguinis mictus, deſignant enim tantum eſſe ſanguinis impetum, ut vaſa rumpat, vel ſalia & olea adeo acria eſſe, ut vaſa erodantur, a quacunque ex his cauſis hæmorrhagiæ in his locis oriantur, funeſtum ſemper præſagiunt eventum: unde etiam & mictum cruentum & violentam ſanguinis e pulmonibus eruptionem pro certiſſimis mortis ſignis habuit in variolis *Sydenhamus*, fateturque ſe nul-

la methodo has hæmorrhagias compeſcere potuiſſe.

Neque hæmorrhagiæ nimis parcæ & per ſtillicidium ſolum factæ quidquam prodeſſe poſſunt, potius ſanguinis immeabilitatem, ſtagnationem, viriumque imbecillitatem, & in acutis infallibile exitium portendunt. Si adeſt ſitis, & ſi ſedatur poſt hæmorrhagiam optimum eſt ſignum, inde enim demonſtratur hæmorrhagiam fuiſſe vere criticam, quod in ſe ipſo verum invenit *Proſper Alpinus.*

## *A qualitatibus Senſibilibus alienatis.*

### *A Facie.*

Quamvis facies citra morbos, a variis admodum cauſis extraneis quoad figuram, colorem, aliasque qualitates toto die immutetur in hominibus, & e contrario in morbis chronicis, ubi ob viſcerum obſtructiones & corruptiones, mors ſæpe in propinquo eſt, facies nihilominus a colore naturali non adeo recedit, imo magis rubeſcit. Aliter tamen res ſe habet in febribus acutis, ubi facies etiam rubicunda, ſi cum anxietate præcordiorum, difficultate ſpirandi, vigiliis, aliisque gravioribus ſymptomatibus conjungitur, internas inflammationes & phrenitidem lethalem portendit; præcipue ſi vultus torvus & ſuperciliosus accedit; niſi forte criſis mox ſuperveniens per hæmorrhagiam, diarrhæam, abſceſſus pone aures vel ſimiles, eam ſolvat. Peſſima vero in morbis acutis eſt facies Hippo-

pocratica, ubi nimirum ut ipſe ſcribit *Hippocrates*, naſus acutus, oculi cavi, tempora collapſa, aures frigidæ & contractæ, lobi auricularum diſtorti, cutis circa frontem rigida, contracta & arida, & color totiús faciei ſuppallidus, niger etiam & lividus aut plumbeus; ubi demum color totius faciei nimium a naturali ſubito recedit, tempora collabuntur, frons areſcit, nares, aureſque frigidæ contrahuntur, & oculi in cavo ſubſident: ex his enim omnibus motus ſanguinis, & reliquorum humorum ſenſim deficere; vireſque omnes vitales collabi, manifeſte colligitur. In reconvaleſcentia ſi ſupereſt faciei languor, ſi oculi nitorem, cutis colorem & mollitiem non recuperent, metus eſt ne imperfecta ſit curatio, & aliquod ſubſit adhuc vitium, & *Hippocrates* tanti fecerat faciei inſpectionem, quam multi faciunt quoque omnes Medici, ut jam ſcripſerit, inquirendum autem hac ratione in acutis morbis, primum in faciem ægrotantis, utrum ſimilis ſit benevalentium faciei, aut ſibi ipſi, ſic enim eſſet optima, quæ autem contraria eſt eadem & difficillima. Non ſine ratione ergo juſſit *Celſus:* ut Medicus neque in tenebris, neque a capite ægri reſideat, ſed illuſtri loco adverſus eum, ut omnes notas ex vultu quoque cubantis perſpiciat.

## *Ab Oculis.*

Oculi plurima & certiſſima ſigna dare ſolent in morbis: nec mirum cum & in ſanis animi affectus varios in oculis obſervare liceat, & prima ingruentium morborum indicia ſæpe in oculis appareant. In debilibus, poſt morbos prægreſſos homi-

minibus primum renaſcentium virium indicium major oculorum vigor dare ſolet: unde non ſine ratione dixit *Hippocrates:* oculi ut valent, ita totum corpus; quoniam non niſi puriſſimo & optimo ſanguinis ſucco nutriuntur, & in nitore ſuo conſervantur, quo ergo gravius læditur & turbatur ejus maſſa, eo quoque magis oculos affligi, & a ſplendore ſuo remittere neceſſe eſt, ſed tamen ante omnia indagandum, an mutationes in acutis a morbo iſto, quo decumbit æger, an vero ex aliis cauſis accidentalibus externis vel internis pendeant, nam non hoc, ſed illo tantum caſu aliquid certi ad prognoſticum monſtrare poſſunt.

Oculi rubri, ſcintillantes, caliginoſi, nimis protuberantes, eorum diſtractio involuntaria, ferocia; palpebrarum quoque contractio, vel dilatatio, lacrymarum fluxus involuntarius, aliaque ejusmodi inſolita ſymptomata, ex febre acuta orta, niſi prægreſſis pepaſmi ſignis & inſtante critica narium hæmorrhagia, aut depoſitione ad Parotides, aut alia criſi contingunt, ſemper periculoſiſſimum ægri ſtatum, videlicet, delirium, convulſiones & mortem ipſam præſagiunt, quo ſenſu intelligenda ſunt illa *Hippocratis* prognoſtica quicunque in febre continua muti jacent, clauſis oculis, ſubinde conniventibus, ſiquidem e naribus ſanguis effluxerit, vomuerint, atque ex eo loquantur, & ad ſe ipſos redeant, ſervantur, quodſi nihil horum acciderit, in difficilem reſpirationem redacti brevi moriuntur.

Si oculi lucem effugiunt, aut prævertuntur, aut alter altero minor ſit, aut candidam rubedinem habeant, vel lividas aut nigras venulas, aut ſub-

limes

limes tumidive, vel cavi admodum fuerint, vel obtuti, ſquallidi & ſine ſplendore; hæc omnia mala eſſe, & exitioſa cenſendum.

Oculi feroces horridi & audaces delirantium ac phreniticorum proprii, plerumque convulſionem accerſent, aut mortem cum aliis ſignis malis. In febribus acutis oculorum perverſiones ſemper malæ. In febre non intermittente ſi labrum, vel palpebra, vel ſupercilium, vel oculus, vel naſus pervertatur, vel non videat, non audiat, ægro jam debili exiſtente, quidquid horum evenerit, mors proxima eſt.

Admodum lethale ſignum eſſe monuit *Hippocrates*, ſi per ſomnos palpebris non commiſſis, aliquid ex albo ſubappareat, neque ex diarrhæa, aut purgantis potione hoc factum fuerit, neque æger hoc modo dormire ſolitus eſt, excipe etiam hic, ſi lux vivida directe in faciem ægrotantis incidat.

Oculi ſicci, ſquallidi, pulverulenti, luctuoſiſſimam inſtantis jam mortis imaginem exhibent. Contra vero pro optimo ſigno habuit *Hippocrates* oculorum nitorem in morbis, unde dixit: oculorum puritas & alba illorum ex nigris vel lividis pura fieri, criticum. Si igitur cito depurentur (oculi) celerem criſim ſignificat; ſi tarde tardiorem. Cum ergo tam utilia ex oculis deduci poſſint prognoſtica, patet eos magna cum attentione a Medico eſſe conſiderandos.

Ex

## *Ex Lacrymis.*

Si ægri manifeſtam ob cauſam lacrymas fundant, v. g. audito mortis periculo, vel dum charas vident proles &c. bonum plerumque eſt ſignum, cum ſolitis tunc moveantur animi affectibus. Verum ſi absque cauſa oculi lacrymis madent, malum eſt; unde *Hippocrates* in acutis male habentibus ægris, volutarias lacrymas bonas dixit, involutarias vero malas. Unicum tamen excipe caſum ab *Hippocrate* jam exceptum, in quo lacrymæ involuntariæ futuræ criſeos, per hæmorrhagiam narium, ſignum dant; ſi nempe tales lacrymas alia peſſima ſigna non comitentur, ita enim habet *Hippocrates*: quibus in febribus acutis, maxime in ardentibus, invitæ affluunt lacrymæ, illis ſanguinis e naribus profluvium exſpectandum eſt, ſi & reliqua pernicioſa non habuerint; male enim habentibus non hæmorrhagiam, ſed mortem portendunt. Quandoque etiam accidit, ut ægri vultus mœrorem exprimat, interdum cum lacrymis, interdum ſine iis, licet nondum tamen oculi adeo ſquallidi appareant: ſi rogetur triſtitiæ cauſa, negat ſe triſtem eſſe.

Peſſimum hoc eſſe ſignum aſſerit *van Swieten*, quod in ægris aliquoties vidit.

A Lin-

## *A Lingua & Faucibus.*

Non minus linguæ, dentium & faucium inſpectio & obſervatio in ægrotis præſagia futuri eventus multum confirmant, aut ad minimum illuſtrant. Licet enim hæ quoque partes citra aliquem morbum gravem, a multis cauſis extraneis ſæpe mutentur, & contra in morbis variis interdum parum vel nihil, ægris nihilominus pereuntibus; nihil tamen impedit, quo minus per morbum acutum enormiter mutatæ partes iſtæ quoque ad præſagium confirmandum maxime conferant, ſane quamdiu lingua ſanorum ſimilis, callida mollis, rubicunda & conſtans in febribus, adhuc temperiem ſanguinis, & lymphæ non penitus deſtructam eſſe ſignificat, & bene ſperare jubet; ſed nimis arida, aſpera vel plane fiſſa, liveſcens & nigreſcens, aut multo ſquallore obſita, & frigida, nimium ſuccorum a temperie naturali receſſum indigitat; & cum aliis ſignis malis exitium præſagit, omnium certiſſimum ſi ſitis ſimul abeſt, ex quo præterea ſenſus abolitio innoteſcit: ita, ſi quis in ejuſmodi morbis acutis dentibus ſtrideat non conſuetus, inſania ſignificatur & mors ſecundum *Hippocratem.*

Utrumque enim, & convulſio gingivarum, & inſania oſtendit graviſſimam affectionem cerebri, & generis nervoſi, quæ niſi per criſim aliquam cito ſolvatur, non niſi mortem ſecum trahere poteſt. Quemadmodum etiam in iſtis acutis & malignis faucium ipſarum dolores & ſtrangulationes, aut diſtorſiones, nullo tamen apparente tumore ex eo-

dem

dem fundamento pernicioſæ ſunt, cenſente *Hippocrate.*

In morbis acutis aliquoties ſpecies contractionis, alias demiſſionis in labiis percipitur, quarum prima ſpaſmodicum, ſecunda paralyticum vitium denotat; pravi quoque ominis eſt ſummus rubor & præſertim livedo, quoad dentes, ubi lenta, viſcida tenaci, fuſca ſorde, ſquallidi ſunt; pertinacia gravitasque febris inde demonſtratur; creſcit morbus, quamdiu hæ ſordes increſcunt; optimum eſt præſagium, ubi ſolvi incipit, humiditasque gingivis, nitor dentibus redeunt.

## *Ab Hypochondriis.*

Videtur *Hippocrates* ſollicite obſervaſſe, quomodo ſe haberent hypochondria, atque inde plurima præſagia tam ad ſalutem, quam interitum deduxiſſe.

Optimum prænunciavit hypochondrium, ſi doloris expers, & molle ac æquabile, & in dextris & in ſiniſtris. Signum autem morbi mali moris eſſe dixit: ſi hypochondrium inflammatum, inæqualiter ſe habens, aut dolens fuerit. Significat enim viſcera ibidem poſita inflammata, adeoque aut mortem brevi ſecuturam, aut periculoſam admodum ſuppurationem orituram, ideo dixit: tumor autem durus & dolens in hypochondrio peſſimus quidem, ſi totum hypochondrium occupaverit: ſin vero in altera tantum parte fuerit, minus periculoſus, qui in ſiniſtra. Verum ſignificant tales tumores in initio quidem, periculum eſſe mor-

tis

is brevi futuræ; ſi vero febris vigeſimum diem ſu-
peret, nec tumor interea ſubſidat, in ſuppuratio-
nem vertitur.

Tenſio hypochondrii tam in dextra, quam in ſiniſtra parte ab *Hippocrate* inter ſigna futuræ hæmorrhagiæ narium criticæ, præſertim ſi alia ſigna adſint, quæ humorum raptum ad ſuperiora denotant; uti ſunt dolor capitis, hebetudo viſus, tenſio ad cervicem &c. Sed ſimul diſerte monet talem tenſionem eſſe tunc ſine dolore & inflammatione.

Notavit tamen etiam, quod quandoque dolorificam hypochondrii tenſionem in primo morborum circuitu excipiat ſalutaris narium hæmorrhagia, hinc ſi etiam hypochondria dolent, cum ſignis futuræ hæmorrhagiæ narium non ſemper adeo mali erit ominis.

Tumores hypochondriorum molles, doloris expertes, qui digito prementi cedunt, nihil mali portendere ſolent; jam notavit idem *Hippocrates*, dicens: at in dextris ſublati tumores, qui magna quidem ex parte molles ſunt, maximeque prementi, ſi quid ſubmurmuraverit, non admodum maligni exiſtimandi ſunt.

Flatulenti enim hi tumores videntur eſſe, etſi hypochondria ſtricte dicta occupent hi tumores, in ventriculo aut inteſtino colo videntur potiſſimum hærere. Si tamen talis tenſio & inflatio hypochondriorum cum aliis pluribus malis ſignis jungatur, mortem cito inſtare concluditur. Fit enim tunc vel a putrefactis humoribus materiem elaſti-

cam generantibus, vel etiam a reſolutione ventriculi & inteſtinorum, unde non amplius dilatantibus cauſis reſiſtunt, ſed expanduntur, unde in moribundis ſæpe præcordia & totum abdomen in æquabilem tumorem attolluntur.

Hæc ſunt, quæ pro mea inaugurali Diſſertatione in compendio adducere concluſeram.

---

XIII.

# XIII.

## THADDÆI STRIBEL,

STYRI - MARBURGENSIS

# DISSERTATIO

DE

# ANEURYSMATE.

*Aneuryſma* tumor eſt, plus, minusve pulſans, corde, vel arteriis in aliquo ſui loco dilatatis, vel eorundem ſoluta continuitate natus.

*Lanciſ. l.* de aneur. prop. 4. in generali aneuryſmatis definitione tumoris mentionem non facit, niſi, ubi ſpecies illius diſtinguit, ac ſi tumor non eſſet de eſſentia aneuryſmatis. Et prop. 5. clarius adhuc definit: *Non omne aneuryſma ſub tumorum genere deprehendi, cum ea, quæ compreſſis arteriis fiunt, ſub genus hæmorrhagiarum*

 ca-

*cadant.* Sed ſic non aliter eſt, ac ſi nulla arteriæ dilatatio ſub hoc genere poneretur. Verum neque tunc aneuryſmatis nomen meretur, niſi tumor, in cellulosam effuſo ſanguine, adfuerit. Hinc in propatulo eſt: quare *ſimplex arteriæ vulnus, quia id ſine tumore eſſe poteſt, definitionem aneuryſmatis alterare non debeat, cum tale vulnus ſimplex nullo modo aneuryſma dicendum ſit,* ut advertit idem Lanc. l. 2. prop. 7. ubi, notandum eſſe monet: *Sectionem arteriæ, per quam ſanguis libere, & extra corpus fluit, non eſſe verum aneuryſma, cum hoc malum reducatur ad genus vulnerum, & hæmorrhagiarum. Nihilominus tamen, quia ex hujuſmodi inciſione frequentiſſime tumor oritur, qui aneuryſma dicitur, non immerito &c.* Vid. Lanciſ. l. & prop. paulo antea c.

Solet autem communiter aneuryſma dividi in verum, & ſpurium.

Verum aneuryſma dilatationem arteriæ dicit, & eſt tumor durus, pulſans, ut plurimum cuti concolor, major, vel minor, qui, preſſus, retrocedit; &, preſſione remittente, denuo redit.

Aneuryſma ſpurium eſt, quod vulnus completum arteriæ ſupponit, & eſt tumor amplus, ut plurimum late ſeſe diffundens, obſcure pulſans, rubro, purpureo, vel livido colore defœdatam cutim exhibens, qui, preſſus, non retrocedit, ſed ſtrepitum, & murmur edit, a ſanguine, ex arteria læſa in celluloſam effuſo, natum. Hæc diſtinctio aneuryſmatum conſueta fuit Chirurgis.

Apud

Apud *Hippocratem* quidem aneuryſmatis nulla ſit mentio.

*Galenus* vero, & poſt illum, alii plures illius meminerunt. Hinc utramque illius ſpeciem jam cognoverunt quidem veteres, ſed nomine proprio ſingulas non diſtinxerunt. Sic *Galenus* l. de tum. ſcribit: *Ore in arteria facto, affectio aneuryſma vocatur. Fit autem*, continuat ille, *vulnerata ea, cum ad cicatricem devenerit, quæ ei adjacet, cute. Manet vero arteriæ vulnus, ea, neque conglutinata, nec ad cicatricem perducta, neque a carne obſtructa. Cujus affectio cognoſcitur, dum pulſus, quem arteria fecit, fit. Sed etiam, cum premitur, deliteſcit omnis tumor, recurrente in arteriam ſubſtantia, quæ eum efficit. Vulnerata aneuryſmatica arteria ejaculatur ſanguinem ita, ut vix contineri poſſit.* Atque, ubi, quam ob rationem fiat, dixiſſet, proſequitur: *Redditur multo latius, maiusque aneuryſma, ni quis grumus ingenitus ex aneuryſmate ſiderationem faciat.* Porro de cur. rat. per ſangu. miſſ. c. 21. ſic loquitur: *Verum propter difficilem arteriæ in fluxu compreſſionem arterias Medici incidere nequeunt, quippe, cum, ſi quis, in ſecanda forte vena, arteriam vulneret, ægre ſtatim ſanguinis eruptio compeſcitur; at, ubi res optime cedit, ad cicatricem aneuryſma reductum, diviſum, tamen aneuryſma exſiſtit.*

Ex his *Galeni* locis videtur quidem, eum tantum aneuryſma ſpurium, quod vulnerata, & diſciſſa arteria eveniat, cognoviſſe; tamen, ſi ſigna, quibus cognoſcatur aneuryſma, & tumor aneuryſmaticus, ſpectentur, nempe: *Eum pulſare, preſ-*

*ſum*, *retrocedere*, *& evaneſcere*, *& vulneratum*, *ſanguinem fundere*, & iterum: *Tumorem aneuryſmaticum interdum latius diffundi*, *dum nempe grumus in aneuryſmate ingenitus eſt*, evidens fit: eum utrumque, & verum, & ſpurium aneuryſma vidiſſe, licet naturam eorum non adeo explanaverit, & utrumque inter ſe non diſtinxerit.

In Finit. Med. Gal. adſcriptis melius hæc adhuc dilucidantur: *Aneuryſma*, ait, *id eſt*, *dilatatio*, *venoſi vaſculi relaxatio eſt*, *aut ſpirituoſæ materiæ diſperſio ſub cute.* Notandum autem hic eſt: Vaſa, ſanguinem vehentia, venoſa dicta fuiſſe vel maxime; ut igitur, ubi de vaſe venoſo hic loquitur Gal. vas arterioſum intelligi debeat.

Paul. Æginetta, *aneuryſma unum cum apertura vaſculorum arterioſorum*, *aliud vero ruptione fieri*, ſcribit. Et patet ex ſymptomatibus, & curandi ratione: prius, noſtrum ſpurium, poſterius noſtrum verum fuiſſe.

Ipſe Goræus in Definit. Med. confuſam quidem dat aueuryſmatis definitionem; aſt in ejus deſcriptione ſat clare duas ſpecies diſtinguit, quarum una: *digitis cedentem*, *rotundum*, altera: *duriorem*, *& tantum cum ſtrepitu*, *cedentem*, *& prolixum apparentem tumorem exhibet.*

Aëtius longe clarius de aneuryſmate loquitur: *Vaſorum dilatationem*, ait, *græci* ἀνευρισμα *vocant. Notæ illius ſunt: tumor*, *parvus*, *vel magnus*, *concolor cuti*, *citra dolorem*, *attactu mollem*, *ſpongioſam laxitatem præſefert*, *& ita ad digitorum preſſionem cedit*, *ut propemodum*

*eva-*

*evaneſcere videatur. Verum, amotis digitis, ſcitiſſime revertitur. Quod in vero aneuryſmate, & in reliquis, quæ ſine vulnere fiunt, præcipue videre datur. Verum,* continuat ille, *ubi arteriæ vulnus præceſſit, &, deorſum coaleſcente cute, vaſorum dilatatio acceſſit, tumor non ſimiliter mollis.*

Ex quibus locis patet: V. V. duas aneuryſmatis ſpecies, non nomine quidem, ſed ſymptomatibus diverſas, diſtinxiſſe. Quapropter mirari oportet, Freünd. in Hiſt. Med. unam aueuryſmatis ſpeciem ex V. V. ſcriptis expunxiſſe; quarum tamen utraque ſatis inde intelligitur.

Lanciſ. qui pulchrum certe de aneuryſm. nobis tractatum reliquit, non communi ſenſu in diviſione aneuryſmatis procedit, quod monere oportet, ne legendo A. A. quibus methodus illa præ aliis præplacet, confuſionem incurramus. Ille, Lanciſ. nempe: non ex diverſitate ſymptomatum, ſed ex diverſitate rationis, & cauſæ, a qua aneuryſma producatur, illud in *legitimum*, & *ſpurium* diviſit.

*Legitimum aneuryſma*, illud dicit: quod fit, *dum arteria, a quacunque cauſa, ita debilitata eſt, ut ordinarium ſanguinis moti impetum ferre non poſſit, quin, vel dilatetur, vel rumpatur plane.*

*Spurium* autem appellat, *quod non pendet a debilitate arteriæ præexſiſtente in illa, ſed ab impetu ſanguinis, ultra naturalem aucto, quo*

*naturalis arteriæ reſiſtentia ita vincitur, ut, vel dilatationem, vel rupturam experiatur.*

Diviſio hæc notari meretur, quia quælibet harum ſpecierum verum, & ſpurium includit, communiter dictum, pro ratione nempe intenſitatis cauſæ, in arteria ipſa, vel in motu ſanguinis poſitæ, dilatantis ſolum, vel plane rumpentis arteriam.

Verum enim vero cum in ordine ad diagnoſin, prognoſin, & curationem plurimum interſit, aneuryſma aſpectu externo potius, quam per cauſas, quæ nos ſæpe latent, diſtinguere, ideo hanc Lanciſ. diviſionem aneuryſmatis, utpote hac ex cauſa aliis longe inferiorem, ſequi non oportet.

Alia aneuryſmatis diviſio eſt in *externum*, & *internum.*

Externum eſt, quod in parte corporis éxterna: internum, quod in interna obtinet.

Eſtque internum iterum vel aneuryſma *cordis*, vel aneuryſma *arteriæ.* Quippe: dum partes eſſentiales cordis, vel partes, ad illud pertinentes, dilatantur, etiam aneuryſma dixerunt.

Apud V. V. diviſio aneuryſmatis in internum, & externum non obvenit; interim etiam aneuryſma illud ipſis notum fuiſſe non videtur, donec ſæculo 16. Veſal. primus tumorem, parietes thoracis elevantem, & pulſantem pro dilatatione arteriæ habuerit, negantibus id Medicis, donec cadaveris apertura id docuiſſet.

Ve-

Verum argumentis iſta omnia demonſtravit Morgagni in l. de ſed. & cauſ. morb. per Anat. deteg. epiſt. 17. cujus rei rationem dat, *quod in animalibus, quæ antiquis temporibus ad anatomen ut plurimum adhibita fuere, aneuryſmata interna non adeo ſint frequentia;* quod inde dependere autumat Albertinus Comm. Acad. Bonon. tom. 1. *quod animalia animi affectibus non ita ac homines violenter moveantur,* unde quidem non infrequens aneuryſmatum internorum in hominibus origo eſt. Plura id confirmantia exempla habentur apud Dionyſ. & Harv. Apud hunc quidem ab indignatione ſuppreſſa auriculæ dextræ & cordis aneuryſmata orta fuiſſe leguntur. Nec mirum, ſi, quid animi affectus in homine poſſint, recogitetur.

An autem illa, quæ communiter viget, aneuryſmatis in verum, & ſpurium diviſio ad dandam de aneuryſmate vero, & ſpurio diſtinctam ideam ſufficit? Poſtquam variis hanc in rem obſervatis ars ditior facta eſt, omnino manca eſſe videtur. Habemus enim primo: caſus, in quibus arteria in toto ſuo ambitu præternaturaliter dilatata fuit; habemus alios caſus, in quibus tantum in uno ſuæ circumferentiæ loco in tumorem protuberabat, & ipſa arteriæ ſubſtantia ſaccum aneuryſmaticum formabat. Frequentiſſimi hi ſunt.

Sed, præter plures alios, Heiſter. in definit. anatom. etiam aneuryſmatis meminit duplicis ſpeciei. In utraque ſpecie præternaturalis arteriæ dilatatio obvenit.

Aſt, ſunt ſecundo alii caſus, in quibus, diviſis omnibus arteriæ membranis, arteria, perfecto hians vulnere, ſanguinem in vicinam cellulofam effundit, unde tumor naſcitur lividus, prolixus, non adeo ſe reprimi patiens, vix pulſans.

Verum tertio proponit Clariſſ. Monroo in Act. Edimburg. tom. 2. num. 16. aliam aneuryſmatis ſpeciem, quæ non fit præternaturaliter dilatata arteria, ſed, illa, perfecto vulnere diviſa, nec tamen cum tumore prolixo, a ſanguine in cellulofam effuſo, ſed cum tumore pulſante, retrocedente, dum premitur, omnibusque aneuryſmatis veri ſymptomatibus. Sequenti autem modo id fieri credit Clariſſ. Monroo, *quando*, inquit, *vulnus arteriæ parvum eſt, & ſanguis per vulnus, integre fere clauſum, exire non poteſt, coagulatur proximus vulneri, per quod effluit, quo coagulo ſanguis ulterius impeditur, ne in celluloſam ſe effundat, quod coagulum brevi in lamellatam mutatur membranam, quam ex ſanguine conquaſſato naſci, oſtendi. Quod ſi*, continuat, *membranoſus hic concretus ſanguis, incluſus, e vulnere effluere impeditus fuerit, affectus in hoc caſu ſimilis erit rotundo cyſtico tumori, qui, commotus, per vicinas arterias, vel per ſanguinem, foramen apertum urgentem, arteriam iterato motu pulſantem exhibebit, donec, vel ob magnitudinem tumoris, vel ob ſanguinis concreti quantitatem minuatur, qui demum tumor, dummodo non magna ſanguinis copia adfuerit, preſſus, retrocedit, ſanguine fluido adhuc, per arteriæ foramen intrante.* Continetur in hac ſpecie ſanguis in ſacco quodam, ſed non arterioſo; arteria enim non dilatata eſt, ſed diſciſſa.

Ana-

Analogam hujus rationem dat Kunter. in Act. Med. Lond. tom. 1. num. 26. Celeberr. hic Medicus ſpeciem aneuryſmatis ſpurii conſtituit, quod omnibus notis vero eſſet ſimile, & nonniſi diligenti ſectione, & nota cauſa ab eo diſtinguendum, in hoc tamen ab illo diverſum, quod ſaccus, in quo ſanguis continetur, non ſit arterioſus, ſed factus ex celluloſa, arterias circumdante, quæ per ſanguinem, ex vulnerata arteria effluentem, compreſſa, facile in ſimilem firmam membranam concreſcit, coagulo per ſanguinem cellulis illis inducto. Similia aneuryſmata utique veris adnumerari non poſſunt, quia arteria dilatata non eſt, ſed perfecto vulnere diviſa. Sed neque ſpuriis etiam adnumerari poſſunt, quia ſymptomata alia illa concomitantur, quam quidem ſpuria comitari ſolent.

Quapropter, ut ordinatam aneuryſmatum diviſionem habeamus, ſequentem rationem potius inire præplacet. Itaque aneuryſma, quale definivimus: eſſe tumorem, plus, minusve pulſantem, arteria, aut corde dilatato, aut ejusdem ſoluta continuitate, natum, communiter diſtinguitur in aneuryſma *cordis*, & *arteriarum.*

Aneuryſma vero arteriarum diſtinguitur: I. *In aneuryſma cylindroides arteriæ.* II. *In aneuryſma cyſticum arterioſum.* III. *In aneuryſma cyſticum ſpurium.* IV. *In aneuryſma ecchymoticum.* V. *In aneuryſma venoſum.*

*Aneuryſma cordis* dicitur præternaturalis ventriculi unius, vel amborum, aut auricularum cordis dilatatio. Plurima etſi hujusmodi aneuryſmatum proſtent exempla; frequentiſſime tamen in ven-

ventriculo cordis dextro obſervantur, cum is ſiniſtro debilior ſit, & facilius dilatabilis. Frequentiſſime etiam in auriculis, & ſinubus obſervatur, ut ex ſectionibus cadaverum conſtare prop. 25. affirmat Lanciſ. Cujus ratio in laxiori, & minus reſiſtente partium ſtructura poſita eſt.

*Aneuryſma cylindroides arteriæ* dicitur, quando arteria in tota ſua circumferentia præternaturaliter dilatata eſt. Aneuryſma hoc in externis arteriis raro obſervatur, aſt in internis, quibus major libertas eſt, ut in aorta, in carotidibus, frequentius obſervatur. Quinque talia exempla l. antea c. adducit Kunter. unicum in arteria poplitea refert Cl. de Haen Rat. Med. tom. 5.

*Aneuryſma cyſticum arterioſum.* Aneuryſma tale des Sauvages aptiſſime inter tumores cyſticos reponit, quia ponit: ſanguinem hærere in facto quodam membranaceo ſacco, ex arteria dilatata nato. Quod ſi ſaccus aneuryſmaticus ex dilatata in aliquo ſui latere arteria conſtet, & formet aneuryſma, cyſticum arterioſum id dicendum erit. Similium aneuryſmatum tum interne, tum externe natorum exempla plura habentur. Huic ſpeciei optime quadrat aneuryſmatum a des Sauvages data definitio, nempe, quod ſit: *Cyſtis, cruore plena, ab arteriæ alterutra tunica dilatata.*

*Aneuryſma cyſticum ſpurium* dicendum eſt illud, quod conſtituitur ſacco membranaceo, ſanguinem coërcente, qui tamen ſaccus non a dilatata arteria formatus eſt, ſed eſt ſpurius, vel ex ſanguine, de arteria, quæ vulnerata ſupponitur, effluen-

fluente, natus, vel ex celluloſa, arteriam circumdante, formatus. In utroque caſu ſaccus eſt adventitius. Hæ tres aneuryſmatum ſpecies iisdem ſignis ſe manifeſtant, nempe: tumore pulſante, cuti concolore, qui preſſione retrocedit, & remittente preſſione, redit.

*Aneuryſma ecchymoticum* dicetur ille tumor, qui vulnerata arteria, ſanguine in celluloſam vicinam effluente, naſcitur; non concolor cuti, non rotundus, ſed lividus, latius diffuſus, non pulſans, niſi magnum arteriæ vulnus fuerit, unde ſanguis effluit, preſſione non retrocedit, ſed latius ſeſe expandens, ſtrepitum edit. Species hæc aneuryſmatis ab ecchymoſi non aliter diſtinguitur, quam, quod ibi ſanguis e vena, aut fractis parvis arteriis, hic vero ex arteria profluat, & majori quidem, ut jam monitum fuit. Non inepte cæterum, ad diſtinctionem ab aliis aneuryſmatum ſpeciebus, aneuryſma hoc aneuryſma ecchymoticum dicitur.

Ex hucusque dictis omnino intelligitur, cauſam proximam omnium aneuryſmatum conſiſtere in præternaturali arteriæ dilatatione, vel tali arteriæ vulnere, ut ſanguis quidem inde effluat, non tamen per integumenta erumpat, prius vulnere nullo exſiſtente, vel arteria nimis parva obſtructa.

Quapropter in numerum cauſarum remotarum recenſendæ veniunt omnes illæ, quæ arteriæ præternaturalem dilatationem faciunt, quæque continuitatem laterum canalis ita ſolvunt, ut ſanguis inde effluere poſſit, nec tamen per vulnus in cute ſa-

factum, vel vulnere nullo præſente, extra corpus fluere.

Eædem omnino cauſæ utramque poſſunt arteriæ conditionem inducere, pro ratione nempe intenſitatis, qua agunt. Sic ex. gr. vulnus unam, alteramve arteriæ tunicam lædat; poteſt cauſare arteriæ dilatationem; ſed vulnus idem, ſi in arteriæ cavum uſque penetret, facit aneuryſma ecchymoticum, vulgo ſpurium. Quod, cum ita ſit, licet omnium aneuryſmatum cauſas ſimul percurrere.

Cauſæ itaque aneuryſmatis remotæ aliæ ſunt, quæ ipſam arteriam immediate ita diſponunt, ut impetum ſanguinis ferre non poſſit, quin rumpatur, vel ſaltem dilatetur. Aliæ vero ſunt, quæ ſanguinis motu, præternaturaliter in parte aucto, arteriam in præternaturalem dilatationem cogunt, vel rumpunt.

Ad primam cauſarum claſſem pertinet *vulnus*, *punctura*, vel *ſectio*, arteriæ inflicta, quibus vel omnes arteriæ tunicæ dividuntur, vel una, alterave tantum illarum. Frequenter tales caſus poſt venæſectiones eveniunt, dum, pertuſa vena, cuſpide lanceolæ ſubjecta arteria vel læditur, vel plane pertunditur.

Alia cauſa eſt *contuſio*. Notum enim eſt, contuſione, lacerata continuitate partis, contuſam arteriam debilitari poſſe, ut ita ſoluta, dilatationem admittat. Nati à contuſione aneuryſmatis exemplum recenſet Lanciſ. prop. 22. Homo quadragenarius arcæ ligneæ ictu in ſterno ſuſcepto poſt

le-

leviſſimam tuſſiculam cum ſanguineis ſputis de dolore profundo conqueritur, quem pulſatio ſubito ibi loci excepit. Sectum cadaver exhibuit ſaccum aneuryſmaticum, mali punici magnitudine, in antica & dextra flexuræ aortæ parte protuberantem. *Diſtractio* alia cauſa eſt. Partem in diſtractione debilitari debere, ſequitur, ſi conſideremus, elongatas fibras a ſe mutuo removeri, ex quarum propinquiori contactu robur dependet. Verum diſtractarum fibrarum aliquæ etiam erumpi poſſunt, aliis vicinis integris manentibus, unde partes debilitantur. Malum hoc deſcribit Hippocrates *ruptionis*; Galenus vero *vulſionis* nomine: *Dicitur ruptio fibrarum, dum fibræ muſculares vi amplius diſtrahuntur & ſeparantur in carnibus, aut venis, a laboribus, a caſibus, & ſi quis onus magnum tollat, & a curſu, & a lucta.* Exemplum aneuryſmatis a diſtractione nati ex Act. Acad. Pariſ. l'hiſtoir. de l'academ. des ſcienc. l'an. 1700. pag. 50. refert *Illuſtr. van Swieten* in Comment. ad Aphor. 176. Bœrhaav. Alia cauſa eſt *eroſio*. Humores noſtros acrimoniam poſſe contrahere talem, ut non tantum molles partes, ſed ipſa etiam dura oſſa rodant, in propatulo eſt; quot concipi poſſunt rodentes in corpore vivo acrimoniæ, tot ſunt ex hoc capite aneuryſmatum cauſæ adſignandæ. Aneuryſmatis in dextra carotide in matrona hyſterica & ſcorbutica; in ſubclavia ſiniſtra in venditore pecorum & cytharædo, hominibus venereis exempla adfert Lanciſ. propoſ. 31. & 33.

Alia cauſa eſt *inflammatio* & *ſuppuratio*: Conqueſtus eſt Monroo in Act. Edimburg. *parum de inflammatione majorum vaſorum cogitari, in qui-*

*quibus tamen, ad oculum injectionibus demonſtrari, conſtat, & inflammationem, & omnes inflammationis exitas locum habere poſſe.* Quodſi igitur inflammatio, in arteriæ majoris lateribus orta, in ſuppurationem tranſierit, conſumpta tela celluloſa arteria debilitata, impetui ſanguinis ferendo impar, vel debilitari, vel rumpi plane poterit. Sponte nata aneuryſmata ſæpe tali cauſæ adſcribenda erunt. Hujus cauſæ obſervationem nobis dedit *Illuſtriſſ. ac Magnif. Archiater L. B. de Störck* Anno Med. 2. Cad. 14. *Arteria aorta*, inquit, *ex ſui principio, ad pollicis latitudinem, ſuppuratione adfecta fuit.*

Alia cauſa eſt, *congenita & hæreditaria ad aneuryſma vaſorum conſtitutio, & diſpoſitio.* Sicuti multarum partium vitia congenita eſſe poſſunt, ita etiam aneuryſmatica arteriæ, in aliqua ſui parte debilitatæ, diatheſis congenita eſſe poteſt, qua fit, ut ſenſim ſanguinis impulſui cedens arteria in ſaccum aneuryſmaticum dilatetur.

Non tantum congenitum, ſed & hæreditarium tale vitium eſſe poſſe, exemplo oſtendit Lanciſius prop. 74. *Iſtius*, inquit Lanciſ. *iſtius hæreditariæ diſpoſitionis exemplum præbuit nobiliſſima quædam familia, in qua quatuor ſe ſe excipientes generationes, proavum, avum, patrem, & filium peſſimo hoc mali genere*, Aneuryſmate nempe, *vexatos fuiſſe, nobis innotuit. Qui fatis ceſſerunt, aneuryſma cordis palam oſtenderunt incredibile; qui vero adhuc in vivis eſt ex tertia generatione, talibus ſymptomatibus affligitur, quæ merito latentis mali ſuſpicionem injiciunt.*

Alia

Alia cauſa aneuryſmatis cyſtici eſt, *nimium aneuryſmatis augmentum.* Nimia enim diſtractione ſaccus aneuryſmaticus diſrumpi poteſt, unde ſanguis effunditur, in celluloſam effluit, & fit aneuryſma ſpurium, quod ecchymoticum appellavimus.

Porro *paralyſim arteriæ*, advertente Lanciſ. cauſis aneuryſmatis adnumerant. Verum, cum non tam facile concipi poſſit, quasdam tantum muſculi cavi, qualis arteria eſt, fibras paralyticas fieri, quæ ad cauſandum aneuryſma requirerentur, credit cum illo Clariſſ. Monroo, raro, ſi unquam, aneuryſma ab hac cauſa ortum fuiſſe. Hæc ſunt vitia, quæ, arteriam debilitando, aneuryſmatum cauſæ reperta ſunt. Quæ vero, impetu, præternaturaliter aucto in parte, arteriam in præternaturalem dilatationem, aut in ruptionem cogunt, ſunt ſequentes.

*Clamor, vociferatio, vomitus, nixus, ſaltatio, animi affectus vehementes.* Quatenus his omnibus de cauſis ſanguinis motus ultra naturalem vim augetur, fortius ad arteriæ latera agitur, & aliquem locum, qui naturali minus reſiſtit, aut magis ſanguinis moti impetui exponitur, in ſaccum aneuryſmaticum diſtendere poteſt. Inde fit, ut plerumque aneuryſmata, ab hac cauſa orta, arteriam aortam in curvatura ſua teneant; cum directus ſit ſanguinis, a corde acti, in eam impetus, qui in aliis arteriis lateralibus tantum latera ferit; & ut etiam frequenter in arteriis ſubclaviis eveniant, quia illæ, aliis arteriis liberiores, vicinis partibus non adeo ſuſtentantur.

Porro alia, huc ſpectans, cauſa eſt: *mercurii nimius uſus.* Omnium fere Medicorum conſenſu aneuryſma facili negotio ex mercurii abuſu proficiſcitur. Ita Goræus, Ballonius, aliique adpoſitis exemplis indubiam rei fidem nobis certam fecerunt. Ratio eventus in mercurii pondere eſſe videtur, quo inprægnati humores noſtri majori momento motus in arteriarum latera irruunt, magisque & violentius ea afficiunt. Accedit, & magnam attentionem meretur, omnia ſolvi in hominibus labe venerea infectis, quibus plerumque mercurialia adhibentur. Parietes, acri eroſos, & debilitata eſſe vaſa, ipſasque arterias adjacentibus partibus quandoque eroſis, ſuſtentaculis privari, minus reſiſtere, unde fit, ut majori momento motus irruentem ſanguinem minus ferant, quin præternaturaliter inde jam dilatentur, vel rumpantur penitus.

Alia cauſa eſt, *arteria in aliqua ſui parte oſſea.* Arteria, in aliqua ſui parte oſſea facta & rigida, actionem cordis utique experiri non poteſt, quia ad cedendum inepta eſt; unde fit, ut impetus ſanguinis, qui cæterum toti arteriæ dilatandæ impendebatur, nunc fortius agat in partem illam arteriæ, quæ eſt proxima obſtaculo, quod in arteria oſſea & rigida objicitur cordi, unde violentius dilatatur, & victa ſenſim illius naturali reſiſtentia, in aneuryſmaticam magnitudinem cogitur. Lanciſius de hac cauſa altum tenuit ſilentium. Scarpius in Tractatu de operat. chirurg. primus illius cauſæ meminiſſe videtur. Confirmavit hoc Mekel in Hiſt. Academ. Scient. Berolin. Heürmann in Chirurgia ſua duplicem adfert caſum. In viro invenit aortam ſupra diaphragma triplo, vel qua-

quadruplo majorem, infra diaphragma ſolito multo minorem. In fœmina infra diaphragma per longum tractum oſſeam, ſupra diaphragma quidem aneuryſmatice dilatatam. Arcum aortæ perfecte oſſeum, craſſum, & in tranſitu anguſtatum, ut nec parvus digitus admitti potuerit, refert Illuſtriſſ. ac Magnif. Archiater L. B. de Störck Anno Med. 2. Cad. 13. ſed ſimul inventus eſt ventriculus cordis ſiniſter in magnum ſaccum membranaceum extenſus.

Alia hujus claſſis cauſa eſt: *trunci & ramorum, e trunco ortorum lumina ſolito minora.* Celeb. Littre in Act. Pariſ. Anni 1712. hiſtoriam refert aneuryſmaticæ arteriæ, ad duos & dimidium digitos diametro auctæ; cujus cauſa fuiſſe videtur luminum arteriæ axillaris dextræ, & ſubclaviæ ſiniſtræ parvitas. Eadem ratione, uti ſuperius oſtenſi, reſiſtentia hic ſanguini ponitur, unde impetu majori truncum arteriæ ingreditur, hinc præternaturaliter dilatat.

Alia rurſus cauſa eſt, *arteriarum compreſſio, obturatio, aut ſpaſmodica conſtrictio, in quodam illarum loco accidens.* Aneuryſmatum, ab his cauſis natorum, exempla recenſet Lanciſ. propoſ. 38 & 46. ubi poſtquam *hypochondriacis, aneuryſmata a fibrarum arteriarum, ſpaſmodice contractarum, conſtrictione fieri*, oſtendiſſet, ſubjungit: *Plura adhuc ex convulſione orta aneuryſmata videmus in delicatulis nutricibus. quæ, dum ſupra vires lac infantibus præbere ſtudent, pulſationis ſenſatione in arteria mammaria interna cum dolore correptæ fuerunt, quæ ni lactare deſiiſſent, in talia aneuryſmata perductæ, fatis ce-*

 *dere*

*dere debuiſſent. Viſcera abdominalia infarcta.* Dum viſcera abdominalia ſanguine craſſo infarciuntur, ſanguini promovendo reſiſtentia ponitur, ponitur reſiſtentia cordi propellenti, quare fortius in arterias propinquiores agit, violentius illas dilatat, ut non raro aneuryſmaticæ fiant. Hypochondriacis cum materie quandoque ab hac cauſa aneuryſmata fiunt; & advertit Lanciſius illa frequentiſſime hypochondriacis in arteria cœliaca accidere.

*Vaſorum nimia plenitudo.* Plenitudinem vaſorum cordis actioni reſiſtere, ex phyſiologicis notum eſt. Verum illa plenitudo in ſtatu naturali major eſſe non debet, quam, quæ in arteria, vi cordis dilatata, novo ex corde expulſo ſanguine, locari poſſit. Dum plenitudo major eſt, ponitur cordi tale obſtaculum, ut non poſſit evacuare contentum in ſuis cavis ſanguinem, ſed palpitet inani conatu, novo adveniente per venas ſanguine magis irritatum; unde fibræ cordis, ſanguinis adfluentis vi, & copia magis dilatantur, & cor aneuryſmatice expanditur.

*Ingluvies*, quæ plenitudinem vitioſam generare ſolet, adeo frequens aneuryſmatum cauſa eſt, ut Lanciſ. prop. 41. *omnium Medicorum & Chirurgorum obſervatis exploratum eſſe*, affirmet: *ex centum aneuryſmatibus „ ſponte, ſeu absque ullo cauſæ externæ concurſu, obvenientibus, plus dimidia parte in guloſis, & bibacibus evenire.*

Præter has cauſas cor aneuryſmata ſibi adhuc propria habet, quæ in ipſius cordis vitio conſiſtunt. Quantum cor per cauſas illas, quæ ſanguini ejiciendo obicem ponunt, affici debeat, ex hu-

cus-

cusque dictis patet; ſed cor, ſubſtantia ſua, ſuppuratione, poſt inflammationem pro parte conſumpta, debilitari ita poteſt, ut naturaliter conſtitutis arteriarum reſiſtentiis devincendis ſufficere non poſſit. Cor autem ſuppurari poſſe, & ſuppuratione conſumpta ſubſtantia, facile debilius reddi, nova obſervatione oſtendit Illuſtriſſ. ac Magnif. Archiater L. B. de Störck Anno Med. 2. Cad. 14. Idem fieri videtur in animi affectibus triſtibus, in quibus cordis actio adeo dejecta eſt, ut expellendo e cavis ſuis ſanguini impar ſit, unde ſanguis, in ejus cavis adcumulatus, anxietates magnas cauſat, quas frequenter præternaturalis cordis dilatatio ſequitur.

*Valvulas*, *duritiem prope oſſeam nactas*, non immerito Lanciſ. prop. 43. inter cauſas aneuryſmatum cordis refert. Recenſet hiſtoriam Canonici, in quo una ex valvulis aortæ oſſea, duæ cartilagineæ videbantur, ventriculo dextro, ſinu, & auricula illius lateris dilatatis, ſiniſtro ventriculo naturaliter conſtituto. Mirabatur Lanciſ. ventriculum ſiniſtrum, in cujus oſtio tamen malum hæſit, male affectum non fuiſſe. Verum robur illius dilatationi ejus obſtitiſſe videtur, cum adeo validum fuiſſe, notet Lanciſ. ideoque malum potius ventriculo dextro, qui per ſe debilior eſt, communicatum fuiſſe. Cum enim ventriculus ſiniſter, ob valvulas aortæ obſtantes, ſe evacuare non potuerit, quia præternaturaliter conſtitutæ erant, neque ſanguinem promovere, utique ſanguini, e ventriculo dextro per pulmones in cor ſiniſtrum transfundendo, obſtaculum natum eſt, & difficultas, unde demum cor dextrum, ſanguine libere ſe evacuare non potens, eo plane modo affe-

ctum fuit, ac ſi cauſa morbi in eo ipſo locata fuiſſet.

*Polypi* certe non infimam vim habent in aneuryſmate cordis producendo. In iis, qui ſæpe animo linquuntur, polypi naſcuntur, ideoque ſæpe aneuryſma cordis; vel polypus, orificio ventriculorum coarctato, ſanguini expellendo obſtaculum objicit, vel in ipſo ventriculo hærens, cor in palpitationem irritat. Utroque modo cordis ventriculus debilitatur, quo facto facile ipſius dilatatio præternaturalis accidit.

*De hæreditaria ad aneuryſmata cordis diſpoſitione* etiam mentionem injicit Lanciſ. cujus exempla ſuperius, ubi de congenito & hæreditario vitio locuti ſumus, jam relata ſunt.

Recenſitis ſic cauſis, quæ aneuryſma producere poſſunt, videnda ſunt ſigna, quibus aneuryſma præſens cognoſcatur & diſtinguatur. Definitum eſt aneuryſma in genere, quod ſit: tumor, plus, minus pulſans, corde, vel arteriis aliquo ſui loco dilatatis, vel eorum ſoluta continuitate, natus. Unde patet: primo, tumorem pulſare, inprimis in illis locis, ubi arterias magnas decurrere, docet Anatome, dum & magnus cordis pulſus ſuſpicionem diverſam aneuryſmatis jam pridem injecit. Quia vero multa ſunt, quæ aneuryſmatis præſentis diagnoſin difficilem reddunt, idcirco diligenter enarranda ſunt omnia ſigna, quæ aneuryſma prodere poſſint, ut illius ſuſpicio habeatur, & de illius præſentia in dato caſu rite judicari poſſit.

Atque

Atque primo dicendum eſt, quibus ſignis internum aneuryſma cognoſcatur.

Internum aneuryſma vel in corde eſt, vel in magnis arteriis evenit.

Cordis aneuryſma autem, ut jam ſuperius monitum eſt, frequentius in ventriculo dextro, quam ſiniſtro invenitur; ſæpius in auriculis & ſinubus, cujus ratio ex debilitate harum partium dependet, & ex eo, quod plures cauſæ ſanguinis per pulmones tranſitum impediant, & ſanguis in corde dextro remoram patiatur, hinc coagulum obveniat, inde dilatationis eorum ratio obſcura non eſt. Aneuryſmata vero, quæ interne accidunt in arteriis, ubique locorum, etiam in magnis arteriis obvenire poſſunt. Frequentius tamen in aortæ arcu obſervantur, quod is impetum ſanguinis à corde projecti plurimum experiatur, unde etiam interna arteriarum aneuryſmata ſæpiſſime in thorace locari contingit.

Sunt autem primaria aneuryſmatum internorum ſigna: *Pulſus inſolito auctus ad motum muſcularem, aut in animi affectibus, & omnibus illis cauſis, quæ ſanguinis motum ad cor accelerant.*

Ubi morbus in pectore hæret, *pulſatio* ibidem ſentitur. Ex hujusmodi cauſis violentioribus *ſuffocationis metus* imminet, & reſpiratio difficilis malum præſens auget, *pulſus intermittens* fit, & *animi deliquium* accedit. Porro docuit obſervatio: quod illi, quibus aneuryſma intus *in pectore* incluſum hæret, dum *incurvato antrorſum pecto-*

*re ſedent*, *melius habeant.* Interdum *ex præ-greſſis intellectis* cauſa erui poteſt; quæ aneurysmati producendo apta fuit. Quamobrem omnia inquirenda ſunt.

Animadvertendum autem eſt diligenter: Iſta ſigna, etſi ſat manifeſta eſſe videantur; tamen interdum aneuryſmatis interni diagnoſin ſat obſcuram relinquere; ſæpe ita, ut non infimæ famæ Medicos ſæpius in errorem induxerint.

Duæ autem potiſſimum ſunt rationes; quarum una eſt: quod aneuryſmata a cauſis ſat abſconditis, ut audivimus, oriri poſſint; altera ratio eſt: quod, ſymptomata, quæ aneuryſmata interna comitari ſolent, aliis etiam morbis communia eſſe, inventum ſit.

*Pulſationem* quippe *inſolitam*, citra aneuryſmatis præſentiam in externis tumoribus quandoque adfuiſſe, deinde dicetur, & *eandem* in internis obſervatam fuiſſe, citra aneuryſma præſens, obſervata docent.

Præter alia plura exempla, duo recenſet Cl. de Haen in Rat. med. Tom. 4. unum, ubi a materia atribiliaria & aliud, ubi a ſpirituum inordinato motu *ſpectabilis arteriarum vicinarum pulſatio*, *cum omnibus ſymptomatibus interne latentis aneuryſmatis*, *aderat.*

*Pulſus inordinatus*, *intermittens*, *animi deliquia*, æque quidem ab aliis cauſis evenire poſſunt, imo & illud ſignum, nempe: *Levamen inclinato antrorſum pectore*, cum aliis affectionibus,

ab

ab aneuryſmate alienis conjunctum fuiſſe, docet idem Cl. Vir.

Duo exempla refert Morgagnus in epiſtol. anat. 18.

Animadvertendum eſt ſecundo: non omnia iſta ſigna ſemper ſimul adeſſe, ubi aneuryſma adeſt, neque ſemper aneuryſma adeſſe, ubi hæc ſigna adſunt.

Hinc omnino clarum eſt, Morgagn. non abs re meminiſſe: *Non ad quædam tantum, ſed ad pleraque attendi debere ſigna, quia, uti non ſemper omnia adſunt, ita, ſi quædam tantum ſpectentur, ſæpenumero decipimur, & diagnoſis ſecura non eſt.*

Major tamen haberi poterit ejus certitudo, ſi *præſentibus enumeratis ſignis, cauſas*, unde fieri poſſunt, *internas, prægreſſas fuiſſe,* conſtet. Alia res eſt, ſi aneuryſma, interne natum, externe ſe manifeſtet; quod quidem interdum accidit.

In Act. Pariſ. Anni 1733. habetur tale exemplum aneuryſmatis interni ſubclaviæ in ortu ſuo ex aorta, quod in anteriori colli parte extrorſum tumens, tumorem exhibuit rotundum.

In iisdem Actis aliud habetur exemplum aneuryſmatis, quod tumore, in duobus locis intercoſtalibus præſente, protuberavit.

Atque hæc de aneuryſmatibus internis.

Aneuryſmatis arteriæ cylindroidis ſigna ſunt: *Pulſatio præternaturalis, & arteriæ per longiorem ſui tractum diameter aucta.* Sed aneuryſma hoc raro in externis obvenire, monitum eſt; quapropter obſcura eſt illius diagnoſis, & ſæpe tantum per conjecturas adquirenda.

Aneuryſma cyſticum arterioſum, vel & cyſticum ſpurium, ſi in exterioribus hæreat, his ſignis cognoſcitur, & ab aliis tumoribus diſtinguitur, nempe: *Tumore, in loco, quo magna arteria decurrit, ſito; pulſu cum aliis arteriis ſynchrono; tumore preſſioni cedente,* ſubterfugiente in arteriam e ſacco aneuryſmatico ſanguine; *dum preſſio remittit, idem magnitudine iterum redit tumor; color tumoris reliquæ cuti concolor non eſt:* preſſione enim tumor aneuryſmaticus evaneſcit, aſt, hac ablata, rediens, per diſtractionem attenuata cute, colorem rubrum induit.

Multum certe intereſt, aneuryſmaticum tumorem cognoſcere, illumque ab aliis diſtinguere. Triſtia exempla hominum inſciorum & temerariorum rara non ſunt, qui dum fluctuantis quid in tumore invenirent, abſceſſum eſſe, credentes, maturarunt & aperuerunt, unde cum ſanguine ſimul vita de corpore effluxit.

Narrat hanc in rem Clariſſ. de Haen hiſtoriam juvenis in Academia Leidenſi ſtudioſi, qui ex contuſione, tumore aneuryſmatico affectus erat, & ſpreto Celeb. Bœrhaav. conſilio, qui aperturam tumoris prohibuit, illo per ignorantem Chirurgum aperto, ſpiritum cum ſanguine effudit. Plures tales

les proſtant hiſtoriæ. Notabilis habetur apud Lanciſ. prop. 21.

Aſt, opponet fors quiſpiam: non magnam in cognoſcendo aneuryſmatico tumore, ſi is ſenſibus pateat, eſſe difficultatem, cum illius ſigna evicta ſint, & a vera ejus diagnoſi aberrare vix poſſibile ſit, vel parum tantum attento.

Verum difficultas maxima in eo eſt, quod inveniantur aneuryſmata, vere cyſtica, quæ *non cedunt preſſioni*, quæ *non pulſant*, quæ tamen evidentia illa ſigna ſunt, quibus aneuryſma ſe ab aliis tumoribus diſtinguit.

Cauſa hujus in eo conſiſtit: quod, etſi arteria in ſaccum diſtenta, naturali tenuior fiat, tamen ſæpiſſime craſſitie ita augeatur, ut ſanguini adpulſo non amplius cedat, non dilatetur, non pulſet. Sanguis, in aneuryſmatico ſacco arterioſo ſtagnans, conquaſſatur, cordis ictibus, & arteriæ contractionibus in lamellas abit, quæ arteriæ parieti adplicatæ, ſaccum inſigniter craſſitie augere viſæ ſunt. Imo interdum inter ejusmodi lamellas congrumatus includitur ſanguis, quo aneuryſma adhuc notabilius increſcit. Nec hoc ſolum, etiam cartilagineam, imo oſſeam duritiem ſaccus aaeuryſmaticus induiſſe viſus eſt; quo facto, ratio profecto clara eſt, ſaccum aneuryſmaticum nec pulſare, nec preſſum, retrocedere potuiſſe.

Porro pulſus non percipi potuit in aneuryſmate, quia dum in magnum volumen increvit, impetus a corde pulſi ſanguinis non adeo valide

agere

agere poteſt in ſaccum aneuryſmaticum magnum, ut ille ſingulis cordis ictibus elevetur.

Ex his etiam rationibus ſatis cæteroquin peritos in diagnoſi aneuryſmatis exhibenda erraſſe, & pro medela, mortem attuliſſe, obſervata docuerunt.

De aneuryſmatici ſacci craſſitie ultro adhuc loquendo, vidit Morgagn. in aneuryſmate, quod tibicen geſſerat, ſaccum craſſum, qui in lamellas, non ſecus, ac cepæ, reſolvi poterat. Vidit Ruyſchius in ingenti aneuryſmate, quod in pectore, ſponte natum, geſſerat homo, innumerabiles pene tunicas, craſſas, carnoſas, ſat tenaces, ſibi invicem adcumbentes, ſanguine inter has tunicas delitescente; externa tamen tunica, quæ arteriæ dilatatæ membrana erat, ſtraminis tantum craſſitiem habuit, omnis reliqua moles a polypoſis concretionibus pendebat.

Verum, mirari non oportet, debilitatas arteriæ membranas ſanguinis adfluentis impetu facile rumpi effuſo cum vita ſanguine, niſi variis concretionibus firmarentur.

Riverius Cent. 4. Obſervat. 34. ubi hiſtoriam aneuryſmatis recenſet, ſimulque monet: *Tumorem illius admodum tenſum & cartilagineum evaſiſſe*, advertit: *Duritiem eam perinde eluceſcere, quod dilatatio arteriæ, ſine ruptione diu durans, eam tenſionem & duritiem efficiat.*

Quæ

Quæ cum ita ſint, tumores, ad arterias ſiti, diligenter examinandi ſunt; ſi ſuſpicionem aneuryſmatis injiciant, in cauſam, ortus rationem & omnia, quæ prægreſſa ſunt, indagandum, ne cum ægri detrimento, & noſtro opprobrio in aperturam tumoris conſentiamus, quæ effuſo inde rivatim ſanguine, adeo certe mortem infert.

Secundo adhuc hanc in rem monendum eſt: quod, quemadmodum non omnis tumor pulſans aneuryſma eſt, ita etiam non omnis tumor non pulſans aneuryſma non ſit.

Illuſtr. & Magnif. Archiater L. B. de Störk in Anno Med. 2. Cad. 19. recenſet hiſtoriam fœminæ, quæ, poſt acutiſſimum in capitis parte dextra dolorem, non ſine moleſtia pulſatione ibidem afficiebatur; poſt anni ſpatium os temporale dextrum tuberculum elaſticum, pulſans exhibuit, quod continuo magis auctum, ut quatuor menſium ſpatio ovi gallinacei magnitudinem adquireret; pulſus in eo cum illo aliarum arteriarum ſynchrone continuabat. Pro aneuryſmate habitum fuerat. Sed ſectum cadaver nil minus, quam aneuryſma exhibuit, ſed tumorem variegatum concreto ſanguine, quaſi atheromatoſo, & quadam veluti carnoſitate conſtantem.

Quæritur jam, unde illa tumoris pulſatio? Nullum, in tota capitis plaga, cui tumor inſedit, cranium inventum eſt, etenim omne os in membranam redactum erat. Hinc mirum non eſt, pulſu, quo cerebrum omni cordis ictu elevatur, tumorem, illi impoſitum, ſimiliter elevatum fuiſſe, & mentitum eſſe pulſum.

In

In Actis Med. Lond. antea laudatus Kunter. l. c. ſimilem animadverſionem facit occaſione tumorum illorum, qui in anteriori colli parte ſæpius obſervantur, & pulſu, a vicina arteria mutuato, præſente, incautis aneuryſma fingunt.

Quapropter in aneuryſmatico tumore determinando non ſoli *pulſationi* fidendum eſt, ſed ſimul examinandum, num, *preſſus*, *tumor retrocedet*, & *preſſione ablata revertatur.*

In examine aneuryſmatis cavendum eſt, ne ſubito comprimatur, ſed ſucceſſive, leniter; ſubito namque compreſſo tumore, ſanguis, in ſacco aneuryſmatico contentus, cor verſus in arteriam retropreſſus, cordis motum ſuffocare poteſt, unde anxietates, animi deliquia, ſubita mors, ſuffocato penitus, obruto ſanguine, corde, accidere poteſt. Imo fieri poteſt, ut ſanguis in aneuryſmatico ſacco coagulatus hærens, rudiori preſſione in canalem arterioſum reprimatur; unde intenſius primo ponitur cordi obſtaculum, quo motus illius poſt maximas anxietates ſuffocatur.

Item obſervandum eſt, ne compreſſum aneuryſma ſubito relaxetur. Preſſione nempe ſubito ablata, ſanguis in vacuum ſaccum illabens, cordi ſubtrahitur, animi deliquia accedunt; qua propter aneuryſmata eadem, qua comprimuntur, lenitate remitti debent; atque hoc eſt, quod ſecundo monendum fuit, hæcque diagnoſin aneuryſmatis cyſtici, quod communiter verum dicitur, ſpectant, de qua ſub eodem capite dictum eſt, ubi de aneuryſmate cyſtico arterioſo vero. & ſpurio locutus fui; quia, niſi ex prægreſſis ſciatur: arteriam *omni-*

*ni-*

*nino non*, aut *non integre* pertuſam fuiſſe, non facile internoſci, & diſtingui poterit.

Signa autem, quibus aneuryſma ecchymoticum, communiter ſpurium dictum cognoſcatur, ſunt: *tumor latius diffuſus, obſcure pulſans, preſſione non evaneſcens, colore livido aut purpureo deſœdatam cutim exhibens.*

Cauſa, hunc tumorem efficiens, eſt ſanguis in celluloſam ex læſa arteria effuſus, unde ſatis ratio recenſitorum ſignorum patet. Latior tumor eſt, quia in celluloſam delapſus ſanguis hinc inde per eam facile diffunditur; color lividus, aut ruber a ſanguine effuſo, per cutim tranſparente fit; nonniſi obſcure pulſat, quia ſanguis coagulatus cordis illum impellentis motum ſuffocat; non retrocedit, dum premitur, ob eandem ſanguinis coagulati rationem. Verum recens talis tumor tamen, preſſus, rerrocedere videtur; non, quia effuſus ſanguis arteriam intrat, ſed quia latius in circuitu celluloſam ſubit; unde etiam fit, ut preſſus talis tumor, ſtrepitum edat.

Inde intelligitur, qua ratione aneuryſma tale a tumore illo, quem ecchymoſin communiter dicimus, & a ſanguine venoſo in celluloſam effuſo producitur, diſtinguatur.

Verum etiam hic difficultas obtinet. Quandoque enim contingit, ut talis tumor ecchymoticus venoſus in illis locis contingat, in quibus magnæ arteriæ decurrunt, unde ob ſubjectam arteriam pulſantem, obſcure pulſare videtur, quod facile im-

imponere poſſet, tumorem hunc eſſe aneuryſma ecchymoticum.

Diligenter itaque omnia perpendenda ſunt: num lædens cauſa *externa* fuerit; num *arteriæ diſciſſio* ſignis ſuis ſe oſtenderit; num, ſi cauſa interna fuerit, in loco, ubi decurrit arteria, atque, ubi tumor oritur, *dolor*, *diſtenſio*, *eroſio* præceſſerint, & denique, num cauſa interna lædens talis fuerit, quæ *continuitatem arteriæ* ſolvere poſſit.

Quod ſi vero aneuryſma tale ecchymoticum in interioribus corporis locis hæreat, difficilius cognoſcitur. *Dolor* cum *pulſatione*, cauſam, pulſum mentientem, portendens, in medio illius partis obſervatus, & *ſuccedens* dein in arteria illius partis *ponderis cujusdam ſenſus* de ejus præſentia probabiliter concludere ſinunt.

Sed alius adhuc aneuryſmatis mentionem facere oportet ex obſervationibus Morgagni, quod ſequenti ratione ſe habet: In Epiſt. 16. num. 17. ſectionem cadaveris deſcribit, in quo invenit *arteriam aortam prope cor dilatatam*; ea aperta, vidit, *ſanguinem, exeſa arteriæ tunica interiori, ſub exteriorem penetraſſe, eamque removiſſe ita, ut magna ſanguinis quantitas in facto illo ſpatio contineretur, ruptaque ea tunica in pericardium effuſa inveniretur.* Tale quid etiam in externis arteriis contingere poteſt, formarique inde aneuryſmatis ecchymotici ſpecies, quod aneuryſma diffuſum non ſit, ut prius, ſed ſecundum arteriæ tractum decurrens, plus, minus oblongo tumore.

Sed

Sed jam etiam de ſignis aneuryſmatis antea dicti *venoſi* dicendum eſt. Aneuryſma hoc etiam *varicoſum* dictum eſt; & deſcribitur primo in Act. Med. Lond. nempe: in Tom. 1. num. 26. & in Tom. 2. num. 36. deſcriptum eſt a Kunter. & a Kleekorn Tom. 3. num. 13. ſequenti autem modo ſe habet, & ut mox dicetur, oritur.

Interdum accidit, ſi vena ſecetur, ſimulque pertundatur arteria ſubjecta, non fiat aneuryſma ecchymoticum, effuſo de arteria vulnerata ſanguine, ſed ut ligaturæ externæ ope arteria ſubjecta pertuſa appreſſa venæ externo vulnere coaleſcat, maneatque adpoſita vulnerata vena vulneri ſubjectæ arteriæ, pariter pertuſæ, aperta, ita, ut duorum horum vaſorum, arteriæ nempe & venæ, ſibi reſpondentibus vulneribus inter utrumque habeatur communicatio, unde evenit, ut a corde in arteriam pulſi ſanguinis portio per cicatriſatam arteriæ, & venæ aperturam venam ſubeat, eamque præternaturaliter dilatet, & in varices temporis tractu efformet.

Intelligitur hinc facile: novam hanc eſſe aneuryſmatis ſpeciem, quæ ad nullam hactenus adlatarum referri valet.

Signa, quibus affectus iſte cognoſcatur, collegit Kleekorn l. antea cit.

I. *Manifeſtus* auditur *ſtrepitus*, quem facit ſanguis, ex læſa arteria in venam erumpens. Strepitus hic ſimilis eſt ſtrepitui ebullientis aquæ, aut illi, quem faciunt circumvolitantes apes. II. *Strepitus iſte impediri poteſt*, dum in illo loco, ubi

vena pertuſa fuit, & pertuſa ſimul arteria, adpreſſo fortiter digito, foramen, quo arteria in venam aperitur, clauditur. III. *Arteriæ pulſatio in loco infra communicationem ejus cum vena* per vulnus factam. Hæc pulſatio infra communicationem obſcura eſt, ſed ſupra eam manifeſta. IV. Venæ ſunt *varicoſæ*, & *pulſant*. V. Clauſo per compreſſionem arteriæ vulnere *varices minuuntur*, & *non pulſat* amplius *vena*, quæ ſymptomata *remittente compreſſione illius* loci illico vehementiora ſunt.

Atque iſtis ſignis ſat manifeſtis tale aneuryſma ſæpius cognoſcitur; neque latet ratio, quare varicoſum illud aneuryſma adpellare voluit Kleekorn.

Data ita diagnoſi aneuryſmatis, ejus varii effectus conſiderandi ſunt.

Effectus pro ratione *loci*, in quo hærent aneuryſmata, pro ratione *magnitudinis*, pro ratione *durationis*, & *humorum craſi*, varii ſunt.

Quo aneuryſma *propius* eſt *cordi*, eo plus functiones vitales lædit, & plus lethale eſt. *In pectore ſitum* aneuryſma, compreſſo pulmone, reſpirationem lædit, & interdum ſuffocationis periculum infert, cordis actionem turbat, ita, ut pulſus frequentius intermittat, interdum plane ferietur. Quæ omnia certius eveniunt, dum *ipſum cor* aneuryſmaticum eſt.

Ad-

Advertendum autem eſt: effectus iſtos non ſemper *eodem gradu* & eadem *intenſitate* obſervari, licet cauſa præſens eadem ſemper eſſe videatur. Interdum per paroxyſmos tantum ſuffocationis, & mortis periculum incurrunt ægri. Phœnomeni hujus ratio in eo quærenda eſt, quod, etſi morbi cauſæ, dilatatio nempe arteriæ magnæ, aut cordis ipſius, ſemper adſint, aliæ tamen accedant cauſæ, quæ non ſemper adſunt; & cum aneuryſmate præſente conjunctæ, miſtæ, effectum novum, & novum morbum producunt: ut animi affectus, motus muſculares, ſitus corporis mutatus, error in diæta, nimia ventriculi repletio, acria aſſumpta, & ſimilia, quæ effectu ſuo ad aneuryſma præſens accedentia, novam cauſam ponunt, & morbi exacerbationem cauſare poſſunt.

Porro, quo *majus* eſt aneuryſma, eo plus vicinas partes afficit, totumque demum corpus ad cacochymiam diſponit. Stagnans namque in magno aneuryſmate ſanguis fere ibi quieſcens, quaſi degenerat, & demum totum ſanguinem cacochymicum reddit.

Si *diutius affligat* malum, ſacco continuo aucto, tunicæ arteriarum attenuantur, niſi aliquibus ſpuriis, e ſanguine coagulato natis, membranis firmior fiat, ſuſtinetur, rumpitur, cyſticum in ecchymoticum tranſit, vel diſrupta cute, effuſo ſanguine, mortem infert.

Idem effectus ſequitur, dum ſanguis inter ſpurias illas membranas, quas jam deſcripſi, ſtagnando, acrimoniam contrahit, & ſaccum aneuryſmaticum erodit.

Non parum etiam ad ſacci aneuryſmatici eroſionem & rupturam conferre videntur fragmenta oſſea, quæ interdum hinc inde in ſacco aneuryſmatico funeſto eventu reperiuntur. Jam antea inſinuatum eſt, ſaccos aneuryſmaticos magnam interdum craſſitiem adipiſci, imo interdum tantam denſitatem acquirere, ut cartilagineam, & pene oſſeam firmitatem habeant, cujus ope contra omnem rupturam provida conſuluit natura. Sed etiam viſum eſt, ſaccum aneuryſmaticum oſſeas ſquammas hinc inde per ſuam ſubſtantiam geſſiſſe, quæ politam aliquando admodum, aliquando aſperam habebant ſuperficiem.

De natura harum ſquammarum non conveniunt omnes: ex materia tophacea concretas volunt alii; ſæpiſſime oſſeas eſſe probat Morgagni Epiſt. 27. num. 23. easque materia, quæ alia oſſa componit, illuc morboſe depoſita, collecta generari autumat; & plura iſtius ſacci aneuryſmatici minuta corpora oſſeam naturam ſæpiſſime manifeſte præſeferunt. Ita factum eſſe, ſæpiſſime viſum eſt, ut tale os natum oſſis ſterni portionem, quæ in ipſo ſterno deerat, ita æmularetur, ut pro ipſa illa deficiente oſſis ſterni portione imponeret; quaſi, neſcio qua ratione, in ſaccum aneuryſmaticum tranſiiſſet. Caſu ſimili os in ſubſtantia aneuryſmatis natum viſum eſt, dum oſſis ſterni portio ab adjacente aneuryſmate, quod aliis etiam ſubſtantiis oſſeis accidiſſe viſum eſt, conſumptum fuit. Jam dictum eſt, quomodo oſſeæ ſquammæ, quæ in ſacco aneuryſmatico formantur, ad ejus eroſionem, & diſtractionem, demumque rupturam conferant, ut autem hæc eo melius adhuc intelligantur, oportet

tet ſolum ad pauca quædam animum adhuc advertere.

1) Squammæ iſtæ inter arteriæ tunicas reperiri ſolent. 2) Adeo aſperam, imo & aculeatam aliquando habent ſuperficiem, ut, quod Brunner. in aorta ſui ſoceri eveniſſe, ſcribit in Act. Acad. Natur. Curioſ. in Append. ad ann. 3. Dec. 3. ut, inquam, oſſea aſpredine digitos immiſſos offenderit, & prominentibus aculeis pupugerit.

Hinc jam non eſt difficile intellectu, quomodo oſſicula ejusmodi ſacci aneuryſmatici diſtractioni occaſionem dare poſſint. Non poteſt videlicet arteria ſe contrahere, quin aſpredines, & quaſi aculeos in adjacentem arteriæ tunicam urgeat; neque poteſt ſanguis a corde projectus arteriam dilatare, quin eandem tunicam ad eosdem aculeos adprimat, unde profecto tunicæ illius diſtractio provenire debet, & rupturæ periculum, quale in ſene & muliere ex hac cauſa aneuryſma vidit Morgagn. in epiſt. 26. num. 15 & 17.

Etiam *nimia mole auctum* aneuryſma, ſive cyſticum, ſive ecchymoticum, vicinas partes comprimit, unde variæ functionum læſiones eveniunt. Ab aneuryſmate aortæ œſophagum comprimente, deglutitionem impeditam vidit Morgagn. & a compreſſis pulmonibus ab aneuryſmate, interne in thorace locato, reſpirationem impeditam, & tuſſim inde ortam, interdum videre licuit in nonnullis aliis.

Compreſſio hæc atroces dolores cauſat, & humorum motum in illis partibus, quæ premuntur, penitus ſuffocat, unde gangræna partis, ſphacelus, & mors. Atque hæc eo citius, & eo majori atrocitate eveniunt, ubi per aneuryſma nervi majores irritantur, premuntur, deſtruuntur.

Unde recte Morgagnus in epiſt. 50. ad art. 12. *Aneuryſmata, vel etiam externa, ubi nervis, aut aliis partibus, ſenſibilibus magis, proxima ſunt, tametſi ſanguinis perfuſio non accedat illico, poſt acerbiſſimos tamen cruciatus demum interficere poſſunt.*

Præterea mira certe ſunt, quæ de effectibus aneuryſmatum in dura oſſa apud obſervatores leguntur. Ruyſchius in ingenti illo in pectore ſito aneuryſmate, in caſu antea memorato *omnes coſtas & os ſterni in nihilum quaſi redacta invenit.*

Jam ſæpius citat. Celeberr. Kunterus in Act. Med. Lond. hiſtoriam aneuryſmatis deſcribit, *quo non tantum ſternum, ſed etiam vertebræ totaliter conſumptæ fuerunt. Num vero conſumptio hæc caries ſit,* dubitat Kunter, *quia corruptionem a carie diverſam vidit.* Credit potius ille, *oſſa a præterlabente ſanguine ſolvi, eluique non aliter, ac:* gutta cavat lapidem, non vi, ſed ſæpe cadendo. Donec eum conſumat.

Ex obſervationibus a Chirurgis, fide digniſſimis, commemoratis, *vim oſſa ſolvendi, ſanguini tribuere videtur*, quod quidem problematice tantum propoſuit.

Ape-

Aperuit Chirurgorum illorum aliquis tuberculum in temporibus ſitum, *quod præter ſanguinem nihil continebat, nec geniti oſſis veſtigium habuit.*

Conſentit cum hac obſervatione illa ab Illuſtr. & Magnif. Archiatro L. B. de Störck Cad. antea cit. 19. facta obſervatio: ubi *ſub tumore ſanguis concretus cum atheromatoſa, aut carnoſa materia continebatur, & cranium, oſſe ita emollito, morboſum fuit.*

Sed longe diverſa ab hac eſt illa oſſibus ab aneuryſmate inducta mutatio, qua non in membranas emolliuntur, ſed contrita quaſi deſtruuntur.

Quærit Morgagn. *cur dura potius oſſa, quam molliores partes deſtruant aneuryſmata?* Et reddit rationem: *Quod illa magis, quam hæ, reſiſtant, & ideo vim aneuryſmatis magis experiantur.*

Prognoſin in aneuryſmatibus quod attinet, id in genere faciendum eſt: *Omne aneuryſma, qualecunque ſit, difficile curari.*

Cæterum ad prognoſin ſpeciatim formandam, *loci*, in quo aneuryſma hæret, *magnitudinis* & *ſpeciei* ratio habenda eſt.

Aneuryſmata, quæ *in internis corporis locis*, in *magnis arteriis*, & *corde* obveniunt, curationem omnino nullam admittunt.

Non multo felicius curantur illa, quæ in illis locis contingunt, quæ *ob arterias ſolitarias*, vel *alias circumſtantias* operationem prohibent.

Quo *majora* ſunt aneuryſmata, eo plus timendum eſt, ne diſtracta, diſtenta, vel rupta membrana arteriæ, ſanguis cum vita effluat; ne, quæ in internis locis hærent, vitam ſuffocent, aut partes vicinas comprimendo, gangrænam, ſphacelum, & mortem parti, quam tenent, inducant.

Accedit, quod *majorum* aneuryſmatum curationem ſuſcipere non audeant Chirurgi.

Ruyſchius de Amſtelodamenſibus Chirurgis memorat: *Neminem ex illis per viginti & ultra annos, in vaſta adeo civitate operationem hanc in ſe ſuſcepiſſe.*

Denique aneuryſmata *magna*, & *diu permanentia* cacochymiam univerſalem inducunt, ut mox antea dictum eſt.

*Parvæ* vero aneuryſmata quandoque felicius curantur, vel ſi non curantur, per plures annos innocue feruntur.

Sic refert Sennertus Prax. Med. L. 5. Parte 3. exemplum mulieris, *quæ ultra triginta annos aneuryſma magnitudine juglandis ſine damno tulit.*

Ratione *ſpeciei* aneuryſmata *cordis* periculoſiſſima ſunt, nunquam curabilia.

Non

Non faciliorem habent prognoſin aneuryſmata *cylindroidea* dicta, qui in interioribus corporis locis fere tantum obveniunt, ubi manui acceſſus non datur.

Cæterum aneuryſmata *ecchymotica*, ſeu *ſpuria* dicta cyſticis periculoſiora ſunt, vel nimio ſanguinis profluvio, vel ſanguinis corruptione brevi ut plurimum funeſta. *Cyſtica* diutius tolerari poſſunt, præcipue, ſi congrua faſcia utantur miſeri.

Celerius finiuntur *ecchymotica*, in quibus, ſi gangrænæ metus eſt, protinus auxilium in manu Chirurgi adeſt.

Denique ex obſervationibus Mœnichen, ſed rariſſimo plane caſu, accidit, ut *ruptum* aneuryſma cyſticum ſponte, ſanguinis fluxu deſinente, evaneſcat.

*Curationem* jam adgredimur.

Curatio aneuryſmatis alia *palliativa*, alia *curatoria* eſt.

*Palliativa* illa dicitur, quæ ſymptomata lenit & effectus prohibet, vel ſaltem retundit, qui aucto malo, evenire conſueverunt.

Ratio hæc curandi in aneuryſmate *cordis*, & arteriarum *majorum* maxime in illis locis, ubi manui *acceſſus non datur*, vel alia ex ratione, *operatio prohibetur*, adhiberi debet; curatio namque curatoria in his locum *vix* habet.

Quæ enim Lanciſius curatorum *internorum* aneuryſmatum exempla recenſet, ea incipientia tantum fuiſſe videntur.

Quapropter, ſolummodo curam *palliativam* in internis aneuryſmatibus adhiberi poſſe, certo conſtat.

Quandoque tamen etiam in aneuryſmatibus minoribus, *in locis externis* ſitis, ad augmentum eorum impediendum uſu venit curatio palliativa, quod quidem tantum de aneuryſmatibus *cyſticis* verum eſt; *ſpuria* namque, ſeu *ecchymotica* ſolum protinus auxilium in operatione chirurgica habent.

Conſiſtit cura palliativa in duobus capitibus: *primo*, ut omni ratione *cauſæ internæ*, quibus aneuryſma augeri poteſt, vitentur & impediantur.

*Secundo*, ut per artem externe adhibitam, *tumoris augmentum* prohibeatur, & *ruptura* præcaveatur.

Itaque aneuryſmatibus *cordis*, aut *internarum*, aut ſimilium arteriarum, quæ curam curatoriam *non admittunt*, adfectis, ſedulo omnes illæ cauſæ vitandæ ſunt, quibus *ſanguinis motus* augeatur, & quas in ſanis arteriarum aneuryſmata *producere* dictum eſt. Cantus, riſus, nixus, magnus corporis & animi motus, potus ſpirituoſi, & veneris exercitium, tuſſis, vomitus, ſternutatio vehemens omni ratione evitari debent. Hæ enim cauſæ, prout per ſe producendo aneuryſmati ſuf-

ſi-

ſiciunt, ita factum augere, imo diſrumpere, & effuſo inde ſanguine, mortem inferre poſſunt.

Ob hanc rationem 2do alvus ſemper *libera* tenenda eſt, ne nixu illo, quo dura alvus excernitur, ſpiritus cohibitus aneuryſmati violentiam inferat.

3) Quia *acrimonia humorum* pariter aneuryſmatis ſufficiens cauſa eſſe videtur, quatenus arteriarum tunicas rodendo eas debilitat, ideo cavendæ ſunt omnes illæ cauſæ, quibus acrimonia in ſanguine naſci poteſt. Cibi acres, ſalſi, aromatici ideo vitandi ſunt, &, ſi quæ in corpore dominetur acrimonia, ea blandis & ſine ſtimulo agentibus remediis corrigenda eſt.

4) Ad *pacatum ſanguinis circulum* conſervandum anodyna ſæpius danda ſunt, quibus non tantum menti tranquillitas concilietur, ſed etiam præcaveantur ſpaſmi, qui in tali caſu ab inordinato ſpirituum motu produci poſſunt.

5) Cum ſanguinis *nimia quantitas* tantum ad producendum aneuryſma conferat, non minus ad jam facti augmentum, vel rupturam contribuere poſſit, ideo frequentioribus venæſectionibus pro re nata ſanguinis quantitatem minuimus.

6) Si tumor aneuryſmaticus palliative curandus, tali in loco ſit, qui non quidem *operationi, ſed manui* acceſſum dat, tum faſcia, prudenter adplicata, aut adhibita apta machina leniter comprimi debet; qua preſſione augmentum non tan-

tum

tum impeditur, ſed & is *ab omni vi externa* præmuniri poteſt.

Circa hanc autem aneuryſma curandi rationem id præprimis notandum eſt: eam tantum locum habere poſſe in aneuryſmate *externo*; quando namque internum aneuryſma in aliquo corporis loco extrorſum tumet, quales caſus dari, jam monitum eſt, compreſſio extrorſum protuberantis ſacci non poteſt non eſſe periculoſa & nociva, quatenus ſanguinis impetu, extrorſum directo, repreſſo, ſaccus aneuryſmaticus magnitudine augetur, vel plane disrumpitur. Unde ſubita mors, aut ſaltem omnium ſymptomatum augmentum evenit, aut mors acceleratur.

Verum, non tantum internum aneuryſma, extrorſum tumens, compreſſum, periculoſum eſt, ſed etiam *externum*, dum illud ita locatum eſt ab extus, ut introrſum repulſum, ad cavum aliquod recedere poſſit. Atque hæc ſunt, quæ curam palliativam concernunt.

Curatio vero *curatoria* triplici ratione perficitur. *Compreſſione*, *conſtrictione*, vel *operatione* chirurgica.

Curatio, quæ *compreſſione* perficitur, in aneuryſmatibus tantum *cyſticis* locum habet, raro in *ecchymoticis*, ſeu ſpuriis, & id ſolum tunc, quando illa a cauſa *externa*, & vel maxime poſt *venæſectionem* contingunt, qui ille caſus eſt, in quo locus apertæ arteriæ ſcitur, & auxilium ferri poteſt prius, quam magna ſanguinis effuſio contingat; ubi enim magna jam ſanguinis extravaſatio

facta

facta eſt, arteria rupta, vel diſciſſa comprimi quidem poteſt, ſed putredo aperturæ prementis machinæ neceſſitatem facit.

In *cyſticis* aneuryſmatibus compreſſione curationem perfectam quandoque viderunt Chirurgi, dum ilia *recentia*, *parva*, in tali loco poſita fuerunt, ubi arteria propter ſubjacens os, *compreſſionem effugere* non potuit.

Inventæ ſunt in hunc caſum machinæ, quæ tumorem ſanguine elapſo creſcentem illico continerent, & quandoque curarent.

Quibus machinæ tales ad manus non ſunt, illi impoſita charta per ſtrata, aut ſpleniis circumducta faſcia compreſſionem perficiunt.

Interdum laminam plumbeam, vel auream imponunt, ſuperpoſitis prius ſpleniis, ut hac ratione compreſſio æquabilis & efficacior fieri poſſit.

Solent etiam aliqui ad compreſſionem hanc perficiendam emplaſtra adſtringentia adhibere, quale eſt emplaſtrum ad hern. aut cataplaſma adſtringens imponere, quibus dein ſplenia ſic dicta ſuperimponunt, & faſcia firmant.

At vero, ubi aneuryſma cyſticum adeo *magnum* eſt, ut compreſſioni *non obediat*, aut aneuryſma eſt *ecchymoticum magnum*, & ubi effuſus *ſanguis* jam *coagulatus* eſt, tum ſola curationis ſpes in aneuryſmatis *operatione* eſt.

Ope-

Operatio autem hodie *duplici ratione* fit; vel *ligata* arteria aneuryſmatica, vel vero *ſine ligatura* perficitur. Utraque harum ſequenti ratione inſtituitur.

Atque primo operatio, quæ *ligata arteria ſit*, ſequenti ratione peragitur. Si aneuryſma *ecchymoticum* eſt, adplicata primo machina tornatili, quam *Tourniquet* vocant, arteria inter cor, & aneuryſma comprimitur, quo ſanguinis adfluxus impediatur; tumor tum aneuryſmaticus ſecundum longitudinem aperitur, eximitur inde concretus hærens ſanguis, tum eluitur; quo facto foramen, quo arteria aperitur, remiſſa aliquantulum machina hac tornatili, ut ſanguis effluere poſſit, inquiritur, inventum foramen arteriæ, ſêparatis nervis, quibus utplurimum ſociæ decurrunt arteriæ, filo, acûs ope diligenter ſubducto, ſupra vulnus, aut ut alii, magis cauti, amant, ſupra & infra ligant. Intermedio inter duas ligaturas loco vulnerata arteria diſcinditur. Integram relinquere placuit Heiſtero, quo facto linteis ſiccis vulnus impletur, & ex arte curatur, curando ſimul, ut primis ſaltem curationis diebus arteria in decurſu per brachium machinæ tornatilis ope compreſſa teneatur, quo impetus ſanguinis in locum ligaturæ parumper infringatur.

Intelligitur ſane facile, hoc modo in curatione procedendo, arteriam ulterioribus uſibus inutilem reddi; idcirco, operatione peracta, pulſus, qui ſanguinè per illam fluente, fit, ubi operatio in artéria brachiali, ſolitaria facta fuit, in carpo manus deficit, frigent, per horas, etiam per dies, partes, redeunte demum ſucceſſive cum pulſu calore,

lore, quando laterales arteriæ, ligato ramo, per quem omnes vicinæ arteriæ inter ſe communicare ſolent, ita adfluente ſucceſſive ſanguine dilatatæ ſunt, ut eam quantitatem ſanguinis transmittant, quæ ad vivificandas, infra ligaturam, vel compreſſam arteriam poſitas partes requiritur.

Dein partes ſubjectas fomentis aromaticis fovemus, ut ſanguinem ad majorem adfluxum invitemus, & ſimul illas non tantum a putredine præſervemus, ſed etiam eam in illis flexilitatem conſervemus, qua ſerius, citius, influenti ſanguini recipiendo apta maneant.

Hæc quidem ſolum fiunt, dum arteria ligata *major*, *ſolitaria* eſt, qualis utplurimum brachialis eſt. Accidit tamen quandoque, ut illa in decurſu per brachium vario modo in varios ramos abeat.

Tali præſente arteriæ ſtatu, ligata una arteria, non eſt, cur multum de vita ſubjectæ partis timeamus; facile calor, & pulſus redit, ſi quo caſu vacarent.

Aſt, ubi arteria brachialis ſolitaria eſt, & communicans ramus, qualem Cowperus depingit, notabilem amplitudinem non habet, pars infra ligaturam, pulſu omni in carpo ſilente, friget, donec per eas, quæ adſunt, anaſtomoſes debita ſanguinis copia adfluat, quæ dilatandis infra poſitis arteriis poſſit ſufficere.

Ligato

Ligato trunco, ramos, adfluente aſſiduo ſanguine copioſo, ampliores reddi debere, evidens eſt, & per eas plus, ſolito, ſanguinis ad partes ſubjectas adferri, intelligitur.

Attamen quandoque accidit, ut anaſtomoſes illæ adeo parvæ ſint, ut nullo modo vivificandis infra ligaturam partibus ſufficiat illuc defluens ſanguis, quo in caſu mors illius partis ſubſequitur.

Periculum hoc ut evitetur, jam veteres excogitarunt methodum, qua *ſine* facta *ligatura* arteriæ vulnus ita claudi poſſit, ut ulterior ſanguinis profuſio prohibeatur, & curatio perficiatur.

Alii in hunc finem, arteria, prius compreſſa, chartam maſticatam, in plumaceolæ formam redactam, aut parva ſplenia, liquore aliquo adſtringente imbuta, arteriæ foramini impoſuerunt, & ſuperpoſitis ſpleniis pluribus, eousque, ut impleretur vulneris altitudo, adpoſitis faſciis firmarunt.

Alii fruſtillum vitrioli, vel aluminis vulner arteriæ impoſuerunt, eoque ſimiliter firmato, ſanguinis effuſionem impediverunt, & occaſionem fecerunt, ut nato in vulnere thrombo, arteriæ vulnus conſolidetur.

Ad hoc melius efficiendum Celeber. Morand, Chirurgus Pariſinus, meliorem methodum excogitavit.

Fun-

Fungus eſt, ſub nomine *agarici* notus, forma pedis equini, qui in arboribus, ut: quercu, fraxino &c. natus, vi ſanguinem ſiſtendi ſe commendat; hujus fungi, externo cortice denudati, fruſtillum vulneri arteriæ imponitur, dein gradatim aliis fungi hujus fruſtulis & ſpleniis locum illum impleri jubet, donec conſtrictionem circumductæ faſciæ ſubjecta læſa arteria experiri poſſit.

Magna adeo faſciæ adſtrictio hic non requiritur, quia fungus ille magnam & eximiam vim plaſticam, qua cum partibus, quibus imponitur, facile & pertinaciter cohæreat, habet.

Arteria etiam hac methodo non comprimitur adeo, ſed fluit ſemper per illam ſanguis, cujus impetum, adplicata ſuper vulnus per aliquod tempus tornatili machina, infringere oportet.

Quacunque vero mox dictarum methodo procedat operator, nunquam machinæ tornatilis aliquo tempore adplicatio intermitti debet.

Relinquitur iſte rerum adparatus, donec conſolidato arteriæ vulnere, adpoſitus fungus decidat.

Hæc de operatione in curatione aneuryſmatis *ecchymotici* inſtituenda.

Dum aneuryſma *cyſticum* eſt, *tribus* diverſis modis fieri conſuevit operatio.

Vel enim aperto ſacco aneuryſmatico, excuſſo omni ſanguine craſſo, coagulato, arteriæ vulneri, quod antea dicto modo detegitur, fruſtil-

lum vitrioli, vel aluminis, vel ſplenium, vel charta maſticata, liquore ſtyptico, vel cauſtico imbuta, imponitur, quo facto ſplenia aliqua imponuntur eousque, donec circumducta parti faſcia ſuppoſitam arteriam comprimat, & vulnus concreſcat.

Vel vero cute, intacto aneuryſmatico ſacco, prudenter diſſecta, & ab illo dextre ſeparata, arteriam aneuryſmaticam, remotis ſolerter nervis, infra & ſupra tumorem ligant, & in medio inter utramque ligaturam diſcindunt, & vulnus ex arte conſolidant.

Bourmanni eſt hæc methodus.

Arnelius, quod hic operandi modus non tantum plus temporis requirat, ſed & magnam etiam cicatricem relinquat, aliam operandi methodum propoſuit.

Jubet ille: adpoſita prius machina *Tourniquet*, quod primum in omni operatione fieri debet, cutim incidere, & ſanguinem ex tumore exprimere; quo facto, arteriam utrinque ligare, reliquamque curationem ex arte perficere.

Verum, cum non raro magna ſanguinis coagulati quantitas in ſacco aneuryſmatico contineatur, qui in arteriam reprimi non poteſt, nec debet, methodus hæc generaliter uſui eſſe non poteſt.

Morandi methodus, qua propoſita, fungo vulneratam arteriam curari poſſe, diximus, in aneuryſmate locum quandoque habet; ubi videlicet aper-

apertura, qua arteria in ſaccum aneuryſmaticum patet, magna non eſt, quod in illis aneuryſmatibus, quæ ſaccum ſpurium habent, & vulnerata arteria facta ſunt, quandoque invenitur.

Facta ſic, quocunque modo, operatione, ad *Symptomata* ea, quæ majora vulnera ſequi ſolent, præcavenda, ſi æger plethoricus eſt, vena ſecanda eſt, & talia danda remedia, quæ ægro dolores leniant, & inflammationem præcaveant.

Diæta blanda, & animi quies commendanda ſunt: quibus mediantibus ut plurimum felix operationis, ſi ea non temere, & citra conſilium ſuſcepta ſit, exſpectari poteſt finis.

---

# SYNOPSIS.

## I.

## JACOBI SCHMID
## *DISSERTATIO*
## DE ANGINA.

Definitio anginæ.

Diviſio anginæ.

I. Angina inflammatoria, ejusque ſpecies;
angina ſtricte inflammatoria dicta
angina membranacea
rynanche
parachynanche
ſynanche
paraſynanche.

Cauſæ

Cauſæ.
Signa.
Methodus medendi.

II. Angina ſuppuratoria
vera
ſpuria.

III. Angina gangrænoſa.

IV. Angina ſcirrhoſa.

V. Angina cancroſa.

VI. Angina polypoſa.

VII. Angina catarrhalis.
Cauſæ.
Indicationes.
inflammationi proſpicere
pituitam ſolvere.

VIII. Angina oedematoſa.

IX. Angina bilioſa.

X. Angina putrida.

XI. Angina miliaris.

XII. Angina petechialis.

XIII. Angina maligna.

XIV. Angina peſtilentialis.

XV. Angina ſcarlatinoſa.

XVI. Angina eryſipelatoſa.

XVII. Angina morbilloſa.

XVIII. Angina varioloſa primi & ſecundi ſtadii.

XIX. Angina varioloſa ſtadii tertii.

XX. Angina varioloſa ſalivantium.

XXI. Angina venerea condylomatoſa.

XXII. Angina venerea ulceroſa.

XXIII. Angina venerea nocturna.

XXIV. Angina mercurialis.

XXV. Angina convulſiva.

XXVI. Angina paralytica.

XXVII. Angina aphtoſa.

XXVIII. Angina phthiſicorum.

XXIX. Angina febre acuta morientium.

## II.

IGNATII SPALOWSKY

## *DISSERTATIO*

## DE VOMITU.

Definitio.

Diviſio.

I. Vo-

I. Vomitus ſaburralis, ejusque ſpecies.
vomitus crudorum
vomitus bilioſus
vomitus pituitoſus
vomitus ab acido.

II. Vomitus inflammatorius.

III. Vomitus ſpaſmodicus.
vomitus gravidorum in primis menſibus
vomitus navigantium
vomitus ab animi pathematibus
vomitus a viſu rerum ingratarum.

IV. Vomitus ab acribus aſſumptis.

V. Vomitus a vitio organico.

VI. Vomitus hernioſorum.

VII. Vomitus calculoſorum.

VIII. Vomitus capite vulneratorum.

Corollaria.

---

# III.

## WOLFGANG PICHLER

## DISSERTATIO DE PODAGRA.

Differentia eſſentialis arthritidis a rheumatiſmo.

Diviſio.

Ratione originis,
    hæreditaria
    acquiſita.

Ratione typi,
    regularis
    irregularis.

Ratione curæ,
    depoſita
    retropreſſa.

Cauſæ,
    proximæ,
    remotæ.

Symptomata.
Prognoſis.
Cura
    extra paroxyſmum.

cauſis

caufis remotis recurrere,
methodus varia
diaphoreticis
reſolventibus
diæta lactea

in paroxyſmo.

Podagra retropreſſa.

Cauſæ,
nimia quantitas materiæ podagricæ
articuli male conſtituti
vis vitæ nimium debilis
peculiaris viſceris diſpoſitio.

Signa podagræ retropreſſæ.

Cura podagræ retropreſſæ.

Methodus varia curandi podagram,
ſtimulantibus
opio
emollientibus
venæſectione
eccoproticis.

# IV.

## DOMINICI PAUWER

# *DISSERTATIO*

# DE PHTHISI.

Definitio.

Diviſio.

I. Phthiſis purulenta.

II. Phtiſis tuberculoſa.

III. Tabes nutricum.

IV. Tabes dorſalis.

V. Tabes ſcrophuloſa.

Prognoſis
in phthiſi incipiente
in phthiſi conſummata.

Methodus medendi varia
methodus nutriens
methodus roborans
methodus balſamica
methodus reſolvens

metho-

methodus antiphlogiſtica
methodus evacuans per emeſin.

De cura quorundam ſymptomatum
tuſſis
ſudor colliquativus
diarrhæa colliquativa.

## V.

JOANN. GEORG. PLENKER

## *DISSERTATIO*
## DE METEORISMO.

Definitio.

Differentia a tympanitide & colica flatulenta.

Cauſa proxima.

Cauſæ remotæ
primarum viarum debilitas
ingeſta acria.

Sedes.

Cura.

Variæ

Variæ ſpecies meteoriſmi
flatulentus
ſaburralis
inflammatorius
gangrænoſus
a veſica urinaria lotio diſtenta.

## VI.

CAROLI PLASS

## *DISSERTATIO*

## DE RETROCESSIONE EXANTHEMATUM.

Varia genera retrogreſſorum exanthematum.
Petechiæ retropreſſæ.
Variolæ retropreſſæ.
Scabies retropreſſa.
Cruſta lactea retropreſſa.
Tinea & achores retropreſſi.

Periculum a retroceſſione.

Via varia materiæ retrogreſſæ.

Humori cuidam aſſimulata e corpore excernitur:

methodus medendi in hoc caſu.

Cum

Cum humorum maſſa permixta corpus
oberrat, & febrim excitat.

Ad partem aliquam deponitur.

Cauſæ retroceſſionis
ingeſta
animi affectus
perfrigeratio
immodicæ evacuationes ſymptomaticæ.

## VII.

### FRANCISCI BIDISCHINI

### *DISSERTATIO*

### DE RECONVALESCENTIA.

Initium reconvaleſcentiæ.

Convaleſcentia poſt acutos

poſt febres inflammatorias
virium debilitas
tranſitus febris inflammationis in aliam febrem

recidivæ inflammat. topic.

poſt febres pituitoſas

poſt

poſt febres bilioſas & putridas
ſudores nocturni
delirium & fatuitas
temulentia & deliquium animi
lingua impura
tumores pedum & crurum
fames
hyſteria & hypochondriaſis.

Poſt febres intermittentes.

Convaleſcentia poſt morbos chronicos.

## VIII.

FRANCISCI ZEIT

*D I S S E R T A T I O*

## DE CONVULSIONIBUS INFANTUM.

*Convulſionum* varia genera
tremor
ſingultus
cordis palpitatio
epilepſia
chorea S. Viti.

*Spaſmorum* varia genera
tetanus

empro-

emproſthothonos
opiſtothonos
ſpaſmus maxillarum
tetanus linguæ
ſpaſmus cynicus
tortura oris
metacloſis
phiſodes.

Cauſa convulſionum in infantibus
meconium
alvus obſtructa
tormina a lacte
acrimonia humorum
acrimonia retropreſſa
febris quæcunque vehemens
opium
dentitio difficilis
inanitio
vitia primarum viarum
vermes.

IX.

JOSEPHI VERHOVITZ

*DISSERTATIO*

DE NOSTALGIA.

Definitio.

Homines noſtalgiæ ſubjecti.

Species noſtalgiæ
idiopatica
complicata
ſimulata.

Signa & ſymptomata noſtalgiæ idiopaticæ.

Signa complicatæ.

Signa ſimulatæ.

Cauſæ noſtalgiæ
proxima
remotæ.

Prognoſis.

Therapia noſtalgiæ.

## X.

### JOSEPHI CSEH SZOMBATHY

## *DISSERTATIO*

## DE MORBIS GLANDULARUM SECUNDUM ÆTATES.

Glandularum affectiones primis menſibus à nativitate

ulcer-

ulcera cutanea
aphtæ.

Morbi glandularum in dentientibus.

Morbi glandularum a dentitione usque ad tempora pubertatis.

Morbi glandularum a pubertate ad annum ætatis vigeſimum quintum in viris, & annum quadrageſimum ſextum in ſequiori ſexu.

Morbi glandularum a præcedenti periodo ad ſenectutis initia.

Morbi glandularum a ſenectutis principio ad illius, vitæque finem.

## XI.

### ANTONII DOMINICI RIVOLTI

## *DISSERTATIO*

## DE PAROTIDE.

Definitio.

Cauſæ.
cauſa proxima
cauſæ remotæ.

Parotidum diviſio
ſymptomatica, critica
protopathica, deuteropathica
maligna
inflammatoria
ſuppuratoria
gangrænoſa.

Signa orituræ parotidis.

Exitus parotidis.

Reſolutio ſalivatione
diarrhæa
urinis
ſudore.

Suppuratio

Ulcus fiſtuloſum

Gangræna.

Prognoſis.

Cura.

## XII.

JOANN. MICH. DE WELTHERN

*DISSERTATIO*

# DE PROGNOSI IN MORBIS ACUTIS.

Fontes Prognoſeos
a natura morbi
a cauſis excitantibus
a ſubjectis
a ſymptomatibus

actionibus vitalibus
pulſu
reſpiratione

functionibus animalibus
animi affectibus
ſenſibus internis
ſomno & vigilia
ſenſibus externis
actionibus voluntariis
tremor
convulſio
ſubſultus tendinum
a decubitu
aliis quibusdam motibus

funćtionibus naturalibus, ab
appetitu
ſiti
deglutitione
excretis & retentis
alvi dejećtio
urina
ſubſtantia
quantitas
color
contenta
ſudor
hæmorrhagiæ
lachrymæ
lingua & faucibus
hypochondriis.

## XIII.

THADDÆI STRIBEL

## *DISSERTATIO*

## DE ANEVRYSMATE.

Definitio.

Diviſio.

verum, ſpurium.
externum, internum.

Diviſio authoris

aneu-

aneuryſma cylindroides arteriæ
aneuryſma cyſticum arterioſum
aneuryſma cyſticum ſpurium
aneuryſma ecchymoticum
aneuryſma venoſum

Cauſæ
- proxima
- remotæ
  - vulnus
  - punctura
  - ſectio
  - contuſio
  - inflammatio
  - congenita vaſorum diſpoſitio
  - clamor, vociferatio, ſaltatio &c.
  - mercurii nimius uſus
  - arteria in aliqua ſui parte oſſea
  - arteriarum compreſſio
  - vaſorum plenitudo
  - valvularum oſſeſcentia
  - polypi.

Signa aneuryſmatum.

Effectus aneuryſmatis.

Curatio
- palliativa
- curatoria.